ఓం

శ్రీమద్భగవద్గీత

శ్రీ శంకరభాష్యం యథాతథం

రెండవ భాగము

అనువాదకులు :

శ్రీ సదానంద భారతి

ప్రణవాశ్రమము, గుడివాడ

గురువందన

గురుర్బ్రహ్మా గురుర్విష్ణుః, గురుర్దేవో మహేశ్వరః
గురుస్సాక్షాత్ పరంబ్రహ్మా తస్మై శ్రీ గురవే నమః.

గురుదేవులు :

శ్రీశ్రీశ్రీ నిర్వికల్పానంద భారతీస్వాములవారు,

ప్రణవాశ్రమము, గుడివాడ

శ్రీ మద్భగవద్గీత
శ్రీ శంకరభాష్యం యథాతథం

రెండవ భాగము

మొదటి ముద్రణ : 2002

ప్రతులు : 1000

ప్రకాశకులు : శ్రీ విజయకృష్ణా పబ్లికేషన్సు, ప్రణవాశ్రమము, గుడివాడ

వెల : Rs. 45-00

"ఆధ్యాత్మిక గ్రంథ ప్రచురణకు సహాయము" అనే పథకము క్రింద శ్రీశ్రీశ్రీ తిరుమల-వేంకటేశ్వరస్వామి వారి ఆర్థిక కృపాకటాక్షముతో ఈ గ్రంథము ప్రకాశింపబడినది.

కాపీలకు :

1) ప్రణవాశ్రమము, గుడివాడ
గుడివాడ (పోస్టు), కృష్ణాజిల్లా, ఆం.ప్ర. పిన్ : 521 301

2) బి. సుశీల,
డోర్ నెం. 14/263, స్టేషన్ రోడ్, గుడివాడ
గుడివాడ (పోస్టు), కృష్ణాజిల్లా, ఆం.ప్ర. పిన్ : 521 301

3) కాజ కృష్ణారావు,
డోర్ నెం. 40-9-921, సాయినగర్, విజయవాడ,
విజయవాడ (పోస్టు), కృష్ణాజిల్లా, ఆం.ప్ర. పిన్ : 520 008

4) తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము, పుస్తక విభాగము, తిరుమల

5) డా. రామారావు కాజ, సెంటులూయిస్, అమెరికా

ముద్రణ :
నాగేంద్ర ప్రెస్,
విజయవాడ-2,
ఫోన్ : 432077

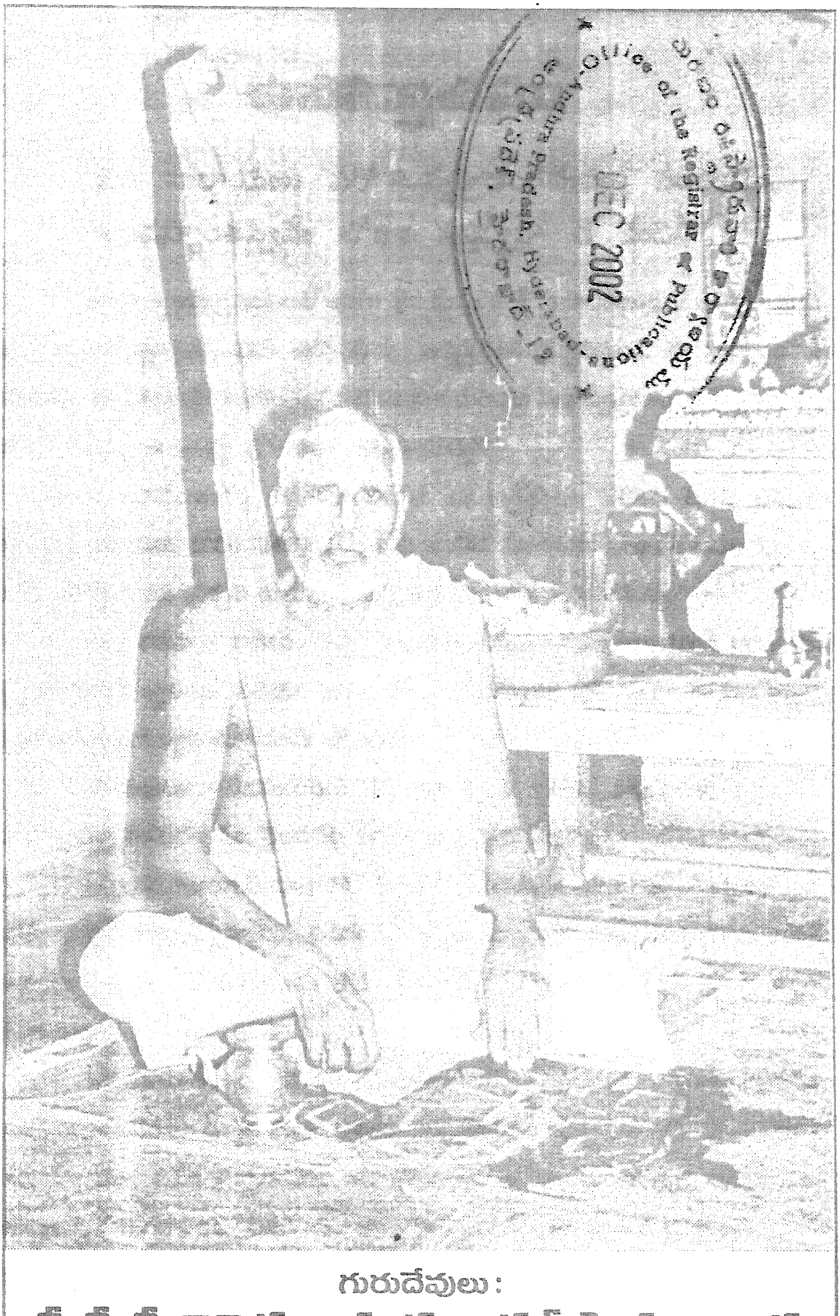

గురుదేవులు :

శ్రీశ్రీశ్రీ నిర్వికల్పానంద భారతీస్వాములవారు

ప్రణవాశ్రమము, గుడివాడ

ఉపోద్ఘాతము

"ఓం నారాయణః పరో ఽవ్యక్తాదండమవ్యక్త సంభవమ్,
అండస్యాంతస్త్విమే లోకాః సప్తద్వీపా చ మేదినీ".

అనగా – అవ్యక్తమువలన అనగా మాయవలన శ్రీ నారాయణుడను ఆదిపురుషుడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును అగోచరుడు. అవ్యక్తమైన ప్రకృతినుండి ఈ బ్రహ్మాండము ఏర్పడినది. ఈ భూ, భువః మొదలగు సర్వలోకములు మరియు ఏడు ద్వీపములుగా ఏర్పడియున్న భూగ్రహమున్నూ ఆ బ్రహ్మాండమునందే ఏర్పడియున్నవి.

ఆ భగవంతుడు తన మాయచేత ఈ జగత్తును రచించి దీనిని చక్కగా పాలించవలయునను కోరిక కలిగి ముందుగా మరీచి మొదలగు ప్రజాపతులను సృష్టించి వారికి వేదోక్తములైన ప్రకృతి రూపమైన ధర్మమును కలుగునట్లుగా చేసెను.

అటు తరువాత వారికంటె భిన్నముగా అనగా వేఱుగా సనక సనందనాది ఋషులను సృష్టించి వారికి జ్ఞానము మరియు దానిచే కలుగు వైరాగ్యము లక్షణముగా గలిగిన నివృత్తి ధర్మమును అనగా జ్ఞానయోగమును బోధించెను.

ఈ విధముగా వేదములందు చెప్పబడిన ధర్మము రెండు విధములుగా యున్నది. ఒకటి ప్రవృత్తి రూపధర్మము, రెండవది నివృత్తి రూపమైన ధర్మము.

ధర్మం సహజంగానే చాలా గొప్ప వ్యవస్థ. ఏలయన ? అది జగత్తు యొక్క ఉత్పత్తికి, స్థితికి, సర్వప్రాణుల ఔన్నత్యానికి, చివరకు మోక్షమునకు గూడ కారణ రూపమైనది. అంతే గాకుండా సర్వప్రాణుల సంరక్షణను కోరునటువంటి బ్రాహ్మణాది వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ ద్వారా కాపాడునదే ధర్మం.

కొంతకాలానికి ధర్మానుష్ఠానము అనగా ధర్మానుసారముగ చరించు మానవుల అంతఃకరణమునందు ధర్మభావము నశించి కామభావము వుత్పన్నమైనది. ఆ కామభావ వికాసము వలన వివేక విజ్ఞానాదులు తరిగిపోయినవి. ఆ విధంగా ధర్మదృష్టి తరిగినందున అధర్మబుద్ధి పెరుగనారంభించినది. అప్పుడు జగత్తు యొక్క స్థితిని కాపాడుటయే కర్తవ్యముగా కలిగియున్న ఈ జగత్తుకు ఆదికర్తయైన నారాయణుడను పేరుగల శ్రీ విష్ణుభగవానుడు భూలోకమునందలి బ్రహ్మణు అనగా భూదేవతలు అనగా బ్రాహ్మణుల యొక్క బ్రాహ్మణత్వమును

రక్షించుటకొఱకై శ్రీ వాసుదేవుడు మరియు దేవకీ దంపతుల గర్భమునుండి తనయొక్క అంశతో అనగా లీలావిగ్రహ రూపముతో శ్రీకృష్ణుని రూపమున అవతరించినాడు. ఇది అతి ప్రసిద్ధమైన విషయము.

బ్రాహ్మణత్వమును రక్షించుట ద్వారానే వైదిక ధర్మము సురక్షితముగా మనగలదు. ఏలయన ? వర్ణాశ్రమాది వ్యవస్థ ఆ వైదికధర్మమునందే యిమిడియున్నది.

ఆ భగవంతుడు జ్ఞానము, ఐశ్వర్యము, శక్తి బలము, వీర్యము, తేజస్సు మొదలగువానితో సదాసంపన్నుడైయున్నవాడై యున్నప్పటికి అజుడు అనగా జన్మమరణములు లేనివాడై సమస్త భూతములకు అనగా ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, పృథ్వి మొదలగు వాటికన్నింటికి ఈశ్వరుడు అనగా అధిపతియై వుండియు నిత్యశుద్ధుడు అనగా ఎటువంటి మలినములు అంటనివాడు, బుద్ధుడు అనగా జ్ఞానమే రూపముగా గలవాడు ముక్తుడు అనగా యితరమైన ఏ వస్తువు తోడను ఎటువంటి సంబంధము లేనివాడై యున్నాడు. అయినప్పటికి తనయొక్క త్రిగుణముల (సత్వ, రజ, తమ) తో కూడియున్న మూల ప్రకృతిగా యున్న వైష్ణవీ మాయను తన వశమునందుంచుకొని లీలగా అనగా వుండియు లేనట్లుగా సాధారణ శరీరధారులగు జీవులవలె జన్మించినట్లుగాను, జీవులందరిని అనుగ్రహిస్తున్నట్లుగాను అవతరించియున్నాడు.

తనకు వ్యక్తిగతముగా ఎటువంటి ప్రయోజనము లేకుండిననూ భూతములకై దయచూప తలంచినవాడై అనగా ఎక్కువమంది గుణవంతులైన పురుషుల ద్వార గ్రహించబడియున్న మరియు అట్టివారిచే ఆచరించబడుచున్న ధర్మము అత్యధిక ప్రచారమ పొందుచున్న భావము కలవాడై శోకమోహ రూపమైన సముద్రమునందు మునిగియున్న అర్జునునకు (లోకులకు) రెండు విధములైన అనగా ప్రవృత్తిమార్గము, నివృత్తిమార్గము ధర్మములను బోధించెను.

ఆ విధముగా పై రెండు విధములగు ధర్మములను భగవత్స్వరూపుడైన శ్రీకృష్ణుడ అర్జునునకు ఎలా బోధించెనో అలా యథాతథంగా అనగా ఎటువంటి మార్పులు చేర్పుల లేకుండా సర్వజ్ఞుడైన మరియు భగవత్స్వరూపుడైన వేదవ్యాసులవారు ఏడువందల శ్లోకములతో "గీత" అను గ్రంథ రూపమున వెలయించియున్నారు.

ఈ గీతాశాస్త్రము సర్వవేదముల సారసంగ్రహమై యున్నది. అందుచే దీని సక్రమముగా అర్థము చేసుకొనుట చాలా కఠినమైన పని అయి వున్నది. అలా అయినప్పటి గూడ ఆ గూఢార్థమును ప్రకటించుటకు అనేకులైన పండితమ్మన్యులు పదచ్ఛేదము, పద అర్థమ

ాక్యార్థము మరియు ఆక్షేప-సమాధాన పూర్వకమైన వ్యాఖ్యానములు ఈ గ్రంథమునకు చించియున్నారు. అలా అనేకములైన వ్యాఖ్యానములు చెప్పబడియున్నప్పటికి లోకభావముతో ండియున్న మనస్సులు గల మానవులు ఆ గీతాశాస్త్రమునకు అనేక విధములుగా అనగా త్యంత పరస్పర విరుద్ధములైన అర్థములను గ్రహించుచుండగా చూచి ఆ గ్రంథమునకు వేకముతో కూడియున్న అర్థమును నిశ్చయించదలంచి నేను అనగా శ్రీశ్రీశ్రీ జగద్గురువులు ది శంకరాచార్యులవారు – సంక్షిప్తముగా ఈ వ్యాఖ్యానమును రచించితిని..

ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే ఈ గీతాశాస్త్రము యొక్క ప్రయోజనము లోకకల్యాణమే నగా **కారణ సహితముగా ఈ ప్రాపంచిక వాసనలను తొలగించుటయే.** ఆ పరమ ల్యాణమేమనగా సర్వకర్మ సంన్యాస పూర్వకమైన **మోక్షమును పొందుటకు** గీతయందు చెప్పబడిన త్మజ్ఞాన నిష్ఠారూపమైన ధర్మము సాధనముగా లభించుటయే.

ఈ గీతార్థ రూపమైన ధర్మమును లక్ష్యముగా తలంచియే స్వయముగా బ్రహ్మపదమును నగా మోక్షమును పొందుటకు గీతయందు చెప్పబడిన **జ్ఞాననిష్ఠతో కూడియున్న ధర్మమే** న్నివిధముల సామర్థ్యము కలిగియున్నదని భగవంతుడు చెప్పియున్నాడు.

ఇంతేకాకుండా "ఎవ్వడు ధర్మమును ఆచరించునో లేక ఆచరించకయుండునో, మరియు ఎవ్వడు శుభాశుభములతో సంబంధము లేకయుండునో మరియు ఎవ్వడు ఏ విషయమును గురించి కొంచము కూడా ఆలోచించక నిర్విచారముగా వుండునో అలా వుండియు **ఈ సమస్త జగత్తునకు ఆధార స్వరూపుడైన ఆ బ్రహ్మ భావముతో కూడియుండునో ఆతడు ఆ బ్రహ్మమునే పొందును**" అని కూడా చెప్పియున్నాడు.

ఇంకా ఏం చెప్పాడంటే – **"సంన్యాసమే జ్ఞానమునకు లక్షణము లేక గుర్తు"** అని కూడా చెప్పియున్నాడు.

ఇచ్చట కూడా అనగా ఈ గీతాశాస్త్రమునందు గూడ చివరకు అర్జునునితో "సర్వ ధర్మములను పరిత్యజించి నా యందే శరణు పొందుము. **"సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణంవ్రజ"** గీ. 18.66 అని చెప్పియున్నాడు.

అభ్యుదయం అనగా సాంసారిక ఔన్నత్యమే దేనికి ఫలమో అటువంటి ప్రవృత్తి రూపమైన ధర్మము వర్ణములను ఆశ్రమ వ్యవస్థను లక్ష్యంగా పెట్టుకొని చెప్పబడినదో ఆ ధర్మము స్వర్గాదులను పొందడానికి మాత్రమే సాధనమై యున్నప్పటికీ "ఫలమును పొంద

వలయును" అను కోరిక లేకుండా కేవలము ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో ధర్మము చెప్పినట్లుగా కర్మలు చేసిననూ ఆ కర్తకు అంతఃకరణ శుద్ధి కలుగును.

మరియు ఆ విధముగా శుద్ధమైన అంతఃకరణము గల పురుషునకు ఆ ప్రవృత్తి రూపమైన ధర్మాచరణము జ్ఞాననిష్ఠకు అవసరమైన యోగ్యతను కలిగించి అటు తరువాత జ్ఞానమును కలిగించుటకు సాధనముగా వున్నందువలన ఆతని అభ్యుదయమునకు కారణ రూపముగా వుంటుంది.

పై అర్థమునే లక్ష్యముగా ఎంచుకొని యికముందు చెప్పబోవునదేమనగా **"కర్మలను, కర్మఫలములను బ్రహ్మమునకే అర్పించండి. యోగులైనవారు గూడ ఫలాసక్తిని వదలి ఆత్మశుద్ధి అనగా అంతఃకరణశుద్ధి కొరకు కర్మలు చేయుదురు".**

లోకమునకు పరమ కల్యాణకరమైన ఈ రెండు విధములైన అనగా ప్రవృత్తి ధర్మము మరియు నివృత్తి ధర్మము - ధర్మములను మరియు ఈ గ్రంథమునకు **లక్ష్యభూతమైన వాసుదేవుడను పేరుగల పరబ్రహ్మ స్వరూపమైన ఆ పరమార్థ తత్వమును విశేషముగా అనగా ముఖ్యముగా** ప్రకటించునటువంటి ఈ గీతాశాస్త్రము అసాధారణమైన ప్రయోజనము, అసాధారణమైన సంబంధము మరియు అసాధారణమైన విషయమును కలిగియున్నది.

ఇటువంటి ఈ గీతాశాస్త్రము యొక్క అర్థమును చక్కగా ఎఱింగిన వారికి సంపూర్ణ పురుషార్థము సిద్ధించును. (అర్థ, కామ, ధర్మ మోక్షములు పురుషార్థములు). అందుచేత దీనిని వ్యాఖ్యానించుటకు నేను ప్రయత్నించుచున్నాను.

ఇట్లు

శ్రీశ్రీశ్రీ ఆదిశంకరాచార్యులు

ఓం

గ్రంథ ప్రవేశము

మన దేశము భారతదేశము. ఇది చాలా సుదీర్ఘమైన చరిత్ర కలిగిన దేశము.

ఈ దేశము నందు మన పూర్వీకులైన యెంతో మంది ఋషులు, పండితులు, మహాత్ములు, కవులు, గాయములు మొదలగు వారందరూ వారి మాటల ద్వారాను ఆటలు (నాటకములు) మరియు పాటల ద్వారాను ప్రపంచమంతటను "ఇందుగల దందువేదను" సందేహము లేకుండా సర్వమునందును నిరాకార రూపమున వ్యాపించియున్న భగవత్తత్త్వమును మరియు ఆ తత్త్వమునందే కల్పించబడిన ప్రకృతి వర్ణనముల ద్వారా మనముందు సాక్షాత్కరింపజేయుటకు ప్రయత్నించియున్నారు. ఆ ప్రయత్నముల ఫలములే మన వేదములు అనగా శ్రుతులు, స్మృతులు కావ్యములు మొదలగునవి. ఆ ప్రయత్నములలో ఒక మహదంశమే యీ శ్రీమద్భగవద్గీత. శ్రీకృష్ణుని రూపమున ప్రత్యక్షమైన ఆ సర్వవ్యాపక భగవత్తత్వమే మహాభారత యుద్ధారంభమునందు యుద్ధ విముఖుడైన అర్జునునకు పాడి వినిపించిన గీతముల సమూహమే యీ శ్రీమద్భగవద్గీత.

ఆ భగవంతుని యందు మాయచే కల్పించబడిన యీ ప్రకృతి అంతయూ అనగా పంచ భూతములు ఆ భగవంతుని స్వరూపమున వున్న ఆయన సంపదయే. అనగా యీ సంపద రూపమైన ప్రకృతి అంతయూ ఆ భగవంతుని రూపమే, ఆ భగవంతునిదే. దీనికి మరియొక యజమాని అనగా, యీ ప్రపంచమును 'నాది' అనువాడు మరియొకడు యీ ప్రపంచమునందు లేడు. "కర్తన్నేను సమస్త భూతములకున్ కౌంతేయ సర్వమ్ములో వర్తింతింతున్" అని చెప్పి యున్నాడు. ఈ శ్రీమద్భగవద్గీతయందే

"మయాతతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా,
మత్స్థాని సర్వభూతాని నచాహం తేష్వవస్థితః"

అని కూడా చెప్పియున్నాడు.

ఆ సర్వము తానే అయి వున్న భగవంతుని మానవ దేహధారియైన జీవుడు (ఆత్మ) యెలా తెలుసుకొనగలడో లేక పొందగలడో యీ భగవద్గీతయందు అనేక విధములుగా చెప్పబడియున్నది.

భగవంతుని పొందుటకు అన్నిటికంటె ముందుగా ధర్మాచరణము ముఖ్యము. ఆ ధర్మము రెండు విధములైనది. ఒకటి ప్రవృత్తి మార్గము, రెండు నివృత్తి మార్గము. ఈ రెండు

విధములైన మార్గములు గీతయందు స్పష్టముగా చెప్పబడినవి. కాని చివరకు భేదమంతము తొలగి నివృత్తి మార్గమే సర్వవిధజనులకు మోక్షప్రదమని తేల్చి చెప్పబడినది.

భగవంతుని పొందు మార్గమే ధర్మము. ఆ ధర్మమును ఆయనయే స్థాపించినాడు. ఆ కారణముగా ఆ ధర్మమును చెడకుండా కాపాడుటకై ఆ నిర్వికార స్వరూపుడైన పరమేశ్వరుడు మానవ శరీర రూపమైన దేహమును ధరించి అనగా నామ రూపములు కలిగి ఆ ధర్మమును తిరిగి స్థాపించుచుండును. ఈ విధముగా ఆయనచే స్థాపించబడిన ధర్మము ననుసరించి మానవులందరూ నాలుగు వర్ణములుగా విభజింపబడినారు. అలా విభజింపబడుటకు వారి వారి స్వభావములు మరియు గుణ సంగ్రహముననుసరించి యేర్పడిన కార్యప్రవృత్తియే కారణము.

చూ - గీ. 4.13 -

చాతుర్వర్ణ్యం, మయా సృష్టం, గుణకర్మ విభాగశః,
తస్యకర్తారమపి, మాం విద్ధ్యకర్తార మవ్యయమ్

అనగా - బ్రాహ్మణ క్షత్రియాదులను నాలుగు వర్ణములు సత్వాది గుణముల యొక్కము, ఆ గుణముల కారణముగ చేయబడు కర్మల యొక్కము విభజన ననుసరించి నాచే చేయబడినవి. ఆ నాలుగు అనగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణములు గీతయందు చెప్పబడిన గుణత్రయ విభాగ యోగమునందు యే విధమగు గుణములతో కూడియున్న మనోబుద్ధులు గలవారు యేవర్ణము వారిగా చెప్పబడినారో ఆ వివరణమంతయు ఆ యోగమునందు చెప్పబడినది.

స్థూలముగా - సత్వగుణము అధికముగా గలవారు బ్రాహ్మణులు.

రజోగుణము యెక్కువగా కలిగియున్నవారు క్షత్రియులు.

రజోగుణముతోపాటు తమోగుణము గూడ కలిగియున్న వారు వైశ్యులు

తమోగుణమే అధికముగా యున్న బుద్ధులు గల మానవులు శూద్రులు.

ఈ విధమగు గుణభేద కారణముగ స్వభావ భేదము, స్వభావ భేద కారణముగా కర్మభేదము, కర్మభేదము కారణముగ పాపపుణ్య, సుఖ దుఃఖ, జన్మ-మరణ, స్వర్గ-నరక భేదములు కలుగుచున్నవి. వీటినన్నింటిని తొలగించుకొని జీవుడు అనగా మానవుడు సుఖ, దుఃఖ, జన్మ-మరణ, పాప-పుణ్య, స్వర్గ-నరకముల నుండి తప్పించుకొని జన్మరాహిత్యమును అనగా మోక్ష స్థితిని యెట్లు పొందగలడో యీ గ్రంథమునందు నాలుగు వర్ణముల వారికి సాధ్యయోగ్యములైన వేఱు వేఱు సాధనా మార్గములు బోధించబడినవి.

వాటిలో -1) సాంఖ్యము అనగా జ్ఞానమార్గము

2) కర్మ మార్గము

3) యోగమార్గము

4) ధ్యానమార్గము

5) భక్తి మార్గములు ముఖ్యమైనవి.

అందరూ తమ తమ గుణ భేదము మరియు ఆ భేదము కారణముగ కలిగిన స్వభావ భేదము కారణముగా ఒకే మార్గమున పయనించి జన్మ మరణ రాహిత్య రూపమైన ముక్త స్థితిని పొందజాలరు. కావున యే గుణ ప్రధానమైన స్వభావము గలవారు యే మార్గమున పయనించి ఆ మోక్ష స్థితిని పొందగలరో ఆ వివరమంతయు పైన చెప్పబడిన అయిదు మార్గములను బోధించు యోగముల యందు చెప్పబడినది.

1) కర్మ మార్గము అనగా కర్మయోగము - సాధారణముగ యీ కర్మ మార్గము ముఖ్యముగా గృహస్థులై జీవనము గడుపు వారలకు చెప్పబడినది. దీనినే ప్రవృత్తి మార్గమని చెప్పుదురు. ప్రవృత్తి యనగా ప్రాపంచిక విషయములయందు అభిరుచి కలిగియుండుట. కాని గీతయందు మాత్రము యీ ప్రవృత్తి విషయక కర్మమార్గము గూడా క్రమక్రమముగా చివరకు ఆ సర్వవ్యాపక పరబ్రహ్మతత్త్వమును పొందింపజేయు నివృత్తి మార్గమునందే లయమైపోవును అని చెప్పబడినది.

కర్మకు మోహమే అనగా భ్రాంతి అనగా అజ్ఞానమే కారణము. అజ్ఞాన దశలో మానవుడు సత్పదార్థసాక్షాత్కారమును పొందగల సామర్థ్యము లేక భ్రాంతి జన్యములైన భౌతిక విషయముల - వస్తువుల - ద్వారా సుఖములు పొందవలయునని ప్రయత్నిస్తూ వుంటాడు. అటువంటి అజ్ఞానికి గూడ కర్మలు చేయగా చేయగా అనుభవము ద్వారా అవన్నియు తనకు ఎటువంటి శాశ్వత ఆంనదమును యివ్వజాలవని తోచు జ్ఞానము కలుగును. అట్టి జ్ఞానము కలిగినప్పుడు నిజమైన ఆనందమును యివ్వజాలని కర్మలు చేయుట తనంతట తానుగానే మానివేయును. ఆ విధముగా తన అనుభవజన్య జ్ఞాన బలంతో ప్రాపంచిక విషయములకు దూరమై తన యొక్క నిజస్వరూపమును గుర్తించి మోక్షస్థితిని పొందును. కావున యీ విధముగా కర్మమార్గము గూడ చివరకు నివృత్తియందే లయమైపోవును.

2) భక్తిమార్గము : అట్లే భక్తిమార్గము గూడ ఆరంభదశలో అజ్ఞానము చేత జీవుడు తానువేఱు ఈ ప్రపంచమునకు కారణస్వరూపుడైన భగవంతుడు వేఱనియు, తాను దుర్బలుడననియు, తనకు కలుగు సుఖదుఃఖములన్నియు ఆ భగవంతుని దయ తనపై లేనందువలననే కలుగుచున్నవనియు, తాను జన్మజరామరణములు గల వాడననియు, ఆ

సర్వేశ్వరుడు సర్వవిధ సంపన్నుడనియు ఆయనను ఆరాధించు భక్తులకు ఆయన సర్వవిధ సౌఖ్యములతో పాటు రక్షణ గూడ కలుగజేయుననియు, యింకా జన్మజరామరణముల నుండి తప్పించుననియూ ఒక భ్రాంతి జన్యమైన విశ్వాసమును ఏర్పరచుకొనును.

ఈ విధమగు భక్తిభావము గూడ అనేక విధములుగా వుండును. నారద భక్తి సూత్రములు మరియు భాగవత సిద్ధాంతము ననుసరించి యీభక్తి భావము తొమ్మిది విధములుగా వుండునని చెప్పబడినది.

తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలోయెరుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్నమ్మి స
జ్జనుడై యుండుట భద్రమంచుదలతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా.

చూ. భాగ. స. స్కం

ఈ తొమ్మిది మార్గములలో యేమార్గమున భగవంతుని వైపుకు పయనించినా, అయితే యెలాపయనించాలంటే మనసా వాచా కర్మణా నాకు ఆభగవంతుడే సర్వస్వము. ఆయనయే నాకు దిక్కు ఆయన దయను పొందియే, అయనచే స్థాపించబడిన ధర్మమార్గమున పయనించియే నేను సర్వవిధ దుఃఖముల నుండి ముక్తిని పొందగలను, అంతకంటే వేఱుమార్గము లేదు. లావొక్కింతయు లేదు. ధైర్యము విలోలంబయ్యె, ప్రాణంబులున్ ఠావుల్దప్పెను, మూర్ఛవచ్చెం దనువున్ డస్సెన్, శ్రమంబయ్యెడిన్ నీవే తప్ప నితఃపరంబెఱుగన్ మన్నింపదగున్. దీనునిన్ రావే ఈశ్వర, కావవేవరద, సంరక్షింపు భద్రాత్మకా, గ.మో. 74. అని తలంచి ఆయనను సేవించితే, అదెట్లన ? -

భక్తుడైనవాడు బలిమివిశ్వమువీడు,
దిక్కులేక తుదకు దీనుడగును,
'హరి'ని జేరగోరు 'హా' యనిచింతిల్లు.....

అటువంటి భక్తునికి ఆభగవంతునితో తాదాత్మ్యభావము కుదిరి సాలోక్యముక్తియో, సామీప్య ముక్తియో లేక భక్తిభావ తీవ్రతననుసరించి సారూప్య ముక్తియో అనగా జన్మ - మరణ రాహిత్యరూపమైన బ్రహ్మస్వరూపముగా వుండుస్థితియో లభించును. ఈ విధముగా భక్తి మార్గము గూడ చివరకు సర్వకర్మ సంన్యాస ఫల రూపమైన మోక్షమునే కలిగించును. అట్లే యోగ, ధ్యానమార్గములు గూడాను.

కాని జ్ఞాన మార్గము ఆ యితర మార్గముల వంటిదికాదు. ఇది నిత్యానిత్య వస్తు వివేకము ద్వారా జీవునికి అజ్ఞాన కారణముగ గల ప్రాపంచిక విషయ వాసనలనన్నింటిని సమూలముగా నశింపజేయును. ఎప్పుడైతే జీవుడు తన పూర్వపుణ్యకర్మల సంస్కార బలముతో మాయా కల్పిత ప్రపంచము యొక్క లేమిని తెలుసుకొనునో అప్పుడే అతనికి తనయొక్క నిజమైన, శాశ్వతమైన, వికార రహితమైన, జన్మ–జరా–మరణరహితమైన అపరోక్షానుభూతి కలుగుతుంది. అప్పుడు ద్వైతభావమంతయూ నశించి సర్వకర్మసంన్యాసము ద్వారా "అహంబ్రహ్మాస్మి" "అయమాత్మాబ్రహ్మ" మొదలగు సత్యానుభూతి కలుగుతుంది. తద్వారా ప్రాపంచిక విషయముల యందు, చివరకు తనదేహము నందు గూడ "దేహమేనేనను" భ్రాంతి గూడ తొలగి తానుమాత్రమే మిగిలి వుంటాడు. అప్పుడు దేనియందూ మోహము లేక శుద్ధుడై, వికారరహితుడై పరబ్రహ్మ స్వరూపుడుగా మిగిలి వుంటాడు. అదియే మానవుని, జీవుని పురుషార్థము. అదియే పరమానందస్థితి. అదియే అపరోక్షాను భూతి. అదియే జన్మ–మరణములు లేని మోక్షస్థితి.

ఈ విషయమునే "శ్రీమద్భగవద్గీతకు శ్రీశంకరభాష్యం యంథాతథం" అను ఈ గ్రంథము బోధించుచున్నది.

జీవుడు ముందుగా ధర్మబుద్ధి గలిగి, ఈశ్వరుని ద్వారా తనకు లభించిన కర్మాధికారమును అనుసరించి ఫలాపేక్షలేని బుద్ధితో కర్మలు చేయుచుండినచో అతనికి ఆకర్మల ద్వారా ఎటువంటి సుఖదుఃఖములు గాని పుణ్యాపాపములు గాని అంటక పర్యవసానముగా జ్ఞానోదయము కలిగి దానిద్వారా స్వరూప సాక్షాత్కారము కలుగును. ఇదియే శ్రీమద్భగవద్గీత యందు చెప్పబడినదని శ్రీశంకరాచార్యుల వారు తన భాష్యము ద్వారా విశదీకరించియున్నారు. సమస్త గీతారహస్యమును "గ్రంథోపసంహారము" అను శీర్షికతో తన భాష్యములో అంతర్భాగముగా గ్రంథము యొక్క అంత్యభాగమున చక్కగా సమీక్షించియున్నారు. ఇటువంటి సమీక్ష యింత వరకు యే గీతా వ్యాఖ్యాత గూడ చేసియుండలేదు. శ్రీ శంకరుల వారు నిర్ద్వందముగా గీత ధర్మాన్నివదల కుండానే నివృత్తి మార్గమును బోధించుచున్నదని స్పష్టపరచియున్నారు.

అటువంటి అతి స్పష్టము, సరళము, సర్వజనాను బోధకము అయిన శ్రీశంకర భాష్యమును నా శిష్యుడైన శ్రీసదానందభారతి సులభముగా సర్వులకు విశదముగా అర్థమగునట్లుగా ఆంధ్రభాషలోనికి అనువదించుట నాకెంతో ఆనందమును కలుగజేసినది.

ఈ శ్రీసదానందభారతి తన పూర్వాశ్రమమునందు డాక్టరు బండ్లమూడి ఆంజనేయులుగా లోకవిదితులు. ఆయన హిందీ, తెలుగు, సంస్కృతము మరియు ఇంగ్లీషు భాషల చక్కని పరిచయముగలవారు. హిందీ భాషయందు భక్తితత్త్వమునకు సంబంధించి "తులసీకా వ్యక్తిత్వ" అను పరిశోధనా గ్రంథమును వ్రాసి ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము నుండి "పి. హెచ్.డి" డిగ్రీని, దానితో పాటుగా విశ్వవిద్యాలయాల గ్రాంట్ల సంఘము వారి నుండి గొప్ప 'అవార్డు'ను కూడ పొందిన విద్వాంసులు. అంతేగాక కాలేజీ లెక్చరర్‌గా షుమారు నలుబదివత్సరములు బాలబాలికలకు విద్యాబోధగావించి వారిలో ఎందరినో విద్వాంసులుగా తీర్చిదిద్దిన మహోధ్యాపకులు.

ఈ అనువాదమునకు పూర్వము చాలాకాలముగా షుమారు పన్నెండు వత్సరముల నుండి మా ఆశ్రమము నందుచేరి అద్వైతతత్త్వమునకు సంబంధించిన వివేక చూడామణి, భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము, ఉపదేశసహస్రి, మహావాక్యదర్పణము, సర్వవేదాంతసార సంగ్రహము, వేదాంతపంచదశి, నైష్కర్మ్యసిద్ధి, మాండూక్య, శ్వేతాశ్వర, కఠ, తైత్తరీయ, బృహదారణ్యక, ఛాందోగ్య ఐతరేయ, ప్రశ్న, ఈశావాస్య మొదలగు ఉపనిషద్గ్రంథములు మహాభారత, రామాయణ, శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగవతాది స్మృతి గ్రంథములు, ఎంతో శ్రద్ధాభావముతో పఠించిచిత్తశుద్ధిని పొందిన తత్త్వవేత్తలు. ఆకారణముగ "జీవనవేదము", "రామరాయ శతకము", జ్ఞానోపనిషత్తు, పాటలలో సమస్తమైన అద్వైతతత్త్వమును తెలుపు "అమృతబిందువులు", హిందీలో "కలాకార్ కా వ్యక్తిత్వ ఔర్ కావ్యమే వుస్కీ అభివ్యక్తి" మొదలగు అనేక గ్రంథములు వ్రాసిన పండితులు.

ఈ "శ్రీమద్భగవద్గీత –శ్రీశంకరభాష్యం యథాతథం"అను ఈ అనువాద గ్రంథము పండితులకు, తత్త్వవేత్తలకు మరియు సామాన్యులకు గూడ గీతా రహస్యమును ఆంధ్రభాష ద్వారా తేట తెల్లముగా తెలియజేయగలదని ఆశించుచూ నాశిష్యుడైన శ్రీసదానందభారతిని యింత మంచి కార్యమును చేయుటకు శ్రమించినందులకు హృదయపూర్వకముగా ఆశీర్వదించుచున్నాను.

ఇట్లు

- శ్రీశ్రీశ్రీ నిర్వికల్పానంద భారతీస్వాములు

ప్రణవాశ్రమము

గుడివాడ 10.3.2002

ఓం

కృతజ్ఞతలు

శ్రీమద్భగవద్గీత ఒక అత్యద్భుతమైన శాస్త్రగ్రంథము. ఇటువంటి గ్రంథము ప్రపంచములో మరియొకటి కానరాదనడం అతి శయోక్తి కాదు. ఏలయన ? దీని గ్రంథకర్తయైన శ్రీశ్రీశ్రీ వేదవ్యాస మహర్షుల వారు భగవత్స్వరూపుడైన శ్రీకృష్ణుని ముఖతా మానవులనందరిని పూర్వపూర్వ జన్మలయందు తమచే చేయబడిన కర్మల ఫలముగా నాలుగు వర్ణములుగా విభజించి ఆ వర్ణవ్యవస్థయను ధార్మిక పునాదులపై శ్రీమద్భగవద్గీత యనబడుచున్న మహావిశాలము మరియు సుదృఢమైన భవనమును నిర్మింపజేసి దానియందు అన్ని వర్ణములవారు తమతమ వర్ణధర్మములకు కట్టుబడి తమ స్వభావజనితమైన కర్మల నాచరించుచూ, సుఖజీవనము గడపుచూ తుదకు క్రమక్రమముగా జన్మ – మరణ రాహిత్యరూపమైన మోక్షస్థితిని పొందుటకు తగు వ్యవస్థను యేర్పాటు చేసియున్నారు. అన్ని వర్ణముల వారికి వారివారి స్వభావ కారణముగ యేర్పడిన గుణముల సమన్వయము ననుసరించి విధించబడిన కర్మాధికారమునకు లోబడి ఫలాపేక్షలేక కర్మలు చేయుచూ తుదకు ఆ కర్మల ద్వారానే కలిగిన జ్ఞానబలంతో మోక్ష స్థితిని పొందునట్లుగా యేర్పాటు చేసియున్నారు.

ఈ గ్రంథమునందు అన్ని వర్ణములకు చెందిన మానవులందరికి మోక్షసిద్ధికి అవుసరమగు మార్గములు చూపించియున్నాడు. ఆకారణముగానే కర్మయోగము, భక్తి యోగము, ధ్యాన యోగము, సాంఖ్యయోగము అనగా జ్ఞానయోగము అను వివిధ యోగములు అనగా మోక్షమును కలిగించు మార్గములు పరస్పర విరోధము లేకుండ చూపెట్టబడినవి.

అయితే గ్రంథం మొత్తములోను ధర్మాచరణము కంటె జ్ఞానసంపాదనమే శ్రేయోదాయకమని చెప్పుచూ నిష్కామ కర్మయోగము ద్వారా మానవ సహజమైన కర్మను బహిష్కరించలేదు. భగవదర్పిత భావముతో అన్ని వర్ణముల వారు తమకు విధించబడిన కర్మాధికారము ననుసరించి యెటువంటి కర్మలు చేసినను ఆ కర్మల ఫలములైన పాపపుణ్యములు అనగా సుఖదుఃఖములు వారికి అంటవని మర్మగర్భితముగా చెప్పియున్నారు. పైగా అజ్ఞానము కారణముగ కర్మల యందు మునిగియున్న వారికి నైష్కర్మ్య భావము అనగా శుద్ధ జ్ఞానరూపమైన అద్వైతతత్త్వమును బోధించరాదనియు, బోధించినచో వారు చెడిపోవుదురనియు, అందులకు గాను జ్ఞానియైన వారలుగూడ ఆ యజ్ఞానులకు మార్గదర్శకత్వము లభించునట్లుగా నిష్కామ భావముతో కర్మలు చేస్తూనే వుండవలయునని, అందులకు శ్రీ కృష్ణునినే వుదాహరణముగ గ్రహించవచ్చునని వ్యాసులవారు బోధించియున్నారు.

గీత యందు సారరూపముగా అద్వైతతత్త్వమును మోక్షమునకు సర్వశ్రేష్ఠమైన సాధనముగా బోధించిగూడ వర్ణగతమైన కర్మను వదలరాదని నొక్కి చెప్పియున్నారు. శ్రీ శంకరాచార్యులవారు తమ భాష్యము ద్వారా గీతారహస్యమును సర్వులకు సుబోధక మగునట్లుగా విశదీకరించియున్నారు.

ఇప్పటికి షుమారు మూడువేల సంవత్సరములకు పూర్వమే యీ సర్వాంగపూర్ణము మరియు సర్వజనమోక్షదాయకము అయినటువంటి మయసభా ప్రాంగణమును పోలిన

గ్రంథభవనము సర్వవిధ జనసముదాయమునకు సుఖదాయకముగా వుండునట్లుగా నిర్మించబడినది. ఈ లోకం వున్నంత కాలం యీ గ్రంథము పాతబడదు దీని ఔన్నత్యము చెడదు. యుగయుగాల పర్యంతము యీ గ్రంథం పఠనీయంగానే వుంటుంది. దీనిని త్రోసివేయగల మరొక గ్రంథము రాదు, రాబోదు.

సర్వవిధ ధర్మములకు యీ గ్రంథము శత్రుదుర్భేద్యమైనటువంటి కోట వంటిది. అంతేకాదు యీ గ్రంథము హిందూ ధర్మము యొక్క మహోన్నత్యమును, ఉదార స్వభావమును మరియు సర్వజనీనతను వేలాది నోళ్లతో లోకమునందు చాటుతూనే వుంటుంది.

అందువలననే అనగా యీ గ్రంథరాజము యొక్క మహోన్నత్యము కారణముగానే నేటికి షుమారు అయిదు వేలమంది మహాత్ములు యీ గ్రంథమును తమతమ బుద్ధ్యాను సారముగ వ్యాఖ్యానించియున్నారు. అయినప్పటికి శ్రీశ్రీశ్రీ జగద్గురువులు ఆది శంకరాచార్యుల వారి భాష్యమునకు సరితూగగల వ్యాఖ్యానము ప్రకటితము కాలేదు. ఆ కారణముగానే ఆంధ్రభాషా పరిచితులందరికి శ్రీ శంకరభాష్యమును పరిచయము చేయు సద్భావముతో ప్రేరేపించబడిన వాడనై "శ్రీ మద్భగవద్గీత - శ్రీ శంకరభాష్యం యథాతథం" అను నామముతో యీ అనువాద కార్యమును చేసియున్నాను. ఇందు యేవైన దోషములున్నచో అవన్నియు నా అజ్ఞానమూలముగా దొర్లినవేగాని శ్రీ శంకరుల వారివి కావని విన్నవించుకొనుచున్నాను. నాయందు దయయుంచి, నాదోషములను మన్నించి పండితులైనవారు ఆదోషములను నాకు తెల్పినచో తరువాతి ముద్రణకాలమందు తగురీతిగా సంస్కరించుకోగలవాడనని సవినయముగా ప్రార్థించుచున్నాను.

కృతజ్ఞతలు అందరికంటె ముందుగా లోకకల్యాణార్థము శ్రీశ్రీశ్రీ తిరుమలగిరిపై వేంచేసియున్న వేంకటేశ్వర స్వామివారు అప్రత్యక్షముగా తన మహిమచే లోకమును నడిపించుచూ ఈ గ్రంథ ప్రకాశమునకు నలుబడివేల రూపాయీలు తమ ప్రతినిధుల ద్వారా గ్రాంటుగా యిచ్చినందులకు వారికి మరియు వారి ప్రతినిధులకు నాహృదయ పూర్వక శతాధిక సర్వాంగదండ ప్రణామములు ఆచరించుచున్నాను. అట్లే నన్ను అత్యంత ప్రేమభావముతో తమ శిష్యునిగా స్వీకరించి గత పన్నెండు వత్సరములుగా నాకు అద్వైత విద్యను బోధించి నన్ను ఈ మహద్గ్రంథమును అనువదించగల సమర్థునిగా జేసి, అట్లు చేయుటకు అన్నివిధముల ప్రోత్సహించుటయేగాక నాచే అనువదించబడిన యీ 'శంకరభాష్యం యథాతథం' అను గ్రంథమునకు 'గ్రంథప్రవేశము' వ్రాసియిచ్చిన నాగురుదేవులు, ప్రణవాశ్రమాధిపతులు శ్రీశ్రీశ్రీ నిర్వికల్పానంద భారతీస్వాముల వారికి సాష్టాంగ దండ ప్రణామములు ఆచరించు చున్నాను.

అట్లే ఈ గ్రంథమును ప్రకాశింపజేయుటకు అవసరమైన అన్ని విధ కార్యములు శ్రమయనితలంచక పట్టుదలతో ప్రయత్నించిన రిటైర్డు చీఫ్ ఇంజనీరు శ్రీ కాజ కృష్ణారావు గారికి ప్రత్యేక ధన్యవాదములు తెలుపుకొంటున్నాను. ఆవిధముగానే నేను కోరినయంతనే అతి సంతోషంతో తన 'నాగేంద్ర ప్రెస్సు'నందు ఈ గ్రంథమును యింత చక్కగా అచ్చువేయించి యిచ్చిన శ్రీ బాబూరావుగారికి కూడా నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు తెలుపుకొంటున్నాను.

ప్రణవాశ్రమము.

ఇట్లు అనువాదకుడు

- శ్రీ సదానందభారతి

ఓం

గురుపరంపరాభివందన

ఓం నమోబ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంప్రదాయ కర్తృభ్యో,

వంశ ఋషిభ్యో మహద్భ్యో నమో గురుభ్యః

ఓం సర్వో పప్లవ రహితః ప్రజ్ఞాన ఘనః

ప్రత్యగర్థో బ్రహ్మైవాహమస్మి, బ్రహ్మైవాహమస్మి

ఓం నమో నారాయణం, పద్మభవం, వసిష్టం

శక్తిం చ తత్పుత్ర పరాశరం చ

వ్యాసం శుకం గౌడపదం మహాంతం

గోవింద యోగీంద్ర మథాస్య శిష్యం

శ్రీ శంకరాచార్య మథాస్య పద్మ పాదం చ

హస్తామలకం చ శిష్యం తం తోటకం

వార్తి కకారమన్యాన్ అస్మద్గురూన్ సంతత మానతోస్మి

శ్రుతి స్మృతి పురాణానాం ఆలయం కరుణాలయం

నమామి భగవత్పాదం శంకరం లోకశంకరం

శంకరం శంకరాచార్యం కేశవం బాదరాయణం,

సూత్రభాష్య కృతౌ వందే భగవంతౌ పునః పునః

ఈశ్వరో గురురాత్మేతి మూర్తిభేద విభాగినే

వ్యోమవత్ వ్యాప్త దేహాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

విషయాను క్రమణిక

		పుట
	ఉపోద్ఘాతము	iii
	గ్రంథ ప్రవేశము	vii
	కృతజ్ఞతలు	xiii
	గురుపరంపరాభివందన	xv
	విషయాను క్రమణిక	xvi
11.	పదకొండవ అధ్యాయము (విశ్వరూప సందర్శన యోగము)	1
12.	పన్నెండవ అధ్యాయము (భక్తియోగము)	22
13.	పదమూడవ అధ్యాయము (క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము)	34
14.	పదునాల్గవ అధ్యాయము (గుణత్రయ విభాగయోగము)	82
15.	పదునైదవ అధ్యాయము (పురుషోత్తమ యోగము)	95
16.	పదునారవఅధ్యాయము (దైవాసుర సంపద్విభాగయోగము)	109
17.	పదునేడవ అధ్యాయము (శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగము)	120
18.	పదునెనిమిదవ అధ్యాయము (మోక్షసంన్యాస యోగము)	131

శ్రీమద్భగవద్గీత (రెండవ భాగము)

శ్రీ శంకరభాష్యం యథాతథం

పదునొకొండవ అధ్యాయము

ఇంతకుముందలి అధ్యాయమునందు అనగా దశమ అధ్యాయమునందు ఆ
ాత్ముని యొక్క విభూతులు వర్ణించి చెప్పబడినవి. ఆ అధ్యాయమునందు భగవంతునిచేత
బడిన "నేను ఈ సమస్తమైన జగత్తును నా ఒక అంశము చేతనే వ్యాపింపజేసి నాయందు
కము ఎట్టి వికారము లేకుండ వుండియున్నాను" అను మాటల ద్వారా తెలియబడుచున్న
్వరుని **జగదాత్మక స్వరూపమును** మరింత స్పష్టముగా తెలియగోరిన వాడై అర్జునుడు
ష్ణునితో యిలా అన్నాడు -

1. మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్యమధ్యాత్మ సంజ్ఞితమ్,
యత్త్వయోక్తం వచస్తేన మోహో ఽయం విగతో మమ.

అనగా - నన్ను అనుగ్రహించదలంచి మీరు నాకు అత్యంత శ్రేష్ఠము. అతి
స్యమయమై గుప్తముగా వుంచదగిన ఆధ్యాత్మిక విషయములు అనగా ఆత్మానాత్మల
రణకు సంబంధించిన వాక్యములు చెప్పియున్నారు. మీరు చెప్పిన ఆ వ్యాకముల ద్వారా
ుందు నాకు తెలియకుండ వున్న మోహభావమంతయు తొలగిపోయినది. అవివేకముతో
ియున్న నా బుద్ధి యిప్పుడు అవివేక శూన్యమై వివేకముతో కూడియున్నది.

2. భవాప్యయౌ హి భూతానాం శ్రుతౌ విస్తరశో మయా,
త్వత్తః కమల పత్రాక్ష మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్.

అనగా - నేను మీ నుండి సర్వప్రాణుల యొక్క వుత్పత్తి మరియు వాటి యొక్క
యము అనగా నాశము యీ రెండు విషయములను గురించి సంక్షిప్తముగా గాక అత్యంత
సముగాను విస్తార పూర్వముగాను వినియున్నాను. ఓ కమల నయనా ! మీ యొక్క నాశ
ితము అనగా అక్షయమైన మహాత్మ్యమును గురించి విశదముగా వినియున్నాను.

3. ఏవమేతద్యథాత్థ ఽ ఽత్వమాత్మానం పరమేశ్వర,
ద్రష్టుమిచ్ఛామి తే రూపమైశ్వరం పురుషోత్తమ.

అనగా - మీరు మిమ్ముల గురించి ఏ విధముగా చెప్పుచున్నారో సరిగ్గా అట్లే
్నారు. అంతకంటే వేఱుగ అనగా భిన్నముగా లేరు. అట్లయినప్పటికి ఓ పురుషోత్తమా !
ుము, ఐశ్వర్యము, భక్తి, బలము, వీర్యము మరియు తేజస్సుతో కూడియున్న మీ యొక్క
వ రూపమును నేను నా కన్నులతో చూడగోరుచున్నాను.

11.4. మన్యసే యది తచ్ఛక్యం మయా ద్రష్టుమితి ప్రభో,
యోగేశ్వర తతో మే త్వం దర్శయాత్మానమవ్యయమ్.

అనగా – స్వామీ ! అర్జునుడనైయున్న నాచేత మీయొక్క నిజరూపము చూడబడుట సంభవమని తలంచితిరేని అయితే ఓ యోగీశ్వరా ! నేను తమయొక్క ఆ రూపమును చూడవలయునను గట్టి కోరికతో యున్నాను. అందుచే తమరు నాయందు దయ యుంచి తమయొక్క ఆ యక్షర రూపమును దర్శింపజేయుడు.

అర్జునునిచేత ఈ విధముగా కోరబడుట వలన ప్రేరణ పొందినవాడై భగవంతుడు యీ విధముగా చెప్పియున్నాడు.

11.5. పశ్య మే పార్థ ! రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః,
నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ.

అనగా – ఓ పార్థా ! నీవు నా యొక్క వందలు, వేలసంఖ్యలో వున్న అనగా నా యొక్క అనేక రూపములను చూడుము. ఆ రూపములు అనేక విధములైన భేదములతోను మరియు దివ్యమై దేవలోకమునందు వుండునటువంటి అలౌకిక రూపములు మరియు నానావిధములైన వర్ణములు అనేక రంగులతో కూడియున్నవి మరియు నానావిధములైన ఆకృతులు కలిగియున్నవి అనగా నీలిరంగు, పీత అనగా బంగారంగు మొదలగు అనేక విధములగు రంగులతోడను మరియు అనేక విధములైన ఆకారములు గలిగి, అవయవములు కలిగియున్న ఆ రూపములను చూడుము.

11.6. పశ్యాదిత్యాన్ వసూన్ రుద్రానశ్వినౌ మరుత స్తథా,
బహూన్యదృష్ట పూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత.

అనగా – అర్జునా ! నీవు ముందుగా పండ్రెండుమంది ఆదిత్యులు అనగా సూర్యులను, ఎనిమిదిమంది వసువులను, పదకొండుమంది రుద్రులను, ఇరువురు అశ్వనీ కుమారులను మరియు నలుబది తొమ్మిదిమంది మరుత్ గణములను చూడుము. మరియు ఈ మనుష్యలోకమునందుండు నీవుగాని మరి యితరులెవ్వరూ గూడ ఎన్నడూ చూడనటువంటి అనేకమైన అద్భుతమైన దృశ్యములను చూడుము.

ఇంతేగాక –

11.7. ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరమ్,
మమ దేహే గుడాకేశ ! యచ్చాన్యద్ద్రష్టు మిచ్ఛసి.

అనగా – ఓ గుడాకేశ ! అనగా అర్జునా ! ఇప్పుడు నీవు నాయీ దేహమునందే, ఒకచోట చేరియున్నట్టి లేక వుండి వున్నట్టి చరాచరమైన జగత్తుతో సహా సమస్తమైన జగత్తును

చూడుము. మరియు జయపరాజయము మొదలగు దృశ్యములను వేటియందు మేము వారిని జయించెదము లేక వారు మమ్ములను జయింతురు మొదలగు శంకించు విషయములను అంతేగాక యితరముగా యింక నీవేమేమి చూడదలంచితివో వాటినన్నింటిని చూడుము.

కాని -

**11.8. న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుమనేనైవ స్వచక్షుషా,
దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్.**

అనగా - నీవు విశ్వరూప ధారుడనై పరమేశ్వరుడనై యున్న నన్ను యీ ప్రకృతి అనగా పంచభూతములచే ఏర్పడిన కన్నులతో చూడజాలవు. ఏ దివ్య నేత్రములతో నీవు నా యొక్క విశ్వరూపమును చూడగలవో అట్టి దివ్య నేత్రములను నేను నీకు కలుగజేయుచున్నాను. ఆ దివ్య నేత్రముల ద్వారా నీవు సర్వేశ్వరుడనై యున్న నన్ను నా ఐశ్వర్యమును అనగా నాకు సంబంధించిన విభూతులను మరియు నా యొక్క యోగసామర్థ్యమును చూడగలవు. అప్పుడు సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో యీ విధముగా చెప్పినాడు.

**11.9. ఏవముక్త్వా తతో రాజన్మహాయోగేశ్వరో హరిః,
దర్శయామాస పార్థాయ పరమం రూపమైశ్వరమ్.**

అనగా - ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా ! అట్లు చెప్పిన తరువాత మహా యోగేశ్వరుడైన శ్రీహరి అనగా అత్యంత మహనీయుడు మరియు యోగేశ్వరుడు అయినటువంటి ఆ నారాయణుడు అర్జునునకు తన ఈశ్వరత్వముతో కూడియున్న పరమాత్మ రూపమును అనగా ఆయనయొక్క విరాట్ రూపమును దర్శింపజేసెను.

**11.10. అనేక వక్త్రనయన మనేకాద్భుత దర్శనమ్
అనేక దివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్.**

అనగా - ఆ **విశ్వాత్మునకు** అనేకములైన ముఖములు మరియు అనేకములైన నేత్రములు కలవు. అనగా ఆయన యొక్క ఆ విరాట్ రూపమునందు అనేక ముఖములు మరియు అనేక నేత్రములు కలవు. మరియు అనేకములైన అద్భుత దృశ్యములు గల రూపము గలవాడై యున్నాడు. ఆ యొక్క రూపమునందు ఆశ్చర్యమును కలిగించు అనేకములైన దృశ్యములు గలవు. ఆయన రూపము దివ్యమైన ఆభూషణములతో నిండియున్నది. మరియు అనేకములైన ఆయుధములు ధరించియున్న హస్తములు కలిగియున్నాడు. అటువంటి తనయొక్క అత్యద్భుత రూపమును భగవంతుడు అర్జునునకు దర్శింపజేసినాడు. ఈ శ్లోకమునకు యింతకు పూర్వ శ్లోకమునందు గల "దర్శయామాస" అను శబ్దముతో సంబంధము కలదు.

మరియు -

11.11. **దివ్యమాల్యాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనమ్,**
సర్వాశ్చర్యమయం దేవమనంతం విశ్వతోముఖమ్.

అనగా భగవంతుని యొక్క ఆ విశ్వరూపము దివ్య పుష్పమాలలతోనూ మరియు దివ్యమైన వస్త్రములతో అలంకరించబడియున్నది. ఆయన దేహమంతయు దివ్యమైన గంధముతో లేపనము చేయబడి యున్నది. అంతేగాక అనేకములైన ఆశ్చర్యమును కలిగించు దృశ్యములతో కూడియున్నది. సర్వభూతములకు ఆత్మస్వరూపుడై యున్నందున అన్ని దిశలయందును ముఖములు గలవాడై యున్నాడు. అటువంటి అనంతమైనటువంటిదియు మరియు అనంతము మరియు దివ్యము అయినటువంటి తన విరాట్రూపమును భగవంతుడు అర్జునునకు చూపించినాడు. అర్జునుడు భగవంతుని విరాట్ రూపమును దర్శించినాడు అని అన్వయించుకొనవచ్చును.

భగవంతుని విరాట్ రూపము యొక్క ప్రభను అనగా ప్రకాశమును ఉపమానము ద్వారా వర్ణించుచున్నాడు.

11.12. **దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా,**
యది భాస్సదృశీ సా స్యాద్భాసస్తస్య మహాత్మనః.

అనగా ఆ ప్రకాశము ద్యులోకమునందు అనగా ఆకాశమునందు లేక మూడవ స్వర్గలోకమునందు ఒకే కాలమునందు ఉదయించినటువంటి వేలకొలది సూర్యుల యొక్క ప్రకాశము కంటె గూడ ఎక్కువగా వున్నది.

11.13. **తత్రైకస్థం జగత్కృత్స్నం ప్రవిభక్తమనేకధా,**
అపశ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాండవస్తదా.

అనగా – అప్పుడు పాండుపుత్రుడైన అర్జునుడు విశ్వరూపుడు దేవాధిదేవుడు అయిన హరియందు తన తండ్రులను మనుష్యులు మొదలగు భేదములతో అనేక విధములుగా విభజింపబడియున్న అనేక ప్రాణులను, జగత్తులను దర్శించినాడు.

11.14. **తతః స విస్మయావిష్టో హృష్టరోమా ధనంజయః,**
ప్రణమ్య సిరసా దేవం కృతాంజలిరభాషత.

అనగా – ఆ విధముగా దర్శించిన ధనంజయుడు ఆశ్చర్య చకితుడైనవాడై మరియు ప్రఫుల్లిత అనగా గగుర్పాటు చెందిన రోమముల గలవాడైనాడు. అనగా అతని ఒడలంతయు పులకరించినది. అటుపైన ఆతడు విశ్వరూపధారియు పరమాత్మ స్వరూపుడు అయిన భగవంతునికి సాష్టాంగదండ ప్రణామములు చేసి అనగా నమ్రత కలిగి పరంపరానురీతిగా నమస్కరించి, మరల మరల నమస్కరించి చేతులు జోడించి యిట్లనినాడు –

తమరు నాకు తమయొక్క నిజమైన విశ్వరూపమును దర్శింపజేసినారు. ఆ రూపమును తాను ఎట్లు దర్శించినాడో ఆ దర్శనము వలన తనకు ఎటువంటి అనుభూతి కలిగినదో సవివరముగా చెప్పనారంభించినాడు.

11.15. పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహే సర్వాంస్తథా భూతవిశేష సంఘాన్,
బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థ మృషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్.

అనగా - ఓ దేవా ! నేను తమయొక్క దేహమునందు సమస్తమైన దేవతలను మరియు స్థావర జంగమ రూపములుగల అనేక విధములుగా విభజింపబడిన రూపములు గల సమస్త భూతసంబంధములైన సమూహములను మరియు కమలాసనముపై విరాజిల్లు అనగా శోభించు అనగా భూమియనెడు కమలమునందు సుమేరువను చక్రము (సారె)పై కూర్చునియున్న ప్రజలందరినీ పరిపాలించు చతుర్ముఖుడైన బ్రహ్మను, వశిష్ఠాది ఋషులను మరియు వాసుకి మొదలగు సమస్త దివ్యమైన అనగా దేవలోకమునందుండు సర్పములను చూచుచున్నాను.

11.16. అనేక బాహూదర వక్త్ర నేత్రం పశ్యామి త్వాంసర్వతో ఽనంతరూపమ్,
నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప.

అనగా - స్వామీ ! నేను మిమ్ములను అనేకమైన భుజములు గలవానిగాను, ఉదరములు గలవానిగాను, ముఖములు గలవానిగను, మరియు అనేకములైన నేత్రములు గలవానిగను చూచుచున్నాను. అన్నివైపులా వ్యాపించి అనంతమైన రూపము గలవానిగా చూచుచున్నాను. ఓ విశ్వేశ్వరా ! నేను మీ యొక్క ఆది అంతములు చూడజాలకున్నాను. అందుకే కాబోలు ఈ అనువాదకుడు తన 'అమృత బిందువులు' అను గ్రంథమునందు ఆ పరమాత్మ తత్త్వమును గురించి యిలా పాడియున్నాడు -

"ఆదియన్నది లేనివాడను, అంతమన్నది లేనివాడను
ఆదియంతము లేక యుండియు అంతటా మరి వున్నవాడను
ఓ పరమ గురుడా ! నాదుతత్త్వము తెలుపరావయ్యా !
ఓ పరమ గరుడా ! నాదు తత్త్వము తెలుపరావయ్యా !

11.17. కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమంతమ్,
పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతా ద్దీప్తానలార్కద్యుతి మప్రమేయమ్.

అనగా - శిరమునందలంకరించు ఆభూషణ విశేషము. కిరీటము అట్టి ఆభూషణము శిరముననున్నవాడు "కిరీటి" అనబడును. గద అను ఆయుధము హస్తమునందు గలవాడు 'గదీ' యనబడును. చేతియందు చక్రము అను ఆయుధము గలవాడు "చక్రి" అనబడును. ఈ

కారణముచేత నేను మిమ్ములను కిరీటి అనగా కిరీటము ధరించియున్నవాడు. గదీ గదా దండము కలిగియున్నవాడు. చక్రి చక్రాయుధము కలిగియున్నవాడు, తేజోరాశి, అనగా అత్యంత ప్రకాశము గలవాడు, అన్నివైపులను ప్రకాశము గలవానిగా చూచుచున్నాను. మరియు మిమ్ములను 'దుర్నిరీక్షుకుడు' అనగా యితరులచేత అతి కష్టముగా చూడబడువాడు. మరియు అన్ని దిశలనుండి మండుచున్న అగ్ని మరియు అత్యంత తేజోమయుడై వెలుగుచున్న సూర్యునివలె ప్రకాశించుచున్నవాడవు మరియు బుధ్యాదులచే గ్రహింపబడనివాడవు అయి వున్నావు. అందుచేతనే శ్లోకమునందు "దీప్తానలార్కద్యుతి మప్రమేయమ్" అని చెప్పబడినది.

ఈ విధముగా తమయొక్క యోగశక్తిని జూచి నేను యిట్లు తలంచుచున్నాను.

**11.18. త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్,
త్వమవ్యయః శాశ్వతధర్మగోప్తా సనాతన స్త్వం పురుషో మతో మే.**

అనగా - తమరు ముముక్షువులైనటువంటి పురుషుల ద్వారా మాత్రమే తెలియ దగియున్న అక్షరులు అనగా ఎప్పుడు ఎటువంటి వికారములేనటువంటి పరబ్రహ్మ పరమాత్మ స్వరూపులై యున్నారు. తమరే యీ సమస్త జగత్తునకు సర్వోత్కృష్టమైన సంపద అయి వున్నారు. అందుచేత యీ సమస్త జగత్తునకు ఏకమాత్ర ఆశ్రయమై యున్నారు.

ఇంతేగాక తమరు నిర్వికారులు అనగా ఎటువంటి వికారము లేనివారు అనగా జన్మజరామరణములు లేనివారు. మరియు తమరు సనాతన ధర్మరక్షకులై యున్నారు. మరియు తమరే సనాతన పరమ పురుషులై యున్నారు. ఇది నా అభిప్రాయము.

మరియు -

**11.19. అనాది మధ్యాంతమనంత వీర్యమనంత బాహుం శశిసూర్యనేత్రం,
పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశ వక్త్రం స్వతేజసా విశ్వమిదం తపంతమ్.**

అనగా - నేను మిమ్ములను ఆదిమధ్యాంత రహితునిగా అనగా ఆరంభము అనగా పుట్టుక, మధ్య పుట్టిన తరువాత వుండుట. అంతము అనగా లేకుండా పోవుట లేక నశించుట అనునవి లేనివానిగా చూచుచున్నాను. మరియు మిమ్ములను అంతములేని రూపము గలవారుగాను అనంతవీర్య అనగా హద్దులు లేని శక్తియుక్తులు గలవానిగాను చూచుచున్నాను. మీ సామర్థ్యము తరగనిది. అందువలననే మీరు అనంతవీర్యము గలవారు. మరియు నేను మిమ్ములను అనేకములైన చేతులు గలవానిగా చూచుచున్నాను. చంద్రుడు సూర్యుడువంటి మీ కన్నులు, మండుచున్న అగ్నివంటి తేజోమయమైన మీ ముఖము మరియు తమ తేజముతో ఈ జగత్తునంతటినీ తపింపజేయుచున్నారు. మీ యొక్క ఇటువంటి రూపమును నేను చూచుచున్నాను.

11.20. **ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరం హి వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః,**
దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం లోకత్రయం ప్రవ్యథితం మహాత్మన్.

అనగా – **విశ్వమే రూపముగా** గలిగిన పరమేశ్వరులైన మీ చేతనే ఈ స్వర్గము మరియు భూమి మరియు సర్వవ్యాపకమైన, సమస్తమైన ఆకాశము మరియు దిక్కులన్నియు గూడ నిండియున్నవి. 'అమృత బిందువులు' అను గ్రంథములోని ఈ పాటను వినండి –

"దిక్కుయన్నది లేనివాడను, దిక్కులందున వున్నవాడను,
దిక్కులందున నిండివుండియు దిక్కులకు దిక్కైనవాడను...

ఓ మహాత్మా ! అనగా ఓ అక్షుద్ర స్వభావము కలిగియున్న కృష్ణా ! తమ యొక్క ఈ అద్భుతమైన మరియు ఆశ్చర్యజనకమైన, భయంకరము మరియు క్రూరము అయిన రూపమును జూచి ముల్లోకములు భీతిని జెందియున్నవి. అనగా భయముతో వణకిపోవుచున్నవి.

అర్జునునకు యింతకు పూర్వము "మేము వారిని జయించెదము లేక వారు మమ్ములను జయింతురు" అను భావము కలదు అటువంటి అర్జునుని నిర్భయునిగా చేయుట కొరకే భగవంతుడు "నేను పాండవులకు తప్పక విజయమును కలిగింతును" అను భావముతో కూడినవాడై అటువంటి రూపమును ప్రదర్శించినాడు. భగవంతుని ఆ రూపమును చూచి అర్జునుడు యిట్లు చెప్పినాడు –

11.21. **అమీ హి త్వాం సురసంఘా విశంతి కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయో గృణంతి,**
స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధసంఘాః స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః.

అనగా – ఇచ్చట యుద్ధము చేయుచున్న యోధులైన దేవగణములు అనగా భూభారమును తగ్గించుటకై యిచ్చట వుద్భవించి యున్నారో వారందరూ మనుష్యులవలెనే ఆకారములు అనగా ఆకృతులు కలిగి యున్నప్పటికీ వారు నిజమైన దేవతలై వారందరూ పరుగులెత్తుచూ మీయందు ప్రవేశించుచున్నట్లుగా చూచుచున్నాను. అందులో కొందరు పరుగులెత్తలేనివారై భయముతో మీకు నమస్కరించుచున్నట్లుగా నేను చూచుచున్నాను.

మరియు మహర్షి మరియు సిద్ధ సముదాయములు యుద్ధము ఆరంభమైనందున ఆపదలు మొదలగు అశుభములైన శకునములు గాంచినవారై "ప్రపంచమునకు శుభములు గలుగుగాక" అని వుచ్చరించుచూ అనేకములైన అనగా సంపూర్ణమైన స్తోత్రముల ద్వారా మిమ్ములను కీర్తించుచున్నారు.

ఇంకా ఏమనగా –

11.22. **రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యా విశ్వే ఽశ్వినౌ మరుతశ్చోష్మ పాశ్చ,**
గంధర్వయక్షాసురసిద్ధ సంఘా వీక్షంతే త్వాం విశ్మితాశ్చైవ సర్వే.

అనగా – రుద్రుడు, ఆదిత్యుడు, వసువు మరియు సాధ్యుడు మొదలగు దేవగణములు మరియు విశ్వదేవుడు, అశ్వనీకుమారులిరువురూ వాయుదేవుడు మరియు ఉష్మపా అను పేరు గల పితృగణములు మరియు గంధర్వులు, యక్షులు, అసురులు, సిద్ధగణములు అనగా ఆహా

హూహూ మొదలగు గంధర్వులు, కుబేరాది దిక్పాలురు, విరోచనుడు మొదలగు రాక్షసులు మరియు కపిలాది సిద్ధులు యీ గణములన్నియు ఆశ్చర్యమును చెందినవారై మిమ్ములనే చూచుచున్నవి.

అట్లేలయన ? -

11.23. రూపం మహత్తే బహువక్త్రనేత్రం మహాబాహూ బహూ బాహూరుపాదమ్,
బహూదరం బహుదంష్ట్రాకరాలం దృష్ట్వా ఽలోకాః ప్రవ్యథితా స్తథాహమ్.

అనగా - ఓ మహాబాహూ ! తమ యొక్క ఆ రూపము చాలా గొప్పది. చాలా పొడవు, వెడల్పు కలిగియున్నది. అనేకమైన ముఖములు, నేత్రములు కలిగియున్నది. అట్లే అనేకమైన బాహువులు మరియు కాళ్ళు, అనేకమైన పొట్టలు మరియు పెద్ద దంతములు కలిగి భయంకరమైన ఆకృతి గలదైయున్నది. తమ యొక్క యిటువంటి విచిత్ర రూపమును జూచి ప్రపంచమునందలి ప్రాణులన్నియు భయముతో వ్యాకులతను చెందుతున్నవి. మరియు నేను గూడ ఆ ప్రాణులవలెనే భయముతో కంపించుచున్నాను.

అందులకు కారణమేమన -

11.24. నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాల నేత్రమ్,
దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవ్యథితాంతరాత్మా ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో.

అనగా - తమరిని ఆకాశమంతయు వ్యాప్తి జెందియుండుట జూచి, అనగా స్వర్గలోకము వరకు వ్యాపించి యుండుట జూచి, అంతేగాక అతి ప్రకాశవంతమైన మరియు అనేకమైన రంగులతో కూడియున్న అనేకమైన భయంకరమైన ఆకృతులతో కూడియున్న మరియు అనేకమైన తెరచుకొనియున్న నోళ్ళతో కూడియున్న మీ ముఖమును జూచి, అటుపైన మండుచున్న అగ్ని కణముల వంటి మీ నేత్రములను జూచి, అత్యంత భయముతో కూడియున్న అంతఃకరణము గల నేను ఎటువంటి శాంతిని పొందజాలక వ్యాకులపాటును చెందుచున్నాను.

అట్లేలయని అన్నచో -

11.25. దంష్ట్రాకరాలాని చ తే ముఖాని దృష్ట్వైవ కాలానలసన్నిభాని,
దిశో న జానే న లభే చ శర్మ ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస.

అనగా - పెద్ద పెద్ద కోరలు గలిగియున్న భయంకరమైన ఆకృతులు కలిగియున్న కాలాగ్ని అనగా కాలమను అగ్నితో సమానమైన అనగా ప్రళయకాలము నందు లోకము లన్నింటిని భస్మీపటలము గావించునటువంటి కాలాగ్నివలె వున్న తమ అనగా మీ యొక్క ముఖమును చూచి నేను దిగ్భ్రమ కలిగిన వాడనై యున్నాను. ఆ కారణము చేతనే నేను మిమ్ములను చూచుచూ వున్నప్పటికీ నాకు ఎటువంటి సుఖముగాని, శాంతిగాని కలుగుట

లేదు. అందుచేత ఓ దేవేశ్వరా ! ఓ జగన్నివాసా ! మీరు ఆ భయంకర రూపమును త్యజించి ప్రసన్నవదనులు కండి.

ఏ శూరవీరలను జూచి యింతకు పూర్వము నాకు పరాజయము కలుగునేమో అను శంక కలదో అది యిప్పుడు పూర్తిగా తొలగిపోయినది.

ఏలయన -

11.26. అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః సర్వే సహైవావని పాలసంఘైః,
భీష్మోద్రోణః సూతపుత్రస్తథా ఽసౌ సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః.

అనగా - దుర్యోధనుడు మొదలగు ధృతరాష్ట్ర పుత్రులందరూ మరియు యితర దేశపు రాజులు మరియు వారి సైన్యముతో సహా గుంపులు గుంపులుగా జేరి అతి వేగముగా మీ భయంకరమైన నోటియందు జొరబడిపోవుచున్నారు. ఇంతేకాదు భీష్ముడు, ద్రోణుడు, సూతపుత్రుడైన కర్ణుడు మరియు మన వైపు నుండి గూడ దుష్టద్యుమ్నుడు మొదలగు యోధులు గూడ మీ భయంకరమైన నోటియందు జొరబడిపోవుచున్నారు.

మరియు -

11.27. వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశంతి దంష్ట్రా కరాలాని భయానకాని,
కేచిద్విలగ్నా దశనాంతరేషు సందృశ్యంతే చూర్ణితైరుత్తమాంగైః.

అనగా - వారందరూ ఏ విధమైన నోటియందు జొరబడుచున్నారు ? పెద్ద పెద్ద కోరలు కలిగిన వికారము మరియు భయంకర రూపము గలిగిన నోటియందు చొరబడుచున్నారు.

మరియు ఆ ముఖములయందు ప్రవేశించుచున్న పురుషులలో ఎంతోమంది ముక్కలు ముక్కలుగా అయిన తలలతో ఆ కోరల మధ్య నమలబడిన మాంసము వలె అతికినట్లుగా తోచుచున్నారు.

వారందరూ ఏ విధముగా ఆ భయంకరమైన నోళ్ళయందు ప్రవేశించుచున్నారు ? అనగా చెప్పుచున్నాడు -

11.28. యథా నదీనాం బహవో ఽంబువేగాః సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవంతి,
తథా తవామీ నరలోకవీరా విశంతి వక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి.

అనగా - ఏ విధముగా సముద్రముఖముగా పరుగిడుచున్న నదులు చివరకు సముద్రము నందే విలీనమైపోవునో ఆ విధముగానే ఈ లోకమునందలి శూరులు, వీరులు అయిన భీష్మాది శత్రువులు ప్రకాశవంతమై మండుచున్న అగ్నిగోళము వలెనున్న మీ యొక్క ముఖము అనగా నోటియందు ప్రవేశించుచున్నారు.

వారందరూ ఆ విధముగా ఎందులకు మరియు ఏ విధముగా మీ నోటియందు ప్రవేశించుచున్నారనగా -

11.29. యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతంగా విశంతి నాశాయ సమృద్ధవేగాః,
తథైవ నాశాయ విశంతి లోకాస్తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః.

అనగా - పతంగములు దీపపు కాంతిచే ఆకర్షింపబడి దానిచుట్టూ తిరుగుతూ చివరకు దానియొక్క అనగా దీపపు కాంతితో కూడిన వేడికి కాలి నశించుచున్నట్లుగా ఈ లోకమునందలి ప్రాణులన్నియూ అతి వేగముతో పరుగులిడుతూ వచ్చి మీ నోటియందు ప్రవేశించి నశించుచున్నవి. ఈ శ్లోకమునందు తీవ్రమైన వేగమునే "సమృద్ధవేగాః" అని చెప్పబడినది.

అప్పుడు మీరు అనగా భగవత్స్వరూపుడైన శ్రీకృష్ణుడు -

11.30. లేలిహ్యసే, గ్రసమానః సమంతాల్లోకాన్సమగ్రాన్వద నైర్జ్వలద్భిః,
తేజోభిరాపూర్య జగత్సమగ్రం భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో.

అనగా - అప్పుడు మీరు దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్న మీ నోళ్ళ ద్వారా సర్వ ప్రాణులను మ్రింగుచూ నాకుచున్నారు. అనగా వాటినన్నింటిని అతి ప్రేమతో తినుచూ ఆనం దించుచున్నారు. అంతేగాక హే విష్ణో ! సర్వవ్యాపకత్వము కలిగియున్న ఓ పరమాత్మా! తమ యొక్క అత్యంత భయంకరమైన కాంతులు సమస్తమైన జగత్తును మీ తేజస్సుతో వ్యాపించి తపింప జేయుచున్నవి. అట్లేలయన మీరు చాలా వుగ్రస్వభావము గలవారైయున్నారు.

11.31. ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో న మో ऽస్తు తే దేవవర ప్రసీద,
విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యం న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్.

అనగా - ఇంత భయంకర స్వరూపులైన మీరు నిజముగా ఎవ్వరో నాకు తెలియునట్లుగా చెప్పండి. సమస్త దేవతలకు అధిపతులైన కృష్ణా ! మీకు నేను నమస్కరించు చున్నాను. మీరు నాయందు దయ చూపించగలరు. సృష్ట్యాది మొదలుగా వుండి యున్న మీరు పరమేశ్వరులైయున్న మీ రూపమును అనగా మిమ్ములను గురించి నేను సవివరముగా తెలుసుకొనగోరుచున్నాను. అట్లేలయన ? నేను మీ ప్రవృత్తిని మరియు మీ మాయలను అనగా శక్తియుక్తులను గురించి ఏమీ తెలియకయున్నాను.

అప్పుడు భగవంతుడు యిట్లనెను -

11.32. కాలో ऽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధో లోకాన్సమాహర్తు మిహ ప్రవృత్తః,
ఋతే ऽపి త్వా న భవిష్యంతి సర్వేయే ऽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః.

అనగా - నేను లోకములను నాశము గావించుటకు భయంకర రూపము ధరించిన కాలమును అనగా మృత్యురూపుడను. నేను యిలాంటి భయంకర రూపముగా ఎందులకు తోచుచున్నానో చెప్పెద వినుము. ప్రస్తుతము అనగా యిప్పుడు ఈ సమయమునందు లోకములను నశింపజేయుటకు వుద్యుక్తుడనై యున్నాను. ఆ కారణము చేత నీవు యుద్ధము

చేయకపోయిననూ అనగా నీవు లేకుండగనే యీ భీష్ముడు, ద్రోణుడు మరియు కర్ణుడు మొదలగు శూరులు వీరులు అయిన యోధులందరూ నా కారణముగ తప్పక నశించెదరు.

అలా ఎందుకనగా -

**11.33. తస్మాత్త్వముత్తిష్ఠ యశోలభస్వ జిత్వాశత్రూన్భుంక్ష్వ రాజ్యం సమృద్ధమ్,
మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్.**

అనగా - అందుచేత అర్జునా నీవు లెమ్ము మరియు దేవతల చేత గూడ జయింపబడ నటువంటి భీమ్ముడు, ద్రోణుడు మొదలగు మహారధుల నందరిని అర్జునుడు జయించెను అను గొప్ప కీర్తిని పొందుము. ఇటువంటి కీర్తి అనేక జన్మలయందు చేసిన పుణ్యకర్మల ఫలముగా మాత్రమే లభించును. దుర్యోధనాది యోధులను జయించి సమృద్ధము మరియు నిష్కంటకమైన రాజ్య సుఖమును అనుభవింపుము.

ఈ శూరవీరులందరూ నా చేత నిస్సందేహముగా యింతకు పూర్వమే చంపబడి యున్నారు. అనగా ప్రాణములు లేనివారిగా చేయబడియున్నారు. ఓ సవ్యసాచి ! నీవు కేవలము నిమిత్తమాత్రము కమ్ము. ఎడమ చేతితో గూడ బాణములను సంధించగల నైపుణ్యము గల కారణముగా అర్జునుడు "సవ్యసాచి" అని అనబడుచున్నాడు.

**11.34. ద్రోణం చ బీష్మం చ జయద్రథం చ కర్ణం తథా ऽన్యానపి యోధవీరాన్,
మయా హతాంస్త్వం జహి మా వ్యథిష్ఠా యుధ్యస్వ జేతాసి రణే సపత్నాన్.**

అనగా - ద్రోణాది ఏ యే శూరవీరులను జూచి అర్జుననకు తనకు వారితో పోరు సల్పినచో పరాజయము కలుగునేమోయను భయము (ఆ శంక) కలదో వారందరి పేర్లను చెప్పి భగవంతుడు "అర్జునా నీవు నాచేత చంపబడిన వారిని మాత్రమే చంపుము" అని నిరాశ చెందియున్న అర్జునుని ప్రోత్సహించుచున్నాడు.

అర్జుననకు శత్రుసంహారమునందు, యుద్ధమునకు సన్నద్ధులై నిలిచియున్న వారిలో ద్రోణుడు మరియు భీష్మాది వీరులను చూచి తన గెలుపునందు శంకించుట సహజమే. ఏలయన? ద్రోణుడు ధనుర్విద్య యందు గురువు. దివ్యాస్త్రములతో కూడియున్నవాడు మరియు విశేషముగా తనకుధనుర్విద్యయందు గురువు. మరియు భీష్ముడు అందరికంటే పెద్దవాడు మరియు స్వేచ్ఛామృతత్వము అనగా తాను కోరినప్పుడు మాత్రమే మృతత్వమును పొందువాడు. అంతేగాక దివ్యాస్త్రములు కలిగియున్నవాడు. అందుచేతనే పరశురామునితో ద్వంద్వయుద్ధము చేసినప్పటికి పరాజితుడు కాలేదు.

అటువంటివాడే జయద్రధుడు గూడాను. అట్లేలయన ? ఆతని తండ్రి "ఎవడు నా పుత్రుని శిరము నేలపై బడునట్లు చంపునో ఆతని శిరము గూడ దానంతటను అదే తెగి నేలపై బడును" అను సంకల్పముతో తపస్సు చేయుచున్నాడు.

కర్ణుడు కూడ గొప్ప వీరుడే. ఏలయన ? అతడు యిద్రుని ద్వారా పొందిన అమోఘమైన 'శక్తి' యను అస్త్రము కలిగియున్నాడు. అంతేగాక ఒక కన్యకు సూర్యుని వలన కలిగిన పుత్రుడు. అందుచేత భగవంతుడు ఆతని పేరు గూడ చెప్పియున్నాడు.

ఇచ్చట రచయితయొక్క అభిప్రాయమేమన ? –

ద్రోణుడు, భీష్ముడు, జయద్రధుడు, మరియు కర్ణుడు యింకా అనేకమంది కౌరవయోధులు – వీరందరూ గూడ నాచేత చంపబడియున్నారు. అందుచేత వీరందరిని నీవు ప్రత్యేకముగా చంపనవసరము లేదు. వారిని చంపుటయందు నీవు నిమిత్తమాత్రుడవు కమ్ము. నీవు వారిని చూచి భయపడకుము. యుద్ధము చేయుము. నీవు ఈ జరుగబోవు యుద్ధమునందు దుర్యోధనాది శత్రువులను జూచి భయపడకుము. వారిని నీవు తప్పక జయింతువు.

అప్పుడు సంజయుడిట్లనెను –

**11.35. ఎతచ్ఛ్రుత్వా వచనం కేశవస్య కృతాంజలిర్వేపమానః కిరీటీ,
నమస్కృత్వా భూయ ఏవాహ కృష్ణం సగద్గదం భీతభీతః ప్రణమ్య.**

అనగా – కేశవుని ద్వారా పైన చెప్పబడిన మాటలు విని అర్జునుడు వణకుచున్న చేతులను జోడించి కేశవునికి నమస్కరించి గద్గదమైన గొంతుతో కృష్ణునితో యిట్లనెను – అత్యంత సహించరాని దుఃఖము కలిగినప్పుడు భయమును జెందిన పురుషునకు మరియు అత్యంత సంతోషము కలిగిన – పొందిన పురుషుని నేత్రములు కన్నీటితో నిండిపోవును. కంఠము కఫముతో నిండి మాటలు రావు. అటువంటి స్థితియందు వాక్కునందు అస్పష్టత మరియు శబ్దములు తడబడుట జరుగును. అట్టి స్థితినే గద్గదమగుట అని అందురు. అట్టి గద్గద స్థితిని పొందిన అర్జునుడు యిట్లనెను – ఇచ్చట 'గద్గద' శబ్దము 'మాట్లాడుట' అను క్రియకు విశేషణము. అందుచేత అత్యంత భయమును జెందినవాడై నమస్కరించి కృష్ణునితో అర్జునుడు అతి వినయముగా యిట్లనెను.

ఇచ్చట సంజయుని మాటలయందు ఒక విధమైన గూఢాభిప్రాయము కూడియున్నది. అదెట్లన ? "ద్రోణుడు మొదలగు నలుగురు అజేయులైన శూరవీరులు అర్జునుని ద్వారా చంపబడినచో ఆశ్రయహీనుడైన దుర్యోధనుడు చచ్చినవాని క్రిందే లెక్కవేయబడును." ఈ గూఢార్ధమును గ్రహించిన రాజైన ధృతరాష్ట్రుడు పాండవులతో సంధి కుదుర్చవచ్చును. అప్పుడు యిరుపక్షములవారు సుఖముగా వుందురు. కాని కాలప్రభావమునకు కట్టుబడి యున్న ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుని సంకేతమును గ్రహించలేదు.

అప్పుడు అర్జునుడిట్లనెను –

**11.36. స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ,
రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః.**

అనగా – ఓ హృషీకేశా ! మీరు చెప్పినది సత్యమే. అదేమన ? మిమ్ములను కీర్తించినందువలన, మీ మహిమలను వర్ణించిచెప్పుకొనుట వలన ఈ జగత్తునందలి మానవులందరికి ఎంతో ఆనందము కలుగుచున్నది.

అట్లుగాక ఈ శ్లోకమునకు మరియొక అర్థము గూడ చెప్పుకొనవచ్చును. అదెట్లన? - "స్థానే" అను శబ్దము విషయమునకు విశేషణముగా గూడ అన్వయించబడును. భగవంతుడు హర్షము అనగా సంతోషము లేక ఆనందమునకు విషయమై యున్నాడు. ఇలా అన్వయించినందువలన కలుగు అనర్థమేమియు కలుగనేరదు. ఏలయన ? ఈశ్వరుడు అందరియొక్క ఆత్మ మరియు సర్వభూతములకు ఆధారమై యున్నాడు గదా !

ఇచ్చట ఈ క్రింది విధముగా వ్యాఖ్యానించుట సరియైనది. జగత్తునందలి ప్రాణులన్నియు తమ తమ ఆత్మరూపములో భగవంతునియందు అనురాగము అనగా ప్రేమభావము కలిగియున్నవి. అనగా ప్రాణులన్నియూ సరియైన విషయమునందే ప్రేమ భావమును కలిగియున్నవి. తద్విరుద్ధముగా రాక్షసగణములన్నియు ఆ భగవత్స్వరూపమును గాంచి నలుదిశలకు పరుగిడుచున్నవి. ఇది గూడ సరియైన మాటయే. అట్లే సమస్తమైన కపిలాది సిద్ధ సముదాయమంతయు ఆయన స్వరూపమునకు నమస్కరించుచున్నవి. ఇట్లు చెప్పుట గూడ ఉచితమేయగుచున్నది.

భగవంతుడు హర్షము మొదలగు భావములకు యోగ్యమైన స్థానముగా అనగా విషయముగా ఎట్లు వుండియున్నాడు ? అందులకు కారణము చూపుచున్నారు -

**11.37. కస్మాచ్చ తే న నమేరన్మహాత్మన్ గరీయసే బ్రహ్మణోఽప్యాదికర్త్రే,
అనంత దేవేశ జగన్నివాస త్వమక్షరం సదసత్తత్పరం యత్.**

అనగా - ఓ మహాత్మా ! మీరు అత్యంత శ్రేష్ఠమైనవారు. అనగా అందరికంటె గొప్పవారు. వారందరూ మీకు ఎందులకు నమస్కరించుచున్నారు ? అన్నచో మీరు హిరణ్యగర్భునకు గూడ ఆది కారణమై యున్నారు. అందుచేత మీరు ఆది కర్తలకు ఎట్లు నమస్కరించగలరు ? కావున పై కారణముచేత తమరు హర్షాదులకు మరియు నమస్కరింపబడుటకు తగియున్నారు అనగా యోగ్యమైన పాత్రత కలిగియున్నారు.

ఓ అనంతుడా ! ఓ దేవేశ ! ఓ జగన్నివాస ! ఆ **పరమ అక్షరము అనగా బ్రహ్మ పదార్థము మీరే అయి వున్నారు. వేదాంతములు గూడ ఈ సత్యమునే తెలుపుచున్నవి.**

ఆ వేదాంతములు తెలుపు సత్యమేమన ? - సత్ మరియు అసత్, అనగా ఏది నిత్యమై, సత్యమై, నిర్వికారమై యున్నదో అది సత్తు. మరియు దేనియందు అది లేదో అనగా ఏది నిత్యమైనది కాదో, సత్యమైనది కాదో, నిర్వికారమైనది కాదో అది అసత్తు. ఆ సత్ మరియు అసత్తులు రెండూ ఏ అక్షరమునకు ఉపాధులో, మరియు వేటి కారణముగ ఆ బ్రహ్మతత్వము చెప్పుకొనబడుటకు వీలుగా సత్ అని మరియు అసత్ అని చెప్పబడుచున్నదో కాని నిజముగా విచారించి చూచిన ఏది యీ సత్, అసత్తులకు గూడ అంటరానిదైయున్నదో అనగా వేఱుగానే యున్నదో, దేనిని బ్రహ్మవేత్తలు అనగా బ్రహ్మతత్వమును గుర్తించిన మహనీయులు 'అక్షర' మని చెప్పుచున్నారో ఆ బ్రహ్మవు మీరే అయి వున్నారు. సారాంశమేమన ? **తమరు తప్ప ఈ** ప్రపంచమునందు రెండవ పదార్థమేదియును లేదు.

అర్జునుడు యింకా స్తుతించుచున్నాడు -

11.38. త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణస్త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానం,
వేత్తా ౨సి వేద్యం చ పరం చ ధామ త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప.

అనగా - తమరు ఈ జగత్తుకు ఆధారభూతులు గావున ఆది దైవములై యున్నారు. మరియు శరీరమను పురమునందుండు కారణముగ సనాతన పురుషులై యున్నారు. మరియు ప్రళయ కాలమునందు ఈ జగత్తంతయు తమయందే లీనమైయుండును గావున ఈ సర్వజగత్తునకు అన్నివిధముల ఆశ్రయులై యున్నారు.

ఈ ప్రపంచములో మానవుడు తెలుసుకొనదగియున్న వస్తువులలో తమరే ముఖ్యులు. సర్వమును తెలుసుకొనువారు గూడ మీరే అయి వున్నారు. తమరే పరమధామము - పరమ వైష్ణవ పదము అయి వున్నారు - ఓ **అనంతరూపా ! సమస్త విశ్వము తమతోనే నిండియున్నది. అనగా వ్యాపించియున్నది.** తమకు లెక్కించజాలనన్ని రూపములు కలిగియున్నవి.

మరియు -

11.39. వాయుర్యమో ౨గ్నిర్వరుణః శ్శశాంకః ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ,
నమో నమస్తే ౨స్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయో ౨పి నమో నమస్తే.

అనగా - తమరే వాయువు, తమరే యములు, అగ్ని, జలమునకు దేవతయైన వరుణుడు. చంద్రుడు మరియు కశ్యపాది ప్రజాపతులు గూడ తమరే అయి వున్నారు. తమరే బ్రహ్మదేవునికి గూడ తండ్రులై యున్నారు. సర్వము తమరే అయి వున్నందున తమకు శతకోటి నమస్కారములు. ఇట్లు ఎన్నిసార్లుగా నమస్కరించినను అర్జునునకు తృప్తి కలుగుట లేదు.

మరియు -

11.40. నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమో ౨స్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ,
అనంత వీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం సమాప్నోషి తతో ౨సి సర్వః.

అనగా - తమకు ఎదురుగాను అనగా తూర్పు దిక్కునుండి నమస్కారము. మరియు వెనుకగా అనగా పడమర దిక్కునుండి గూడ నమస్కారములు. ఓ **సర్వరూపా !** తమకు అన్నివైపుల నుండి నమస్కారములు. **తమరు సర్వవ్యాపకులు గావున సర్వ దిక్కులనుండి నమస్కారములు.** తమరు అంతులేనంత శక్తివంతులు. పరాక్రమవంతులు.

వీర్యమునే అనగా వీరత్వమునే సామర్థ్యమందురు. పరాక్రమమును విక్రమమందురు. కొంతమంది వ్యక్తులు సామర్థ్యము కలిగినవారై యుండియు శస్త్రాదులను ప్రయోగించుటయందు తమ పరాక్రమమును ఉపయోగించజాలరు. అనగా పరాక్రమము కలిగియుండియు దానిని సద్వినియోగపరచజాలరు. కాని తమరు మాత్రము అనంతమైన వీర్యము - అనగా వీరత్వము

గలవారు మరియు అమితమైన పరాక్రమము కలిగియున్నారు. అందుచేత తమరు అనంతమైన వీర్యము గలవారు మరియు అనంతమైన పరాక్రమవంతులు.

తమరు తమయొక్క ఒక అంశతోనే సమస్తమైన జగత్తునందు వ్యాపించియున్నారు. అనగా **జగద్రూపమున** వ్యాపించియున్నారు. అందుచే తమరు **సర్వరూపులై** యున్నారు. అనగా **తమరు తప్ప ఈ ప్రపంచమునందు మరియొక వస్తువు లేదు.**

అట్లేలయన ? నేను తమయొక్క మహిమను తెలియజాలకయున్నందున అపరాధము చేసినవాడనైయున్నాను. అందువలన......

11.41. సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం హే కృష్ణ హే యాదవ హే సఖేతి,
అజానతా మహిమానం తవేదం మయా ప్రమాదాత్ప్రణయేన వాపి.

అనగా - ఓ పరమేశ్వరా ! నేను తమయొక్క ఈశ్వర రూపమును అనగా విశ్వరూపమును మూర్ఖుడనై గుర్తించక విపరీత బుద్ధికలిగి తమను మిత్రునిగాను - నాతో సమానుడుగాను తలంచి అవమాన పూర్వకమైన భావముతో ఓ కృష్ణా ! ఓ యాదవా ! ఓ మిత్రమా ! అను మొదలగు శబ్దములతో సంబోధించియున్నాను.

అంతేగాక ప్రమాదము వలన అనగా నిలకడలేని బుద్ధి గలవాడనగుట వలన మరియు ప్రణయము అనగా మన యిద్దరి మధ్య ఏర్పడియున్న స్నేహభావము చేత గూడ తమపట్ల అనుచితముగా ప్రవర్తించి యున్నాను.

11.42. యచ్చావహాసార్థమసత్కృతోऽసి విహారశయ్యాసన భోజనేషు,
ఏకోऽథవాప్యచ్యుత తత్సమక్షం తత్క్షామయే త్వామహమప్రమేయమ్.

అనగా - హాస్యాదుల వలన గూడ తమరు నాచేత అనేకసార్లు అవమానించబడి యున్నారు. ఎచ్చట ? అన్నచో - విహార స్థలములయందు శయ్యా, ఆసన, భోజనాది సందర్భములయందు - ఎటువంటి ప్రయోజనము లేక అటూ యిటూ తిరుగుచుండుటను విహారమందురు. స్థిరముగా వుండుట, విశిష్టమైన భంగిమలో కూర్చుండుటను ఆసనమందురు. శయ్య అనగా నిద్రించుటకు లేక పరుండుటకు ఉపయోగపడు సాధనము. భుజించుటను భోజనమందురు. ఇటువంటి క్రియలన్నియు చేయుచుండునప్పుడు నావెంట ఒంటరిగా వున్నప్పుడు, మీ వెనుక దిశయందు వున్నప్పుడు, లేక మీ ఎదుట వున్నప్పుడు తెలిసి తెలియక లేక స్నేహభావ కారణముగ తమను నేను తిరస్కార భావముతోను లేక మరో విధముగాను అవమానించుట జరిగియుండి యుండవచ్చును. అందువలన ఓ అచ్యుతా ! ఆ నాయపరాధ సమూహములనన్నింటిని నేను యిప్పుడు పరమేశ్వరరూపులైన తమరిని క్షమించమని వేడుకొనుచున్నాను.

అట్లేలయన ? తమరు -

**11.43. పితా ऽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్,
న త్వత్సమో ऽస్త్యభ్యధికః కుతో ऽన్యో లోకత్రయే ऽప్య ప్రతిమ ప్రభావ.**

అనగా – ఓ పరమేశ్వరా ! తమరు స్థావర జంగమమైన జగత్తునకు అనగా ఈ ప్రపంచమందలి ప్రాణులన్నింటికి జన్మదాతలైయున్నారు. కేవలము జన్మదాతలేగాదు పూజ్యులు గూడాను. అట్లేలయన తమరు పెద్దలలోని పెద్దలకు గూడ గురువులై యున్నారు. తమరు ఏ విధముగా అందరికంటె శ్రేష్ఠులై యున్నారు ? అన్నచో – ఓ అసమాన్య ప్రతిమా ప్రభావము గల మహానుభావా ! ముల్లోకములయందును తమతో సమానులైన రెండవ వారెవ్వరూ లేరు. అట్లేలయన ? అనేకమంది ఈశ్వరులను ఒప్పుకొన్నచో వ్యవహారము కుదరదు. అందుచేత ఈశ్వరులు యిరువురుండజాలరు. ఏలయన ? తమతో సమానులైనవారు ముల్లోకములందును యితరులెవ్వరూ లేరు. అట్టి స్థితియందు తమకంటే గొప్పవారు మరొకరుండుట సాధ్యపడదు గదా?

దేనితోనైననూ రెండవది సమానముగా వున్నదని చెప్పుట 'ప్రతిమ' అనబడును. తమ ప్రభావమునకు ప్రతిమ అనగా సమానమైనది లేదు. అందుచేత తమరు అప్రతిమ ప్రతిభావంతులు.

స్థితి యిట్లుండగా –

**11.44. తస్మాత్ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యమ్,
పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్.**

అనగా – అందుచేత నేను నా దేహమును చక్కగా క్రిందికి వంచి అనగా నా దేహమును తమరి చరణములపై నుంచి నమస్కరించి స్తుతించుటకు యోగ్యులైన మరియు శాసనకర్తలైన తమకు అనగా ఈశ్వరునకు ప్రణమిల్లుచున్నాను. అనగా తమ అనుగ్రహమునకు నన్ను పాత్రుని గావించుకొనుచున్నాను. ఎట్లు తండ్రి పుత్రుని సమస్తమైన అపరాధములను క్షమించివేయునో అట్లే మిత్రుని అపరాధములను మంచి మిత్రుడు అట్లే ప్రియురాలి అపరాధములను ప్రియుడు క్షమించివేయునో అట్లే ఓ దేవా ! తమరు గూడ నా యొక్క సర్వ విధములైన అపరాధములను క్షమించవలయును. అట్లు చేయుటయే తమ ధర్మము.

**11.45. అదృష్టపూర్వం హృషితో ऽస్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే,
తదేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస.**

అనగా – తమయొక్క ఏ విశ్వరూపమును నేనుగాని లేక యితరులెవ్వరు గాని యింతకు పూర్వము చూచియుండలేదో అటువంటి అపూర్వమైన రూపమును జూచి నేను చాలా హర్షించుచున్నాను. మరియు తమయొక్క ఆ భయంకర రూపమును జూచి నేను భయముతో భీతిల్లుచున్నాను.

అందువలన ఓ మహాదేవ ! తమరు నాకు మిత్రుడుగా తోచినప్పుడు ఏ రూపము కలదో ఆ రూపమునే చూపించండి. ఓ దేవేశ ! ఓ జగన్నివాస ! తమరు ఆ భయంకర రూపమును ఉపసంహరించి ప్రసన్నులు కండి. జగత్తునందంతటను నివసించువాడు జగన్నివాసుడు అనబడును.

11.46. కిరీటినం గదినం చక్రహస్తమిచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ, తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన సహస్రబాహూ భవ విశ్వమూర్తే.

అనగా – నేను యిప్పుడు మిమ్ములను పూర్వమువలె శిరముపై నెమలిపింఛముతో కూడిన కిరీటము ధరించియున్నట్లుగా మరియు చేతియందు గద మరియు చక్రము ధరించి యున్నట్లుగా చూడగోరుచున్నాను.

ఇట్టి స్థితియందు ఓ సహస్ర బాహువులు గలవాడా ! ఓ విశ్వమూర్తీ ! అనగా యిప్పు దున్న విశ్వరూపముతో కూడియున్న సర్వేశ్వరా ! తమరు తిరిగి అనగా ఈ విశ్వరూపమును త్యజించి తమయొక్క అపూర్వ రూపమైన వసుదేవుని పుత్రరూపము అయిన చతుర్భుజ స్వరూపమును కలిగియుండండి. అనగా ఈ యిప్పుడున్న విశ్వరూపమును ఉపసంహరించుకొని తమరు వసుదేవుని పుత్రుడైన శ్రీకృష్ణుని స్వరూపముతో నిలిచియుండండి.

అర్జునుని భయపడుచున్నవాడుగ చూచి తన విశ్వరూపమును ఉపసంహరించుకొని ప్రియవచనములతో అర్జునునకు భయమును వీడి ధైర్యము కలుగునట్లుగా భగవంతుడు యిట్లనెను.

11.47. మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం రూపం పరం దర్శితమాత్మయోగాత్, తేజోమయం విశ్వమనంతమాద్యం యన్మే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్.

అనగా – ఓ అర్జునా ! పరమాత్ముడనైన నాకు నీయందు గల అనుగ్రహ బుద్ధిని ప్రసాదమందురు. అటువంటి అనుగ్రహ బుద్ధితో కూడి పరమాత్ముడనైన నేను నీకు ఐశ్వర్యముతో సామర్థ్యముతో ఈ పరమశ్రేష్ఠమైన, తేజోమయమైన, అనంతమయమైన అన్నింటికంటె ముందుగా వున్నటువంటి అనాదియైన నా విశ్వరూపమును చూపించుట జరిగినది. అనగా చూపించి యున్నాను. నా యీ విశ్వరూపమును యింతకు పూర్వము నీవు తప్ప మరి యితరులెవ్వరును చూచి యుండలేదు.

నా యీ విశ్వరూపమును చూచుటచేత నీకు నాయందు గల పూర్వ సందేహములన్నియు తొలగిపోయినవి. తన విశ్వరూపమును గురించి భగవంతుడు యింకా యిలా చెప్పుచున్నారు.

11.48. న వేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న దానైర్నచ క్రియాభిర్న తపోభిరుగ్రైః,
ఏవంరూపః శక్య అహం నృలోకే ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురుప్రవీర.

అనగా – నాలుగు వేదములను సాంగోపాంగముగా అధ్యయనము చేసినప్పటికి లేక మరియు యజ్ఞయాగాదులను గురించి సర్వాంగ పూర్ణముగా అధ్యయనము చేసినప్పటికి అట్టివారికి నా యీ విశ్వరూప దర్శనము జరుగనేరదు.

వేదముల అధ్యయనము చేతనే యజ్ఞయాగాదుల అధ్యయన లాభము సమకూరును. అయినప్పటికి గూడ యజ్ఞగ్రహణ జ్ఞానమును గురించి చెప్పబడినది. అట్లేలయన ? యజ్ఞములను గురించి విశేష అధ్యయనము నొక్కి చెప్పబడినది.

అట్లే మనుష్యుని బరువుతో సమానముగా తూచి బంగారాదులను దానము చేసినప్పటికి మరియు శ్రౌత శ్రోత్రియ స్మార్త అగ్నిహోత్ర రూపమైన కర్మల నాచరించినను, చాంద్రాయణము మొదలగు ఉగ్రతపముల నాచరించినప్పటికి నేను అటువంటివారికి నా యొక్క విశ్వరూపమును దర్శించుటకు ప్రసాదించను. ఓ కురువంశపు వీరుడా ! నా ఏ విశ్వరూపము నీచేత దర్శింపజేయబడినదో ఆ రూపము ఈ ప్రపంచమునందలి ఏ మానవునకు దర్శింపజేయబడదు.

11.49. మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో దృష్ట్వా రూపం ఘోరమీదృంఙ్మమేదమ్,
వ్యపేతభీః ప్రీతమనాః పునస్త్వం తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య.

అనగా – నేను యింతకు పూర్వము చూపించినటువంటి భయంకర రూపమును జూచి నీవు భయపడగూడదు. మరియు చిత్తమునకు మూఢావస్థ కూడ కలుగనీయకూడదు. నీకు భయము కలిగించనటువంటి మరియు సంతోషమును కలిగించునటువంటి నీకు యిష్టమైనటువంటి శంఖ చక్రధారి మరియు చతుర్భుజములు కలిగియున్న రూపమునే చూడుము.

అప్పుడు సంజయుడిట్లనెను –

11.50. ఇత్యర్జునం వాసుదేవస్తథోక్త్వా స్వకం రూపం దర్శయా మాస భూయః,
ఆశ్వాసయామాస చ భీతమేనం భూత్వా పునః సౌమ్యవపుర్మహాత్మా.

అనగా – ఈ విధముగా వాసుదేవుడు యింతకు పూర్వము చెప్పిన మాటలు చెప్పి అర్జుననకు తన వాసుదేవుని గృహమునందు అవతరించిన రూపమును చూపించెను. ఇప్పుడు తన విశ్వరూపమైన భయంకర రూపమును త్యజించి సౌమ్యాకారమును బొంది భయపడివటు వంటి అర్జునకు మరల మరల ధైర్యమును కలుగజేసెను.

అప్పుడు అర్జునుడిట్లనెను -

11.51. దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యం జనార్దన,
ఇదానీమస్మి సంవృత్తః సచేతాః ప్రకృతిం గతః.

అనగా - ఓ జనార్దన ! ఇప్పుడు నేను నిన్ను నా మిత్రుడైన నవ్వు ముఖము కలిగియున్న సౌముద్యగా వున్న మానవాకృతిని చూచి భయమును వీడి సంతోషముగా యున్నాను. అంతేగాక నా వాస్తవిక స్థితిని పొందియున్నాను.

అప్పుడు భగవంతుడిట్లనెను -

11.52. సుదుర్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ,
దేవా అప్యస్య రూపస్య నిత్యం దర్శనకాంక్షిణః.

అనగా - ఇంతకు పూర్వము నీవు చూచిన నా రూపము దుర్దర్శము అనగా సామాన్యులు చూడరానిది. ఎంతో శ్రమించినవారికి గూడ ఆనారూపము చూడయోగ్యము కాదు. దేవతలు గూడ నా యా రూపమును సదా చూడగోరుచుందురు. అలా వారు కోరుకొనుచున్నప్పటికి నీవు చూచిన ఆ రూపమును నీవలె వారెన్నడును యింతవరకు చూడలేదు. ఇంకముందు గూడ చూడజాలరు.

అట్లేలయన్నచో -

11.53. నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా,
శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం ద్రష్టవానసి మాం యథా.

అనగా - ఇంతకు పూర్వము నీవు నన్ను ఏ రూపములో చూచియున్నావో ఆ రూపమును ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము లేక అధర్వణవేదము మొదలగు నాలుగు వేదముల ద్వారా గాని, చాంద్రాయణము మొదలగు తపస్సుల ద్వారా గాని, గోవులు, భూమి మరియు సువర్ణాది దానములు చేసిగాని, మహా యజ్ఞయాగాదులు గావించిగాని ఎవ్వరునూ చూడజాలరు.

మరి అలా అయితే దేవతలు మొదలగువారు తమయొక్క ఆ విశ్వరూపమును అనగా తమయొక్క నిజరూపమును ఎట్లు దర్శించగలరు ? అన్నచో భగవంతుడు యీ విధముగా చెప్పుచున్నారు -

11.54. భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున,
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప.

అనగా - భక్తిద్వారా వారు నన్ను ఆ విశ్వరూపములో దర్శించగలరు. అయితే ఎటువంటి భక్తిద్వారా వారు నా నిజరూపమును చూడగలరు ? అన్నచో - చెప్పుచున్నారు -

ఓ అర్జునా ! అనన్య భక్తిద్వారా వారు నా నిజరూపమును దర్శించగలరు. అనగా **భగవంతునియందు తప్ప ఏ యితర వస్తువునందును ఎవని మనసు లగ్నము కాదో అదియే అనన్య భక్తి.**

భక్తరామదాసుగారు గూడ యీ మాట చెప్పియున్నారు –

చక్కెరమాని వేము దినజాలిన కైవడిమానవాధముల్
పెక్కురు బక్క దైవముల వేమరుగొల్చెద రట్లగాదయా
మ్రొక్కిన నీకె మ్రొక్కవలె మోక్షమొసంగిన నీవెయీవలెన్
తక్కిన మాటలేమిటికి ....

మరియు ఎటువంటి భక్తిద్వారా ఎటువంటి **భక్తుడైన పురుషునకైననూ తన సమస్తమైన యింద్రియముల ద్వారా ఒక్క వాసుదేవరూపుడైన పరమాత్మ తప్ప ఎటువంటి యితరము తోచదో అట్టిది అనన్యభక్తి.**

ఈ అనువాదకుడు గూడా అనన్యభక్తిని గురించి యిలా అన్నాడు –

"భక్తుడైనవాడు బలిమివిశ్వము వీడు
దిక్కులేక తుదకు దీనుడగును
హరిని జేరగోరు 'హో' యని చింతిల్లు
గుణ్యారామరాయ గురువిధేయ (చూ. రామరాయ శతకము)

అటువంటి అనన్య భక్తిద్వారా యిటువంటి రూపము కలిగిన అనగా విశ్వరూపుడనైన నేను, **పరమేశ్వరుడను, శాస్త్రగ్రంథముల అధ్యయన మననము ద్వారా తెలియబడుదును.** కేవలము **శాస్త్రగ్రంథముల** ద్వారానే తెలియబడుచునన్నచో అట్లుకాదు. ఓ పరంతప ! **తత్వజ్ఞానము ద్వారా గూడా తెలియబడుదును.** అనగా సాక్షాత్కరింపబడుదును. మరియు పొందబడుదును గూడ. అనగా **అటువంటివారికి నేను మోక్షమును** అనగా **జన్మ – మరణ రాహిత్యమును కలుగజేయుదును. అనగా అట్టి తత్వజ్ఞానులు స్థూలదేహమును త్యజించి నా రూపమును పొందుదురు.**

ఇప్పుడు సమస్తమైన గీతాశాస్త్రము యొక్క సారభూతమైన అర్థము సంక్షేపముగా లోకకల్యాణార్థము చెప్పబడుచున్నది.

11.55. మత్కర్మకృన్మత్పరమో మద్భక్తః సంగవర్జితః,
నిర్వైరః సర్వభూతేషు యః స మామేతి పాండవ.

అనగా – ఏ మానవుడు పరమేశ్వరుడనైన నా కొఱకే కర్మలు చేయునో, మరియు నన్నే ఆరాధించునో అనగా నన్ను పొందుటయే తన జీవిత లక్ష్యముగా తలంచునో – ఏ విధముగా సేవకుడు తన యజమాని కొఱకు కర్మలు చేయునో, తనకొఱకు చేయడో, కాని ఆ సేవకుడు స్థూలదేహ త్యాగానంతరము ఆ యజమానిని తనకు పరమగతిగా తలంచడో, అట్లుగాక

ఎవడు నా కొఱకే కర్మలు చేయుచుండునో మరియు నన్నే తనకు పరమగతిగా అనగా నన్ను పొందుటయే పరమావధిగా ఎంచుకొనునో అటువంటివాడు నా పరాయణుడు.

మరియు అటువంటివాడు నా భక్తుడు. అనగా ఎవడు అన్నివిధములా, సర్వేంద్రియ ముల ద్వారానూ అత్యంత ఉత్సాహముతో నన్నే భజించుచుండునో అట్టివాడు నా భక్తుడు.

మరియు ఎవడు ధనముపట్లగాని, పుత్రులు, మిత్రులు భార్యా మరియు బంధుజనుల యందు గూడ ఎటువంటి బంధుత్వము అనగా ప్రేమ లేకయుండునో ఆతడు నా భక్తుడు.

"తనయందు, నఖిలభూతములయందు నొకభంగి సమహితత్వంబున జరుగు వాడు" అనగా సర్వప్రాణులయందును ఎటువంటి వైరభావము లేక యుండునో అనగా తనకు ఎంత అపకారము చేయు ప్రాణిని గూడా తనకు శత్రువుగా తలంచడో అట్టివాడు నా భక్తుడు.

అట్టి యే నా భక్తుడు వున్నాడో ఓ అర్జునా ! ఆతడు నన్ను తప్పక పొందును. అనగా ఏలయన ? నేనే ఆతనికి పరమగతిని అనగా నన్ను పొందుటయే ఆతని ఏకమాత్ర లక్ష్యము. నన్ను పొందుట తప్ప ఆతనికి వేఱుగతిలేదు.

నీకు సరియైన జ్ఞానమును కలిగించుటకొఱకు నాకు యిష్టమైన ఈ మంచిమాట చెప్పియున్నాను.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేదావ్యాస విరచిత శ్రీమద్భగవద్గీత యందలి
విశ్వరూప సందర్శన యోగమనబడు పదునొకండవ అధ్యాయమునకు
శ్రీశ్రీశ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకును
తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు : శ్రీ సదానందభారతి.
ప్రణవాశ్రమము.

పన్నెండవ అధ్యాయము

"రెండవ అధ్యాయము మొదలు పదవ అధ్యాయము వరకు సమస్తమైన విశేషములు లేనటువంటి అక్షరబ్రహ్మ పరమాత్మయొక్క ఉపాసనా విధానము వర్ణించబడినది.

మరియు ఆ అధ్యాయములయందే అచ్చటచ్చట సర్వాంగపూర్ణమైన యోగ ఐశ్వర్యము మరియు సంపూర్ణమైన జ్ఞానశక్తితో కూడియున్న సత్వగుణమే ఉపాధిగా కలిగియున్న అపరతత్త్వము యొక్క పరమేశ్వరత్వము మరియు ఉపాసనా పద్ధతి గూడ వర్ణించబడినది.

మరియు పదకొండవ అధ్యాయమునందు ఆయన అనగా భగవత్స్వరూపుడే అయిన శ్రీకృష్ణుడు తనను ఉపాసించుటకొఱకు తనను సంపూర్ణ సర్వ ఐశ్వర్యములతో కూడియున్నవానిగను, సర్వమునకు ఆదికారణుడగును మరియు సమస్త దృశ్యమానమై యున్న జగత్తుకు ఆత్మరూపముగానూ తన విశ్వరూపమును గూడ దర్శింపజేసియున్నారు. మరియు ఆ విశ్వరూపమును ప్రదర్శించి ఆయనగారు అర్జునునకు "నాకొఱకే కర్మలు చేయువాడవు కమ్ము" మొదలగు ఉపదేశ వాక్యములు గూడ చెప్పియున్నారు.

అందుచేత భగవంతునిచే యిలా చెప్పబడిన రెండు విధానములలో అనగా రెండు పక్షములలో ఏ పక్షము అనగా ఏ విధానము శ్రేష్టతరమైనదో తెలుసుకొనగోరి నేను తమను అడుగుచున్నాను" అని అర్జునుడు తన అభిప్రాయమును భగవంతునికి విన్నవించుకొన్నాడు –

12.1. ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తాస్త్వాం పర్యుపాసతే,
యే చాప్యక్షరమవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః.

అనగా – **"ఏవమ్"** అను శబ్దము ద్వారా దానికి ముందున్న **"మత్కర్మకృత్"** అను పదము కలదు. ఆ పదమునందు చెప్పబడిన శ్లోకమునకు అర్థము అనగా పదకొండవ అధ్యాయము యొక్క చివరి శ్లోకమునందు చెప్పబడిన అర్థమును చెప్పుచూ అర్జునుడు యిట్లనుచున్నాడు –

ఈ విధముగా అజ్ఞానులు ఎడతెగని స్థితివలన పైన చెప్పబడిన సాధనములలో అనగా భగవంతుని కొఱకు కర్మలు చేయుట మొదలగు వాటియందు లగ్నమైయున్న అనన్య భావముతో భగవంతునియందు శరణుజొచ్చి యింతకు పూర్వము మీరు దర్శింపజేసిన విశ్వరూపము కలిగియున్న పరమేశ్వరుడవైయున్న మిమ్ములను ఉపాసించెదరు. మీ యా రూపమునే ధ్యానించుచుందురు.

మరియు రెండవవారు అనగా సమస్తమైన మానసిక ప్రాపంచిక వాసనలను త్యజించినవారు అనగా సర్వవిధ కర్మలను సంన్యసించిన వారు అనగా జ్ఞానులు పైన చెప్పబడిన విశేషణములతో కూడియున్న పరమ అక్షరము. సమస్తమైన ఉపాధులు లేనటువంటి

కారణముచేత అవ్యక్తముగా అనగా రూపనామములు లేనటువంటి మరియు ఆ విధముగా యింద్రియాది సాధనముల ద్వారా పొందజాలనటువంటి బ్రహ్మతత్వమును ఉపాసించుచుందురు.

ఈ ప్రపంచమునందు యింద్రియాది సాధన సామగ్రి ద్వారా తెలియబడు పదార్థము అంతయు వ్యక్తమైనది అని చెప్పబడుచున్నది. అట్లేలయన ? "అంజ" అను ధాతువు యొక్క అర్థము యింద్రియ గోచరమగుటయే. అయితే ఈ అక్షరమైన పదార్థము అందులకు విరుద్ధముగా కరణములకు అనగా యింద్రియములకు గోచరంచని పదార్థమై యున్నది. అంతేగాక మహాపురుషుల ద్వారా చెప్పబడిన విశేషణములు కలిగియున్నది. జ్ఞానులైనవారు అటువంటి బ్రహ్మతత్వమును ఉపాసించుదురు.

ఈ విధముగా రెండు విధములుగా ఉపాసించు యోగులలో ఎవరు శ్రేష్టులు ? అనగా అతి తక్కువ కాలములో ఎవరు యోగవేత్తలు అనగా మోక్షమునకు అర్హత పొందువారగుదురు ? అని అర్జునుడు వివరమడుగగా భగవంతుడు యిట్లనెను -

ఎవరు ఎటువంటి కామభావము అనగా ప్రాపంచిక వస్తువులను కోరు స్వభావము లేనివారు అనగా సంపూర్ణమైన జ్ఞానమును పొందియున్నవారు అనగా అక్షర బ్రహ్మమును ఉపాసించువారిని ప్రస్తుతము అలా వుంచు. వారిని గురించి చెప్పవలసినది తరువాత చెప్పెదను. **అట్లు జ్ఞానులు కానివారిని గురించి ఇప్పుడు చెప్పుచున్నాను** -

12.2. మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే,
శ్రద్ధయా పరయోపేతాస్తే మే యుక్తతమా మతాః.

అనగా - ఏ భక్తుడు **విశ్వరూప** పరమేశ్వరుడనైయున్న నాయందు తన మనస్సును సమాధిస్థము చేసి అనగా లగ్నము గావించి సర్వవిధ యోగులయందును శ్రేష్ఠుడయినటువంటి మరియు రాగాది పంచక్లేశములు రూపముగా కలిగియున్న అజ్ఞానదృష్టి లేనివాడనైన మరియు సర్వజ్ఞుడనై యున్న పరమేశ్వరుడనైయున్న నన్ను పదకొండవ అధ్యాయమునందలి చివరి శ్లోకమునందు చెప్పబడినట్లుగా నిరంతరమూ నా యందే తమ మనస్సులను లగ్నము గావించి సర్వోత్తమమైన శ్రద్ధాభావముతో ఉపాసించుచుందురో అటువంటివారు శ్రేష్ఠతమమైన యోగులని నా అభిప్రాయము.

అట్లేలయన ? అట్టివారు నిరంతరము నాయందే తమ మనస్సులను లగ్నము గావించి రాత్రింబగళ్ళ కాలమంతటిని గడుపుచుందురు. అందుచేత వారిని శ్రేష్ఠమైన యోగులని చెప్పుట సమంజసముగా వున్నది.

అయితే ఆ రెండవవారు శ్రేష్ఠులైన యోగులు కానట్లే గదా ? అని అందురేమో అట్లనుట సరికాదు. అయితే వారిని గురించి చెప్పవలసినది చెప్పుచున్నాను. వినండి -

12.3. యే త్వక్షరమనిర్దేశ్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే,
సర్వత్రగమచింత్యం చ కూటస్థ మచలం ధ్రువమ్.

అనగా – కాని ఏ పురుషులు ఆ యక్షర బ్రహ్మను. అనగా ఏ అక్షర బ్రహ్మము అవ్యక్తము అయివున్న కారణముచేత శబ్దములకు విషయము కానందున అనగా శబ్దముల ద్వారా చెప్పుటకు అలవిగాని పదార్థము అయివున్నందున ఏ విధముగానూ చెప్పబడుటలేదో అందువలన అది అనిర్దేశ్యము అనగా యిట్టిది అని చూపరానిదైయున్నది. మరియు ఎటువంటి ప్రమాణము ద్వారాను ప్రత్యక్షము గావించబడదు. అందుచేత అది అవ్యక్తమనబడుచున్నది. అటువంటి బ్రహ్మతత్వమును ఉపాసింతురో –

ఉపాస్య వస్తువును శాస్త్రగ్రంథముల యందు చెప్పబడిన విధముగా అనగా పద్దతిననుసరించి తన బుద్ధికి విషయముగా జేసుకొని ఆ తత్వము వద్దకు జేరి తైలధారవలె సమానమైన వృత్తుల ప్రవాహముతో చాలాకాలము వరకు ఆ స్థితియందు నిలిచియుందురో అట్టి నిలిచి యుందు స్థితిని "ఉపాసన" అని అందురు.

ఇప్పుడు ఆ **అక్షరము యొక్క లక్షణములు** చెప్పుచున్నారు – అది అనగా ఆ **అక్షరబ్రహ్మము ఆకాశమువలె** సర్వవ్యాపకమై యున్నది. మరియు **అవ్యక్తమైయున్నందున అచింత్యమైయున్నది. అనగా విచారించుటకు సాధ్యముకానిదై యున్నది.** అట్లేలయన ? ఏ వస్తువు యింద్రియాది సాధనముల ద్వారా తెలుసుకొనుటకు సాధ్యపడునో దానిని గురించి బుద్ధిద్వారా విచారణ చేయుట సాధ్యపడును. కాని అక్షరతత్వము అందులకు వ్యతిరేకముగా వుండి యున్నందున అచింత్యము అనగా విచారింప సాధ్యపడనిది మరియు కూటస్థము అయి వున్నది.

ఏ వస్తువు పైకి గుణములతో కూడియున్నట్లుగా తోచుచుండునో కాని లోపలిగా దోషములతో నిండియుండునో దానిని అనగా అట్టి వస్తువు "కూటము" అనబడును. ప్రపంచమునందు గూడ "కూటరూపము" "కూటసాక్ష్యము" మొదలగు ప్రయోగములందు 'కూట' శబ్దము ప్రసిద్ధమై యున్నది. ఆ విధముగానే ఏ అక్షరము అవిద్య మొదలగు అనేకమైన ప్రాపంచిక బీజభూతమైన అంతర్దోషములతో కూడి ప్రకృతి "మాయాఅవ్యాకృత్" మొదలగు శబ్దముల ద్వారా చెప్పబడుచున్నదో మరియు ప్రకృతిని గూడ మాయ యనియు, మరియు మహేశ్వరుని మాయాపతిగా గుర్తించవలయును. "నా మాయదుస్తరము అనగా తరించరానిది అనగా తెలియరానిది" మొదలగు శ్రుతి మరియు స్మృతి వచనములందు మాయ అను పేరుతో అది ప్రసిద్ధమైయున్నది. అట్టి తెలియరాని దానినే కూటమందురు. ఆ కూటము అనగా మాయయందు ఏది దానికి అధిష్ఠాన రూపముతో నిండియున్నదో దానినే 'కూటస్థము" అని అందురు.

అట్లుగాక ఒక పెద్ద రాశి అనగా గుట్టవలె (తాను ఎటువంటి క్రియలు చేయకనే) నిలిచివుండునో దానిని కూటస్థము అని అందురు. ఈ విధముగా కూటస్థమై యున్నందున

ఏది ఎటువంటి చలనము లేక స్థిరముగా వున్నదో మరియు ఆ విధముగా అచలమైనదై యున్నందున అది ధ్రువము అనగా నిత్యమైనదై యున్నది. అట్టి అక్షర బ్రహ్మమును ఏ పురుషులు వుపాసింతురో -

12.4. సంనియమ్యేంద్రియ గ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః,
తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః.

అనగా - మరియు ఏ పురుషులు తన యింద్రియ సముదాయమును చక్కగా సంయమించి అనగా తన అధీనమునందుంచుకొని అనగా యింద్రియములను విషయముల మీదికి పోనివ్వక నిలిపివుంచి సర్వకాల సర్వావస్థలయందును తన బుద్ధియందు ఎటువంటి వికారము కలుగనివ్వక సమబుద్ధి కలిగియుందురో అనగా తనకు యిష్టమైనది లభించినను లభించకపోయినను, అనిష్టమైనది లభించిననూ సంతోష దుఃఖములను పొందక వుందురో అటువంటి సమబుద్ధి గలవారు సర్వభూతముల యందును సమభావము కలిగియుందురో అటువంటి **అపరోక్షోపాసకులు నన్నే పొందుదురు.**

ఆ యక్షర ఉపాసకులను గురించి "వారు నన్నే పొందుదురు" అను విషయమునందు చెప్పవలసిన పనియే లేదు. అనగా వారు నన్ను అతి సులభముగా పొందుదురు. అట్లేలయన? **"జ్ఞానమును నేను నా యొక్క ఆత్మగానే తలంచుచున్నాను."** ఈ మాట యింతకు పూర్వమే చెప్పియున్నాను. భగవత్స్వరూపులను గురించి యిది మంచిది లేక యిది చెడ్డది అని చెప్పుటకు అవకాశమే లేదు.

12.5. క్లేశో ఽధికతర స్తేషామవ్యక్తాస క్తచేతసామ్,
అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే.

అనగా - జ్ఞానమార్గమున పయనించు సాధకులకు కష్టం ఎక్కువగా వుంటుంది. కేవలం నా కొఱకు అనగా భగవంతుని కొఱకు కర్మలు చేయు సాధకులకు గూడ కష్టం ఎక్కువగానే వుంటుంది. కాని ఎవరి చిత్తము అవ్యక్తమునందు తగిలియున్నదో అనగా అనురక్తియై యున్నదో ఆ అక్షరచింతనాపరులైన **పారమార్థికులకు దేహాభిమానమును పరిత్యజించ వలసియుంటుంది.** అందువలన వారికి కర్మమార్గమున పయనించువారికంటె ఎక్కువ శ్రమ చేయవలసియుంటుంది.

అట్లేలయన ? అక్షరాత్మకమైన అవ్యక్తము యొక్క గతి అనగా జీవనసరళి దేహాభిమానము కలిగియున్న సాధకులకు మరీ కష్టతరమైయుంటుంది. ఎంతో కష్టించిన తరువాతగాని అలవడదు. అందువలన అట్టి సాధకులు ఎక్కువగా కష్టించవలసి వుంటుంది. ఆ యక్షరోపాసకుల ఆచార వ్యవహారములన్నియు ఎట్లుండునో ముందు రాబోవు "అద్వేషా" మొదలగు శ్లోకములందు వివరముగా చెప్పబడును.

12.6. యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సంన్యస్య మత్పరాః,
అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే.

అనగా - కాని ఏ సాధకులు తాము ఆచరించు సమస్త కర్మలను ఈశ్వరుడనైన నాకు అర్పించి, నా పరాయణులై అనగా నన్నే ఆరాధించువారై అనగా నన్నే తమకు పరమగతిగా ఎంచుకొని, కేవలము అనన్య యోగము ద్వారా అనగా విశ్వరూపుడైన ఆత్మదైవమును వదలి, మరి యితరమైన ఏ దేవతలను ఆశ్రయించక అనన్యమైన సమాధి యోగము ద్వారానే నన్నే ధ్యానించుచూ నన్నే ఉపాసించుచుందురో -

అటువంటివారికి ఏమి జరుగునో చెప్పుచున్నారు -

12.7. తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యు సంసారసాగరాత్,
భవామి న చిరాత్పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్.

అనగా - ఓ పార్థా ! విశ్వరూపుడనై పరమేశ్వరుడనై యున్న నా యందే ఎవరు ధ్యానమగ్నులైయుందురో, అనగా ఎవరి చిత్తము నాయందే లగ్నమై యున్నదో, కేవలము పరమేశ్వరుడనైయున్న నాయందే ఉపాసనా నిమగ్నులై యుందురో అటువంటి నా భక్తులను నేను తప్పక ఉద్ధరించెదను.

ఏ విధముగా ఉద్ధరించెదనన్నచో - చెప్పెద వినుము -

మృత్యువుతోకూడియున్న ప్రపంచమునుండి వారిని తప్పించెదను. ఈ ప్రపంచమును తరించుట అతి కష్టమైయున్నందున మృత్యువుతో కూడియున్న ప్రపంచము మృత్యు సముద్రమువంటిదని చెప్పబడినది. అటువంటి మృత్యు సాగరమునుండి నా భక్తులను ఎటువంటి ఆలస్యము లేకుండ వెంటనే ఉద్ధరించగలను.

మరి అట్టి స్థితిలో -

12.8. మయ్యేవ మన ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ,
నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః.

అనగా -

అర్జునా ! నీవు విశ్వరూపుడను మరియు ఈశ్వరుడను అయి వున్న నాయందే నీ యొక్క సంకల్ప వికల్పములతో నిండియున్న మనస్సును స్థిరముగా లగ్నము చేయుము. మరియు నాయందే నీ నిర్ణయశక్తి కలిగియున్న బుద్ధిని గూడ స్థిరపరచుము. అట్లు చేసినందువలన నీకు ఎటువంటి లాభము కలుగునన్నచో - వినుము.

అట్లు నీ యొక్క మనోబుద్ధులను నా యందు స్థిరపరచిన తరువాత నీవు నీ శరీర పతానానంతరము ఏకాత్మ భావముతో నాయందే లీనమైయుందువు. అట్లు జరుగుట యందు ఎటువంటి సందేహము లేదు.

**12.9. అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్,
అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తుం ధనంజయ.**

అనగా - అర్జునా ! నీవు నేను పైన చెప్పినట్లుగా చేయజాలవేని అనగా నీవు నాయందు చిత్తమును నిలిపి స్థిరముగా వుంచజాలవేని నీవు అభ్యాసయోగము ద్వారా నీ చిత్తమును అన్నివైపుల నుండి అనగా సర్వవిధ విషయముల నుండి వెనుకకు మరల్చి ఏదో ఒకదానిని ఆధారముగ జేసుకొని దానియందు చిత్తమును నిలిపివుంచుట అభ్యాసమందురు. దానిమీద చిత్తమును నిలిపి వుంచుటను సమాధాన రూపమైన యోగమందురు. అటువంటి అభ్యాసయోగము ద్వారా పరమేశ్వరుడను విశ్వరూపుడను అయిన నాయందు చిత్తమును నిలిపి నన్ను పొందుటకు ప్రయత్నించుము.

**12.10. అభ్యాసే ౽ప్యసమర్థో ౽సి మత్కర్మపరమో భవ,
మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్ సిద్ధి మవాప్స్యసి.**

అనగా - నీవు నేను చెప్పినట్లుగా అభ్యాసయోగము చేయుటయందు గూడ సమర్థుడవు కాదేని, **నా కొఱకు కర్మలు చేయుటయే నీ జీవిత ప్రధాన లక్ష్యముగా వుండవలయును.** అభ్యాసము లేకుండా గూడ నా కొఱకు కర్మలు చేయుచూ గూడ నీవు నీ అంతఃకరణమును శుద్ధమొనర్చుకొని జ్ఞానయోగ ప్రక్రియ ద్వారా పరమసిద్ధిని అనగా జన్మరాహిత్య రూపమైన మోక్షమును పొందగలవు.

**12.11. అథైతదప్యశక్తో ౽సి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః,
సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్.**

అనగా - ఒకవేళ నీవు యిది గూడ చేయజాలవేని అనగా నేను యింతకు పూర్వము చెప్పినట్లుగా నా కొఱకు కర్మలు చేయుటయందు గూడ సామర్థ్యము కలవాడవు కావేని మద్యోగమును ఆశ్రయించి అనగా నీచేత చేయబడు సమస్తమైన కర్మలను మరియు అకర్మ ఫలములను నాయందు సమర్పించి ఆ కర్మలను చేయుచుండుటయే "మద్యోగ" మనబడును. ఆ విధముగా మద్యోగమును ఆశ్రయించి మరియు సంయతాత్మా అనగా ఆత్మతత్త్వమును యింద్రియములతో సంయోగము జరుగుకుండ వుంచుట. అలా సంయతాత్ముడవై అనగా మనస్సును నీ అధీనమునందుంచుకొన్నవాడవై నీచే చేయబడు సమస్తమైన కర్మలయొక్క ఫలములను త్యజించుము.

ఇప్పుడు సర్వకర్మల ఫలత్యాగమును స్తుతించుచున్నారు -

**12.12. శ్రేయో హి జ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే,
ధ్యానాత్కర్మఫలత్యాగస్త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరమ్.**

అనగా - నిస్సందేహముగా జ్ఞానము శ్రేష్ఠతరమైనది. దేనికంటే శ్రేష్ఠతరమైనది ? అవివేక పూర్వకముగా చేయబడిన అభ్యాసముచే. అట్టి జ్ఞానముకంటె గూడ జ్ఞానముతో కూడిన

ధ్యానము శ్రేష్ఠమైనది. మరియు ఈ విధముగా జ్ఞానముతో కూడియున్న ధ్యానము కంటె గూడ **కర్మఫలత్యాగము అధికశ్రేష్ఠమైనది.**

ఇంతకు పూర్వము చెప్పినటువంటి విశేషణములతో కూడియున్న పురుషునకు **ఈ కర్మఫల త్యాగము వలన వెంటనే శాంతి లభిస్తుంది.** అనగా - **సర్వకారణ సహితముగా సమస్త ప్రాపంచిక భావనివృత్తి ఆ క్షణమునందే కలుగును.** అంతేగాని కాలాంతరము అనగా కొంతకాలము తరువాత లభించును, లేక నివృత్తిని పొందును అనుటకు అవకాశమే లేదు.

కర్మలు చేయుటయందు మునిగి తేలుచున్న అజ్ఞానులకు యింతకు పూర్వము చెప్పిన ఉపాయములను అనుష్ఠించుటకు అనగా ఆచరించుటకు అసమర్థులు అయినందువలననే సర్వకర్మల యొక్క ఫలత్యాగరూపమైన కల్యాణ సాధనోపదేశము చేయబడినది. అంతేగాని అన్నింటికంటె ముందుగానే అలా చెయ్యమని చెప్పబడలేదు. అందుచేత **"శ్రేయో హిజ్ఞానమభ్యాసాత్"** మొదలగు వాక్యముల ఉత్తరోత్తర శ్రేష్టత్వమును చెప్పి సర్వకర్మల ఫలత్యాగమును స్తుతించుచున్నారు. అట్లేలయన ? ఉత్తమ సాధనములను అనుష్ఠించుటయందు అసమర్థత కలిగియున్నప్పుడు ఈ సాధనము అనుష్ఠించదగినదిగా చెప్పబడినది.

పూర్వపక్షము - ఎటువంటి సమానత్వమును సాధించుట కొఱకు ఈ స్తుతి చేయబడినది ?

సమాధానము - ఎప్పుడు పురుషుని (మానవుని) మనస్సునందు గల సమస్తమైన కామములు అనగా కోర్కెలు నశించిపోవునో (**యదాసర్వే ప్రముచ్యంతే** చూ.కఠో.నిష. 6-14) అను **శ్రుతి ననుసరించి సమస్తమైన కోర్కెలు నశించినందువలన అమృతత్వము లభించునని చెప్పబడినది.** ఇది సర్వ ప్రసిద్ధమైన విషయమే. సమస్తమైన శ్రౌత, స్మార్త కర్మలయొక్క ఫలములను 'కామ' మందురు. వాటిని త్యజించినందువలన జ్ఞాననిష్ఠుడైన విద్వాంసునికి వెంటనే శాంతి లభిస్తుంది.

అజ్ఞానివలన చేయబడు కర్మఫల త్యాగమునందు గూడ సమస్తమైన కోర్కెల త్యాగము దాగియే యున్నది. అందువలన ఈ సర్వకర్మ ఫలత్యాగము మరియు సర్వ కోర్కెల త్యాగము యిద్దరియందు గూడ సమానముగా వుండియున్నందున వాటియందు రుచిని కలిగించుటకై ఈ సర్వకర్మ ఫలత్యాగమును స్తుతించదగినది.

ఎప్పుడో అగస్త్యుడు అను బ్రాహ్మణునిచే సముద్రమంతయు త్రాగబడినది. ఆ కారణముగ ఈనాడు గూడ బ్రాహ్మణులనందరిని బ్రాహ్మణత్వపు సమానత్వము వలన స్తుతించుచున్నాము.

ఈ విధముగా కర్మఫల త్యాగమువలన కర్మయోగము యొక్క కల్యాణమయ సాధనత్వము స్తుతించబడినది.

ఇచ్చట **ఆత్మ మరియు ఈశ్వరునియందు గల భేదమును అంగీకరించి విశ్వరూపుడైన ఈశ్వరునియందు చిత్తమును లగ్నము గావించి** చేయు యోగము చెప్పబడినది. మరియు ఈశ్వరుని కొఱకు కర్మలు చేయుట మొదలగు విషయములు ఉపదేశింపబడినవి.

కాని "అథై తదప్య శక్నోసి" అను వాక్యము ద్వారా (కర్మయోగము)ను అజ్ఞాన కార్యములుగా చెప్పుచూ భగవంతుడు ఉపదేశించునదేమనగా **అవ్యక్తము అక్షరము అయిన పరమాత్మ తత్త్వమును ఉపాసించు భేదము లేనటువంటి తత్త్వమును గాంచువారు కర్మయోగమును ఆచరింపజాలరు. అట్లే కర్మయోగులు గూడ అక్షర బ్రహ్మతత్త్వమును ఉపాసింపజాలరు.**

ఇంతేగాకుండా **"తేప్రాప్నువంతి మామేవ"** గీ. 12.4. అను వాక్యము ద్వారా అక్షర తత్త్వోపాసన చేయువారికి మోక్షప్రాప్తి యందు స్వాతంత్ర్యము వున్నదని చెప్పి **"తేషామహం సముద్ధర్తాం"** గీ. 12.7. అను పదము ద్వారా అక్షరతత్త్వోపాసన చేయునట్టివారలకు అనగా కర్మయోగులకు పరతంత్రత అనగా ఈశ్వరాధీనత చెప్పబడినది.

అట్లేలయన ? ఆ కర్మయోగులు గూడ ఈశ్వర స్వరూపులేయని చెప్పబడినట్లయితే అప్పుడు అభేదమును దర్శించువారైనందున వారు అక్షర స్వరూపులే అయి వుందురు. అప్పుడు "వారిని వుద్ధరింతును" అని భగవంతుడు చెప్పిన మాట వ్యర్థమగును గదా ?

భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని మేలుకోరువారియందు ముఖ్యుడు. అందుచేత **ఆయన అర్జునునకు సమ్యక్ జ్ఞానముతో సంబంధము లేనటువంటి భేదదృష్టితో కూడియున్న కేవల కర్మయోగమునే ఉపదేశించుచున్నారు (జ్ఞానకర్మల సముచ్ఛయమును కాదు)**

ఈశ్వరభావము, సేవకభావము పరస్పర విరుద్ధములైనవనుమాట యుక్తి సిద్ధమైనదే. ఆ కారణముచేత **ప్రమాణముల ద్వారా ఆత్మను సాక్షాత్తుగా ఈశ్వర రూపమేయని ఎతింగిన తరువాత ఎవ్వడు గూడ మరియొకనికి సేవకునిగా వుండుటకు అంగీకరించజాలడు.**

అందుచేత ఎవ్వడు సమస్తమైన కోర్కెలను త్యజించియున్నాడో అటువంటి అపరోక్షోపాసకుడు అయినటువంటి యథార్థమైన అనగా స్వచ్ఛమైన **జ్ఞాననిష్ఠులైన సంన్యాసులకు** సాక్షాత్తుగా మోక్షమునకు కారణరూపమైన **"యద్వేష్టా సర్వ భూతానాం"** మొదలగు ధర్మ సముదాయమును యిప్పుడు వర్ణించి చెప్పెదను. అట్టి ఉద్దేశ్యముతో భగవంతుడు యిట్లు చెప్పుచున్నారు -

12.13. అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ,
నిర్మమో నిరహంకారః సమ దుఃఖ సుఖః క్షమీ.

అనగా - ఏ సాధకుడు సర్వభూతములయందును ద్వేషభావము లేనివాడై వుండునో అనగా తనకు దుఃఖమును కలిగించునటువంటి ఏ ప్రాణిని కూడ ద్వేషించకయుండునో మరియు సమస్త భూతములను అనగా ప్రాణులను ఆత్మరూపముననే చూచునో -

మరియు తనతో మిత్రభావము కలిగియున్న అనగా అన్ని విధములైన ప్రాణులతోనూ మిత్రభావమునే కలిగియుండునో, మరియు కరుణామయుడు అనగా సర్వప్రాణులయందును దయాభావము కలిగియుండునో - దీనులయందును, దుఃఖముతో కూడియున్న ప్రాణులపై దయాభావము కలిగియుండుట "కరుణ" అనబడును - అటువంటి కరుణభావము కలిగి

యుండునో, ఇచ్చట ముఖ్యమైన అభిప్రాయమేమన - ఎవడు సర్వవిధ ప్రాణులకు (భూతములకు) **అభయమును కలిగించునో ఆతడు నిజమైన "సంన్యాసి" యనబడును.**

మరియు ఎవడు మమత్వము లేనివాడైయుండునో మరియు అహంకారము లేనివాడై యుండునో మరియు సుఖదుఃఖములయందు సమముగా యుండునో అనగా సుఖముగాని లేక దుఃఖముగాని ఎవని అంతఃకరణమునందు రాగద్వేషములు కలిగించజాలవో.

ఎవడు క్షమించు స్వభావము కలిగియున్నాడో అనగా మరియొకని ద్వారా తిట్టబడినప్పటికి అనగా నిందించబడినప్పటికి లేక కొట్టబడినప్పటికి ఎటువంటి వికారములు కలిగియుండడో -

12.14. సంతుష్టః సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః,
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్యో మద్భక్తః స మే ప్రియః.

అనగా - మరియు ఏ మానవుడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంతుష్టుడై యుండునో అనగా **దేహస్థితికి కారణరూపమైన పదార్థములు లభించిననూ లభించకయున్ననూ "అంతయూ నా మేలునకే"** అను అలంభావము అనగా తృప్తి కలిగియుండునో. ఈ విధముగా గుణవంతమైన వస్తువు లభించిననూ మరియు లభించకపోయిననూ రెండు స్థితులయందును సంతుష్టుడై యుండునో మరియు ఎవడు సమాహితచిత్తుడై సర్వమును జయించిన చిత్తము కలవాడై మరియు దృఢమైన నిశ్చయము కలవాడై యుండునో అనగా ఆత్మతత్త్వమును గురించి దృఢమైన నిర్ణయము కలవాడై యుండునో.

మరియు ఎవడు తన మనోబుద్ధులను నాయందు అర్పించియున్నాడో అనగా ఏ సంన్యాసియొక్క సంకల్ప-వికల్పాత్మకమైన మనస్సు మరియు నిశ్చయాత్మకమైన బుద్ధి ఈ రెంటిని నా యందే సమర్పించియుండునో అటువంటి భక్తుడు నాకు అత్యంత ప్రియమైనవాడై యుండును.

జ్ఞానులకు నేను అత్యంత ప్రియుడను. అట్లే ఆతడు నాకు ప్రియమైనవాడై యుండును. సప్తమ అధ్యాయమునందు వివరించబడినట్లుగానే యిచ్చట గూడ అతి వివరముగా ఆ విషయమే చెప్పబడుచున్నది.

2.15. యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః,
హర్షామర్ష భయోద్వేగైర్ముక్తో యః స చ మే ప్రియః.

అనగా - ఏ సంన్యాసి వలన ప్రపంచము ఎటువంటి ఆపదలకు గురికాదో. అనగా ఎటువంటి దుఃఖమును పొందదో. అట్లే ఏ సంన్యాసి గూడ ప్రాపంచిక విషయముల వలన ఎటువంటి దుఃఖమును పొందడో.

ఏ సంన్యాసి హర్షమునుగాని విషాదమునుగాని పొందక భయము, ఉద్వేగము అనగా దుఃఖముతో కూడియుండియు ఆవేశము లేనివాడుగా వుండునో, ప్రియమైన వస్తువు

ప్రాప్తించినప్పుడు అంతఃకరణమునందు కలుగు ఉత్సాహము, గగుర్పాటు మరియు కన్నీరు కార్చుట మొదలగు చిహ్నములు కలుగియుండు స్థితిని హర్షమందురు. అసహిష్ణుతను అనగా ఓర్వలేనితనమును "అమర్ష" మందురు. రక్షణలేని స్థితిని భయమందురు. మరియు ఆవేశము లేక తొందరపాటుతనమును ఉద్వేగమందురు. వీటన్నింటినుండి ముక్తుడైయున్నవాడు నాకు అత్యంత ప్రియమైనవాడు.

12.16. అనపేక్షః శ్శుచిర్దక్ష ఉదాసీనో గతవ్యథః,
సర్వారంభ పరిత్యాగీ యో మద్భక్తః స మే ప్రియః.

అనగా – ఏ సాధకుడు శరీరము ఇంద్రియములు, విషయములు మరియు వాటితో గల సంబంధము మొదలగు మానసిక వికారములను కలిగించు విషయములందు ఎటువంటి కోరికలు లేనట్టివాడైయుండునో అట్టివాడు. "నిస్పృహుడు" అనగా స్పృహ లేనివాడు అనబడును. లోపల బయట శుద్ధి కలిగియున్నవాడు అనగా **అంతఃకరణమునందుగాని బయట అనగా యింద్రియములు కల్పించు విషయములందుగాని ఎటువంటి ఆసక్తి లేనివాడు శుద్ధుడనబడును** మరియు చతురుడు అనగా ఒక్కసారిగా అనేక విధములైన కర్మలు చేయవలసి వచ్చినప్పుడు అతివేగముగా తన కర్తవ్యమును నిర్ణయించుకొను సామర్థ్యము గలవాడు, చతురుడు అనబడును.

మరియు ఉదాసీనుడు అనగా మిత్రులయందు ఎటువంటి పక్షపాతము లేకుండ వ్యవహరించువాడు మంచి సంన్యాసియైనవాడు మరియు 'గతవ్యధ' అనగా ఎట్టి స్థితియందును భయము లేనివాడై యుండువాడు.

మరియు ఎవడు సర్వవిధ కార్యములను ఆరంభించక త్యాగబుద్ధి కలవాడైయుండునో, దీని ననుసరించి ఈ లోకమునందలి మరియు పరలోకమునందలి ఫలములను అనగా సుఖములను అనుభవించుట కొఱకు చేయబడు సమస్తమైన కామము కారణముగా కలిగియున్న కర్మలను "కర్మారంభము" అందురు. వాటినన్నింటిని త్యజించుటయే స్వభావముగా కలిగియున్న భక్తుడు నాకు అత్యంత ప్రీతిపాత్రుడు –

మరియు –

12.17. యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి,
శుభాశుభ పరిత్యాగీ, భక్తిమాన్యః స మే ప్రియః.

అనగా – ఏ సాధకు యిష్ట వస్తువు ప్రాప్తించినప్పుడు గూడ హర్షమును పొందడో అనిష్టమైన వస్తువు ప్రాప్తించినప్పుడు ద్వేషభావమును పొందడో, ప్రియమైన వస్తువు అందకుండా పోయినప్పుడు, శోకించడో, అట్లే లేనినటువంటి వస్తువును పొందవలయునను కోరిక (ఆకాంక్ష) లేకయుండునో అటువంటి శుభాశుభ కర్మలను ఆయాసము లేక త్యజించువాడు అయినటువంటి భక్తుడైన పురుషుడు నాకు అత్యంత ప్రియమైనవాడైయున్నాడు.

12.18. సమః శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః,
శీతోష్ణ సుఖదుఃఖేషు సమః సంగవివర్జితః.

అనగా – ఎవడు శత్రువులయందును మరియు మిత్రులైనవారి యందును మరియు మానావమానములయందును, అనగా సత్కారములయందును, తిరస్కారముల యందును ఎవడు ఎటువంటి వికారములు లేకుండ సమముగా వుండునో మరియు శీతోష్ణముల యందును మరియు సుఖదుఃఖములయందును గూడ సమభావము కలిగియుండునో మరియు అన్నివేళలయందును అన్నిచోట్ల యందును అన్ని విషయములందును ఆసక్తి భావము లేకయుండునో –

మరియు –

12.19. తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీ సంతుష్టో యేన కేనచిత్,
అనికేతః స్థిరమతిర్భక్తి మాన్మే ప్రియో నరః.

అనగా – ఎవనికి నిందాస్తుతులు రెండూ సమానముగనే తోచునో, ఏ ముని వాక్కునందు సంయమము కలిగియున్నాడో అనగా వాక్కు ఎవని వశమునందున్నదో మరియు ఎవడు తన శారీరిక స్థితి ఎట్లుండినను సంతృప్తి కలిగియుండునో.

ఎవడు ఎవరిచేతనో వస్త్రాదులచే కప్పబడునో, అట్లే ఎవరిచేతనో భోజనాదులు సమకూర్చబడునో, అట్లే ఎట్టిచోటునందైననూ పరుండి నిద్రించువాడుగా వుండునో అటువంటివానిని దేవతలు బ్రాహ్మణునిగా తలంతురు. అని మహాభారతం శాంతిపర్వమునందు చెప్పబడియున్నది.

మరియు ఎవడు ఏదో ఒక **చోటుకు అనగా స్థానమునకు కట్టుబడియుండడో.** అనగా ఎవనికి తనదంటూ ఒక నిశ్చిత స్తానము లేదో, ఇతర స్మృతి గ్రంథములయందు గూడ **"అనాగారః"** మొదలగు వచనముల ద్వారా గూడ యీ విషయమే చెప్పబడినది. మరియు ఎవడు స్థిరమైన బుద్ధి కలిగియున్నాడో, ఎవనియొక్క పారమార్థిక విషయమైన బుద్ధి స్థిరత్వమును పొందియున్నదో, అటువంటి భక్తి భావయుక్తమైన పురుషుడు నాకు అత్యంత ప్రియుడు.

సమస్తమైన తృష్ణలనుండి నివృత్తి చెందినట్టి పరమార్థ జ్ఞాననిష్ఠ అక్షరోపాసకుడైన సంన్యాసులయొక్క **"అద్వేష్టా సర్వభూతానాం"** అను శ్లోకము ద్వారా ఆరంభించబడిన ధర్మ సమూహ వర్ణన యిప్పుడు ఉపసంహరించబడుచున్నది –

12.20. యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే,
శ్రద్దధానా మత్పరమా భక్తాస్తే ఽతీవ మే ప్రియాః.

అనగా – ఏ సంన్యాసి ఈ ధర్మమయమైన అమృతమును అనగా ధర్మముతో కూడియున్నది మరియు అమృతత్వమునకు కారణరూపమైనది అయి వున్నందున అమృతమే

అయి వున్నది. అటువంటి ఈ **"అద్వేష్టా సర్వభూతానామ్"** మొదలగు శ్లోకముల ద్వారా పైన చెప్పబడిన ఉపదేశానుసారము చక్కగా అనుష్ఠించి సేవించునో, ఆ నా పరాయణులు అనగా అక్షర స్వరూపుడను పరమాత్మనైన నేనే ఏకమాత్ర గతినో అటువంటి జ్ఞానపరాయణులు, ఉత్తమ భక్తిని ఆలంబనగా చేసుకొన్నవారు నా భక్తులు నాకు అత్యంత ప్రియులు.

"ప్రియోహి జ్ఞానినో ఽత్యర్థమ్" అను పదము ద్వారా ఏ విషయము సూత్ర రూపముగా చెప్పబడినదో యిచ్చట దానిని విశదముగా వ్యాఖ్యానించి **"భక్తాస్తే ఽతీవమే ప్రియాః"** అను ఈ పదము ద్వారా ఆ వ్యాఖ్యానము ఉపసంహరించబడినది.

ఇట్లు చెప్పుటయందు నా అభిప్రాయమేమనగా - ఈ చెప్పబడిన ధర్మముతో కూడియున్న అమృతరూపమైన ఉపదేశము ననుసరించి అనుష్ఠానము చేయు మానవుడు సాక్షాత్తు పరమేశ్వరుడును అగు విష్ణుభగవంతునికి అత్యంత ప్రియుడగును. అందువలన విష్ణువునకు ప్రియులైనవారు పరమధామమును చేరగోరువారు అనగా ముముక్షువులైనవారు ఈ ధర్మయుక్తమైన అమృతమును అత్యంత ప్రయత్నముతో అనుష్టించవలయును.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీ మద్భగవద్గీత యందలి
భక్తియోగమనబడు పన్నెండవ అధ్యాయమునకు
శ్రీ శ్రీ శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు
తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు : శ్రీ సదానందభారతి.
ప్రణవాశ్రమము.

పదమూడవ అధ్యాయము

ఏడవ - అధ్యాయమునందు ఈశ్వరునికి రెండు విధములైన ప్రకృతులు గలవని చెప్పబడినది. మొదటిది ఎనిమిది విధములుగా విభజించబడిన త్రిగుణాత్మికా ప్రకృతి. అది ప్రపంచమునకు కారణమై యుండుట చేత "అపరా" అని చెప్పబడినది. మరియు రెండవది పరాప్రకృతి. ఇది జీవభూతము. క్షేత్రజ్ఞరూపము మరియు ఈశ్వరాత్మికా అయివున్నది.

ఆ విధముగా రెండు విధములైన ప్రకృతితో కూడియున్న ఈశ్వరతత్వము జగత్తు యొక్క ఉత్పత్తి స్థితి మరియు ప్రళయమునకు కారణమగుచున్నది. ఆ క్షేత్రము క్షేత్రజ్ఞరూపమైన రెండు ప్రకృతుల యొక్క నిరూపణ ద్వారా ఆ ప్రకృతులు కలిగియున్న ఈశ్వరుని యొక్క తత్వమును నిర్ణయించుటకు ఈ క్షేత్రవిషయకమైన అధ్యాయము ప్రారంభించబడుచున్నది.

ఇంతకు పూర్వము పన్నెండవ అధ్యాయమునందు "యద్వేష్టాసర్వభూతానామ్" అను శ్లోకము మొదలు ఆ అధ్యాయము సమాప్తమయ్యే వరకు తత్వమును ఎరింగిన సంన్యాసుల యొక్క నిష్ఠ అనగా వారు ఎలా వ్యవహరిస్తూ వుంటారో చెప్పబడినది. పైన చెప్పబడిన ధర్మమును ఆచరించుట వలన వారు తిరిగి ఏ విధమగు తత్వజ్ఞానముతో కూడి భగవంతుని చేత ప్రేమించబడతారో మొదలగు విషయముల ఆశయమును తెలుపుట కొరకు గూడ ఈ పదమూడవ అధ్యాయము ఆరంభించబడుచున్నది.

సమస్తమైన కార్యములు, కరణములు అనగా ఆ కార్యములు చేయుటకు అవసరమగు సాధనములు మరియు విషయముల రూపమున పరిణమించియున్న త్రిగుణాత్మిక ప్రకృతి పురుషునికి భోగము మరియు అపవర్గమును సంపాదించుటకు సాధనరూపమైన దేహేంద్రియములు మొదలగు ఆకారములతో రూపమును దాల్చి యున్నది. ఆ సంఘాతమే అనగా ఆ దేహేంద్రియముల సమూహమే ఈ శరీరము. దానిని వర్ణించుటకు భగవంతుడు యిట్లు చెప్పియున్నాడు -

13.1. ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే,
ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః.

అనగా - 'ఇదమ్' అను సర్వనామముతో చెప్పబడిన వస్తువు 'శరీరమ్' అను విశేషణము ద్వారా స్పష్టము చేయబడుతూ వుంటుంది.

ఓ కుంతీపుత్రా ! శరీరము దెబ్బలు మొదలగు వాటినుండి రక్షించబడుతూ వుంటుంది. అందుచేత లేక యిది మెల్లమెల్లగా క్షీణిస్తూ వుంటుంది అందుచేత లేక క్షేత్రము వలె దీనియందు కర్మఫలములు లభించుచుండును అందుచేత ఈ శరీరము క్షేత్రము అని చెప్పబడుతూ వుంటుంది. ఇచ్చట 'ఇతి' శబ్దము 'ఏవం' శబ్దము యొక్క అర్థమునందు ప్రయోగించబడినది.

బంధ-మోక్షములు మరియు వాటికి కారణములను, ప్రతిపాదించు శాస్త్రములు వ్యర్థములగును మరియు ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములతో కూడ విరోధము కలుగును.

ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల ద్వారా సుఖదుఃఖములు మరియు వాటికి కారణరూపమైన ఈ ప్రపంచమంతయు దృశ్యమానమగుచున్నది. అంతేకాకుండా ప్రపంచము యొక్క వైచిత్ర్యమును చూచి పుణ్యపాపములకు హేతువైనట్టి సంసారము గూడ వున్నట్లుగా అనుమాన ప్రమాణము ద్వారా సిద్ధమగుచున్నది. అట్లుగాక ఆత్మ మరియు ఈశ్వరుడు ఒక్కరేయని ఒప్పుకొన్నచో పైన చెప్పినవన్నీ అర్థహీనములగును.

సమాధానము - అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? జ్ఞానమునకు అజ్ఞానమునకు భేదముండుట వలన మేము చెప్పునదంతయు సంభవమేయగును.

శ్రుతులయందు గూడ ఈ మాటే చెప్పబడియున్నది -

"దూరమేతే విపరీతే విషూచీ అవిద్యా యా చ విద్యేతిజ్ఞాతా" (చూ. కఠోపనిషత్తు 1.2.4)

అనగా ప్రసిద్ధములైన అవిద్య మరియు విద్యలు రెండూ గూడ అత్యంత విపరీతము మరియు పరస్పర విరుద్ధములుగా చెప్పబడుచున్నవి. మరియు ఆ చోటునే ఆ విద్య మరియు అవిద్యల యొక్క ఫలములు గూడ శ్రేయము మరియు ప్రేయము అని పరస్పర విరుద్ధములుగా చెప్పబడినవి. వీటిలో విద్య యొక్క ఫలము శ్రేయము మరియు అవిద్య యొక్క ఫలము ప్రేయము అనగా ఇష్టభోగముల ప్రాప్తి అని చెప్పబడియున్నది.

శ్రీశ్రీశ్రీ వ్యాసులవారి ననుసరించి యివి రెండూ రెండు మార్గములు. ఈ రెండు మార్గములు ఇచ్చట గీతాశాస్త్రమునందు గూడ రెండు నిష్ఠలుగా చెప్పబడి యున్నవి.

ఇంతేకాకుండా శ్రుతి, స్మృతి మరియు న్యాయముననుసరించి గూడ "విద్య ద్వారానే కార్యసహితమైన అవిద్యను నశింపజేయవలయునని సిద్ధమగుచున్నది.'

"మెండైనిండు నవిద్య విద్య లవమై మృగ్యంబుగానుండు, బ్ర
హ్మాండబందటులయ్యు విద్యయే అవిద్యన్ గూల్చు నంచున్ మహో
ద్దండ ధ్వాంత వితానమున్ దొలచి సద్యస్స్వల్ప శంపాలతా
తండంబుల్ వివరింపగా దొడగె విద్యామాన దండంబులై."

చూ. కంకణము - కావ్యము.

ఈ విషయమునందు శ్రుతులు చెప్పునదేమనగా - ఇచ్చట తెలుసుకొన్నట్లయితే చాలా మంచిది. ఒకవేళ ఈ రహస్యము యిచ్చట తెలుసుకొనకున్నచో చాలా పెద్ద హాని జరుగును. దానిని యీ విధముగా తెలియువాడు అమృతుడగును. **పరమపదమును పొందుటకు విద్య తప్ప అన్య మార్గము లేదు.** విద్యకలవాడు దేనికి భయపడడు. కాని అజ్ఞానమునకు సంబంధించి చెప్పబడినది వేరుగా వున్నది. అదెట్లన ? అవిద్యావంతుడు ఎల్లప్పుడు భయపడు చుండును. అవిద్యయందు పడియున్నవారలు భయపడుచుందురు. కాని **బ్రహ్మతత్వమును ఎరింగినవారలు తాము బ్రహ్మమే అయిపోతారు.** ఈ దేవతలు వేరు మరియు నేను వేరు అని తలంచువారు ఆత్మతత్వమును ఎరుంగరు. అదెట్లన మానవుల అధీనమునందు పశువులు

ఉన్నట్లే వీరు ఆ దేవతలకు పశువులుగా వుంటారు. కాని ఆత్మజ్ఞానము కలవారు అంతా తామే అయిపోతారు. ఆకాశమును చాపగాచుట్టగలిగితే అను మొదలగు శ్రుతులు అనేకములున్నవి.

జ్ఞానము అజ్ఞానము చేత కప్పబడియున్నది. అందుచేతనే జీవులు అనగా వుపాధులయందు వ్యాపించి ఆ వుపాధితో తాదాత్మ్యనముజెంది ఆ వుపాధియే నేనని తలంచుచు మోహితులు అగుచున్నారు. సమత్వమునందు స్థిరముగా వున్న చిత్తముగలవారే యీ ప్రపంచమును జయించినవారు. సర్వత్ర సమాన భావముతో చూచుచుండు" మొదలగు మాటలు స్మృతి గ్రంథములయందు చెప్పబడియున్నవి.

యుక్తిద్వారా గూడ యీ విషయము సిద్ధించుచున్నది -

సర్పము, దర్భముళ్ళు మరియు నీళ్ళతో నిండియున్న చెరువులు మొదలగు వాటివలన తనకు కలుగు దుఃఖమును ఎరింగి యున్నందు వల్ల మానవుడు వాటినుండి తప్పించుకొనుచుండును. ఆ ప్రమాదమును ఎరుంగని అనేక మంది వాటికి చిక్కి దుఃఖమును అనుభవించుచుందురు. ఈ న్యాయమునసరించి విద్యా ఫలమును గుర్తించుము.

ఈ విధముగా పైన చెప్పబడిన ప్రమాణముల ద్వారా తెలియబడు చున్నదేమనగా దేహాదులయందు ఆత్మబుద్ధి కలిగియుండు మానవులు అనగా అజ్ఞానులు రాగద్వేషాది దోషములచే ప్రేరితులై ధర్మాధర్మరూపములైన కర్మలు చేయుచూ జన్మ మరణములు పొందుచుందురు. కాని దేహాదుల కంటే వేరుగా వున్న ఆత్మను సాక్షాత్కరింపజేసుకొన్న పురుషుల రాగద్వేషములు నివృత్తిని జెందియుండును. అందుచేత వారికి ధర్మాధర్మ విషయకమైన ప్రవృత్తి పూర్తిగా నివృత్తిని చెందియున్నందున వారు జన్మ మరణ బంధము నుండి విముక్తిని పొందియుందురు. ఈ మాటను న్యాయానుసారముగా ఎవ్వరూ గూడ ఖండించజాలరు.

ఆ విధముగా యిప్పుడు సిద్ధించినదేమన ? ఎవడు నిజముగా అనగా తన స్వభావము చేతనే ఈశ్వరుడైయున్నాడో ఆ క్షేత్రజ్ఞునికి అవిద్య ద్వారా ఆరోపించబడిన వుపాధి భేదము చేత సంసారిత్వము ప్రాప్తించినట్లుగా వుండును. అదెట్లన ? జీవునకు దేహాదులయందు ఆత్మబుద్ధి కలిగిన రీతిగా. ఏలయన ? సమస్తమైన జీవులకు దేహాది అనాత్మ పదార్థములందు ఆత్మయను భావము కలుగుచుండుట సహజము. అటువంటి ఆత్మబుద్ధి (భ్రాంతి) నిస్సందేహముగా అవిద్యాజనితమే.

స్తంభమునందు చీకటి కారణముగా మనుష్యుడను బుద్ధి అనగా భ్రాంతి కలుగుచుండును కాని అంతమాత్రము చేతనే మనుష్యుల ధర్మములు స్తంభమునందును మరియు స్తంభము యొక్క ధర్మములు మనుష్యుని యందును కలుగ నేరవుగదా ? అట్లే చేతనతత్వము యొక్క ధర్మములు జడమైన దేహమునందును మరియు జడమైన దేహధర్మము చేతనము నందును కలుగనేరవు.

ముసలితనము మరియు మృత్యువువలె అవి అవిద్యాకార్యములగుట వల్లన సుఖదుఃఖములు మరియు అజ్ఞానాదులు గూడ వాటివలెనే ఆత్మధర్మములు కాజాలవు.

పూర్వపక్షము - మీరు చెప్పినది విషయమైనందున సరికాదు. అనగా స్తంభము మరియు పురుషుడు రెండూ జ్ఞేయములు అనగా తెలియబడుచున్న వైనందున వాటిలో అవిద్య కారణముగ తెలుసుకొనువాని ద్వారా ఒకదానియందు మరియొకటి అధ్యాస చేయబడినది అనగా ఒకదానియందు మరియొకటి ఆరోపించబడినది. కాని దేహము మరియు ఆత్మయందు జ్ఞేయము మరియు జ్ఞాతయందే యిట్టి ఆరోపణ జరుగుచున్నది. అందుచేత మీచే చెప్పబడిన ఈ దృష్టాంతము సమముగా లేదు. అందుచేత సిద్ధించుచున్న దేమన దేహము యొక్క జ్ఞేయరూపము అనగా తెలియబడుచున్న రూపము అనగా సుఖదుఃఖాది ధర్మములు గూడ జ్ఞాత అనగా ఆత్మయందు కలుగుచున్నవి.

సమాధానము - మీరు చెప్పినదానిననుసరించి చూచిన ఆత్మను గూడ జడముగా తలంచుట మొదలగు ప్రసంగము కలుగుచున్నది. అందుచేత అలా తలంచుట సరికాదు. అట్లేలయన ? జ్ఞేయరూపములైన శరీరాదులు క్షేత్రము యొక్క సుఖదుఃఖములు మోహము మరియు కోర్కెలు మొదలగు ధర్మములు జ్ఞాతయైన ఆత్మయందు గూడ వుండును. మరికొన్ని అనగా జరామరణాదులు మాత్రము కలుగవు. మరి యిట్టి భేదముండుటకు కారణమేమని చెప్పవలయును ?

మీరు చెప్పినదానిననుసరించి చూడగా ఒక అనుమానము కలుగుటకు అవకాశము కలుగుచున్నది. అదేమన ? - వార్ధక్యము మొదలగు వాటితో సమానముగా అవిద్య వలన ఆరోపించబడుట లేక త్యజించుట మరియు గ్రహించుట మొదలగునవి జరుగుచుండుట వలన ఆ సుఖదుఃఖాదులు ఆత్మధర్మములు కాకపోవచ్చును.

పూర్వపక్షము - పరస్పర విరుద్ధముగా వున్నందున ఈ దృష్టాంతము సరికాదని మా అభిప్రాయము. అనగా స్తంభము మరియు పురుషుడు రెండూ కూడ జ్ఞేయ వస్తువులు అనగా ప్రత్యక్ష ప్రమాణము ద్వారా అనగా జ్ఞానేంద్రియముల ద్వారా అనగా మన నేత్రముల ద్వారా చూడబడుచున్నవై యున్నవి. అందువలన అవిద్య కారణముగ తెలుసుకొనువాని ద్వారా ఒకదాని యందు మరియొకటి అధ్యసించబడినవి. కాని దేహము మరియు ఆత్మలయందు తెలియువాడు, తెలియబడునది ఈ రెంటియందు ఒక దానియందు మరియొకటి అధ్యసింప బడుచున్నవి. అందుచేత ఈ దృష్టాంతము సమముగా లేదు. అందువలన జ్ఞేయవస్తువులైన దేహధర్మములు అనగా సుఖదుఃఖాది ధర్మములు జ్ఞాత అనగా ఆత్మయందు చూడబడుచున్నవి.

సమాధానము - ఈ దృష్టాంతమునందు ఆత్మను జడపదార్థముగా తలంచుట అను పొరపాటు జరుగుచున్నది. అందుచేత అలా తలంచుట సరికాదు. ఏలయన ? జ్ఞేయరూపమైన దేహాదులు అనగా క్షేత్రము యొక్క సుఖములు, దుఃఖములు, మోహము మరియు కోరికలు మొదలగు ధర్మములు ఆత్మకు కూడ కలుగును అని అన్నచో అప్పుడు జ్ఞేయరూపమైన క్షేత్రము యొక్క అవిద్య ద్వారా ఆరోపించబడుచున్న కొన్ని ధర్మములు ఆత్మయందును మరికొన్ని ధర్మములు అనగా జరా-మరణాది ధర్మములు ఆత్మయందు కలుగుట లేదు అని చెప్పవలసి యుండును. అప్పుడు అట్టి విశేషమునకు కారణమెద్దియో చెప్పవలసి యుండును.

జరామరణములవలె అవిద్య కారణముగ ఆరోపించబడుచున్న మరియు త్యజించబడుచున్న మరియు గ్రహించబడుచున్నందున ఈ సుఖదుఃఖాదులు ఆత్మ ధర్మములు కావని చెప్పవచ్చును గదా ?

అలా అయినప్పుడు తెలియబడునదేమన కర్తృత్వ భోక్తృత్వ రూపమైన యీ ప్రపంచము జ్ఞేయ పదార్థముగానే ఎంచబడి అవిద్య కారణముగా జ్ఞాతయందు ఆరోపించబడుచున్నది. అందువలన అనగా అలా తలంచినందువలన జ్ఞాతకు కలుగు ప్రమాదమేమియు వుండదు. అదెట్లన ? మూర్ఖుల ద్వారా ఆరోపించబడిన మలినత్వాదుల వలన ఆకాశమునకు కలుగు ప్రమాదమేదియు లేదు గదా ?

అందువలన సర్వదేహాదులయందు వ్యాపించియున్నను భగవంతుడైన క్షేత్రజ్ఞుడైన ఈశ్వరుని యందు సంసారిత్వము యొక్క వాసన కూడ వుండునని శంకించకూడదు. అట్లేలయన? ప్రపంచమునందు ఎచ్చటనూ అవిద్య ద్వారా ఆరోపించబడుచున్న ధర్మమువలన ఎవనికి ఎటువంటి అపకారముగాని, ఉపకారముగాని జరుగుచున్నట్లుగా చూడబడుట లేదుగదా?

అందుచేత మీరు చెప్పినటువంటిది అనగా స్తంభమునందు మనుష్యుడను భ్రాంతి కలుగునను దృష్టాంతము సరికాదని చెప్పుట పొరపాటు మాత్రమేయగును.

పూర్వపక్షము - అదెట్లు ?

సమాధానము - అవిద్య కారణముగ కలిగినటువంటి అధ్యాసయందు మాత్రమే దృష్టాంతము మరియు దార్ష్టాంతము యొక్క సమానత్వము కుదిరి యుండలేదు. అంతమాత్రము చేత కలిగిన దోషమేమియు లేదు. కాని నీవు చెప్పిన దానియందు జ్ఞాతయందు దృష్టాంతము మరియు దార్ష్టాంతము యొక్క విషమత్వము అనగా భేదమను దోషము కలుగుచున్నది. అందుచేత అట్టి దోషము గూడ లేనట్టి ముసలితనము మరియు మృత్యువు యొక్క దృష్టాంతము ద్వారా చూపబడినది.

పూర్వపక్షము - అవిద్యతో కూడియున్నందువలననే క్షేత్రజ్ఞునికే సంసారిత్వము కలుగుచున్నదని చెప్పవచ్చును గదా ? అని అన్నచో -

సమాధానము - అట్లని చెప్పుట కుదరదు. ఏలయన ? అవిద్య తామస ప్రవృత్తి, వ్యతిరేకమును గ్రహించునదైనను, సంశయము కలిగించునదైనను లేక ఎటువంటి గ్రహణశక్తిలేనిదైనను ఆవరణరూపము కలిగియున్నదై యున్నందున అది అవిద్యయే. అట్లేలయన? వివేకరూపమైన ప్రకాశము వ్యాపించినంతనే అది అనగా అవిద్యారూపమైన తమస్సు - చీకటి - తొలగిపోవుచున్నది. మరియు ఆవరణ రూపమైన చీకటితో కూడియున్న తిమిరాది దోషములు వున్నప్పటికీ అగ్రహణ, అన్యథాగ్రహణాది మూడు విధములైన అవిద్య యొక్క ప్రభావము లేక వునికి వుండియే వుంటుంది.

పూర్వపక్షము - మీరు చెప్పినదానిననుసరించి చూడగా అవిద్య జ్ఞాతయొక్క ధర్మముగా తోచుచున్నది -

సమాధానము - అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? తిమిరరోగాదుల వలన కలుగు దోషములు కన్నులు మొదలగు కరణముల యందు చూడబడుచున్నవి. జ్ఞాత అయిన ఆత్మయందు చూడబడుట లేదు. అవిద్య జ్ఞాత యొక్క ధర్మమని మరియు అవిద్యారూపమైన ధర్మముతో కూడియుండుటయే దాని యొక్క సంసారిత్వమని నీవు తలంచుచున్నచో అట్లు తలంచుట సరికాదు. అనగా ఈశ్వరుడే క్షేత్రజ్ఞుడనియు మరియు అతడు సంసారము కలవాడు కాదనియు తలంచుట సరియైనది కాదు. ఏలయన ? నేత్రరూపమైన కరణములయందు విపరీతముగా గ్రహించుట మొదలగు దోషములు చూడబడుచున్నవి. అట్లయినప్పటికీ అట్టి విపరీతాది దోషములు గ్రహించబడినప్పటికి ఆ విపరీత గ్రహణ లేక దానికి కారణరూపమైన తిమిరాది దోషములు జ్ఞాతకు సంబంధించినవి కావు. ఆ విధముగానే దేహధర్మములు కూడ ఆత్మధర్మములు కాజాలవు. కన్నులకు చికిత్స జేసి తిమిరాది దోషములను తొలగించినప్పుడు జ్ఞాత అయిన పురుషునియందు పై దోషములు కానరావు. ఆ కారణము వలన పై దోషములు గ్రహించు పురుషుని ధర్మములు కానేరవు. అదే విధముగా అగ్రహణము, అన్యథాగ్రహణము మరియు సంశయము మొదలగు ప్రత్యయములు మరియు తిమిరాది దోషములు గూడ సర్వత్రా ఏదో ఒక కారణమునకు సంబంధించినవే అగుచున్నవి. జ్ఞాత అయిన పురుషునికి అనగా క్షేత్రజ్ఞునకు సంబంధించినవి కావు.

ఇంతే కాకుండా ఆ ఎరుంగబడుచున్న అనగా జ్ఞానమునకు విషయములగుచున్నందు వలన కూడా దీపము యొక్క ప్రకాశము వలె జ్ఞాత యొక్క ధర్మములు కాజాలవు. ఏలయన? అవిజ్ఞేయములు అనగా యితరులచే తెలియబడునవై యున్నవి.

ఆత్మవాదులందరూ అనగా తనను ఆత్మ పదార్థముగా తలంచువారు సర్వవిధ కరణములు అనగా దేహము యింద్రియము మొదలగు సాధనములతో వున్న సంబంధము తొలగిపోయిన తరువాత కైవల్యావస్థయందు ఆత్మను అవిద్యాది దోషములు లేనిదిగా తలంతురు. దీనివలన గూడ పై సిద్ధాంతమే బలపడుచున్నది. ఏలయన ? అగ్నియందు వుష్ణత్వము వలె ఈ సుఖదుఃఖాది దోషములు గూడ క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క ధర్మములై యున్నచో అవి ఆతని నుండి ఎప్పుడూ వేరు కానేరవు.

అంతే కాకుండా ఆకాశము వలె సర్వవ్యాపకము మూర్తరహితము నిర్వికారము అయివున్న ఆత్మకు దేనితోడను సంయోగము గాని లేక వియోగము గాని జరుగుట సంభవించదు. దీనివలన గూడ క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క నిత్యమైన ఈశ్వరత్వము సిద్ధించుచున్నది.

మరియు "అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్" మొదలగు భగవంతుని వచనముల ద్వారా గూడ క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క నిత్యమైన ఈశ్వరత్వమే సిద్ధించుచున్నది.

పూర్వపక్షము - అలా ఒప్పుకొన్నట్లయితే ప్రపంచము మరియు ప్రపంచత్వము లేనిదగుచున్న కారణముగ శాస్త్రమునకు వ్యర్థమగు దోషము కలుగును గదా ?

సమాధానము – అట్లు కాదు. ఏలయన ? ఈ దోషమును సర్వులు అంగీకరించి**యే** యున్నారు. అందరు ఆత్మవాదుల ద్వారా ఒప్పుకొనబడియున్న దోషమును ఎవ్వరో ఒకరి కొరకు పరిహరించుట అవసరము కానేరదు.

పూర్వపక్షము – దీనిని అందరూ ఎలా ఒప్పుకొని యున్నారు ?

సమాధానము – ఆత్మవాదులందరూ ముక్తత్వమును పొందియున్న ఆత్మయందు సంసారము మరియు సంసారిత్వపు వ్యవహారము లేదని ఒప్పుకొని యున్నారు. కాని వారి అభిప్రాయమునను సరించి శాస్త్రాదుల యొక్క అనర్థకత్వపు దోషము ఒప్పుకొనబడలేదు.

సమస్తమైన ద్వైతవాదుల అభిప్రాయము ననుసరించి బంధావస్థయందే శాస్త్రాదుల **సార్ధకత్వమున్నది. ముక్తావస్థయందు లేదు.** ఆ విధంగానే మా అనగా అద్వైతుల మతముననుసరించి గూడ జీవులు ఈశ్వరరూపమును పొందియున్నప్పుడు శాస్త్ర గ్రంథముల వ్యర్థత్వము సంభవించిననూ అవిద్యావస్థ యందు వాటి యొక్క సార్థకత్వమున్నది గదా ?

పూర్వపక్షము – ద్వైతవాదులైన మా అందరి అభిప్రాయముననుసరించి ఆత్మ యొక్క బంధావస్థ మరియు ఆత్మయొక్క ముక్తావస్థ వాస్తవముగా సత్యములే. అందుచేత ఆ హేయములు, కోరుకొనదగినవే. మరియు వాటికి సంబంధించి సాధనములన్నియూ గూడ సత్యములే. అందుచేత మామతమునందు శాస్త్రము యొక్క సార్థకత్వము వుంటుంది. కాని అద్వైతుల సిద్ధాంతముననుసరించి ద్వైతభావము అవిద్యాజన్యము మరియు మిధ్యగదా ? అందుచేత ఆత్మయందు బంధావస్థ గూడ నిజముగా లేనిదే గదా ? అందుచేత శాస్త్రమను విషయమే మిధ్యయైయున్న కారణము చేత శాస్త్రాదులకు వ్యర్థమను దోషము కలుగుచున్నది గదా ?

సమాధానము – అలా చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆత్మయందు అవస్థాభేదములు సిద్ధించజాలవు గదా ? అనగా ఆత్మయందు అవస్థాభేదములు కలుగజాలవు. ఒకవేళ ఆత్మయందు అవస్థాభేదములు కలుగునని ఒప్పుకున్నచో ఆత్మయందు ఈ బంధావస్థ మరియు ముక్తావస్థ ఈ రెండు అవస్థలు ఒకేసారి అనగా ఏకకాలమునందే కలుగునా ? లేక ఒకదాని తరువాత మరియొకటి కలుగునా ?

స్థితి అనగా స్థిరముగా వుండుట మరియు గతి అనగా స్థిరముగా లేక ముందుకు కదలుచుండుట వలె పరస్పర విరోధమున్న కారణముగ రెండు అవస్థలు ఒకేసారి అనగా ఒకే కాలమునందు ఒకే వస్తువునందు కలుగజాలవు. ఒకవేళ ఒకదాని తరువాత మరియొక అవస్థ కలుగునన్నచో కారణము లేకుండ బంధావస్థ కలుగునని తలంచితిమేని మరియింక ఆయవస్థ నుండి విముక్తి ఎన్నటికిని కలుగజాలదు. ఒకవేళ ఏదో ఒక నిమిత్తముగా అనగా కారణము చేత ఆయవస్థ కలుగునని ఒప్పుకొన్నచో దానంతటకది అనగా ఎటువంటి నిమిత్తము లేకుండ కలగజాలదని అన్నచో అప్పుడు అది మిధ్యగా అనగా అసలు వునికియే లేనిదిగా ఋజువగును. అట్టి స్థితియందు మనము ఒప్పుకొన్న సిద్ధాంతము నిలువజాలదు.

ఇంతే కాకుండా బంధావస్థ మరియు ముక్తావస్థ వెనుక ముందులుగా నిరూపించ బడినప్పుడు ముందుగా బంధావస్థ కలుగునట్లుగా ఒప్పుకొనవలయును. మరియు ఆయవస్థ

ఆరంభములేనిదిగా మరియు అంతము కలదిగాను ఒప్పుకొనవలసి యుండును. అట్లు ఒప్పుకొనుట అనగా అలా జరుగునని తలంచుట ప్రమాణ విరుద్ధమగును. ఆ విధముగానే ముక్తావస్థను గూడ ఆరంభము కలదిగాను మరియు అంతములేనిదిగాను ప్రమాణవిరుద్ధముగా ఒప్పుకొనవలసి వచ్చును.

మరియు ఆత్మకు అవస్థలు కలవనియు మరియు ఒక అవస్థ తరువాత దానికి మరియొక అవస్థ కలుగుననియు ఒప్పుకొన్నచో దానియొక్క నిత్యత్వమును ఋజువుపరచుట అసంభవమగును.

ఆత్మయందు అనిత్యత్వ దోషమును పరిహరించుటకు దానికి బంధావస్థ మరియు ముక్తావస్థ కలుగునని తలంచుట కుదరదు. అందుచేత ద్వైతమతవాదులననసరించి గూడ శాస్త్రము యొక్క వ్యర్థత్వము మొదలగు దోషములు అబాధ్యములు అనగా ఖండించరానివే. ఈ విధముగా ఈ విషయమునందు అభిప్రాయము యిరువురికీ సమానమే అగుటచేత ఈ దోషము యొక్క పరిహారమును కేవలము అద్వైతవాదుల ద్వారానే చేయబడయ వలయునన్న అవసరము లేదు.

మా మతముననుసరించి అనగా అద్వైతుల మతముననుసరించి నిజముగా శాస్త్రము యొక్క వ్యర్థత్వమనునది లేనేలేదు. ఏలయన ? శాస్త్రము లోక ప్రసిద్ధముగా నున్న అజ్ఞానమునకు సంబంధించిన విషయమే అయి వున్నది. అజ్ఞానుల యొక్క ఫలము మరియు కారణరూపమైన (జాతి, ఆయువు మరియు భోగమును ఫలమందురు. మరియు శుభాశుభకర్మలు వాటికి కారణములు) అనాత్మ వస్తువుల యందే ఆత్మభావము కలుగుచున్నది. జ్ఞానులయందు కలుగుట లేదు గదా !

ఏలయన ? జ్ఞాని యొక్క బుద్ధియందు ఫలము మరియు అందులకు అవసరమైన కారణములు అనగా సాధనములతో పృథకత్వము అనగా వేరుగా వుండుట ప్రత్యక్షము గదా ! అందువలన జ్ఞానికి అనాత్మ పదార్థములయందు "ఇది నేను" అను ఆత్మభావము కలుగనే కలుగదు.

అతి మూర్ఖులైన మానవులు లేక పిచ్చివారు గూడ జలము మరియు అగ్నిని లేక నీడను అనగా చీకటిని మరియు ప్రకాశమును ఒకటిగా అనగా భిన్నత్వము లేనివిగా తలంచరు. ఇంక జ్ఞానులను గురించి అనగా వివేకముగలవారిని గురించి చెప్పవలసినదేమున్నది ?

అందుచేత ఫలము మరియు హేతువులను ఆత్మకంటే భిన్నములని తలంచు లేక ఎరింగియున్న జ్ఞానికి విధి నిషేధములతో కూడియున్న శాస్త్రముతో పని ఏమి వుండును ?

ఉదాహరణమునకు – "ఓ దేవదత్తా ! నీవు ఆ పనిని చేయుము" అని ఏదో ఒక కర్మయందు దేవదత్తును నియోగించినప్పుడు అతడే లేచి నిలబడును గాని విష్ణుమిత్రుడు ఆ వాక్యమును అనగా ఆజ్ఞను విని గూడ "ఆ పని నన్ను చేయమనుచున్నారు" అని తలంచడు గదా ! కాని ఆ ఆజ్ఞయందు స్పష్టత లేకుండినచో లేక ఆ నియుక్తిని చక్కగా గ్రహించనిచో

అలా తలంచుట సంభవమగును. ఈ విధముగానే ఫలము మరియు హేతువునందు గూడ అజ్ఞానులకు ఆత్మబుద్ధి కలుగవచ్చును.

పూర్వపక్షము – ఫలము మరియు హేతువు నుండి ఆత్మయొక్క పృథకత్వము (వేరుగా వుండుట) యొక్క జ్ఞానము కలిగియున్నప్పటికి స్వాభావికమైన సంబంధము కలిగియున్నందున శాస్త్ర విషయకమైన ఈ మాత్రపు జ్ఞానము కలిగియుండుట సమంజసమే. అదేమనగా "నేను శాస్త్రము ద్వారా అనుకూలమైన ఫలము మరియు హేతువు చేత ప్రేరేపించబడి యున్నాను. మరియు ప్రతికూలమైన ఫలము మరియు హేతువు చేత నివారించబడియున్నాను" అదెట్లనగా – తండ్రిని పుత్రుడు మొదలగు వారిని పరస్పరము యిరువురిని వేరువేరుగా తెలిసియున్నప్పటికి ఒకరిని ఆజ్ఞాపించినప్పుడు దానిని మరియొకరు తననే ఆజ్ఞాపించినట్లుగా తలంచుట లోకమునందు చూడబడుచున్నది గదా ?

సమాధానము – అట్లనుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆత్మ తనకంటే వేరుగా వున్నదను జ్ఞానము కలుగక పూర్వమే ఫలమునందు అభిమానము కలుగుచుండుట సిద్ధించుచున్నది. నియోగమును మరియు నిషిద్ధత్వము యొక్క అభిప్రాయమును చక్కగా తెలుసుకొనిన తరువాతనే మానవుడు ఫలము మరియు హేతువు కంటే ఆత్మ వేరుగా వున్నదను భావమును (జ్ఞానమును) పొందియే వుండును. అంతకు పూర్వము మాత్రము కాదు. అందువలన సారాంశమేమన ? **విధి నిషేధములను విధించు శాస్త్రము కేవలము అజ్ఞానుల కొరకే గాని జ్ఞానుల కొరకు మాత్రము కాదు.**

పూర్వపక్షము – ఈ సిద్ధాంతమననుసరించి "స్వర్గమును కోరువాడు యజ్ఞము చేయవలయును. మాంసభక్షణము మాత్రము చేయరాదు." మొదలగు విధి నిషేధములను బోధించునటువంటి శాస్త్రవచనములందు ఆత్మయొక్క పృథకత్వమును ఎరుగువానికి మరియు కేవలము దేహాభిమానము గల వానికి గూడ ప్రవృత్తి లేనందున కర్త లేకుండిన కారణముగ శాస్త్రము వ్యర్థమని తెలియుచున్నదిగదా !

సమాధానము – అలా చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ప్రవృత్తి మరియు నివృత్తి కలుగుట శాస్త్రముతో పని లేకుండగనే లోకమును చక్కగా చూచినందుననే ప్రత్యక్షమగును.

ఈశ్వరుడు మరియు జీవాత్మయందు ఏకత్వమును చూచు బ్రహ్మవేత్త అనగా బ్రహ్మతత్వమును బాగుగా ఎరింగినవాడు. కర్మలు చేయుట యందు ప్రవృత్తి కలిగి యుండడు. మరియు ఆత్మసత్తను ఒప్పుకొననటువంటి దేహాత్మవాది అనగా దేహమునే ఆత్మగా తలంచువాడు "పరలోకములేదు" అని తలంచి శాస్త్రానుసారముగ వ్యవహరించుచుండును" అనుమాట నిజమే.

కాని లోక ప్రసిద్ధిననుసరించి మనందరకూ తెలియుచున్నది యీ క్రింది విధముగా నున్నది. అదేమన ? విధి నిషేధములను బోధించెడి శాస్త్ర శ్రవణమునకు మరో లక్ష్యము లేనందున ఆత్మయొక్క ఉనికిని అనగా అస్తిత్వమును అనగా ఆత్మ అనునది వున్నది అని కొంచము తెలిసినవాడు మరియు ఎవడు ఆత్మయొక్క నిజమైన తత్వమును గురించి కొంచము

గూడ ఎరుంగడో, మరియు ఎవనికి కర్మఫలములయందు తృష్ణ అనగా కర్మఫలములను అనుభవించవలయునన్న కోరిక కలదో అటువంటి మనుష్యుడు శ్రద్ధాభావము కలిగి యున్నవాడై యున్నందున శాస్త్రానుసారముగ కర్మలు చేయుటయందు ప్రవృత్తి కలిగియుండును. అందుచేత శాస్త్రము ఎన్నడునూ వ్యర్థముకాదు.

పూర్వపక్షము – వివేకము గల పురుషులయందు కర్మల యందు ప్రవృత్తి చూడబడనందున వారిని అనుకరించు అవివేకులకు గూడ శాస్త్రము విధించుచున్న కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగజాలదు. ఆ కారణముగ శాస్త్రము వ్యర్థమగుచున్నది కదా ? యన్నచో –

సమాధానము – అలా చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ఎక్కడో, ఎవ్వడో ఏ ఒక్క మహాత్మునికో వివేక జ్ఞానము ప్రాప్తించును. అనగా అనేకమైన ప్రాణులయందు విశేషముగా మానవదేహమును పొందిన వారియందు వివేక జ్ఞానము కలుగుచుండును. ఈ విషయము యిప్పుడు మన యందరికి ప్రత్యక్షముగనే యున్నది గదా !

ఇంతేగాక మూర్ఖులైన మానవులెన్నడునూ వివేకము కలిగి జ్ఞానము కలిగియున్న మహాత్ములను అనుకరించరు. ఏలయన ? ప్రవృత్తి రాగాది దోషముల అధీనమునందుండును. (ఉదాహరణమునకు ప్రతి హింసాభావముతో చేయబడు మారణకాండ మొదలగునవి) అభిచారము మొదలగు వాటియందు గూడ ప్రవృత్తి చూడబడుచున్నది. మరియు ప్రాణులకు ప్రవృత్తి స్వాభావికము మరియు సహజము. **"స్వభావమే సర్వ విధ కర్మలకు మూలము"** అనగా స్వభావమే వ్యవహరించుచుండును.

ఈ విధముగా యిప్పుడు సిద్ధించినదేమన ? **సంసారము అవిద్యారూపమైనది** అనగా అవిద్యయే కారణముగా గలది. మరియు అది కేవలము అజ్ఞానులకు మాత్రమే విషయముగా వుండి వున్నది. కేవలము శుద్ధమైన క్షేత్రమునందు అవిద్య మరియు దాని కారణముగా జరుగు కర్మలు రెండూ లేవు.

అంతేగాక విథ్యాజ్ఞానము అనగా మిథ్యయైన విషయములకు సంబంధించిన జ్ఞానము పరమార్థమైన వస్తువు నందు దోషమును కలిగించు సామర్థ్యము కలిగియున్నది కాదు. అదెట్లన? చవిటి నేలను మృగతృష్ణ అనగా ఎండమావుల యందు తోచు జలము తడుపజాలదు గదా ! ఆ విధముగానే అవిద్య గూడ క్షేత్రజ్ఞునికి అపకారముగాని లేక ఉపకారముగాని చేయజాలదు. అందుచేత "క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి" మరియు "అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానమ్" అని చెప్పబడినది.

పూర్వపక్షము – మరి అలా అయినప్పుడు ప్రాపంచిక భావము కలిగియున్న మనుష్యుల వలెనే పండితులకు అనగా జ్ఞానులకు గూడ "నేను యిట్లున్నాను" "ఈ వస్తువు నాకు సంబంధించినది" అను ప్రతీతి ఎట్లు కలుగుచున్నది ?

సమాధానము – వినుము. క్షేత్రమునందు ఆత్మను చూచుట ఎట్టి పాండిత్యమో ఈ పాండిత్యము గూడ అటువంటిదే. కాని మనుష్యుడు క్షేత్రజ్ఞుని నిర్వికారునిగా గుర్తించగలిగితే మరల ఆతడు "నాకు ఫలానా భోగము లభించవలయును" లేక "నేను ఫలానా కర్మ చేయు

దును" అను ఆకాంక్ష (కోరిక) కలిగి యుండడు. ఏలయన ? భోగములు మరియు కర్మలు రెండూ కూడ వికారములే గదా !

అందుచేత యిప్పుడు తెలిసినదేమన ? **ఫలమును కోరినవాడగుట చేత అజ్ఞాని కర్మలు చేయుచుండును.** కాని వికారరహితమైన ఆత్మ సాక్షాత్కారమును పొందియున్న జ్ఞానియందు ఫలేచ్ఛ లేకయుండినందువలన అతనికి ప్రవృత్తి కలుగుట సంభవము కాదు. అందుచేత కార్య – కారణ రూపమైన సంఘాతమైన వ్యాపారము యొక్క నివృత్తి చెందిన పిదప అట్టి జ్ఞానియందు తిరిగి ప్రవృత్తి కలుగనేరదు.

కొందరి అభిప్రాయముననుసరించి యిది ఒక విధమైన విద్వత్తు అనగా జ్ఞానము గూడ కావచ్చును. అనగా క్షేత్రజ్ఞుడు ఈశ్వరుడుగదా మరియు అటువంటి క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క విషయమైన క్షేత్రము ఆయన కంటే వేరుగా వుండును గదా ! మరియు నేను ఆ రెంటికంటే అనగా జీవుడు క్షేత్రజ్ఞుడు మరియు అతనికి విషయమై యున్న క్షేత్రము కంటే వేరుగ సుఖిని, దుఃఖిని అయివున్నాను గదా ! కావున నేను క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞునికి సంబంధించిన జ్ఞానము మరియు ధ్యానము ద్వారా ఈశ్వరరూపుడైన క్షేత్రజ్ఞుని సాక్షాత్కరింపజేసుకొని ఆయన స్వరూపముగా నిలిచియుండుటయను ప్రక్రియ ద్వారా సంసారము నుండి నివృత్తిని పొందవచ్చును.

ఎవడు యీ విధముగా తలంచునో లేక యితరులకు యీ విధముగా బోధించునో ఆ జీవుడు లేక క్షేత్రజ్ఞుడు బ్రహ్మస్వరూపుడు కానేరడు. మరియు ఎవడు ఇలా అనగా నేను ఈ విధమగు ప్రక్రియ ద్వారా ప్రపంచము, మోక్షము మరియు శాస్త్రము యొక్క సార్థకత్వమును సిద్ధింపజేసుకొనగలను అని తలంచునో ఆతడు పండితులయందు అధముడు అనబడును.

మరియు ఆతడు ఆత్మహత్య జేసుకొనువాడు మరియు శాస్త్రార్థము యొక్క సాంప్రదాయక పరంపరను వదలినవాడైనందున శృతిసిద్ధమైన అర్థమును త్యజించి వేదవిరుద్ధమైన అర్థమును కల్పించి దానియందే మోహితుడై యుండును. మరియు యితరులను గూడ మోహమునందు ముంచిన వాడగును.

అందుచేత ఎవ్వడు శాస్త్రార్థ పరంపరను ఎరుంగడో అట్టివాడు సర్వశాస్త్రములను ఎరింగినవాడైయున్నప్పటికి మూర్ఖులయందే గణించబడును.

ఈశ్వరుడు మరియు క్షేత్రజ్ఞుడు ఒక్కరేయని ఒప్పుకొన్న ఎడల ఈశ్వరునకు సంసారిత్వము కలుగును. అట్లే క్షేత్రజ్ఞుడు ఈశ్వరుడు ఒకరేయని ఒప్పుకొన్నందు వలన యింక సంసారి అనేవాడు ఎవ్వడూ వుండని కారణముగ సంసారమే లేకుండాపోవును. అందుచేత విద్య మరియు అవిద్య యొక్క విలక్షణత్వ ప్రతిపాదన ద్వారా పై రెండు దోషములు పరిహరించబడినవి.

పూర్వపక్షము – అదెట్లు ?

సమాధానము - అవిద్య చేత కల్పించబడిన దోషము చేత ఆ విషయమునకు సంబంధించిన పారమార్థికమైన అనగా యదార్థముగా వున్న వస్తువునందు ఎటువంటి వికారము అనగా దోషము కలుగదు.

ఈ వాక్యము ద్వారా మొదటి శంక నివారించబడినది. మరియు అట్లే మృగతృష్ణయందు తోచిన జలము వలన చవిటి నేల తడిసి బురద కానేరదు. మరియు సంసారి అనువాడు లేనందువలన సంసారమే వుండదు అని చెప్పబడిన దోషము గూడ **సంసారము, సంసారిత్వము అవిద్యాకల్పితమని చెప్పుట ద్వారా నిరాకరించబడినది.**

పూర్వపక్షము - క్షేత్రజ్ఞుడు అవిద్యను కలిగి యున్నట్లయితే ఆతనికి సంసారిత్వమను దోషము సంభవించును గదా ! అట్లేలయన ? అందువల్ల కలుగు దుఃఖము మొదలగు దోషములు ప్రత్యక్షముగా చూడబడుచున్నవి గదా !

సమాధానము - అట్లని చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? జ్ఞేయమైనదంతయు తెలియబడుతూనే వుంటుంది. అది అంతయు క్షేత్రము యొక్క ధర్మమే అయివున్నది. అందుచేత దానిచేత చేయబడు దోషములన్నియు జ్ఞాత అయిన క్షేత్రజ్ఞునికి సంబంధించినవి కానేరవు.

నిజముగాలేని ఏ దోషములు క్షేత్రజ్ఞుని యందు కలవని నీవు ఆరోపించుచున్నావో అవి అన్నియు క్షేత్రమునకు సంబంధించినవి అయినందువలన ఆ దోషములన్నియు క్షేత్రమునకు సంబంధించినవేగాని క్షేత్రజ్ఞునకు సంబంధించినవి కావు. అందుచేత క్షేత్రజ్ఞుడు అనగా ఆత్మ దూషితుడు కాజాలడు. ఏలయన ? ఒకవేళ ఆ దోషములతో క్షేత్రజ్ఞునికి సంబంధము కలదని ఒప్పుకొన్నచో జ్ఞేయపదార్థము యొక్క జ్ఞేయత్వమే సిద్ధించజాలదు.

అభిప్రాయమేమన ? ఒకవేళ అవిద్యకలవాడైవుండుట మరియు దుఃఖితుడగుట మొదలగునవన్నియు ఆత్మధర్మములే అయివున్నచో అవి ప్రత్యక్షముగా ఎట్లు కనబడును ? మరియు అవి క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క ధర్మములు ఎట్లు కాగలవు ? ఏలయన ? జ్ఞేయముగా వున్న వస్తువులన్నియు అవన్నియు క్షేత్రములేగదా ! క్షేత్రజ్ఞుడు తెలుసుకొనువాడగును. ఈ విధమగు సిద్ధాంతము స్థాపించబడినప్పుడు అవిద్య గలవాడగుట మరియు దుఃఖము గలవాడగుట మొదలగు దోషములను క్షేత్రజ్ఞునికి సంబంధించిన ధర్మములని చెప్పుట మరియు వాటిని ప్రత్యక్షముగా చూచుచున్నామని చెప్పుట మొదలగునవన్నియు ఆ జ్ఞానము మాత్రమే ఆశ్రయముగా గలిగిన అర్థహీనములైన మాటలు మాత్రమే యగును.

పూర్వపక్షము - ఆ అవిద్య ఎవనియందు (దేనియందు) వున్నది ?

సమాధానము - ఎవనియందు లేక దేనియందు చూడబడుచున్నదో దానియందే వున్నది.

పూర్వపక్షము - దేనియందు లేక ఎవనియందు చూడబడుచున్నది ?

సమాధానము - "అవిద్య ఎవనియందు చూడబడుచున్నది ?" ఇట్టి ప్రశ్నయే నిరర్థకమైనది.

పూర్వపక్షము – అదెట్లు ?

సమాధానము – అవిద్య చూడబడుచున్నదనగా ఆ అవిద్యతో కూడియున్న పదార్థమును లేక వ్యక్తిని గూడ నీవు తప్పక చూచుచునే యుండియుండవచ్చును. అవిద్యగలవాడు కనబడినంతనే ఆ అవిద్య ఎవనియందు కలదు ? అని ప్రశ్నించుటయే యుక్తము (సరి) కాదు గదా ! ఏలయన ? ఆవులుగలవానిని చూచిన మీదట "ఈ ఆవులు ఎవరివి ?" అని అడుగుట తెలివిగల కార్యము కానేరదు.

పూర్వపక్షము – మీరు చెప్పిన ఈ దృష్టాంతము విషయమునకు సంబంధించినది. ఆవులు మరియు వాటి యొక్క యజమాని ప్రత్యక్షముగా వుండియున్నందున ఆ యిరువురు అనగా ఆవు మరియు దాని యజమాని ప్రత్యక్షముగా వుండియున్నందున వారి యొక్క సంబంధము గూడ ప్రత్యక్షముగా వుండియున్నది. అందుచేత ఆ యిరువురి సంబంధమును గురించి ప్రశ్నించుట నిరర్థకమే. కాని ఆ యిరువురి వలె అవిద్య గలవాడు మరియు అవిద్య ప్రత్యక్ష విషయములు కావుగదా ? అందుచేత నా యీ ప్రశ్న నిరర్థకము కానేరదు.

సమాధానము – అప్రత్యక్షమైన అవిద్యగలవానితో అప్రత్యక్షమైన అవిద్య యొక్క సంబంధమును ఎరింగినంధువలన నీకు కలుగు లాభమేమి కలదు ?

పూర్వపక్షము – అవిద్య అనర్థమునకు హేతువు. అట్లని తెలిసినందున దానిని త్యజించవచ్చును.

సమాధానము – ఎవనియందు అవిద్య కలదో ఆతడే స్వయముగా త్యజించును.

పూర్వపక్షము – అయితే నాయందే అవిద్య కలదు.

సమాధానము – అలా అయితే నీవు అవిద్యను ఆ అవిద్యతో కూడియున్న నిన్ను చక్కగా ఎరుంగుదువు.

పూర్వపక్షము – ఎరుంగుదును. కాని ప్రత్యక్షముగా మాత్రము ఎరుంగను.

సమాధానము – అనుమాన ప్రమాణము ద్వారా ఎరుంగుచున్నట్లయితే జ్ఞాత అయిన నీకు మరియు ఆ అవిద్యకు సంబంధము ఎట్లు కలిగినది ? ఏలయన ? ఆ కాలమునందు అనగా అవిద్యను అనుమానము ద్వారా ఎరుంగుచున్నకాలమునందు జ్ఞాత అయిన నీ యొక్క జ్ఞేయరూపము అవిద్యతో సంబంధము కలిగి యుండుటకు అవకాశము లేదు. కారణమేమన? జ్ఞాత యొక్క విషయముగా ఎరింగియే దానిని అవిద్యగా ఒప్పుకొనుట జరిగినది.

మరియు జ్ఞాత మరియు అవిద్య యొక్క సంబంధమును ఎవడు గ్రహించువాడై యున్నాడో అతడు మరియు ఆ అవిద్య మరియు జ్ఞాత యొక్క సంబంధమును విషయముగా చేయు మరియొక జ్ఞానము ఈ రెండూ వుండుట సంభవము కాదు. ఏలయన? అలా జరిగితే అనవస్థాదోషము సంభవించును. అనగా జ్ఞాత మరియు జ్ఞేయము జ్ఞాత యొక్క సంబంధము యివి కూడా మరియొకని ద్వారా తెలియబడును. అలా ఒప్పుకొన్నట్లయితే వాటిని తెలుసుకొను జ్ఞాత మరియొకడు కావలసి యుండును. మరల వాడిని గూడ తెలుసుకొను

మరియొకడు వున్నాడని ఒప్పుకొనవలసి వచ్చును. అప్పుడు అట్టి స్థితికి అంతము లేకుండ పోవును.

కాని జ్ఞేయము అవిద్యయైనను లేక మరింకేమైననూ జ్ఞేయము జ్ఞేయముగానే యుండును. **జ్ఞేయ పదార్థమెన్నడును జ్ఞాత కానేరదు. ఆ విధముగానే జ్ఞాత గూడ ఎల్లప్పుడూ జ్ఞాతగానే యుండును. జ్ఞాత ఎన్నడును జ్ఞేయము కాజాలదు.** ఆ కారణము చేతనే అవిద్య మరియు దుఃఖత్వము మొదలగు దోషముల వలన జ్ఞాత అనగా క్షేత్రజ్ఞునికి ఎటువంటి దోషములు అంటనేరవు.

పూర్వపక్షము – క్షేత్రము యొక్క దోషములను ఎరుంగుటయే జ్ఞాత అనగా క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క పెద్ద దోషము.

సమాధానము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆత్మ విజ్ఞాన స్వరూపము మరియ అవిక్రియము అయివున్నది. ఆయాత్మయందు జ్ఞాతృత్వము యొక్క వుపచారము మాత్రమే చేయబడుచుండును. అదెట్లన ? వుష్ణత్వమే స్వభావముగా గలిగి యున్నందున అగ్ని యందు తపింపజేయు క్రియ జరుగుచున్నట్లుగా తోచుచుండును.

ఆత్మయొక్క స్వభావముననుసరించి దానియందు క్రియ, కారకము మరియు ఫలాసక్తిభావము వుండదని భగవంతుడు ఈ ప్రకరణమునందు స్పష్టముగా చెప్పియున్నాడు. కేవలము అవిద్య ద్వారా అధ్యారోపణ చేయబడుచున్న కారణముగ క్రియలు, కారకములు మొదలగునవి ఆత్మయందే వున్నట్లుగా తోచుచుండును. అదే విధముగా "ఈ సత్యము తెలిసినవానికే తెలియును, ప్రకృతి యొక్క గుణముల కారణముగానే సర్వవిధకర్మలు చేయబడుచుండును. ఆ పరమాత్మ ఎవ్వని పాప-పుణ్యములను గ్రహించడు" మొదలగు ప్రకరణములయందు అనేకచోట్ల చెప్పబడినది. అదే విధముగా మేము కూడ వ్యాఖ్యానించి యున్నాము. ఇంక ముందు ప్రకరణములందు గూడ ఈ సత్యము చెప్పబడును.

పూర్వపక్షము – ఇట్టి స్థితియందు ఆత్మయందు దానియొక్క స్వభావము చేతనే క్రియలు, కారకములు, ఫలప్రాప్తి భావములు లేవని అనగా వుండవనియు మరియు ఇవి యన్నియు అవిద్య ద్వారా అధ్యారోపితములు మాత్రమేయని సిద్ధించినందున కర్మలన్నియు విద్వాంసుడు కానివానికే కర్తవ్యములు గాని విద్వాంసునికి కాదని నిర్ణయమైనది.

సమాధానము – మీరు చెప్పినట్లుగానే సిద్ధించినది. ఈ విషయమునే మేము "నహి దేహ భృతాశక్యమ్" అను ప్రకరణమునందు మరియు సమస్త గీతాశాస్త్ర వుపసంహార సందర్భమున చూపెట్టెదము. మరియు **"సమాసేనైవ కౌంతేయ నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా"** (చూ. 18.50) అను శ్లోకము యొక్క అర్థమునందు యీ విషయమును గురించి విశేషముగా చెప్పెదము. ఇచ్చట యింతకంటే విస్తారముగా చెప్పనవసరము లేదు. అందుచే యింతటితో ముగించుచున్నాము.

"ఇదం శరీరం" మొదలగు శ్లోకముల ద్వారా ఉపదేశింపబడిన క్షేత్రాధ్యాయము యొక్క అర్థము యొక్క పంక్షిప్తరూపము ఈ "తత్క్షేత్రంయచ్చ" మొదలగు శ్లోకము ద్వారా చెప్పబడుచున్నది. అట్లేలయన ? దేనికైనా విస్తార పూర్వకముగా అర్థము చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు దానియొక్క సంక్షిప్తార్థము ముందుగా చెప్పుట సాంప్రదాయమే.

13.3. తత్క్షేత్రం యాచ్చ యదృక్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్,
స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు.

అనగా - ఇంతకు పూర్వము "ఇదం శరీరం" వాక్యము ద్వారా చెప్పబడినదే యిచ్చట **"తత్"** శబ్దము ద్వారా జ్ఞాపకము చేయబడుచున్నది.

ఇంతకు పూర్వము క్షేత్రమను శబ్దమునకు వ్యాఖ్యానము చెప్పబడినది. అది ఎట్లున్నదనగా అది అనగా ఆ క్షేత్రము తనకున్న ధర్మముల కారణముగ ఏ విధమగు వికారములు కలిగియున్నదో మరియు ఏ కారణము వలన ఏ కార్యము జరుగుచున్నదో అది యిచ్చట 'చ' శబ్దము సముచ్చయము కొరకైయున్నది. మరియు "కార్యము కలుగుచున్నది" **అనునది** వాక్యశేషము అయి వున్నది.

మరియు దేనిని క్షేత్రజ్ఞుడు అని చెప్పబడినదో అది గూడా ఎటువంటి ప్రభావము కలిగియున్నదో అనగా ఏ ఏ ఉపాధుల యొక్క శక్తులతో కూడియున్నదో ఆ క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుడు ఆ రెంటికి పైన చెప్పబడిన విశేషణములతో కూడియున్న యదార్థ స్వరూపమును గురించి నీవు నా నుండి సంక్షేపముగా వినుము. అనగా విని నీ కర్తవ్యమును నిర్ణయించు కొనుము.

శ్రోతయొక్క బుద్ధియందు అభిరుచిని కలిగించుటకై ఆ చెప్పబోవు **క్షేత్రము మరియు** క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క యదార్థ స్వరూపమును చిత్రించుచున్నారు -

13.4. ఋషిభిర్బహుధా గీతం చందోభిర్వివిధైః పృథక్,
బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః.

అనగా - ఈ క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క తత్వమును గురించి వసిష్ఠుడు మొదలగు ఋషుల చేత అనేక విధములుగా చెప్పబడియున్నది. మరియు ఋగ్వేదాది నానావిధములైన శృతి వాక్యముల ద్వారా కూడా వేరువేరుగా చాలా విశదముగా చెప్పబడియున్నది.

మరియు సంశయ రహితమై నిశ్చిత జ్ఞానమును కలిగించునటువంటి మరియు నిశ్చితము మరియు యుక్తితో కూడియున్న బ్రహ్మసూత్రముల యందలి పదములలో గూడ యీ విషయమే చెప్పబడియున్నది. బ్రహ్మపదార్థమును సూచించు వాక్యములు "బ్రహ్మ సూత్రములు" అని యందురు. ఆ వాక్యములు అనగా సూత్రముల ద్వారా బ్రహ్మము

పొందబడును, తెలియబడును. అందుచేతనే వాటిని పదములందురు. వాటియందు గూడ క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క తత్వము చెప్పబడియున్నది. ఏలయన ? "కేవలము ఆత్మయే సర్వము అయి వున్నది అని ఉపాసించవలయును" అను మొదలగు బ్రహ్మమును సూచించు పదముల యందే ఆత్మ ఎరుంగబడుచున్నది.

ఈ విధముగా చెప్పినది విని దగ్గరకు చేరిన అర్జునునితో భగవంతుడు యిట్లు చెప్పుచున్నారు -

13.5. మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధి రవ్యక్తమేవ చ,
ఇంద్రియాణి దశైకం చ పంచ చేంద్రియగోచరాః.

అనగా - సూక్ష్మభూతములు అవి దృష్టి గోచరమగు వస్తువుల అన్ని వికారముల యందు వ్యాపించి యున్నందున మహాభూతములనబడుచున్నవి. అంతేగాక అవి సామాన్య భూతములు గూడాను. అందుచేత అవి మహాభూతములనబడుచున్నవి. స్థూలపంచభూతములు యింద్రియగోచరములు అను శబ్దము ద్వారా చెప్పబడుచున్నవి. అందుచేత యిచ్చట "మహాభూతములు" అను శబ్దము ద్వారా సూక్ష్మ పంచమహాభూతములుగా గ్రహించనగును.

మహాభూతములకు కారణమైనది అహం - ప్రత్యయరూపమైన అహంకారమై యున్నది. మరియు అహంకారమునకు కారణరూపమైనది నిశ్చయాత్మికమైన బుద్ధి అయి వున్నది. మరియు ఆ నిశ్చయాత్మికమైన బుద్ధికి గూడ కారణమైనది అవ్యక్త ప్రకృతి. అనగా ఏది వ్యక్తము కాదో అటువంటి 'అవ్యక్తము' అను పేరుగల అవ్యాకృతమైన ఈశ్వరశక్తి. దీనినే "మమ మాయా దురాత్యయా" అను మొదలగు వచనముల ద్వారా చెప్పబడినది.

ఇచ్చట 'ఏవ' శబ్దము ప్రకృతిని విశేషరూపముగా చెప్పుటకు వుపయోగించబడినది. మరియు "చ" శబ్దము సమస్త భేదమును సముచ్చయముగా చూపుటకు ప్రయోగించబడినది. అభిప్రాయమేమన ? ఇదియే ఎనిమిది విధములుగా విభక్తమైనటువంటి అపరా ప్రకృతి.

మరియు పది యింద్రియములు అనగా కన్ను, చెవి, ముక్కు మొదలగు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములను కలిగించునది అయినందున జ్ఞానేంద్రియము మరియు వాక్కు మొదలగు ఐదు కర్మలనాచరించునట్టివి అయినందున కర్మేంద్రియములు మరియు పదకొండవది సంకల్ప వికల్పాత్మకమైన మనస్సు మరియు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస గంధములు యివి పంచేంద్రియముల యొక్క విషయములై యున్నవి. వీటినన్నింటిని కలిపి సాంఖ్యమతస్థులు యిరువదినాలుగు తత్వములుగా చెప్పుదురు.

వైశేషిక మతస్థులు 'యిచ్ఛ' అనగా కోరిక (కామము) మొదలగు వాటిని ఆత్మ ధర్మములని చెప్పుదురు. అవన్నియు గూడ క్షేత్రమునకు సంబంధించిన ధర్మములే గాని ఆత్మకు సంబంధించినవి కావు. ఈ మాట భగవంతుడే చెప్పుచున్నాడు.

13.6. ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః,
ఏతత్ క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్.

అనగా - ఇచ్ఛ అనగా కోరిక - యింతకు పూర్వము తాను ఎటువంటి సుఖ దాయకమైన విషయమును అనుభవించి యుండెనో తిరిగి మరల అటువంటి పదార్థము లేక విషయము ప్రాప్తించినప్పుడు దాని ద్వారా సుఖము లభించునని తలంచి మానవుడు ఆ వస్తువును పొందవలయునని కోరుకొనును. ఆ కోరికనే యిచ్ఛ లేక కోరిక అని యందురు. ఇలా **కోరికలు కలుగుట అంతఃకరణ ధర్మములు.** ఆ విధముగా అవి **తెలియబడుచున్నందున క్షేత్రములనబడుచున్నవి.**

మరియు ద్వేషము - ఏ విధమైన పదార్థమును దుఃఖమునకు కారణముగా తలంచి అనగా యింతకు పూర్వము అనుభవము ద్వారా ఎరింగినవాడై మరల తిరిగి అటువంటి పదార్థమే లభించినప్పుడు మానవుడు దాని పట్ల విముఖత కలిగియండునో ఆ విముఖత్వ భావమును "ద్వేష"మందురు. అది గూడ ముందుగానే తనకు తెలియబడుచున్నందున దానిని క్షేత్రమందురు.

అదే విధముగా సుఖము అనగా తనకు అనుకూలమై ఆనందదాయకమై మరియు సాత్వికమై యున్నట్లుగా తెలియబడుచున్నందున అది క్షేత్రము. అట్లే తనకు ప్రతికూలమై బాధను కలిగించునదై వున్నట్లుగా ముందుగానే తెలియబడుచున్నందున అనగా జ్ఞేయపదార్థమై యున్నందున దుఃఖము గూడ క్షేత్రమనబడుచున్నది.

దేహము మరియు యింద్రియముల సమూహము 'సంఘాత'మనబడును. ఆ సంఘాతమునందు ప్రకాశించబడిన అంతఃకరణము యొక్క ఏ వృత్తి కలదో అదెట్లన ? అగ్ని చేత ప్రజ్వలించబడుచున్న యినుప ముక్క వలె, **ఆత్మ చైతన్యము యొక్క ఆభాస చేత వ్యాపించి యున్నదో ఆ చైతన్యము గూడ జ్ఞేయమై యున్నందున క్షేత్రమే యనబడును.**

వ్యాకులత చెందియున్న దేహము మరియు యింద్రియాదులు దేనిచేత ధరింపబడు చున్నవో అట్టి ధృతి కూడ జ్ఞేయమే అయి వున్నందున క్షేత్రమనబడుచున్నది.

అంతఃకరణము యొక్క సమస్త ధర్మములను తెలుపుట కొరుకు యిచ్ఛట యిచ్ఛాది ధర్మములు గ్రహించబడినవి. ఈ చెప్పినదానిని ఉపసంహరించుచున్నారు.

మహతత్వాది వికారములతో సహా క్షేత్రము యొక్క స్వరూపము సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది. అనగా సమస్తమైన క్షేత్రభేదముల యొక్క సమూహము అనగా **యీ స్థూల దేహము క్షేత్రము అయి** వున్నది అని చెప్పబడినది. మహాభూతములు మొదలు ధృతి వరకు అనేక భేదోపభేదములతో నిండియున్న ఆ క్షేత్రమును గురించి చెప్పబడినది.

ఇంకముందు అనేక విశేషణములతో కూడియున్న క్షేత్రజ్ఞుని గురించి చెప్పబడును. ఆ క్షేత్రజ్ఞుని ఆతని యొక్క సర్వవిధ ప్రభావములతో అనగా శక్తులతో తెలుసుకొనినందువలన మానవుడు అమృతరూపుడైపోవునో అటువంటివానిని భగవంతుడు ముందుముందు **"జ్ఞేయం**

యత్త్రప్రవక్ష్యామి" (చూ. 13.12 గీత.) మొదలగు వాక్యములతో సర్వవిశేషణ సహితముగా చెప్పెదరు.

ఇచ్చట ముందుగా ఆ క్షేత్రజ్ఞుని గురించి తెలుసుకొనుటకు సాధనరూపముగా అమానిత్వము మొదలగు ఏ సాధన సముదాయము కలదో, ఎట్టి సాధన సంపత్తి కలిగి యున్నందున ఆ జ్ఞేయ పదార్థమును తెలుసుకొనగలందులకు మానవుడు తగినవాడగునో, ఎవనిని పారాయణ చేసినందువలన సంన్యాసి జ్ఞానియనబడునో మరియు ఎవడు జ్ఞానమునకు సాధనముగా యున్నందువలన జ్ఞానియని పిలువబడునో అటువంటి అమానిత్వాది గుణసముదాయమును గురించి భగవంతుడు వివరించుచున్నారు.

13.7. అమానిత్వమదంభిత్వమహింసా క్షాంతిరార్జవమ్, ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః.

అనగా - అమానిత్వ - మానము అను భావము అనగా **తన గొప్పతనమును గురించి చెప్పుకొనుటను మానిత్వమందురు. అలా చెప్పుకోకుండా వుండడం అమానిత్వమన బడుతుంది.**

అదంభిత్వము - తన ధర్మమును గురించి చెప్పుకొనుట దంభిత్వము అనబడును. అలా చెప్పుకొనకుండా వుండడం అదంభిత్వము అనబడును.

అహింస - హింసా కార్యములు చేయకుండుట అనగా యితర ప్రాణులకు ఎటువంటి కష్టము కలుగనీయకుండుట. క్షమ - అనగా యితరులు తనపట్ల అపరాధము చేసినప్పటికి ఎటువంటి వికారము లేకుండుట. ఆర్జవము - అనగా సరళత్వము అనగా యితరులపట్ల ఎటువంటి కపటము లేకుండ వ్యవహరించుట ఆర్జవమనబడును.

ఆచార్యుని ఉపాసించుట - అనగా మోక్షస్థితిని పొందుటకు అవసరమైన సాధనా మార్గమును ఉపదేశించు గురువును సేవించుట మొదలగు సేవాకార్యములు ఆచార్యోపాసన మనబడును.

శౌచము - శారీరిక శుద్ధి అనగా దేహమునందు నిత్యము తయారగు మలమును నీరు - సబ్బు, కుంకుడు రసము మొదలగు సాధనముల ద్వారా దేహమును శుభ్రముగా వుంచుకొనుట శౌచము అనబడును. మరియు అంతఃకరణమునందలి రాగద్వేషాది దోషములను ప్రతిపక్ష భావముతో అనగా వాటిని తనకు శత్రువులుగా తలంచి వాటిని అంతఃకరణమునుండి తొలగించుకొనుట శౌచమనబడును.

స్థిరత్వము - అనగా స్థిరమైన భావము కలిగియుండుట అనగా మోక్షమును పొందు ప్రయత్నమునందు స్థిరత్వము కలిగియుండుట.

ఆత్మవినిగ్రహము - అనగా ఆత్మకు అపకారమును కలిగించు మరియు 'ఆత్మ' శబ్దము ద్వారా చెప్పబడుదానికి కార్యకరణ సంఘాత రూపమైన ఈ దేహమును నిగ్రహించుట

అనగా ఆ దేహమును దానియొక్క స్వాభావిక ప్రవృత్తి నుండి తొలగించి మోక్షమార్గమునందు నియమించుట లేక నియమించి వుంచుట మరియు .....

13.8. **ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమనహంకార ఏవ చ,**
జన్మ మృత్యుజరావ్యాధి దుఃఖ దోషాను దర్శనమ్.

అనగా – ఇంద్రియములకు శబ్దాది విషయములయందు వైరాగ్యము అనగా లౌకిక మరియు పారలౌకిక భోగములయందు ఆసక్తి లేకుండుట మరియు అహంకారము లేకుండుట.

మరియు జన్మము, మృత్యువు, ముసలితనము, వ్యాధులు మరియు దుఃఖముల యందు అనగా జన్మము మొదలు దుఃఖపర్యంతము వరుసగా అన్నింటియందును దోషములను చూచుట.

జన్మకాలమునందు గర్భమునందుండుట, తరువాత యోనిద్వారా బయటకు వచ్చుట మొదలగు ఏ దోషములు అనగా దుఃఖములు కలవో వాటిని తెలుసుకొనుట. వాటిని గురించి లోతుగా విచారించుట. ఆ విధముగానే మృత్యువునందు గూడ దోషములను చూచుట మరియు వృద్ధావస్థయందు తెలివి, తేజము మొదలగునవన్నియు క్షీణించిపోవుట మరియు దానియందు హీనత్వమను దోషమును చూచుట మరియు తలనొప్పి మొదలగు రోగరూపములైన వ్యాధులయందు గల దోషములను గమనించుట అధ్యాత్మము, అధిభూతము మరియు అధి దైవతములు మొదలగువాటి కారణముగ కలుగు మూడు విధములైన దుఃఖములయందు గల దోషములను గురించి విచారించుట.

అట్లుగాక మరో విధముగా చెప్పవలయునన్నచో **దుఃఖమే అన్నింటికంటె పెద్ద దోషము.** ఈ దుఃఖరూపమైన దోషమును యింతకు పూర్వము చెప్పిన విధముగా జన్మాదులయందు చూచుట అనగా జన్మమే దుఃఖమయము. మరణించుట దుఃఖము. వృద్ధాప్యము దుఃఖముతో నిండియున్నది. అట్లే సర్వవిధ రోగములు దుఃఖమును కలిగించునవే. ఈ విధముగా చూచుట జన్మాదుల వలన కలుగు దుఃఖములకు కారణము జన్మమే అయినందున **జన్మము దుఃఖమే స్వరూపముగా కలిగియున్నది.**

ఈ విధముగా జన్మాదులయందు దుఃఖరూపమైన దోషమును ఒకసారి గాక అనేకమార్లు చూచుచుండినందువలన దేహము, యింద్రియములు మరియు విషయ భోగములయందు వైరాగ్యభావము ఉదయించును. అట్టి స్థితియందు మనస్సు యింద్రియాది సాధనముల యొక్క ఆత్మ సాక్షాత్కారమును పొందుటకు అంతరాత్మయందు ప్రవృత్తి ఉదయించును. ఈ విధముగా జ్ఞానమునకు కారణమైనందున జన్మాదులయందు గల దుఃఖరూపమైన దోషమును మాటిమాటికి చూచుట మరియు దానిని గురించి ఆలోచించుచుండుట 'జ్ఞాన' మని చెప్పబడును.

మరియు –

**13.9. అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్ర దార గృహాదిషు,
నిత్యం చ సమచిత్తత్వమిష్టానిష్టోపపత్తిషు.**

అనగా – అసక్తి – ఆసక్తి నిమిత్తకమైన విషయములయందు ప్రీతి కలిగియుండుటను సక్తి అందురు. అసక్తి అనగా ప్రీతి లేకుండుటయే అసక్తి అనబడును.

అనభిష్వంగ – అభిష్వంగము లేకుండుట అనభిష్వంగము. మోహముతో కూడియున్న అనన్యమైన ఆత్మభావనా రూపమైన విశేషమైన అసక్తిని అభిష్వంగమందురు. అదెట్లన ? ఎవడో యితరుడు సుఖవంతుడుగానో లేక దుఃఖవంతుడుగానో యున్నప్పుడు ఆతనిని చూచి నేనే సుఖవంతుడుగా యున్నాను లేక నేనే దుఃఖవంతుడుగా యున్నాను అని తలంచుట లేక ఎవడో యితరుడు బ్రతికినా చచ్చినా నేనే బ్రతికియున్నాను లేక నేనే మరణించియున్నాను లేక మరణించెదను అని తలంచుటను అభిష్వంగమందురు.

ఇటువంటి అభిష్వంగము ఎచ్చట సంభవించును ? అన్నచో పుత్రుడు, భార్య మరియు యిల్లు మొదలగు వాటియందు సంభవించును. అనగా పుత్రునియందు, భార్యయందు, యింటియందు సంభవించును. ఇచ్చట ఆది అనగా మొదలగు అను శబ్దము వాడబడినందున పుత్రుడు, భార్య యిల్లేగాక తనకు ప్రీతికరమైన ఏ వ్యక్తి లేక వస్తువునందైననూ ఆ భావము సంభవించవచ్చును. అసక్తి మరియు అనభిష్వంగము, యీ రెండూ గూడ జ్ఞానమును కలిగించు సాధనములే. **అందువలన వీటిని గూడ జ్ఞానమనియే అందురు.**

మరియు నిత్యమూ అనగా స్థిరముగా సమచిత్తత అనగా నిరంతరమైన చిత్తముయొక్క సమానత్వము. దేనియందు యీ సమానత్వము కలిగియుండవలయు నన్నచో – ఇష్టమైన లేక యిష్టము కాకున్న, ప్రియమైనదానియందు అనగా ప్రియాప్రియములు మాటిమాటికి కలుగుచున్ననూ ఆ ప్రియాప్రియములయందు చిత్తము ఎల్లప్పుడూ సమముగానే యుండవలయును. ఇటువంటి సాధకుడు ప్రియమైనది లభించినప్పుడు పొంగిపోడు మరియు అప్రియమైనది లభించినప్పుడు కోపతాపములు లేక సమచిత్తము కలవాడై యుండును. **అట్టి సమచిత్తత్వము జ్ఞానమనబడును.** మరియు ....

**13.10. మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ,
వివిక్తదేశ సేవిత్వమరతిర్జన సంసది.**

అనగా – ఈశ్వరుడనైన నాయందు అనన్య యోగముతో అనగా ఏకత్వ రూపమైన సమాధి యోగముతో అవ్యచరితమైన భక్తి అనగా ఈశ్వరుడనైన నాయందు అచంచలమైన అనగా ఎడతెగని భావముతో కూడియున్న భక్తి. భగవంతుడైన వాసుదేవునికంటె యితరుడు మరియొకడు ఎవ్వడూ లేడు. అందుచేత ఆతడే మనయందరికి పరమగతి అనగా ఆతడొక్కడే మనకు దిక్కు. అనునటువంటి ఈ విధమైన ఏ స్థిరమైన బుద్ధికలదో, **అదియే అనన్యయోగము.**

అటువంటి స్థిరమైన యోగబుద్ధి కలిగి భజించుచుండుటయే ఎన్నడూ వికారమును చెందనటువంటి భక్తి అయివున్నది. **అటువంటి భక్తిభావము గూడ జ్ఞానముతో సమానమైనదే.**

వివక్త దేశసేవిత్వము - అనగా ఏకాంతమైన పవిత్ర స్థలమునందు వుండి సాధన చేయు స్వభావము. ఏ స్థలము తన స్వభావము చేతనే పవిత్రమైనదైయున్నదో లేక వూడ్చుట, కడుగుట, దులుపుట మొదలగు క్రియల వలన శుద్ధమైయున్నదో మరియు సర్పములు, పులులు మొదలగు క్రూరజంతు రహితమై యున్నదో అట్టి వనము, నదీతీరము లేక దేవాలయము మొదలగు వివిక్త అనగా ఏకాంతమైన ప్రదేశమునందుండి సేవించు స్వభావము ఎవనికి కలదో అటువంటివాడు వివిక్త దేశ సేవి అనబడును. ఆతని భావము వివిక్త దేశ సేవిక్తము అయి వున్నది.

మరియు జనసముదాయమునందు ప్రీతి లేకుండుట. ఇచ్చట వినయ భావము లేనటువంటి, సంస్కార శూన్యమైనటువంటి ప్రాకృత పురుషుల సముదాయము జనసము దాయమని చెప్పబడినది. వినయము గలవారు. సంస్కార సంపన్నులు అయిన మనుష్యుల సముదాయము జనసముదాయము కాదు. ఏలయన ? అటువంటి సముదాయము జ్ఞాన సంపాదనయందు సహాయకారిగా వుండును. అందుచేత **ప్రాకృత జనసముదాయమునందు ప్రీతి లేకుండుట జ్ఞానమునకు సాధనమగుట చేత 'జ్ఞాన' మనబడును.**

మరియు ....

13.11. అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థ దర్శనమ్,
ఏతజ్ఞానమితి ప్రోక్తమజ్ఞానం యదతో ఽన్యథా.

అనగా - అధ్యాత్మజ్ఞాన నిత్యత్వము అనగా ఆత్మ విషయకమైన జ్ఞానము యొక్క పేరు అధ్యాత్మజ్ఞానము. ఆ జ్ఞానమునందు నిత్యమైన స్థితి కలిగియుండుటను **అధ్యాత్మ జ్ఞాననిత్యము** అని అందురు.

తత్వజ్ఞానము యొక్క అర్థమును విమర్శించుట అనగా విచారించుట, **అనగా** అమానిత్వము మొదలగు జ్ఞాన సాధనముల యొక్క పరిపక్వ భావము వలన కలిగినటువంటి ఏ తత్వజ్ఞానము కలదో దానియొక్క అర్థము సంసారభావము తొలగి మోక్షమును పొందుట అను విషయమును గురించి విచారణ చేయుట. అట్లేలయన ? తత్వజ్ఞానము వలన కలుగు ఫలమును గురించి విచారణ చేసినందువలననే మోక్షస్థితిని పొందుటకు అవసరమైన సాధనములయందు ప్రవృత్తి అనగా కోరిక కలుగును.

అమానిత్వము మొదలు తత్వజ్ఞానము యొక్క అర్థమును గురించి చేయు విమర్శ పర్యంతము చెప్పబడిన సమస్తమైన సాధన సముదాయము జ్ఞాన సంపాదనకు సాధనమై యున్నందువలన అది అంతయు 'జ్ఞాన' మనియే చెప్పబడుచున్నది.

పైన చెప్పబడిన జ్ఞానసాధన సముదాయమునకు వ్యతిరేకముగా ఏ మానిత్వము, దంభత్వము, హింస, క్షమయొక్క అభావము, కుటిలత మొదలగు అవగుణ సముదాయము

కలదో అది అంతయు సంసార భావమును కలిగించునదై యున్న కారణముగ దానిని త్యజించుటకు అజ్ఞానమును గురించి తెలుసుకొనుట అవుసరమై యున్నది.

పైన చెప్పబడిన జ్ఞానము ద్వారా తెలియదగినది ఏది ? అను ఆకాంక్ష కలుగుచున్నందున **"జ్ఞేయంయత్తత్"** మొదలగు శ్లోకము చెప్పుచున్నారు. (చూ. గీ.అ. 13.12.)

పూర్వపక్షము – అమానిత్వాది గుణములు యమ, నియమములు మొదలగు వాటి ద్వారా జ్ఞేయ వస్తువు తెలియబడజాలదు. ఏలయన ? అమానిత్వాది సద్గుణములు ఎటువంటి వస్తువును తెలియజేయునవిగాను చూడబడలేదు. సర్వత్రా చూడబడుచున్న దేమనగా –

ఏ జ్ఞానము ఏ వస్తువును విషయముగా చేసుకొనునో అదియే దానివలన తెలియబడునదగుచున్నది. ఇతర వస్తు సంబంధమైన జ్ఞానము వలన అన్య వస్తువు అనగా ఆ జ్ఞానమునకు సంబంధించని వస్తువు తెలియబడదు. అదెట్లన ? ఘటవిషయికమైన జ్ఞానము ద్వారా అగ్నివస్తువు తెలియబడదు గదా !

సమాధానము – ఇది దోషమనబడదు. ఏలయన ? ఈ అమానిత్వాది సద్గుణములు జ్ఞానసంపాదనకు సాధనములై యున్నందున మరియు ఆ జ్ఞానమును కలిగించుటకు సహాయక సాధనములై యున్నందున జ్ఞానమనబడుచున్నవని మేము యింతకు పూర్వమే చెప్పియున్నాము గదా !

13.12. జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి యజ్జ్ఞాత్వా ऽమృతమశ్నుతే,
అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నా సదుచ్య తే.

అనగా– ఏది తెలియదగియున్నదో దానిని చక్కగా యథార్థరూపముతో వివరించెదను–

ఈ జ్ఞేయ వస్తువు ఎటువంటి ఫలమును కలిగించునదై యున్నది ? ఈ విషయమునందు శ్రోతకు రుచి కలిగించి తన వైపునకు ఆకర్షింపజేసుకొనుటకు యీ మాట చెప్పుచున్నారు.

నిజముగా తెలియదగియున్న పరమాత్మ స్వరూపమును తెలుసుకొని మనుష్యుడు అమృతమును అనగా అమరభావమును పొందును. అందుచే ఆతడు మరల మృతుడు కాడు అనగా మరణించడు.

ఆ జ్ఞేయము అనగా పరమాత్మ అనాది. దేనికి ఆది అనగా ఆరంభము వుండునో అది ఆది అనగా ఆరంభము గలది. దేనికి ఆది అనునది లేదో అది అనాది అనబడును. ఆ అనాది ఏది ? అని అన్నచో అదే **పరమ నిరతిశయబ్రహ్మ అదియే యీ ప్రకరణమునందు జ్ఞేయ పదార్థముగా వర్ణించబడినది.**

ఈ సందర్భమున చాలామంది యీ గ్రంథమునకు టీకాతాత్పర్యములను వ్రాయువారు 'అనాది' అని 'మత్పరం' అని పదవిభజన చేస్తూ వుంటారు. అందులకు వారు చెప్పు కారణమేమన? బహువ్రీహి సమాసము ద్వారా చెప్పబడిన అర్థమునందు 'మతుప్' అను ప్రత్యయము యొక్క ప్రయోగము నిరర్థకమని వారి వాదము కాని అట్లు చెప్పుట సరికాదు.

ఆ టీకాకారులు అలా పదచ్ఛేదము చేసి వేఱు అర్థమును గూడ కల్పించుచున్నారు. అదేమన ? "వాసుదేవ కృష్ణుడనైన నేను దేనికి పరమశక్తినై యున్నానో ఆ జ్ఞేయ పదార్థము మత్పరము అయి వున్నది.

అట్లు చెప్పుట సరే. నిజంగా పైన చెప్పబడిన అర్థము అచ్చట సంభవమైయున్నచో యిలా పరిచ్ఛేదము చేసినట్లయితే పునరుక్తి దోషము నివారింపబడి యుండెడిది. కాని ఆ యర్థము సంభవము కాదు. ఏలయన ? ఇచ్చట బ్రహ్మయొక్క స్వరూపము **"న సత్తన్నాసదుచ్యతే'** ' మొదలగు పదముల ద్వారా సర్వవిధ విశేషణములను నిషేధించట ద్వారా చెప్పుటయే ఆయనకు యిష్టము.

జ్ఞేయ పదార్థమును ఏదో విశిష్టమైన శక్తిగలదిగా చెప్పుట మరల ఆంగి ఆ విశేషణములనన్నింటిని నిషేధించుకొంటూ వెళ్ళడం యిదంతయు పరస్పర విరుద్ధముగా తోచుచున్నది. అందుచేత 'మతుప్' అను ప్రత్యయము యొక్కయు మరియు బహువ్రీహి సమాసము యొక్క సమాన అర్థము కలిగియున్నప్పటికి యిచ్చట కేవలము శ్లోకమును పూరించుట కొఱకు అలా ప్రయోగము చేయబడినది.

అమృతత్వమే ఫలముగా గలిగియున్న జ్ఞేయ పదార్థము యిప్పుడు నాచేత చెప్పబడుచున్నది.

ఆ జ్ఞేయ పదార్థమును సత్తని చెప్పుట కుదరదు. అట్లే అసత్తు అని చెప్పుట గూడ కుదరదు.

పూర్వపక్షము – ముందుగా ప్రతిజ్ఞ చేసి అతి గంభీరమైన స్వరముతో "నేను జ్ఞేయ పదార్థమును గురించి చక్కగా తెలియజెప్పెదనని యిప్పుడు "దానిని సత్తనిగాని, అసత్తనిగాని చెప్పుట కుదరదు" అని చెప్పుట ముందు చేసిన ప్రతిజ్ఞకు అనుకూలముగా లేదు.

సమాధానము – అట్లుకాదు. భగవంతుడు చెప్పినది. ఆయనగారు చేసిన ప్రతిజ్ఞకు అనుకూలముగనే యున్నది. అదెట్లన ? మాటల ద్వారా చెప్పబడు విషయముకానందున సమస్తమైన **ఉపనిషత్తుల యందును** జ్ఞేయ పదార్థమైన బ్రహ్మతత్త్వము **'అది కాదు అది కాదు' అది స్థూల పదార్థము కాదు. సూక్ష్మపదార్థము గూడకాదు"** అని ఈ విధముగా విశేషముల యొక్క ప్రతి షేధము ద్వారానే చెప్పబడినది. అంతేగాని ఆజ్ఞేయ పదార్థము ఫలానా అనగా అట్లుండును లేక యిట్లుండును అని చెప్పబడలేదు.

పూర్వపక్షము – ఏ పదార్థము "అస్తి" అనగా "యిట్లున్నది" అని చెప్పబడదో అది నిజముగా లేనట్లే. ఆజ్ఞేయ పదార్థము 'అస్థి' అనగా "యిట్లున్నది" అను శబ్దము ద్వారా చెప్పబడనిదైయున్నచో అది వాస్తవముగా 'లేనిదే' అని చెప్పవలసి యుండును. అటుపైన "అది జ్ఞేయము" అని చెప్పుట స్వవచన వ్యాఘాతము వంటిది.

సమాధానము – "ఆ బ్రహ్మ పదార్థము లేదు" అను మాట నిజముకాదు. ఏలయన? **"అది లేదు" అను జ్ఞానమునకు గూడ అది విషయము కాదు.**

పూర్వపక్షము – అన్ని విధములైన జ్ఞానములు అనగా 'జ్ఞాన' మైనా "వున్నది", "లేదు" అను రెండు విధములగు బుద్ధి ద్వారా ఏదో ఒకటి నిర్ణయించబడును. అందుచేత జ్ఞేయము గూడ "వున్నది" అను జ్ఞానమునకో లేక "లేదు" అను జ్ఞానమునకో తెలియబడు విషయమై యుండవలయును.

సమాధానము – అట్లనుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆ బ్రహ్మ పదార్థము ఇంద్రియము **లకు తోచు పదార్థము కానందున రెండు విధములైన బుద్ధికి తోచు విషయము కాకున్నది.**

ఇంద్రియముల ద్వారా తెలియబడు ఘటము, పటము మొదలగు పదార్థములే "వున్నవి" అనిగాని, లేక "లేవు" అనిగాని చెప్పుటకు తగిన జ్ఞానమునకు విషయములై యుండును.

కాని ఈ జ్ఞేయపదార్థము అనగా బ్రహ్మతత్వము యింద్రియములకు గోచరించునది కానందున కేవలము ఒక్క శబ్దప్రమాణము ద్వారానే తెలియబడును. అందుచే ఘటాది పదార్థములవలె "ఇది వున్నది" "ఇది లేదు" అను ఈ రెండు విధములైన యింద్రియ జ్ఞానము ద్వారా తోచు విషయము కాకున్నది. ఈ కారణము వలన అది 'సత్' అనిగాని మరియు 'అసత్' అనిగాని చెప్పబడదు.

మీరు చెప్పినట్లుగా అది జ్ఞేయమే అయినను అది 'సత్' పదార్థమని చెప్పబడదు. మరియు అసత్ పదార్థమనియు చెప్పబడదు. అట్లు చెప్పుట విరుద్ధము. మరియు విరుద్ధము కాదు. ఏలయన ఆ పరబ్రహ్మతత్వము ఎఱింగినట్లుగాను లేక ఎఱుంగనట్లుగాను లేని పదార్థమై యున్నది. శ్రుతులు యిట్లే చెప్పుచున్నవి.

పూర్వపక్షము – మీరు చెప్పిన శ్రుతి. **అన్యదేవ తద్వితాదయో అవిదితాదధి"** కేనోపనిషత్తు 1–3. కూ విరుద్ధమైన అర్థమునే చెప్పుచున్నదేమో ? అనగా యజ్ఞము చేయుట కొఱకు యజ్ఞశాలను నిర్మించి "పరలోకమునందు అది అంతయు వున్నదో లేదో అను విషయము ఎవ్వడెరుంగును" అని చెప్పినట్లుగా ఈ శ్రుతివలె ఆ శ్రుతి గూడ విరుద్ధార్థమునే కలిగి యున్నదేమో?

సమాధానము – అట్లుకాదు. ఏలయన ? తెలిసినదానివలె మరియు తెలియనిదానివలె విలక్షణత్వమును ప్రతిపాదించు ఈ శ్రుతి నిస్సందేహముగా, తప్పనిసరిగా జ్ఞేయ పదార్థము కలిగియుండుటను ప్రతిపాదించునదై యున్నది. మరియు "ఇదంతయు పరలోకమునందున్నదో లేదో" యను మొదలగు శ్రుతి వాక్యములు విధిని అంతము చేయు అర్థవాతమై యున్నది. అందుచేత దానితో యిది సమానము కాజాలదు.

యుక్తి ననుసరించి గూడ యీ విషయము సిద్ధించుచున్నది. అదేమన ? బ్రహ్మ పదార్థము సత్తు. అసత్తు మొదలగు శబ్దముల ద్వారా చెప్పబడదు. ఏలయన ? అర్థమును ప్రకాశింపజేయుటకు వక్తద్వారా చెప్పబడు మరియు శ్రోత ద్వారా వినబడు శబ్దములన్నియు జాతి, క్రియ, గుణము మరియు సంబంధము ద్వారా సంకేతమును గ్రహింపజేసియే అర్థ

ప్రతీతిని కలిగించును. మరో విధముగా మాత్రము కాదు. కారణమేమన ? అన్య విధముగా అర్థప్రతీతి కలుగుట చూడబడుటలేదు. అదెట్లన ? ఆవు లేక అశ్వము జాతిద్వారానూ, వండుట లేక పఠించుట క్రియద్వారాను, తెలుపు లేక నలుపు అనునది గుణశబ్దము ద్వారానూ మరియు ధనవంతుడు లేక గో సంపన్నుడు యిది సంబంధమును తెలుపు శబ్దము ద్వారానూ తెలియబడుచున్నవి. ఈ విధముగానే అన్నివిధములగు విషయముల జ్ఞానము కలుగుచున్నది.

కాని బ్రహ్మపదార్థము ఏదో ఒక జాతికి సంబంధించినది కాదు. అందుచేత 'సత్' మొదలగు శబ్దముల ద్వారా చెప్పబడదు. **బ్రహ్మ పదార్థము నిర్గుణము అయి వున్నందున అది గుణము కలదిగూడ కాదు.** అందువలన అది గుణవాచక శబ్దముల ద్వారా గూడా చెప్పబడదు. మరియు **ఆ బ్రహ్మ పదార్థము క్రియారహితమైనదైనందున** క్రియావాచక శబ్దముల ద్వారా గూడ చెప్పనలవిగాదు. "బ్రహ్మ కళారహితము, క్రియారహితము మరియు శాంతమైనది" **(నిష్కలం, నిష్క్రియం శాంతమ్"** శ్వేతాపనిషత్తు ఉ. 6-19) అను శ్రుతిద్వారా గూడ పై మాటే ఋజువగుచున్నది.

మరియు ఆ బ్రహ్మము ఏకము అనగా రెండవది లేనిది, అనగా ఒక్కటే అయినందున, అద్వితీయము. ఇంద్రియములకు విషయమైనది కానందున మరియు అది ఆత్మరూపమై యున్నందున దేనితోడను ఎటువంటి సంబంధము కలిగియున్నది కాదు. అందుచేత బ్రహ్మ **ఎటువంటి శబ్దము ద్వారానూ చెప్పబడదని చెప్పుట సహేతుకమే అయి వున్నది.** "ఎచ్చట వాక్కు నిశ్శబ్దమగునో (**"యతోవాచో నివర్తంతే"** తైత్త. 2.-4.9) మొదలగు శ్రుతులు గూడ పై మాటనే ఋజువు చేయుచున్నవి.

ఆ జ్ఞేయ పదార్థము 'సత్' శబ్దము ద్వారా కలుగు ప్రతీతికి విషయము కాదు. అందువలన జ్ఞేయ పదార్థము అసలు లేనేలేదను ఆశంక కలుగుచున్నందున ఆ శంకను నివృత్తింపజేయుట కొఱకు సమస్త ప్రాణులను యింద్రియాదులైన ఉపాధుల ద్వారా ఆ జ్ఞేయము యొక్క ఉనికిని ప్రతిపాదించుటకై చెప్పుచున్నారు.

13.13. సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతో౽క్షి శిరోముఖమ్,
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి.

అనగా - ఆ జ్ఞేయ పదార్థము సర్వవ్యాపకమై యున్నది. అనగా అది లేనిచోటు లేదు. (ఇందుగల దందు లేదను సందేహమువలదు)

సర్వవిధ ప్రాణులయొక్క యింద్రియముల రూపమున వున్న ఉపాధుల ద్వారా క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క వునికి ప్రకటితమగుచున్నది, **క్షేత్రరూపమైన ఉపాధుల కారణముగానే అజ్ఞేయము క్షేత్రజ్ఞుడు అనబడుచున్నది.** క్షేత్రరూపమైన ఉపాధులు చేతులు, కాళ్ళు మొదలగు భిన్నత్వముచేత అనేక విధములుగా విభజింపబడుచున్నవి.

వాస్తవముగా విచారించి చూచిన ఉపాధుల భేదము చేత తోచుచున్న ఉపాధి భేదములన్నియు క్షేత్రజ్ఞునియందు లేనివే అగుచున్నవి. అందువలన "ఆ భేదములన్నింటిని తొలగించి చూడగా జ్ఞేయ పదార్థము యొక్క స్వరూపము" దానిని 'సత్' పదార్థమని చెప్పజాలము. అట్లే ఆ జ్ఞేయ పదార్థమును "అసత్" అని గూడ చెప్పజాలము" అని చెప్పబడినది.

మరియు జ్ఞేయ పదార్థము యొక్క ఉనికిని తెలుపుటకొఱకు ఉపాధుల ద్వారా కల్పించబడిన మిథ్యారూపము గూడ దానియొక్క ధర్మమువలెనే కల్పించి అది 'సర్వవ్యాపకమైనది' అను మొదలగు పద్ధతుల ద్వారా చెప్పబడుచున్నది.

సాంప్రదాయిక పరంపరను చక్కగా ఎఱింగినవారు గూడ యిట్లే చెప్పుచున్నారు. అదెట్లన ? అధ్యారోపణము మరియు అపవాదము అనగా శాస్త్రమునకు గూడ అతీతమైన ప్రపంచమే లేనటువంటి పరమాత్మ తత్త్వము వ్యాఖ్యానించబడుచున్నది.

సర్వత్ర అనగా సర్వదేహములయందు అంగరూపముగా వుండియున్న చేతులు, కాళ్ళు మొదలగు **యింద్రియములు జ్ఞేయశక్తి యొక్క బలము వలననే తమ తమ కార్యములు చేయుచుండు సామర్థ్యము కలిగియున్నవి.** అందువలన యివి అన్నియు జ్ఞేయ పదార్థము యొక్క శక్తికి చిహ్నములుగా వున్నందుననే ఉపచారముగా అనగా వ్యావహారిక స్థితియందు జ్ఞేయపదార్థము యొక్క ధర్మములే యని చెప్పబడుచున్నవి. ఈ విధముగానే అన్నింటిని వ్యాఖ్యానించుకొనవచ్చును.

ఆ జ్ఞేయ పదార్థము సర్వవ్యాపకమైయున్నందున మరియు అన్నివైపులకు ముఖము (నోరు) తల, కన్నులు కలిగియున్నదై యున్నందున మరియు అది అనగా ఆజ్ఞేయ పదార్థము అన్ని దిక్కులకు చెవులు కలిగివున్నదై యున్నది. దేనికి శ్రుతి అనగా శ్రవణేంద్రియములు అనగా చెవ్వులు కలవో దానిని **"శ్రుతిమత్"** (చెవ్వుల కలది) అని చెప్పుదురు. **ఈ లోకమునందు అనగా సమస్త రూపములు కలిగియున్న ప్రాణి సముదాయమునందు అది వ్యాపించి; నిండియున్నది.**

ఉపాధి రూపములైన చేతులు, కాళ్ళు మొదలగు యింద్రియముల అధ్యారోపణము వలన, అనగా భ్రాంతిచే కల్పించబడినందున జ్ఞేయపదార్థము ఆ యా ఉపాధులనన్నింటిని కలిగియున్నదని ఎవ్వరునూ శంకించరాదు. ఆ అభిప్రాయమును కలిగియుండి యీ క్రింది శ్లోకము చెప్పుచున్నారు -

13.14. సర్వేంద్రియ గుణాభాసం సర్వేంద్రియ వివర్జితమ్,
అసక్తం సర్వ భృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ.

అనగా - ఆ జ్ఞేయము సమస్తమైన యింద్రియముల యొక్క గుణముల ద్వారా ప్రకటింపబడుచున్నది. ఇచ్చ శ్రోత్రాది (చెవ్వులు మొదలగు) జ్ఞానేంద్రియములు, వాక్కు మొదలగు కర్మేంద్రియములు మరియు మనస్సు మరియు బుద్ధి ఈ రెండు అంతఃకరణములు -

ంటనన్నింటిని సర్వేంద్రియములు అని గ్రహించుదురు. అట్లేలయన ? అంతఃకరణము గూ
జ్ఞేయము యొక్క ఉపాధి రూపముగా అన్య యింద్రియములవంటిదే అయి వున్నది. పై
శ్రోత్రాదులకు గూడ ఉపాధిత్వము అంతఃకరణరూపమైన ఉపాధి ద్వారానే కలుగుచున్నది.

అందుచేత నిర్ణయమేమన ? ఉపాధుల రూపముగాయున్న అంతఃకరణము మరియ
శ్రోత్రాది బాహ్యకరణములు మొదలగు ఈ సర్వేంద్రియముల యొక్క గుణములు అన
నిశ్చయము, సంకల్పము, శ్రవణము మరియు భాషణము మొదలగునవి అయి వున్న
వాటిద్వారానే ఆ జ్ఞేయము భాసించుచున్నది. అనగా ఆ యింద్రియములచేత చేయబ
క్రియలద్వారా అది క్రియావంతునిగా అనగా కర్మలు చేయునదిగా తోచుచున్నది.

“ధ్యానము చేయుచున్నట్లుగా, కర్మలు చేయుచున్నట్లుగా” (“ధ్యాయతీవ, లే
యతీవ” బృ.ఉ. 4.3.7) అను ఈ శ్రుతివాక్యము ద్వారా గూడ పై మాటే (నిర్ణయపే
సిద్ధించుచున్నది.

అయితే మరి అజ్ఞేయమనే పదార్థము స్వయముగా క్రియలు చేయునదిగా ఏ
చెప్పబడుట లేదు ? అన్నచో -

ఆ జ్ఞేయము ఎటువంటి యింద్రియములు లేనిది. అనగా సర్వవిధ కరణములు
కర్మలు చేయు సాధనములు - లేనిది. అందుచేత అది యింద్రియముల యొక్క వ్యాపారము
వలన వ్యాపారము (కర్మలు) చేయునది కాదు.

“అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా పశ్యత్యచక్షుః స శృణో త్యకర్ణః” చూ. శ్వేతా 3.1
అనగా “కాళ్ళు లేకుండ మరియు చేతులు లేకుండ నడుస్తూ గ్రహించుచూ వుండును. కన్ను
లేకుండానే చూచుచూ మరియు చెవ్వులు లేకుండగనే వినుచుండును” ఆ విధముగా
అభిప్రాయమును తెలుపుట కొఱకు ఆ జ్ఞేయము సమస్తమైన యింద్రియ రూపములైన ఉపాధు
యొక్క గుణముల కనుకూలముగా గ్రహించగల సామర్థ్యము కలిగియున్నది. దానిని సాక్షాత్తు
అనగా ప్రత్యక్షముగా గమనాది క్రియలతో కూడియున్నట్లుగా చెప్పుట కొఱకు ఈ మంత్రమ
చెప్పబడియుండలేదు.

“అంధో మణిమవిందత” తైత్త ఆ.1.11” “అనగా గ్రుడ్డివాడు మణిని పొందెన
మొదలగు మంత్రముల యొక్క అర్థము వలెనే ఆ మంత్రమునకు గూడ అర్థము
గ్రహించనగును.

ఆ జ్ఞేయ పదార్థము సమస్తమైన యింద్రియములు లేనిది. అందుచేత సం
రహితమైనది. అనగా దేనితోడను దానికి ఎటువంటి సంబంధములు కలుగజాలవు.

అలా అయినప్పటికి ఆ జ్ఞేయ పదార్థము అన్నింటిని అందరిని ధరించియే వుంటుం
సత్‌బుద్ధి సర్వవ్యాపకమై యున్నది. అందుచేత సత్తే అన్నింటికి అధిష్ఠానముగా అన

మూలాధారముగా వుంటుంది. మృగతృష్ణ మొదలగు మిధ్యా పదార్థములు గూడ అధిష్ఠానము లేకుండ నిలువజాలవు అనగా కల్పించబడవు. కావున ఆ జ్ఞేయ **పదార్థము సర్వమునకు మూలాదారమై సర్వమును ధరించుచున్నది.**

ఆ జ్ఞేయము యొక్క సత్తను ప్రకటించునది యిది రెండవ సాధనమై యున్నది. ఆ జ్ఞేయము నిర్గుణమై సత్వ, రజ మరియు తమము అను ఈ మూడు గుణములకు అతీతముగా యున్నది. అలా అయివుండి గూడ ఆ జ్ఞేయము ఆ గుణములకు భోక్త అయి వున్నది. అనగా ఆ జ్ఞేయము సుఖము, దుఃఖము మరియు మోహము మొదలగు రూపములుగా పరిణమించియున్న మూడు గుణములకు శబ్దాదుల ద్వారా భోగించునది అనగా వాటిని పొందునదై యున్నది.

మరియు -

13.15. బహిరంతశ్చ భూతానామచరం చరమేవ చ,
సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్.

అనగా - అవిద్య ద్వారా ఆత్మభావముతో కల్పించబడిన శరీరమును చర్మపర్యంతము హద్దుగా తలంచి దాని సహాయముచేతనే జ్ఞేయమును దానికంటె బయటగా వున్నట్లు చెప్పుదురు. అదే విధముగా అంతరాత్మను లక్ష్యముగా తలంచి మరియు శరీరమును హద్దుగా ఒప్పుకొని జ్ఞేయమును దానిలోపల వ్యాపించియున్నట్లుగా చెప్పుదురు.

"బయట లోపల వ్యాపించియున్నది" అని చెప్పినందువలన మధ్యభాగము నందు దాని లేమి ప్రకటితమగుచున్నది. అందుచేత వారు చెప్పునదేమన - **చరము అచరము రెండూ అదియే (జ్ఞేయ పదార్థమే)** అయి వున్నది.

అనగా రజ్జువునందలి సర్పమువలె తోచునటువంటి చర అచర రూపమైన శరీరాభాసములన్నియు ఆ జ్ఞేయ పదార్థము యొక్క స్వరూపములే.

మరి చర అచర రూపమున సమస్త వ్యవహారమునకు విషయము ఆ జ్ఞేయ (పరమాత్మ) మే అయి వుండగా మరల అది యిది అయి వున్నది. అనునట్లుగా అందరిచేత ఎందుకు తెలియబడుట లేదు ? అని అన్నచో -

నిజమే. మనకు తోచు దృశ్యమంతయు దానియొక్క స్వరూపమే అయినప్పటికి ఆ జ్ఞేయ పదార్థము ఆకాశమువలె అతి సూక్ష్మమై యున్నది. అది ఆత్మరూపమున జ్ఞేయమై యున్నప్పటికి అత్యంత సూక్ష్మము అయివున్నందున అజ్ఞానులందరికి **అవిజ్ఞేయముగానే వుంటుంది.**

కాని జ్ఞానవంతులైన పురుషులకు మాత్రమే వున్నదంతయు ఆత్మగానే తోచుచుండును. అది అంతయు బ్రహ్మమే.

"ఆత్మై వేదం సర్వం", ఛాం 7.25.2 "బ్రహ్మైవేదం సర్వం" బృ 2.5.1 మొదలగు
ాణముల ద్వారా అది అనగా ఆ జ్ఞేయ పదార్థము సర్వకాల సర్వావస్థలయందును
క్షముగనే వుండును.

ఆ జ్ఞేయము అజ్ఞాతముగా అనగా తెలియబడకుండా వున్న కారణముగ మరియు
కోట్ల సంవత్సరముల వరకు కూడ ప్రాప్తించకపోవడం వలన అజ్ఞానులకు బహు దూరముగా
ియున్నది. కాని జ్ఞానులకు మాత్రము అది వారి ఆత్మయే అయి వున్నది. అందువలన
కి అత్యంత సమీపముననే వుండియున్నది.

మరియు –

16. అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్త మివ చ స్థితమ్,
భూతభర్తృ చ తజ్జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ.

అనగా – ఆ జ్ఞేయము ప్రతి దేహమునందును ఆకాశమువలె అవిభక్తమై అనగా
ింపబడకయే ఏకమై వ్యాపించియున్నది. అయినప్పటికి గూడ అన్ని ప్రాణులయందును
ింపబడినదానివలె నిండియున్నది. అట్లేలయన ? దానియొక్క వునికి శరీరములయందే
ుబడుచున్నది. (విద్యోతింతువు శుద్ధబుద్ధి గుహలన్).

మరియు ఆ జ్ఞేయ పదార్థము దేహములయందు వ్యాపించియున్న కాలమందు
తభర్తృ అనగా భూతములను ధరించునది మరియు పోషించునది అయి వుండి ప్రళయ
మునందు గ్రసిష్ణు అనగా సర్వమును తనయందు లీనము చేసుకొనునది మరియు
త్తికాలమందు ప్రభవిష్ణు అనగా సర్వమును కల్పించునది అయి వున్నది. అదెట్లన ?
ిన కల్పితమైన రజ్జువునందు సర్పమువలె కల్పించుచుండును.

జ్ఞేయపదార్థము సర్వవ్యాపకమై యుండియు లోకులకు ప్రత్యక్షమగుట లేదు. అయితే
అంధకార రూపమున వున్నదా ? లేదు. అయితే మరి అది ఎట్లున్నది ? అన్నచో –

17. జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతి స్తమసః పరముచ్యతే,
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్.

అనగా – ఆ జ్ఞేయము అనగా పరమాత్మ సూర్యుడు మొదలగు సమస్తమైన వెలుగ
సములకు గూడ వెలుగు నిచ్చునదై యున్నది. ఏలయన ? ఆత్మ చైతన్యము యొక్క ప్రకాశముచే
ప్యమానమై ఈ సూర్యుడు మొదలగు సమస్తమైన జ్యోతిపదార్థములు ప్రకాశించుచున్నవి

ఏ వెలుగు రూపమువలన ప్రకాశవంతమై సూర్యుడు వెలుంగుచున్నాడో ఆ వెలుగ
నే యిదంతయూ ప్రకాశింపబడుచున్నది. (చూ – "యేన సూర్యస్తపతి తేజసేద్ధః తస్యభాసా
్యమిదం విభాతి" శ్వేతా ఉ. 6–14) మొదలగు శ్రుతి ప్రమాణముల ద్వారా మరియు
ప్పుటనే చెప్పబడిన "యదాదిత్యగతం తేజః" మొదలగు స్మృతి వాక్యముల ద్వారా గూడ
చెప్పిన విషయమే సిద్ధించుచున్నది.

మరియు ఆ జ్ఞేయము అంధకారముకంటె, అజ్ఞానము కంటె ఆవల అనగా చెప్ప రానిదిగా అనగా తెలియరానిదిగా చెప్పబడుచున్నది.

"జ్ఞానాదుల సంపాదన అతి కష్టసాధ్యమైన పని" అని తలంచుబుద్ధిగల వారిని నిరాశ జెందియున్నవారిని ఉత్సాహపరచుట కొఱకు చెప్పుచున్నారు.

జ్ఞానము అనగా అమానిత్వము మొదలగు జ్ఞాన సాధనములు జ్ఞేయము అనగా **"జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి"** మొదలగు వాక్యముల ద్వారా చెప్పబడిన పరమాత్మ యొక్క స్వరూపము మరియు జ్ఞాన గమ్యము అయిన జ్ఞేయమే ఎఱుంగబడిన తరువాత జ్ఞానఫలము అయినందున జ్ఞానగమ్యమని చెప్పబడుచున్నది. మరియు **అది ఎప్పుడు తెలుసుకొనబడునో ఆ అవస్థ అనగా ఆ స్థితియందు జ్ఞేయమని చెప్పబడుచున్నది.**

ఈ మూడు కూడ సమస్తమైన ప్రాణులయొక్క అంతఃకరణములయందు విశేష రూపముగా వుండియున్నవి. అట్లేలయన ? ఈ మూడు గూడ అచ్చటనే ప్రకాశించుచున్నవి.

పైన చెప్పబడిన అర్థమంతటిని ఉపసంహరించుటకొఱకు ఈ శ్లోకము చెప్పబడుచున్నది.

13.18. ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః,
మద్భక్త యతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే.

అనగా – ఈ విధముగా యిది మహాభూతములు మొదలు ధృతి పర్యంతము జ్ఞేయము యొక్క స్వరూపము. 'అమానిత్వము' మొదలగువాని మొదలుకొని **"తత్వజ్ఞానార్థ దర్శనము"** వరకు జ్ఞానము యొక్క స్వరూపము మరియు **"జ్ఞేయయత్తత్"** మొదలుకొని **'తమసః పరముచ్యతే'** వరకు జ్ఞేయము యొక్క స్వరూపము సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది.

ఇదంతయూ వేదముల యొక్కయు మరియు గీతయొక్కయు అర్థముల నన్నింటిని సంగ్రహించి చెప్పబడినది. ఇటువంటి యథార్థమైన జ్ఞానమునకు అధికారి ఎవడు ? అన్నచో చెప్పబడుచున్నది –

నా భక్తుడు అనగా సర్వజ్ఞుడు పరమ గురువు వాసుదేవ పరమేశ్వరుడనైన నాయందు తన సమస్త భావములను అర్పించినవాడు అట్టి జ్ఞానమునకు అధికారి. ఏ వస్తువుని చూచినా, దేనిని గురించి వినినా, ఏ వస్తువును తాకినా **వాటన్నింటియందు "నిండియున్నది భగవంతుడైన ఆ వాసుదేవుడే"** అని తలంచు నిశ్చితబుద్ధి గల ఏ భక్తుడు కలడో ఆతడే యిట్టి జ్ఞానమునకు అధికారి.

ఈ పైన చెప్పబడిన యథార్థ జ్ఞానమును పొంది నా భావమును అనగా నాయొక్క పరమాత్మ భావమును పొందుటకు సమర్థుడగును. అనగా మోక్షస్థితిని పొందును.

ఏడవ అధ్యాయమునందు ఈశ్వరునియొక్క క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని రూపములైన అపరా మరియు పరా అను రెండు ప్రకృతులు చెప్పబడినవి. దానితోపాటుగా యీ రెండు

ప్రకృతులు సమస్త ప్రాణులయొక్క స్థితిలయములకు కారణములు అని గూడ చెప్పబడినది. ఇప్పుడు యిచ్చట ఆ **క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞ రూపము** యీ రెండు ప్రకృతులు సర్వభూతముల యొక్క స్థితి లయములకు ఎట్లు కారణమగుచున్నవో చెప్పబడుచున్నది.

13.19. ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి,
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్.

అనగా – ఈశ్వరునకు రెండు ప్రకృతులు కలవు (**ప్రకృతి అనగా స్వభావము**) ఒకటి ప్రకృతి రెండు పురుషుడు. అవి రెండు అనాదులు అనగా ఆరంభము లేనివి అని **ఎఱుంగవలయును**. దేనికి ఆరంభమనునది వుండదో దానిని 'అనాది' అని యందురు.

ఈశ్వరుడు నిత్యుడు అనగా ఆది యంతములు లేనివాడు. ఆ కారణముచేత ఆ రెండు ప్రకృతులకు గూడ నిత్యత్వము ప్రాప్తించుచున్నది. అట్లేలయన ? **ఈ రెండు ప్రకృతులు కలిగియుండుటయే ఈశ్వరుని యొక్క ఈశ్వరత్వము.**

ఈ రెండు ప్రకృతుల ద్వారానే ఈశ్వరుడు జగత్తు యొక్క ఉత్పత్తి స్థితి మరియు ప్రళయములను కారణమగుచున్నాడు. **అనాది సిద్ధులైన ఆ రెండు ప్రకృతులు అనగా ఈశ్వరుని పురుష ప్రకృతి మరియు స్త్రీ ప్రకృతులులే సంసారమునకు అనగా ప్రపంచమునకు కారణములు.**

కొంతమంది టీకాకారులు దేనికి ఆది అనగా ఆరంభము లేదో అవన్నియు అనాదులు అని చెప్పుదురు. ఆ విధముగా వారు అచ్చట తత్పురుష సమాసమును చెప్పుచున్నారు. అందువలన ఈశ్వరుడే జగత్తుయొక్క జన్మస్థితి లయములకు కారణమగుచున్నారు. ప్రకృతిని పురుషుని నిత్యములని అంగీకరించిన యెడల ప్రపంచము వాటిద్వారానే కల్పించబడుచున్నదని ఒప్పుకొనవలసి వచ్చును. అప్పుడు ఈశ్వరుడు జగత్తునకు కర్త కానేరదు.

కాని అలా అంగీకరించుట సరికాదు. ఏలయన ? పురుషుని ప్రకృతిని నిత్యము లైనవిగా అంగీకరించనిచో **ప్రకృతి మరియు పురుషుని యొక్క ఉత్పత్తికి పూర్వము శాసించు యోగ్యత గల వస్తువు లేనందున ఈశ్వరునియందు అనశ్వరత్వ భావము సంభవించును.**

మరియు అప్పుడు ఎటువంటి కారణపదార్థము లేకుండగనే ప్రపంచము కలిగినదని అంగీకరించవలసి వచ్చును. అలా అంగీకరించినందువలన అప్పుడు ఆ ప్రపంచమునకు అంతము లేదను భావము, శాస్త్రము నిరుపయోగమను భావము మరియు బంధ – మోక్షములు లేవనుభావము స్థిరపడును. ఈ కారణముచేత ఆ టీకాకారులు చెప్పు విధానము సరికాదని చెప్పుచున్నాము.

కాని ఈశ్వరునకు సంబంధించిన ఆ రెండు ప్రకృతులను నిత్యమైనవిగా అంగీకరించిన యెడల ఈ వ్యవస్థ అంతయు సక్రమేనని బుజువగును.

అది ఎట్లన్నచో – **వికారములను మరియు గుణములను ప్రకృతి నుండి కలిగినవిగా ఎఱుంగుము** అనగా బుద్ధి మొదలు దేహము మరియు ఇంద్రియముల వరకు యింకా ముందు

శ్లోకమునందు చెప్పబడియున్న వికారములను మరియు సుఖదుఃఖములు మరియు మోహము మొదలగు వృత్తుల రూపమున పరిణమించిన సత్వరజ తమోగుణములను ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నమైనవిగా నీవు తెలిసికొనుము.

సారాంశమేమన ? **వికారములకు కారణరూపమైన ఈశ్వరుని యొక్క త్రిగుణాత్మకమైన మాయాశక్తి (కలదు) వున్నది. దానినే ప్రకృతి అని అంటారు.** అది ఎటువంటి వికారములను మరియు గుణములను కలిగించునదైయున్నదో ఆ వికారములను మరియు గుణములను నీవు ప్రకృతి జనితములు అనగా ప్రకృతి నుండి పుట్టినవి అనగా ప్రకృతియొక్క పరిణామ రూపములే యని తెలుసుకొనుము.

ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నమైన ఈ వికారములు మరియు గుణములు ఎట్లుండును ? అన్నచో -

13.20. కార్యకారణ కర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే,
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే.

అనగా - శరీరమును 'కార్యము' అని అంటారు. మరియు ఆ శరీరమును ఆశ్రయించు కొని లోపలవున్న మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము మరియు పది యింద్రియములు (కర్మేంద్రియములు ఐదు, జ్ఞానేంద్రియములు ఐదు) యీ పదమూడు ఆ కార్యమునకు కారణములు. **వీటన్నింటికి కర్తగా వుండునది హేతు ప్రకృతి.**

శరీరాదులను కలిగించు - కల్పించునవి - పంచభూతములు మరియు **శబ్దము మొదలగు అయిదు విషయములు.** ఇవి యింతకు పూర్వము చెప్పబడినటువంటి ప్రకృతి జన్యములైన పది వికారములు యిచ్చట కార్యమును గ్రహించు కారణముగ గ్రహించుబడుచున్నవి. మరియు సుఖదుఃఖములు మరియు మోహము మొదలగువాటి రూపమున పరిణమించుచున్న ప్రకృతి జన్యములైన సమస్త గుణములు, బుద్ధి మొదలగు కారణములను ఆశ్రయించియుండుట వలన కారణములుగా అంగీకరించబడుచున్నవి.

ఆ కార్యములకు మరియు కారణములకు కర్తగా యున్నది. అనగా వాటిని కలిగించు భావమును కార్య-కరణ, కర్తృత్వమందురు. ఆ కార్యకరణముల యొక్క కర్తృత్వమునందు ఆరంభించునది అగుట వలన ప్రకృతి కారణమనబడుచున్నది. ఈ విధముగా కార్యకరణములను కలిగించునది - పుట్టించునది - అయినందున **ప్రకృతియే యీ ప్రపంచమునక కారణమై యున్నది.**

"కార్యకారణ కర్తృత్వే" అను పాఠభేదమును అంగీకరించినచో కూడ "దేనియొక్క పరిణామమో అది దానియొక్క కార్యము అనగా వికారమై యున్నది. మరియు కారణము - వికారము - వికృతమగునదై యున్నది" అను అర్థమే వచ్చును. ఆ వికారమును చెందు మరియు వికారరూపమైన కారణము మరియు కార్యములను కలిగించుటకు ప్రకృతి హేతువై యున్నది.

అట్లుగాకున్న పదహారు వికారములు కార్యములు మరియు ఏడు ప్రకృతి - వికృతులు కారణములై యున్నవి. ఈ విధముగా యీ యిరువది మూడు తత్త్వములే కార్యకారణములుగా చెప్పబడుచున్నవి. వీటన్నింటికి కర్తృత్వమునందు ఆరంభము నుండియే ప్రకృతి హేతువుగా కర్తగా చెప్పబడుచున్నది.

పురుషుడు గూడ ఏ విధముగా ప్రపంచమునకు కారణమగుచున్నాడు ? అన్నచో -

పురుషుడు అనగా జీవుడు, క్షేత్రజ్ఞుడు, భోక్త మొదలగునవన్నియు ఆ పురుషునకు పర్యాయపదములే. ఆతడు సుఖము - దుఃఖము మొదలగు భోగముల యొక్క భోక్తృత్వమునందు అనగా వాటిని అనుభవించుటయందు కారకుడు అనగా హేతువుగా చెప్పబడుచున్నాడు.

పూర్వపక్షము - కాని యీ కార్య-కరణముల కర్తృత్వము వలన మరియు సుఖ-దుఃఖముల యొక్క భోక్తృత్వము కారణముగ ప్రకృతిని మరియు పురుషుడు యిరువురను యీ సంసారమునకు కారణములు - కారకులు - అని ఎట్లు చెప్పబడును ?

సమాధానము - కార్య-కరణములు మరియు సుఖ-దుఃఖాదిరూపములైన హేతువు మరియు ఫలముయొక్క ఆకారమునందు ప్రకృతియందు ఎటువంటి పరిణామము జరగకుండుట వలన మరియు చైతన్యమును కలిగియున్న పురుషుని యందు వాటన్నింటియొక్క భోక్తృత్వము లేకుండిన సంసారము ఎట్లు సిద్ధించును ? ఎప్పుడైతే కార్య-కరణ రూపమైన హేతువు మరియు ఫలాకారముగా పరిణమించియున్న భోగ్యరూపము కలిగియున్న ప్రకృతితో దానికంటె విపరీత ధర్మము కలిగియున్న పురుషునియొక్క భోక్తాభావము వలన అవిద్యారూపమైన సంయోగము జరుగును. అట్లు జరిగినప్పుడే సంసారము తోచును అనగా రూపమును దాల్చును.

అందుచేత ప్రకృతియొక్క కార్యకరణ విషయ సంబంధమైన కర్తృత్వము మరియు పురుషుని యొక్క సుఖ-దుఃఖ విషయికమైన భోక్తృత్వమును కలిపి ఆ రెంటియొక్క సంసారమునకు కారణత్వము ప్రతిపాదించబడినది. ఇది సహేతుకముగనే యున్నది గదా ?

పూర్వపక్షము - అయితే యీ సంసారమనబడు వస్తువు ఎటువంటిదై యున్నది ?

సమాధానము - సుఖదుఃఖముల భోగమే సంసారము. మరియు పురుషుని యందు సుఖ-దుఃఖరూపమైన ఏ భోక్తృత్వము కలదో అదియే ఆతని సంసారిత్వమై యున్నది.

"సుఖదుఃఖముల యొక్క భోక్తృత్వమే పురుషునియొక్క సంసారిత్వమై యున్నదని" మీరు చెప్పినది. ఆతనియందు ఏ కారణముచేత కలుగుచున్నది ? అని అన్నచో -

13.21. పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్గుణాన్,
కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోని జన్మసు.

అనగా - ఏలయన ? **పురుషుడు అనగా జీవాత్మ** ప్రకృతియందు వునికి కలిగి యున్నాడు అనగా కార్యము మరియు కరణరూపమున పరిణమించియున్న అవిద్యయే రూపముగా కలిగియున్న ప్రకృతియందు వుండియున్నాడు. ప్రకృతినే తన స్వరూపముగా తలంచుచున్నాడు.

అందుచేత ఆతడు ప్రకృతియందు కలుగుచున్న సుఖ-దుఃఖములను మరియు మోహమే కారణముగ జనించిన గుణములను - "నేను సుఖవంతుడను" "నేను దుఃఖవంతుడను" "మూఢుడను" "పండితుడను" అని ఈ విధముగా తలంచుచూ వాటినన్నింటిని అనుభవించు చున్నాడు.

ఆతని జన్మకు కారణము అవిద్యయే అయి వున్నప్పటికి భోగింపబడుచున్న సుఖ-దుఖములు మరియు మోహరూపమున వున్న గుణములయందు ఆసక్తుడైయున్నందున, తద్రూపమే చెందియున్న ఆతడు జన్మరూపమున వున్న సంసారమునకు ప్రధాన **కారణమై యున్నాడు. "ఆతడు ఎటువంటి కోరికలు గలవాడుగా వుండునో అటువంటి కర్మలనే చేయుచుండును"** చూ.

"స యథాకామోభవతి తత్క్రతుర్భవతి" బృహ.ఉ. 4-45 అను ఈ శ్రుతి వాక్యము ద్వారా గూడ ఈ విషయమే ఋజువగుచున్నది.

గుణములతో తాదాత్మ్యమును చెందుట చేతనే అనగా గుణములయందు ఆసక్తి కలిగియుండుట చేతనే భోక్తయైన ఈ పురుషునకు మంచి చెడ్డ యోనులయందు జన్మించుటకు అనగా శరీరములను పొందుటకు కారణమగుచున్నదని భగవంతుడు చెప్పుచున్నాడు.

మంచి-చెడ్డ యోనులనగా 'సదసత్' యోనులని అర్థము. వాటియందు జన్మించుట అనగా వాటియందుండి తదనురూపమైన శరీరములను పొందుట "సదసద్యోనిజన్మ" మనబడుచున్నది. ఈ భోగ్యోపయోగమైన సదసద్యోని **జన్మలకు కారణము గుణములతో తాదాత్మ్యమును పొందుటయే.**

మరో విధముగా చెప్పవలయునన్నచో - సంసార పదమును తొలగించి యీ క్రింది విధముగా చెప్పుకొనవచ్చును - అదెట్లన - మంచి లేక హీనయోనుల యందు జన్మించి **అనగా స్థూలదేహాదులను పొందిన జీవుడు గుణములతో తాదాత్మ్యమును పొందుటయే ఈ సంసారమునకు కారణము.**

దేహాది యోనులు 'సత్' అనగా శ్రేష్ఠమైన యోనులు. మరియు పశువుల మొదలగు యోనులు అసత్ అనగా హీనమైన యోనులు. ఈ ప్రకరణ సామర్థ్యము ననుసరించి మనుష్య యోనులను గూడ సత్ - అసత్ యోనులుగా విభజించి తెలియుట యందు ఎటువంటి అభ్యంతరము వుండనక్కరలేదు.

అలా చెప్పుటకు కారణమేమన ? ప్రకృతియందు వుండుట లేక కలుగుట అనునదియే అవిద్య మరియు గుణములతో తాదాత్మ్యమును పొందుట అనగా ఆ గుణముల యందు ఆసక్తిని కలిగియుండుట ఈ రెండే సంసారమునకు కారణములు. అందుచే వాటి రెంటినీ త్యజించమనియే చెప్పబడుచున్నది.

ఈ గీతాశాస్త్రమునందు పై రెంటినుండి అనగా ప్రకృతి మరియు గుణములయందు ఆసక్తి నుండి నివృత్తిని పొందుటకు సాధనములుగా సంన్యాసముతో కూడియున్న జ్ఞానము మరియు వైరాగ్యము ముఖ్యముగా చెప్పబడినవి.

ఆ క్షేత్ర - క్షేత్రజ్ఞులకు సంబంధించిన జ్ఞానము (వివరణ) యింతకు పూర్వమే చెప్పబడినది. దానితోపాటు **"న సత్తన్నా సదుచ్చతే"** మొదలగు వాక్యముల ద్వారా యితర ధర్మములన్నింటిని నిషేధించి మరియు **"సర్వతః పాణిపాదమ్"** మొదలగు వాక్యముల ద్వారా అనాత్మ ధర్మములన్నింటిని అధ్యారోపణ జేసి అనగా తొలగించి **జ్ఞేయముయొక్క స్వరూపము "యజ్ఞాత్వా మృతమశ్నుతే"** మొదలగు వచనముల ద్వారా ప్రతిపాదించబడినది.

దానినే తిరిగి విశదముగా ప్రతిపాదించబోవుచున్నాము -

13.22. ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః, పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహే ఽస్మిన్పురుషః పరః.

అనగా - ఈ ఆత్మ ఉపద్రష్ట అనగా స్వయముగా ఎటువంటి కర్మలు చేయకుండగనే ఆ జరుగుచుండు కర్మలకు కర్మలు చేయువారికి సమీపమున స్థిరముగా వుండి చూస్తూ వుంటుంది. అదెట్లన ? యజ్ఞ విద్యలయందు ఆరితేరిన పురుషుడు తాను స్వయముగా ఎటువంటి యజ్ఞకర్మలు చేయకుండగనే యజ్ఞకర్మల యందు నిమగ్నమై యున్న పురోహితుడు మరియు యజమాని ద్వారా చేయబడుచున్న యజ్ఞకర్మలకు సంబంధించిన గుణ-దోషములను చూచుచున్నట్లుగా కార్యము మరియు కరణముల వ్యాపారముతో తాను సంబంధము లేకుండగ ఆ కార్యములు మరియు ఆ కార్యములతో సంబంధము లేని ఆత్మ ఆ యా కార్యములను దగ్గరగా వుండి చూస్తూ వుంటుంది.

అట్లు కాదేని - దేహము, కన్నులు, మనస్సు, బుద్ధి మరియు ఆత్మ యివన్నియు ద్రష్టలు - వాటిలో బయటగా వుండియున్న ద్రష్ట దేహము మరియు అచ్చట మొదలు వాటన్నిటికంటె లోపలగా వున్న ద్రష్ట, అత్యంత సమీపమునందున్న ద్రష్ట అంతరాత్మ. దానికంటె మరియొక ఆంతరిక ద్రష్ట లేదు. అత్యంత సమీపమున వుండి చూచునదైయున్నందున అదియే ఉపద్రష్ట. అందుచేత **ఆత్మ ఉపద్రష్ట అయి వున్నది.**

అట్లు కూడ కాదేని యజ్ఞమునందలి ఉపద్రష్ట వలె సర్వమును అనుభవించునదై యున్నందున **ఆత్మ ఉపద్రష్ట అనబడుచున్నది.**

ఈ ఉపద్రష్టను కొందరు "అనుమంత" అని అందురు. క్రియలు చేయుటయందు నిమగ్నమైయున్న అంతఃకరణము మరియు యింద్రియాదులు చేయు కర్మలయందు సంతోషమును అనుమోదించుటను "అనుమననము" అందురు. **ఆ అనుమననము చేయువాడు అనుమంతుడు.**

అట్లుగాక కార్యకరణముల ప్రవృత్తియందు తాను స్వయముగా ప్రవృత్తి లేకుండ కూడ ఆ కార్యకరణముల వ్యాపార ప్రవృత్తికి అనుకూలముగా వున్నట్లు తోచుచుండును.

అట్లుగానిచో - తన వ్యాపారమునందు నిమగ్నమైయున్న అంతఃకరణము మరియు యింద్రియాదులు చేయు **కర్మలకు తాను సాక్షిగా వుండియు తాను వాటిని అట్లు చేయకుండ నివారించడు. అందువల్ల గూడ ఆతడు "అనుమంతుడు" అనబడుచున్నాడు.**

అవిద్యారూపమైన ప్రకృతిని గూడ తనయొక్క వికార రూపమైన గుణముల సహితముగా విద్యచేత నివర్తించబడిన అభావమును పొందినట్లుగా గుర్తించునో ఆతడు సర్వవిధ వ్యవహారములు చేయుచుండినను ఈ విద్వత్తుతో కూడియున్న శరీరము తొలగిపోయిన పిదప తిరిగి రెండవ శరీరమును పొంది జన్మించడు. అనగా రెండవ శరీరమును గ్రహించడు.

ఇచ్చట "అపి" అనగా తన వర్ణాశ్రమ ధర్మమునకు అనుకూలముగా వ్యవహరించు వాడు తిరిగి జన్మించడు అని అభిప్రాయము.

పూర్వపక్షము - జ్ఞానము కలిగిన తరువాత పునర్జన్మ లేదని చెప్పబడినది. అలా అయినప్పటికి ఆ జ్ఞానము కలుగుటకు పూర్వము చేసినటువంటివ్నీ మరియు జ్ఞానము కలిగిన తరువాత చేయబడు మరియు యింతకు పూర్వపు జన్మలయందు చేసియున్నట్టి కర్మలు తమ ఫలములను యివ్వకుండానే అవన్నియూ కూడా నశించునని తలంచుట యుక్తియుక్తముగా లేదు. అందుచేత జ్ఞానము ప్రాప్తించిన తరువాత గూడ మూడు జన్మలు యింకా కలుగవలసి యున్నవి.

ఇచ్చట అభిప్రాయమేమన ? **అన్ని విధములైన కర్మలు సమానములే.** వాటియందు ఎటువంటి భేదము (తేడా) కనుపించుట లేదు. అందుచేత ఫలములిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్న జన్మలను ప్రారంభించునటువంటి ప్రారబ్ధకర్మల వలెనే తమచే చేయబడిన యితర కర్మలు **కూడ** తమ ఫలములను యివ్వకుండా నశించునని తలంచుట సరికాదు. అందుచేత మూడు విధములగు కర్మలు మూడు విధములగు జన్మలను కలిగించును. అట్లుకాని యెడల అన్నివిధ కర్మలు కలసి కనీసము ఒక్క జన్మమునైనా తప్పక కలిగించును. అని తలంచవలయును.

అట్లుకాని యెడల చేయబడిన కర్మలయొక్క ఫలములు యివ్వకుండగనే అనగా అనుభవించకుండగనే అవన్నియు నశించునని తలంచుటలో సమంజసమైన నమ్మకము **కలుగుటకు అవకాశము లేకున్నది.** అంతేగాక శాస్త్రము గూడ వ్యర్థమగును. అందుచేత "ఆతడు తిరిగి క్రొత్త దేహమును పొందడు" అని చెప్పుట సరికాదు.

సమాధానము - అట్లనుట సరికాదు. ఏలయన ? **"నక్షీయంతే చాస్య కర్మాణి"** చూ. ముం.డ. ఉ. 2.2.8. **"బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతి"** చూ. ముండ ఉ. 3.2.9., **"తస్య తావదేవచిరమ్"** చూ. ఛాందో. 6.14.2, **"ఇషీకాతూలవత్ సర్వాణి కర్మాణి ప్రదూయంతే"** చూ. ఛాందో ఉ. 5.24.3" అనగా "ఆతని సర్వవిధ కర్మలు క్షయించిపోవును. **బ్రహ్మమును ఎఱింగినవాడు బ్రహ్మమే అగును.** జ్ఞానము అనగా **"అహంబ్రహ్మోస్మి"** అని కలుగుటయే ఆలస్యము. అగ్నియందు గడ్డిపరక యొక్క అగ్రభాగము వలె ఆతని సమస్త విధములైన కర్మలు మరియు వాటి ఫలములు భస్మమై పోవును. మొదలగు అనేక శ్రుతివాక్యముల ద్వారా **జ్ఞానియొక్క సర్వవిధ కర్మ ఫలములు నశించిపోవునని** చెప్పబడియున్నది.

ఇచ్చట ఈ గీతాశాస్త్రమునందు గూడ **"యథైధాంసి"** మొదలగు శ్లోకముల యందు జ్ఞానము వలన సర్వవిధ కర్మ ఫలములు దహించిపోవును అని చెప్పబడినది. ఇంకముందు గూడ యిలాంటి వాక్యములు చెప్పబడియున్నవి.

మరియు ఈతడు భర్త. చైతన్య స్వరూపమైన ఆత్మయొక్క భోగము మరియు అపవర్గమును సిద్ధింపజేసుకొనుట కొఱకు ప్రయత్నించు చైతన్యము యొక్క ఆభాస రూపమైన దేహము, యింద్రియములు, మనస్సు మరియు బుద్ధి మొదలగు వాటి రూపములను ధరించుట గూడ భరణమే మరియు ఆ **చైతన్యరూపమైన ఆత్మచేతనే చేయబడినది అగుటచే ఆత్మను భర్తయని అందురు.**

ఆత్మభోక్త అయి వున్నది. అగ్నియొక్క ఉష్ణత్వము వలె నిత్య చైతన్యమును కలిగియున్న ఆత్మయొక్క సత్తచేత సమస్త విషయములయందు వేఱు వేఱుగా వుండు బుద్ధియొక్క సుఖ-దుఃఖములు మరియు మోహరూపమైన తోపికలు మొదలగునవన్నియు చైతనత్వము కలిగియున్న ఆత్మద్వారా గ్రహించబడుచున్నట్లుగా తోచుచుండును. అందుచేత ఆత్మను భోక్త అని గూడ అందురు.

ఆత్మ మహేశ్వరుడు. అది అనగా ఆ యాత్మ అందరియొక్క ఆత్మ అయి వున్నందున మరియు యితర వస్తువుల అపేక్ష లేనిదై యున్నందున మహా ఈశ్వరుడు అయి వున్నది. అందుచేతనే మహేశ్వరుడనబడుచున్నది.

ఆయాత్మ పరమాత్మ అయి వున్నది. అవిద్య కారణముగ ఆత్మరూపముగానే తలంచబడుచున్న శరీరము మొదలు బుద్ధి పర్యంతము ఆత్మ శబ్దము ద్వారానే పిలువబడుచున్నవి. వాటికన్నింటికి ఉపద్రష్టగా వుండు లక్షణములు కలిగియున్న ఆత్మ సర్వశ్రేష్ఠమైనదై యున్నది. అందుచేత అది పరమాత్మ అనబడుచున్నది.

శ్రుతియందు గూడ యీ ఆత్మపదార్థము "సో ఽతః పరమాత్మా" అనగా లోపలగా సర్వవ్యాపకమైయున్న పరమాత్మ" అని చెప్పబడియున్నది.

ఇటువంటి ఆత్మ ఎచ్చట వున్నది ? అ అవ్యక్తమునకు పరమైన పురుష రూపమున ఈ దేహముల యందే వ్యాపించియున్నది. **"ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః"** చూ. 15.17 గీత అనగా అత్యంత ఉత్కృష్టమైన పురుషుడు వేఱుగనే వుండును. అనగా యీ రెంటియందు అత్యంత విలక్షణముగా వుండును. అందుచేతనే అది పరమాత్మ అని చెప్పబడుచున్నది. మరియు **"క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి"** అని యింతకు పూర్వము చెప్పబడినది. (చూ. గీత 13.2) అనగా సమస్తమైన క్షేత్రములయందు పై లక్షణములతో కూడియున్న క్షేత్రజ్ఞునిగా **ఎటువంటి సంసారము లేనటువంటి పరమేశ్వరునిగనే ఎఱుంగుము.** ఈ విధముగా యింతకు పూర్వమే చెప్పబడియున్నది. దానిని చక్కగా వ్యాఖ్యానించి ఉపసంహరించబడియున్నది.

ఈ విధముగా ఆపైన చెప్పబడిన లక్షణములు కలిగియున్న ఆత్మను -

13.23. యు ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైః సహ,
సర్వథా వర్తమానో ఽపి న స భూయో ఽభిజాయతే.

అనగా - ఆ పురుషునకు అనగా మనుష్యుడు పైన చెప్పిన విధముగా అనగా సాక్షాత్తు ఆత్మభావముతో "అదియే నేను" అని గుర్తించునో మరియు పైన చెప్పబడిన

యుక్తుల ద్వారా గూడ యీ మాట సత్యమేనని, సరియైనదియేనని సిద్ధించుచున్నది. ఏలయన ? అవిద్య, కామము మొదలగునవి క్లేశరూపమైన బీజములతో కూడియున్న కారణరూపమైన కర్మలు మరియొక జన్మరూపమైన అంకురమును కలిగించును.

ఇచ్చట గీతాశాస్త్రమునందు గూడ భగవంతుడు అనేక సందర్భములందు **అహంకారము మరియు ఫలాకాంక్షతో కూడియున్న కర్మలు మాత్రమే తిరిగి ఫలములను కలిగించు సామర్థ్యమును కలిగియుండును.** ఇతర విధి కర్మలు అట్లు చేయజాలవు అని చెప్పియున్నాడు.

మరియు **"బీజాన్యగ్న్యుపదగ్ధాని న రోహన్తి యథాపునః**

జ్ఞానదగ్ధైస్తథా క్లేశైర్నాత్మా సంపద్యతే పునః" అనగా అగ్నియందు దగ్ధమైన విత్తనము ఏ విధముగా తిరిగి మొక్క రూపమును ధాల్చదో ఆ విధముగానే జ్ఞానాగ్నిచేదగ్ధమైనటువంటి కర్మఫలములు కలిగియున్న ఆత్మ తిరిగి శరీరమును ధరించదు అని శాస్త్రవచనము.

పూర్వపక్షము – జ్ఞానము కలిగిన తదనంతరము చేయబడిన కర్మఫలములు జ్ఞానము ద్వారా దగ్ధము కావచ్చును. అట్లేలయన ఆ కర్మలు జ్ఞానముతో కూడి చేయబడును. కాని ఈ జన్మమునందు జ్ఞానము కలుగక పూర్వము మరియు యింతకు పూర్వపు అనేక జన్మలయందు చేయబడిన కర్మలు మరియు వాటి ఫలములు ఈ జన్మయందు కలిగిన జ్ఞానము ద్వారా నశించునని చెప్పుట సరికాదు.

సమాధానము – అట్లనుట సరికాదు. కర్మలన్నియు జ్ఞానాగ్నియందు దగ్ధమగును. **"సర్వకర్మాణి"** అని విశేషణము చెప్పబడినది.

పూర్వపక్షము – జ్ఞానము కలిగిన తరువాత చేయబడు సర్వవిధ కర్మలు మాత్రమే జ్ఞానము ద్వారా దగ్ధమగునని చెప్పినచో –

సమాధానము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? అలా సందేహించుటకు కారణమేమియు కానరాదు. జ్ఞానము కలిగినప్పటికి వర్తమాన (ప్రస్తుత) జన్మమునందు ఫలములను కలుగజేయుటకు సిద్ధముగా వున్న ప్రారబ్ధ కర్మలు నశించవు గదాయని నీవు చెప్పుమాట సరికాదు. అదే విధముగా ఫలములిచ్చుటకు ఆరంభమే కానటువంటి కర్మలు నశించునని చెప్పుట సరికాదని నీవు చెప్పుమాట సరికాదు.

ఏలయన ? ఆ ప్రారబ్ధ కర్మలు విల్లునుండి విడువబడిన బాణమువలె ఫలములిచ్చుటకు ప్రారంభించబడినవి. అందుచేత వాటి ఫలములు తప్పక అనుభవించబడును. కాని యితర కర్మల ఫలములు అనుభవమునకు రావు. అదెట్లన ? ముందుగా లక్ష్యమును ఛేధించుట కొఱకు ధనుస్సు నుండి విడువబడిన బాణము లక్ష్యభేదము జరిగిన తరువాత గూడ ఆరంభించిన వేగము నశించినందున క్రిందపడి శాంతించును. ఆ విధముగానే దేహమును కల్పించు ప్రారబ్ధ కర్మలు గూడ **శరీర స్థితిరూపమైన** ప్రయోజనము నివృత్తిని పొందియున్నందున గూడ సంస్కారముల యొక్క వేగము తగ్గనంతవరకు అవి పూర్వమువలె జరుగుచునే యుండును.

అదే బాణము ధనుస్సు నుండి వదలబడక పూర్వము ఒకవేళ అది ధనుస్సునందు ఎక్కుపెట్టబడినప్పటికి దానిని ఆపుట సాధ్యమే. ఆ విధముగానే ఏ కర్మల ఫలము భోగమునకు ఆరంభించబడలేదో అవి అన్నియు తన ఆశ్రయమునందే వుండి యున్నందువలన జ్ఞానము ద్వారా వాటినన్నింటిని నిర్జీవముగా చేయవచ్చును.

అందువలన ఈ విద్వత్ శరీరము పడిపోయిన తరువాత **"అది తిరిగి ఉత్పన్నము కాదు"** అని చెప్పుట సమంజసమే.

ఇచ్చట ఆత్మ-దర్శనమునకు సంబంధించిన విషయమునందు **ధ్యానము మొదలగు అనేక భిన్న సాధనములు కేవలము సహాయ సాధనములుగా చెప్పబడుచున్నవి.**

13.24. ధ్యానేనాత్మని పశ్యంతి కేచిదాత్మానమాత్మనా,
అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే.

అనగా - శ్రోత్రాది యింద్రియములను శబ్దాది విషయములను తొలగించి వాటి నన్నింటిని మనసునందే నిలిపివేసి మరియు మనస్సును అంతరాత్మయందు బంధించి ఏకాగ్ర **భావముతో ఆలోచించుచు ధ్యానించుచుండుటను ధ్యానమందురు.** ఏ విధముగా కొంగ ధ్యానము చేయుచుండునో, ఏ విధముగా పృథ్వి అనగా భూమి ధ్యానము చేయుచుండునో మరియు ఏ విధముగా పర్వతములు ధ్యానము చేయుచుండునో మొదలగు ఉపమానములు చెప్పినందున **తైలధారవలె నిరంతరము అవిచ్ఛిన్న భావముతో అదే విషయమును గురించి ఆలోచించు చుండుటను ధ్యానమందురు.** అటువంటి ధ్యానము ద్వారా ఎంతోమంది యోగులు ఆత్మయందు బుద్ధియందు ఆత్మను అనగా ప్రత్యక్కుగా యున్న చేతనత్వమును ఆత్మతో ధ్యానాభ్యాసము ద్వారా శుద్ధము చేయబడిన అంతఃకరణముతో దర్శింతురు.

ఇతరమైన అనేకమంది యోగులు సాంఖ్యయోగము ద్వారా సత్వ, రజ, తమ అను ఈ మూడు గుణములు నాచే చూడబడునవైయున్నవి. మరియు నేను వాటికంటె భిన్నముగా వుండి అవి చేయు వ్యాపారములకు సాక్షిగా వుండి ఆ గుణములకంటె భిన్న లక్షణములు కలిగియున్న నిత్యమైన చేతనత్వము కలిగియున్న ఆత్మనై యున్నాను. ఈ విధముగా ఆలోచించు విధానమే సాంఖ్యము. ఇదియే యోగము. **ఇటువంటి సాంఖ్యయోగము ద్వారా ఆత్మయందే ఆ పరమాత్మను చూడగలుగుదురు.**

మరియు యితరులైన యోగులు కర్మయోగము ద్వారా ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో అనుష్ఠించబడు అనగా చేయబడు వ్యాపారము లేక చేష్టలను కర్మలందురు. ఆ కర్మలే యోగమునకు సాధనములై యున్నందున గౌణరూపముగా యోగమని చెప్పబడుచున్నవి. అటువంటి కర్మయోగము ద్వారా అంతఃకరణము శుద్ధియగుట మరియు క్రమముగా జ్ఞానము ప్రాప్తించుట ద్వారా ఈ కర్మయోగులు ఆత్మయందే ఆత్మను దర్శించగలుగుదురు.

13.25. అన్యే త్వేవ మజానంతః శ్రుత్వా ఽన్యేభ్య ఉపాసతే,
తే ఽపి చాతితరంత్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః.

అనగా - అనేకమంది యితరమైన సాధకులు పైన చెప్పబడిన యితర మార్గములలో నుండి ఏదో ఒకదాని ద్వారా పైన చెప్పబడిన ఆత్మతత్త్వమును ఎఱుంగక ఇతర ఆచార్యుల ద్వారా ఏదో కొంత విని ఆ విధముగా వారిచే ఆజ్ఞాపించబడి "నీవు దీనిని గురించియే ధ్యానించుచుండుము" అని విని దానినే ఉపాసించుచుందురు. అతి శ్రద్ధతో ధ్యానించుచుందురు.

కేవలము వినుటయందే శ్రద్ధ కలిగియున్న పురుషులు గూడ అనగా వారి అభిప్రాయము ననుసరించి శ్రవణము చేయుటయే మోక్షమార్గమునకు సంబంధించిన ప్రవృత్తియందు పరమ ముఖ్య సాధనమైయున్నదో అటువంటివారు కేవలము యితర ఆచార్యుల ఉపదేశములనే ప్రమాణముగా తలంచువారై స్వయముగా వివేకహీనులై శ్రుతులను పారాయణము చేయు పురుషులు గూడ మృత్యువును అనగా మృత్యువుతో కూడియున్న ప్రపంచమును నిస్సందేహముగా తరింతురు.

ప్రమాణముల ననుసరించుటయందు స్వేచ్ఛను కలిగియున్నవారు అనగా **వివేకము కలిగియున్న పురుషులు మృత్యువుతో కూడియున్న యీ సంసారమును అనాయాసముగా తరింతురు అని చెప్పుటయందు సందేహమే లేదు.**

క్షేత్రజ్ఞుడు మరియు ఈశ్వరుని యొక్క ఏకత్వ విషయమునకు సంబంధించిన జ్ఞానము మోక్షమునకు ముఖ్య సాధనము. ఈ విషయము **"యజ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే"** అను వాక్యము ద్వారా చెప్పబడినది. కాని ఈ జ్ఞానము ఏ కారణమువలన మోక్షమునకు సాధనమై యున్నది? ఆ కారణమును చూపుటకై ఈ క్రింది శ్లోకము ఆరంభించబడుచున్నది -

13.26. యావత్సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్,
క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్తద్విద్ధి భరతర్షభ.

అనగా - ఓ భరతవంశమునందు శ్రేష్ఠుడా ! జన్మించిన ప్రతి వస్తువు యిచ్చట అనగా ఈ లోకమునందు సమాన భావముతో కూడిన వస్తువుగా గ్రహించబడుచున్నదా ? అన్నచో - చెప్పుచున్నారు - స్థావర జంగము అనగా చరము మరియు అచర వస్తువుగా జన్మించుచున్నవి. **అవన్నియు క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సంయోగము ద్వారానే జన్మించుచున్నవి.** ఈ విధముగా నీవు ఎఱుంగవలసి యున్నది.

పూర్వపక్షము - ఈ క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సంయోగమనగా ఎటువంటిది? ఏలయన ? **క్షేత్రజ్ఞుడు ఆకాశము వలె అవయవ రహితుడు గదా ?** అందుచేత అతనికి క్షేత్రముతో త్రాడుతో గుజ్జమునకు గల సంబంధము వలె అవయవముల సంసర్గము అనగా సంయోగము అనగా కూడికవలన కలుగు సంబంధ రూపమైన సంయోగము కలుగనేరదు. అదే విధముగా పరస్పరము ఆ రెంటియందు కార్యకారణ భావసంబంధము గూడ లేనందున నూలుబట్టవలె క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సమవాయ సంబంధ రూపమైన సంయోగము గూడ జరుగనేరదు.

సమాధానము - చెప్పెద వినుము - **క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుడు యిరువురూ విషయము మరియు విషయి** అయినందున భిన్న స్వభావములు గలవారై యున్నారు. ఆ రెంటియందు ఒకదానియందు మరియొకని ధర్మముల యొక్క అధ్యాసరూపమైన సంయోగ సంబంధము కలదు. ఆ సంయోగ సంబంధము త్రాడు మరియు ముత్యపు చిప్ప మొదలగువాటియొక్క స్వరూప సంబంధమైన జ్ఞానాభావము వలన ఆరోపించబడుచున్న సర్పము మరియు వెండి మొదలగువాని సంయోగమువలె క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క వాస్తవిక స్వరూపములను గుర్తించక పోవుటకు కారణములై యున్నవి.

ఇటు **అధ్యాస్వరూపమైన క్షేత్రము** మరియు **క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సంయోగము మిథ్యాజ్ఞానము అయి వున్నది.**

శాస్త్రగ్రంథముల యందు చెప్పబడియున్నట్లుగా ఏ పురుషుడు క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క లక్షణములను మరియు భేదమును చక్కగా ఎఱింగి యింతకు పూర్వము చూపబడినట్లుగా ఆ క్షేత్రము నుండి మట్టనుండి ధారమువంటి దానిని వేఱుచేసినట్లుగా పూర్వము చెప్పిన లక్షణములతో కూడియున్న క్షేత్రజ్ఞుని వేఱుజేసి చూచునో అనగా ఆ క్షేత్ర స్వరూపుడైన క్షేత్రజ్ఞుని **"న సత్తన్నా సదుచ్యతే"** అను వాక్యానుసారముగ సమస్త ఉపాధి రూపములైన విశేషణములకు అతీతముగా బ్రహ్మరూపమున చూచును.

మరియు ఏ పురుషుడు క్షేత్రమును మాయద్వారా చేయబడిన ఏనుగు, స్వప్నమందు చూచిన వస్తువు లేక గంధర్వ నగరము మొదలగువానివలె "ఇది నిజముగా లేదు అయినప్పటికి సత్ పదార్థము వలె తోచుచున్నది" అని నిశ్చయ పూర్వకముగా ఎఱుంగునో అటువంటి పురుషుని మిథ్యాజ్ఞానము అనగా భ్రాంతివలన కలిగిన విషయ జ్ఞానము యధార్థ జ్ఞానమునకు విరుద్ధముగా వుండి యున్నందున తొలగిపోవును.

పునర్జన్మకు కారణరూపమైన మిథ్యాజ్ఞానము తొలగిపోయిన తరువాత **"య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైః సహ"** అను శ్లోకమునందు చెప్పబడినట్లుగా **"విద్వాంసుడు తిరిగి జన్మించదు"** అను వాక్యము అక్షర సత్యమే.

"నస భూయో ఽభిజాయతే" అను వాక్యము వలన పూర్ణ జ్ఞానము యొక్క ఫలము అవిద్య మొదలగు సంసారమునకు బీజమైన దానిని నివృత్తి చేయుట ద్వారా పునర్జన్మ యొక్క అభావమని చెప్పబడినది. మరియు అవిద్యా జనితమైన క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సంయోగమును జన్మమునకు కారణముగా చెప్పబడినది. అందుచేత ఆ అవిద్యను నివృత్తింపజేయునట్టి పూర్ణ జ్ఞానము యింతకు పూర్వము గూడ చెప్పబడినది. అయినను మరల చెప్పుచున్నారు -

13.27. సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్,
వినశ్య త్స్వ వినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి.

అనగా - బ్రహ్మ మొదలు చీమ పర్యంతము (అంబోజాసనుదాదిగాగ తృణ పర్యంతంబు విశ్వాత్ముడై సంభావంబున నుండు ప్రోడ) సమస్త ప్రాణులయందు సమ భావముతో

వ్యాపించియున్న పరమేశ్వరుని అనగా శరీరము, యింద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి, అవ్యక్తము మరియు ఆత్మకంటె గూడ వేఱుగా ఏ పరమేశ్వరుడు కలడో ఆ పరమేశ్వరుని సర్వభూతముల యందు సమ భావముతో వ్యాపించి యున్నట్లుగా చూచు పురుషుడు - (తనయందు నఖిలభూతములందు నొకభంగి, సమహితత్వంబున జరుగువాడు)

ఇచ్చట భూతములకంటె పరమేశ్వరుని అత్యంత విలక్షణములు గలవానిగా చూపించుట కొఱకు భూతములన్నియు నశించునవనియు మరియు పరమేశ్వరుడు అవినాశి యనియు విశేషణములు చెప్పబడినవి.

పూర్వపక్షము - అలా చెప్పినందువలన పరమేశ్వరుని విలక్షణత్వము ఎట్లు సిద్ధించును? అన్నచో -

సమాధానము - సమస్తమైన భావవికారములకు కారణమైన జన్మరూప భావ వికారమే మూలము. ఇతరములైన సర్వవిధములైన భావవికారములు జన్మించిన తరువాత జరుగునవి మరియు వినాశమందు సమాప్తమగునవి అయి వున్నవి. భావము అభావముగా అగుచున్న కారణమువలన వినాశము తరువాత ఎటువంటి భావవికారము వుండదు. అట్లేలయన ? **ధర్మి యున్నప్పుడే ధర్మములుండును.**

అందువలన అంతిమ భావవికారము యొక్క అభావమును (అవినశ్యంతం" అను పదము ద్వారా) అనువదించినప్పుడు ముందుగా జరుగు సమస్తమైన భావవికారముల యొక్క ఖండన వాటి కార్యముతో సహా జరుగును.

అందువలన పైన చెప్పబడినట్లుగా సమస్త భూతముల కంటె పరమేశ్వరుని అత్యంత విలక్షణత్వము మరియు నిర్విశేషత్వము మరియు అనన్యత్వము అనగా అద్వైతము అనగా ఏకత్వము చక్కగా సిద్ధించును. అందువలన ఈ విధముగా అనగా పైన చెప్పబడిన భావముతో పరమేశ్వరుని చూచునో అనగా గుర్తించునో ఆతడే చూచినవాడగును.

పూర్వపక్షము - అందరూ చూస్తున్నారు అలాంటి స్థితియందు "ఆతడే చూచిన వాడగును" అను విశేషణము వలన ఎటువంటి ప్రయోజనము సిద్ధించుచున్నది ?

సమాధానము - నిజమే. ఇతరులందరూ గూడ చూచుచున్నారు. కాని వారందరూ విపరీతముగా అనగా వున్నదానికి విరుద్ధముగా చూచుచున్నారు. అందుచేత "ఆతడే చూచుచున్నాడు" అను విశేషణ శబ్దము వాడబడినది.

అదెట్లన ? తిమిర రోగముతో దూషితమైన దృష్టిగలవాడు ఆకాశమునందు ఒకే కాలములో అనేకమంది చంద్రులను చూచును. అందువలన ఆతనికంటె ఒకే చంద్రుని చూచువాని విలక్షణత్వము అనగా విశేషణత్వము చెప్పబడినది. ఏలయన ? ఆతడే సరిగ్గా అనగా వున్నదానిని వున్నట్లుగా చూచుచున్నాడు. ఆ విధముగానే యిచ్చట గూడ ఏ పురుషుడు ఆత్మను పైన చెప్పబడినట్లుగా భేదరహితముగాను, ఒకటిగాను చూచుచున్నాడో ఆతనికి ఆ బ్రహ్మ పదార్థమును వేఱు వేఱుగాను అనేక ఆత్మలుగాను చూచునటువంటి విపరీత దర్శకులకంటె

వేఱుగా ఈ విశేషణము చెప్పబడినది. 'ఆతడే సరిగా చూచుచున్నాడు' అను విశేషణము చెప్పబడినది.

తాత్పర్యమేమన ? ఇతరులందరూ అనేక చంద్రులను చూచువాని వలె విపరీత భావముతో అనగా వ్యతిరేక దృష్టితో చూచుచున్నవారైనందున వారు చూచుచుండియు చూడనివారగుచున్నారు.

పైన చెప్పబడిన యథార్థ జ్ఞానముయొక్క ఫలమును చెప్పి దానిని స్తుతించవలయును. అందుకొఱకు యీ క్రింది శ్లోకము చెప్పబడుచున్నది.

13.28. సమం పశ్యన్హి సర్వత్ర సమవస్థిత మీశ్వరమ్,
న హినస్త్యాత్మనా ఽ ఽత్మానం తతో యాతి పరాంగతిమ్.

అనగా – ఏలయన ? సర్వత్ర – సర్వభూతముల యందును సమభావముతో నిండియున్న ఈశ్వరుని అనగా పై శ్లోకమునందు ఏ ఈశ్వరుని లక్షణములు చెప్పబడినవో ఆ పరమేశ్వరుని సర్వత్ర సమభావముతో చూచు పురుషుడు స్వయముగా తనంతట తానుగా హింసించుకొనడు. అందుచేత అనగా తనను తాను హింసించుకొననందున ఆతడు మోక్షరూపమైన పరమ ఉత్తమగతిని అనగా స్థితిని పొందును.

పూర్వపక్షము – ఏ ప్రాణి గూడ తనను తాను హింసించుకొనదు. అటువంటి స్థితియందు ఆ లేనిదానిని గురించి నిషేధపు ఆజ్ఞలు ఎందులకు చేయబడుచున్నవి ? "ఎవ్వడు తనను తాను స్వయముగా హింసించుకొనడు" అని చెప్పుట ఎందులకు ? అనగా అట్లు చెప్పుట వ్యర్థమే గదా ! ఎవ్వడో చెప్పినట్లుగా "భూమిమీద మరియు అంతరిక్షమునందు అగ్నిని వెలిగించరాదు. అన్నట్లుగా –

సమాధానము – అలా చెప్పుటయందు దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ? అజ్ఞానులు తమను తాము తిరస్కరించుకొనుట సహజమే. అజ్ఞానులందరూ అత్యంత ప్రసిద్ధము మరియు సాక్షాత్తూ ప్రత్యక్షముగా వున్న తన ఆత్మను తిరస్కరించుకొని అనాత్మ పదార్థములైన శరీరాదులను ఆత్మగా తలంచి అటుపైన ధర్మాధర్మములను ఆచరించి ఆ విధముగా ప్రాప్తించిన శరీర రూపమైన ఆత్మను నశింపజేసి తిరిగి మరల క్రొత్త ఆత్మను సంపాదించుకొందురు. మరల ఆ యాత్మను గూడ తమఅజ్ఞానము వలన నశింపజేసి మరొక దేహరూప ఆత్మను అట్లే దానిని గూడ నశింపజేసి మరొక క్రొత్త ఆత్మను (స్థూల దేహమును) పొందుతూ వుంటారు. ఈ విధముగా మరల మరల దేహరూప ఆత్మలను పొంది వాటిని హింసించుతూ వుంటారు. అందుచేత అజ్ఞానులందరూ ఆత్మ హంతకులే.

నిజమైన ఆత్మ కూడ అవిద్య కారణముగ గుర్తించబడనిదగుటచే ఎల్లవేళలా చంపబడిన దానివలెనే నిర్జీవమై పడి వుంటుంది. ఏలయన ? ఆ నిజమైన ఆత్మకు అది ప్రత్యక్షమై యున్నను దానికి తగిన ఫలము లభించదు. ఆ విధముగా విద్వాంసులు కానివారందరూ అనగా తన ఆత్మను గుర్తించని అజ్ఞానులందరూ ఆత్మను హింసించువారే అయి వున్నారు.

కాని ఆ విధముగా అజ్ఞానులుగాక పైన చెప్పబడినట్లుగా తన ఆత్మ స్వరూపమును గుర్తించినవారు రెండు విధములుగాను తమను తాము హింసించుకొనరు. అందుచేత అట్టివారు పరమగతిని అనగా ముక్తస్థితిని పొందుదురు. అనగా వారికి యింతకు పూర్వము చెప్పబడినట్లుగా మోక్షము అనగా జన్మ పరంపర లేని స్థితి కలుగును.

సర్వభూతముల యందును ఈశ్వరతత్వమును సమభావముతో నిండియున్నట్లుగా గ్రహించు పురుషులు ఆత్మద్వారా ఆత్మను నశింపజేసుకొనరు అని చెప్పుట యుక్తి సంగతము కాదు. ఏలయన ? తమ గుణము మరియు కర్మలయొక్క విలక్షణత్వముచేత భిన్న భిన్నములుగా జీవులయందు యీ విధముగా చూచుట కుదరదు. అని అందురేమోయని శంకించి ఈ క్రింది విధముగా చెప్పుచున్నారు -

13.29. ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః,
యః పశ్యతి తథా ఽ ఽత్మానమకర్తారం స పశ్యతి.

అనగా - "మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాత్" (చూ. శ్వేతా.ఉ. 4-10) అనగా **మాయను ప్రకృతిగా తెలియనగును.** మొదలగు మంత్రముల ననుసరించి **భగవంతుని యొక్క త్రిగుణములతో కూడియున్న ప్రకృతినే మాయయని అందురు.** మహతత్వము మొదలగు కార్య-కరణముల ఆకారముగ పరిణమించియున్న ఆ ప్రకృతి ద్వారానే మనస్సు, వాక్కు మరియు దేహముద్వారా జరుగుచున్న సర్వవిధ కర్మలు సర్వవిధములుగా చేయబడుచున్నవి. అట్లు ఏ యితర సాధనములచేత చేయబడుట లేదు అని ఎఱింగియున్న పురుషుడు.

మరియు ఆత్మను అనగా క్షేత్రజ్ఞుని ఏ పురుషుడు సమస్తమైన ఉపాధులు లేనటువంటి అకర్తగా చూచునో ఆతడే చూచును. అనగా ఆతడే పరమార్థ తత్వమును చూచినవాడగును. అట్లేలయన ? ఆకాశమువలె నిర్గుణము మరియు ఎటువంటి విశేషత్వము లేనటువంటి అకర్తయగు ఆత్మయందు భేదభావము కలిగియుండుట ఏ ప్రమాణముచేతను ఋజువు చేయబడదు. ఇది సత్యము.

అయినప్పటికి ఆ యథార్థ జ్ఞానమునే వేఱు శబ్దముల ద్వారా వ్యాఖ్యానించుచున్నారు-

13.30. యదా భూతపృథగ్భావ మేకస్థ మనుపశ్యతి,
తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా.

అనగా - ఏ కాలమునందు ఆ విద్వాంసుడు భూతములయొక్క వేఱు వేఱు భావములను అనగా భూతములయొక్క భిన్నత్వమును ఒకే ఆత్మయందు చేరి యున్నట్లుగా చూచునో అనగా శాస్త్రము మరియు గురువుయొక్క ఉపదేశ బలముతో మననము జేసి "ఇది యంతయు ఆత్మయే"నని ప్రత్యక్షరూపమున చూచునో

మరియు ఆ యాత్మనుండియే సర్వము కలుగుచున్నట్లుగా అనగా అన్నింటియొక్క ఉత్పత్తి - వికాసములు కలుగుచున్నట్లుగా చూచునో అనగా ఎప్పుడు ఆ పురుషుడు ఆత్మనుండియే

ప్రాణము, ఆత్మనుండియే కామము, ఆత్మనుండియే సంకల్పములు, ఆత్మనుండియే ఆకాశము, ఆత్మనుండియే తేజము అనగా అగ్ని, ఆత్మనుండియే జలము, ఆత్మనుండియే అన్నము ఆత్మనుండియే సర్వము ప్రకటితమై తిరిగి ఆత్మయందే లీనమగుచుండుట మొదలగు విధముగా సమస్తమైన విస్తారము ఆత్మనుండియే కలుగుచున్నట్లుగా చూచునో అప్పుడు ఆతడు బ్రహ్మమును పొందిన వాడగును. అనగా ఆతడు బ్రహ్మస్వరూపుడే అయిపోవును.

ఒకే ఆత్మ సర్వప్రాణులయొక్క శరీరములయందు వ్యాపించియున్నట్లుగా తలంచినచో అప్పుడు ఆ యాత్మకు ఆ యా శరీరముల యొక్క గుణదోషములతో సంబంధము కలిగియుండును. అనుశంక కలుగునేమోయని తలంచి ఈ క్రింది శ్లోకము చెప్పుచున్నారు -

13.31. అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వా త్పరమాత్మాయ మవ్యయః,
శరీరస్థో೭పి కౌంతేయ న కరోతి న లిప్యతే.

అనగా - మొదటి కారణమును చెప్పుచున్నారు - **దేనికి ఎటువంటి కారణము వుండదో దానిని 'అనాది' యని యందురు.** మరియు అనాది అను శబ్దమునకు భావవాచకము అనాదిత్వము. ఆ పరమాత్ముడు అనాది అయి వున్నందున అవ్యయుడు అయి వున్నాడు. ఏలయన ? **ఏ వస్తువునకు ఆరంభము అంటూ వుండునో ఆ వస్తువు తన రూపమునుండి క్షీణించును.** కాని ఈ పరమాత్మ అనాది అయివున్నందున మరియు అవయవరహితుడు అయి వున్నందున ఆయనకు క్షయము లేదు. **కావున ఆయన అవ్యయుడు.**

మరియు నిర్గుణుడైయున్న కారణముగ ఈ ఆత్మ దేహములయందు అనగా ఉపాధులయందు వ్యాపించి యుండియు అనగా శరీరములయందు నిండియుండియు ఎటువంటి కర్మలు ఆచరించడు. మరియు ఆ విధముగా ఎటువంటి కర్మలు ఆచరించని కారణముననే ఆ కర్మల ఫలములతో కూడ ఎటువంటి సంబంధము కలిగియుండడు. శరీరమునందు ఆత్మ ప్రతిఫలించును. అందుచేత శరీరమునందు వ్యాపించియున్నదని చెప్పుచున్నాము.

అట్లేలయన ? కర్తయైనవాడే కర్మల ఫలములతో సంబంధము కలిగియుండును. కాని ఈ ఆత్మ అకర్త అయి వున్నాడు. అందుచేత కర్మ ఫలములతో ఎటువంటి సంబంధము కలిగియుండడు. ఇదియే దీని తాత్పర్యము.

పూర్వపక్షము - అయితే శరీరమునందుండి కర్మలు చేయువాడు ఎవడు ? మరియు ఆ కర్మల ఫలములతో సంబంధము కలిగియున్నవాడు ? పరమాత్మకంటే వేరుగా వుండి శరీరము కలిగియుండి కర్మలు చేయుచున్నవాడు వేరొకడు కలడని తలంచినచో మరియు ఆతడే ఆ కర్మఫలముల యందు ఆసక్తి కలిగియున్నాడని తలంచినచో అప్పుడు "క్షేత్రజ్ఞునిగా కూడ నీవు నన్నే గుర్తించుము" అని క్షేత్రజ్ఞుడు ఈశ్వరుడు ఒక్కరేయని మీరు చెప్పిన మాట సరికాదేమో ?

ఈశ్వరుని కంటె వేఱుగా శరీరము గలవాడు మరియొకడు లేడని తలంచినచో అప్పుడు కర్మలు చేయువాడెవ్వడు ? ఆ కర్మల ఫలములతో తాదాత్మ్యమును పొందువాడెవ్వడో

స్పష్టముగా చెప్పవలసియుండును. అట్లుకాని యెడల వీటన్నింటికంటె వేఱుగా ఈశ్వరుడనువాడు లేనేలేడని చెప్పవలసి యుండును.

అసలు ముఖ్యమైన విషయమేమన ? భగవంతునిచేత స్వయముగా చెప్పబడిన ఈ ఉపనిష ద్రూప దర్శన శాస్త్రమంతయు దుర్విజ్ఞేయము అనగా ఎటువంటి అర్థము లేనిది మరియు దుర్వాచ్యము అనగా పిచ్చివాని ప్రలాపమనియు అందుచేతనే వైశేషికులు, సాంఖ్యులు, జైనులు మరియు బౌద్ధమతావలంబకులైన అందరిచేత ఈ ఉపనిష ద్రూప దర్శనశాస్త్రము త్యజింపబడినదని చెప్పవలసియుండును.

సమాధానము – "స్వభావస్తు ప్రవర్తతే" అనగా స్వభావమే వ్యవహరించుచున్నదని **యిందులకు సమాధానము.** అలా అని భగవంతుడు స్వయముగా చెప్పియున్నాడు గూడ. అట్లేలయన ? **అవిద్యయే స్వభావముగా గలవాడు మాత్రమే కర్మలు చేయును.** మరియు ఆ కర్మఫలములయందు తాదాత్మ్యమును పొందును అనగా ఆ ఫలములను అనుభవించుచుండును. అందుచేతనే ఈ ప్రపంచ రూప వ్యవహారమంతయు జరుగుచున్నది. నిజముగా అద్వితీయుడైన పరమాత్మయందు కర్తృత్వముగాని కర్మఫలములయందు లిప్తత్వముగాని లేవు. అందుచేత ఈ వాస్తవికమైన జ్ఞానదర్శనమునందు నిలిచియున్న జ్ఞాననిష్ఠులైన పరమహంస పరివ్రాజిక సన్యాసులకు, అవిద్యాకృతమైన సమస్త కర్మలను తిరస్కరించిన మహాత్ములకు కర్మలు చేయుటయందు ఎటువంటి అధికారము లేదు. **ఈ మాట భగవంతుని ద్వారా యీ గ్రంథమునందు అనేకచోట్ల పలుమార్లుగా చెప్పబడియున్నది.**

పరమాత్మ ఎటువంటి కర్మలు చేయడు మరియు ఆ కర్మ ఫలములయందు లిప్తుడు (ఆసక్తుడు) కాడు. అందులకు ఒక దృష్టాంతము చెప్పుచున్నారు.

13.32. యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యాదాకాశం నోపలిప్యతే,
సర్వత్రావస్థితో దేహే తథా ౨ ౨త్మా నోపలిప్యతే.

అనగా – ఆకాశము అంతటా వ్యాపించియుండియు సూక్ష్మపదార్థము అయి వున్నందున దేనితోనూ ఎటువంటి సంబంధము కలిగియుండదు. దేనితోడను కలసి అనగా ఏకమైయుండదు. అదే విధముగా ఆత్మ గూడ శరీరమునందంతటను వ్యాపించి యుండియు ఆ శరీరము యొక్క గుణదోషములతో ఎటువంటి సంబంధము కలిగియుండదు.

మరియు –

13.33. యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః,
క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత.

అనగా ఎట్లు ఒకే సూర్యుడు సమస్తమైన జగత్తును ప్రకాశింపజేయుచున్నాడో, అదే విధముగా మహాభూతములు మొదలు ధృతిపర్యంతము చెప్పబడుచున్న సమస్త క్షేత్రములను

ఆతడు ఒక్కడే అయి వుండియు ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు. ఎవరు ఆ విధముగా ప్రకాశింప జేయుచున్నారు ? క్షేత్రజ్ఞుడా లేక పరమాత్మయా ?

ఇచ్చట ఆత్మయందు సూర్యుని దృష్టాంతము రెండు విధములుగానూ అన్వయించు చున్నది. ఆత్మ సూర్యునివలె సమస్త శరీరములందు వున్నది ఒక్కడే. అయిననూ ఆ శరీరములతో తాదాత్మ్యమును పొందదు.

సమస్తమైన అధ్యాయము యొక్క అర్థమును సంక్షిప్తముగా చెప్పి ముగించుటకై ఈ క్రింది శ్లోకము చెప్పబడుచున్నది -

13.34. క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ యోరేవ మంతరం జ్ఞానచక్షుషా,
భూతప్రకృతి మోక్షం చ యే విదుర్యాంతి తే పరమ్.

అనగా - ఏ పురుషుడు శాస్త్రము మరియు గురువుయొక్క ఉపదేశము వలన జనించిన ఆత్మసాక్షాత్కారరూపమైన జ్ఞాన నేత్రముల ద్వారా యింతకు పూర్వము చెప్పబడిన క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞునియందు గల భేదమును ఆ రెంటియందు గల పరస్పర విలక్షణత్వమును యింతకు పూర్వము చూపబడిన పద్ధతి ననుసరించి ఎఱుంగునో మరియు ఆ విధముగానే అవ్యక్తమనబడు అవిద్యా రూపమైన భూతముల యొక్క ప్రకృతియొక్క మోక్షమును అనగా దానిని లేనట్లు చూచుట అను ప్రక్రియను గూడ ఎఱుంగునో అట్టి వారు పరమార్థతత్వ స్వరూపమైన బ్రహ్మమును పొందుదురు. అట్టివారికి పునర్జన్మ అనగా మరియొక దేహము కలుగదు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీమద్భగవద్గీతయందలి
క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ యోగమనబడు పదమూడవ అధ్యాయమునకు
శ్రీశ్రీశ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు
తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు - శ్రీ సదానంద భారతి.
ప్రణవాశ్రమము.

పదునాల్గవ అధ్యాయము

ఉత్పన్నములగు అనగా యింద్రియ గోచరములగు రూపములను దాల్చు వస్తువు లన్నియు క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సంయోగము అనగా కలయిక వలన ఉత్పన్నమగు చుండును. ఈ విషయము యింతకు పూర్వమే చెప్పబడినది. అవి ఎట్లు ఉత్పన్నమగుచున్నవి? అనగా ఏ విధముగా రూపములను పొందుచున్నవి ? ఈ రహస్యమును తెలుపుటకొఱకు "పరం భూయః" మొదలగు శ్లోకములతో కూడిన ఈ పదునాల్గవ అధ్యాయము ఆరంభించబడుచున్నది.

అట్లు కాకున్న ఈశ్వరుని స్వాధీనమునందుండియే క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుడు జగత్తునకు కారణమగుచున్నారు. **సాంఖ్యుల ననుసరించి స్వతంత్రముగా క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుడు జగత్తునకు కారణమగుట లేదు.** ఈ విషయమును తెలియజేయుట కొఱకే ఈ అధ్యాయము ఆరంభించబడుచున్నది.

మరియు **ప్రకృతియందు నిండియుండుట మరియు గుణ విషయికమైన ఆసక్తి యీ రెండే జగత్తునకు కారణములు.** అయితే ఏ గుణమునందు ఏ విధమగు ఆసక్తి కలుగును? గుణములు ఎటువంటివి ? అవి ఎన్ని ? అవి ఎట్లు బంధించుచున్నవి ? గుణముల నుండి ముక్తి ఎట్లు కలుగును ? మరియు ముక్తత్వపు లక్షణము లెట్లుండును ? ఈ విషయములన్నియు చెప్పుట కొఱకు గూడ ఈ అధ్యాయము ఆరంభించబడుచున్నది. భగవంతుడు చెప్పుచున్నాడు-

14.1. పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్తమమ్,
యజ్జ్ఞాత్వా మునయః సర్వే పరాం సిద్ధిమితో గతాః.

అనగా – 'పరమ్' అను ఈ పదమునకు దూరముగా నున్న "జ్ఞానమ్" అను పదముతో సంబంధము కలదు.

సర్వవిధ జ్ఞానములలో ఉత్తమమైన పరమ జ్ఞానమును అనగా పరమైన వస్తువ విషయికమైనందున అది పరమైనది అయి వున్నది. మరియు ఉత్తమమైన ఫలముతో కూడియున్నదై యున్నందున అది సమస్త జ్ఞానములలోను ఉత్తమమైనది అయి వున్నది. ఆ **పరమ ఉత్తమమైన జ్ఞానమును,** యింతకు పూర్వము అన్ని అధ్యాయములయందు అనేకమార్లు చెప్పబడియున్నప్పటికి మరల యిప్పుడు సవివరముగా చెప్పుచున్నాను –

ఇచ్చట "జ్ఞానములలో" అను శబ్దము వలన అమానిత్వము మొదలగు జ్ఞాన సాధనములు గ్రహించబడవు. కాని యజ్ఞము మొదలగు జ్ఞేయము అనగా తెలియబడుచున్న వస్తువులకు సంబంధించిన జ్ఞానములు గ్రహించబడును.

ఆ యజ్ఞాది విషయికమైన జ్ఞానములు మోక్షమును కలిగించునవి కావు. అనగా మోక్షస్థితిని కలుగజేయుటకు పనికిరావు. మరి యిప్పుడు ఈ అధ్యాయమునందు చెప్పబడు జ్ఞానము మోక్షస్థితిని కలిగించగల సామర్థ్యము కలదైయున్నది. అందువలన "పరమ" మరియు "ఉత్తమ" అను ఈ రెండు శబ్దముల ద్వారా శ్రోతయొక్క బుద్ధియందు రుచి కలిగించుటకై అట్లు విశేషణముల ద్వారా చెప్పబడుచున్నది.

ఏ జ్ఞానమును పొంది మననశీలురై సంన్యసించియున్న పురుషులు ఈ దేహబంధము నుండి విడువడిన తదనంతరము మోక్షరూపమైన పరమ సిద్ధిని పొందుదురో అటువంటి పరమ ఉత్తమ జ్ఞానమును గురించి చెప్పెదను.

ఇటువంటి పరమ ఉత్తమ జ్ఞానము ద్వారా లభించిన సిద్ధికి అవ్యభిచారిత్వము అనగా నిత్యత్వమును చూపుచున్నారు.

14.2. ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః,
సర్గే ఽపి నోపజాయంతే ప్రలయే న వ్యథంతి చ.

అనగా - పైన చెప్పబడిన పరమోత్తమ జ్ఞానమును జ్ఞాన సాధనముల సావధాన పూర్వకమైన సాధన ననుష్ఠించి నాతో సమానముగా ఏకరూపత్వమును పొందిన పురుషులు సృష్టియొక్క ఉత్పత్తి కాలమునందు గూడ తిరిగి జన్మించరు. మరియు ప్రళయకాలమునందు సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ నశించిననూ పరమోత్తమ జ్ఞానమును పొంది పరమాత్మ రూపముగా స్థిరముగా వుందురు. అనగా **పరమాత్మ రూపముననే యుందురు.** ఈ ఫలవర్ణన జ్ఞానముయొక్క విశిష్టతను తెలుపుటకొఱకు చేయబడినది. ఇచ్చట "సాధర్మ్యము" యొక్క అర్థము సమాన ధర్మము కాదు. ఏలయన ? **గీతాశాస్త్రమునందు క్షేత్రజ్ఞుడు మరియు ఈశ్వరునికి ఎటువంటి భేదము స్వీకరించబడలేదు.**

ఇప్పుడు ఈ విధముగా క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుని యొక్క సంయోగము భూతముల కారణముగా జరుగుచున్నదని చెప్పుచున్నారు.

14.3. మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్గర్భం దధామ్యహమ్,
సంభవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత.

అనగా - ఈశ్వరుడనైన నాయొక్క మాయ, త్రిగుణమయీ **ప్రకృతి, సమస్త భూతములకు యోని అనగా కారణమై యున్నది.** సమస్తమైన కార్యములకంటె అనగా ఉత్పత్తి చేయు అన్ని యితర వస్తువులకంటె పెద్దదైన కారణముచే మరియు తన వికారములనన్నింటిని తానే ధరించునదై యున్నందున ప్రకృతియే **"మహత్బ్రహ్మ"** అను విశేషణము ద్వారా విశేషించబడినది.

ఆ "మహత్ బ్రహ్మరూపమైన యోనియందు నేను అనగా **క్షేత్రము మరియు క్షేత్రజ్ఞుడు ఈ రెండు ప్రకృతి రూపముల శక్తితో కూడియున్న ఈశ్వరుడు హిరణ్యగర్భుని యొక్క జన్మమునకు**

బీజరూపమైన గర్భమును అనగా **సమస్త భూతములయొక్క ఉత్పత్తికి కారణరూపమైన బీజమును స్థాపించుచుందును.** అనగా అవిద్య, కోరిక (కామము) కర్మ మరియు ఉపాధుల యొక్క స్వరూపములను కల్పించు క్షేత్రమును క్షేత్రజ్ఞునితో సంయోగము చేయుచుందును.

ఓ భారత ! ఆ గర్భాదానము వలన హిరణ్యగర్భుని యొక్క ఉత్పత్తి ద్వారా సమస్త భూతములు ఏర్పడుచున్నవి.

14.4. సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతి యాః,
తాసాం బ్రహ్మ మహద్యోనిరహం బీజప్రదః పితా.

అనగా – ఓ కుంతీపుత్రా ! దేవతలు, పితృదేవతలు, మనుష్యులు, పశువులు మరియు మృగములు మొదలగు సమస్త యోనులయందు ఏ మూర్తరూపములు అనగా భిన్న భిన్న ఆకృతులు గలిగిన శరీరములు, వాటి అవయవములు మొదలగువాటిని కల్పించు లేక రచించు వ్యక్తులు పుట్టుచుందురో, ఆ మూర్తులన్నింటి యొక్క సర్వవిధములుగా ఉన్న బ్రహ్మరూపమున వున్న **నాయొక్క మహామాయ గర్భమును ధరించు యోని అయి వున్నది.** మరియు ఈశ్వరుడనైన నేను బీజమును ప్రదానము చేయు (వేయు) అనగా గర్భాదానము చేయు తండ్రినై యున్నాను.

ఆ గుణములు ఏవి అనగా ఎటువంటివి ? మరియు అవి ఎట్లు బంధించును ? ఆ విషయము చెప్పుచున్నారు –

14.5. సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతి సంభవాః,
నిబధ్నంతి మహాబాహూ దేహే దేహిన మవ్యయమ్.

అనగా – సత్త్వ, రజ మరియు తమ అను పేర్లు గల ఈ మూడు గుణములు అయి వున్నవి. "గుణ" అను శబ్దము పారిభాషిక శబ్దమై యున్నది. ఇచ్చట రూపము, రసము మొదలగువాటివలె ఏదో **ఒక ద్రవ్యమును ఆశ్రయించి ఈ గుణములు లేవు.** మరియు గుణము మరియు గుణవంతుడు (ప్రకృతి) అను భేదము గూడ యిచ్చట గణింపబడదు. అనగా అట్టి భేదములేదు.

ఏ విధముగా రూపము మొదలగు గుణములు ద్రవ్యమును ఆశ్రయించి యుండునో అదే విధముగా **ఈ సత్త్వాది గుణములు ఎల్లప్పుడు క్షేత్రజ్ఞుని అధీనమునందుండియే అవిద్యాత్మకములు అయి వున్నందున క్షేత్రమును బంధించుచుందును.** ఆ క్షేత్రజ్ఞుని ఆశ్రయముగా (ఆధారముగ) జేసుకొనియే యీ గుణములు తమ స్వరూపములను ప్రకటించు సామర్థ్యము కలిగియున్నవి. అందుచేత క్షేత్రములను బంధించుచుందును అని చెప్పబడినది.

(ఎవని బాహువులు అనగా చేతులు అత్యంత సామర్థ్యము కలిగి మోకాళ్ళవరకు కలిగి పొడవుగా వుండునో అనగా ఆజానుబాహుడై యుండునో అట్టి మనిషిని మహా బాహువులు గలవాడందురు.)

ఓ మహాబాహో ! భగవంతుని **మాయవలన పుట్టిన ఈ మూడు గుణములు** ఈ శరీరమునందుండి శరీరమును ధరించియున్న నాశము లేనటువంటి అనగా అవినాశియైన **క్షేత్రజ్ఞుని బంధించుచున్నవి.** క్షేత్రజ్ఞుని అవినాశిత్వమును గురించి "అనాదిత్వాన్" మొదలగు శ్లోకములయందు (చూ. 13.31.) వివరముగా చెప్పబడియున్నది.

పూర్వపక్షము – మీరు ముందుగా అనగా యింతకు పూర్వము దేహి – ఆత్మలిప్తుడు **కాదు** అని చెప్పియున్నారు. మరి యిచ్చట **"గుణములు ఆతనిని బంధించును"** అను **తద్విరుద్ధమైన** మాట ఎట్లు చెప్పబడుచున్నది ?

సమాధానము – "ఇవ" శబ్దమును అధ్యాహారము జేసి అనగా లోపింపజేసి మేము మీరు చెప్పుచున్న దోషమును తొలగించియున్నాము. అనగా **నిజముగా బంధించవు. బంధించుచున్నట్లుగా తోచును.**

14.6. తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వా త్ప్రకాశక మనామయమ్,
సుఖసంగేన బధ్నాతి జ్ఞానసంగేన చానఘ.

అనగా – ఆ సత్త్వము మొదలగు మూడు గుణములలో ముందుగా సత్త్వగుణ **లక్షణముల** గురించి చెప్పబడుచున్నది.

సత్త్వగుణము స్ఫటికమువలె నిర్మలమైనది అయినందున ప్రకాశము గలది మరియు ప్రమాద రహితమైనది. అయినప్పటికి గూడ అది గుణము అయినందున **ఆత్మను బంధించు స్వభావము** కలిగియున్నది.

అది ఎట్లు బంధించును ? అన్నచో – **సుఖాసక్తిని కలిగించుట ద్వారా బంధించు**చున్నది. నిజముగా విచారించి చూచిన విషయరూపమైన సుఖము విషయి అనగా విషయములను అనుభవించువాడు అయిన ఆత్మను "నేను సుఖముగా వుండగోరుచున్నాను లేక నేను సుఖముగా వున్నాను" అను భావముతో సంబంధమును కల్పించి అనగా సుఖమునిచ్చు విషయముతో సంబంధమును కల్పించి **ఆత్మను మిథ్యా సుఖమునందు బంధించును.** దీనినే అవిద్య అని అందురు. ఏలయన ? విషయము యొక్క ధర్మములు విషయినందు వుండవు. మరియు **కోరిక మొదలు ధృతివరకును గల సమస్త ధర్మములు విషయరూపమైన క్షేత్రమునకు సంబంధించినవే.** ఈ మాటను భగవంతుడే చెప్పియున్నాడు.

అందువలన యిప్పుడు సిద్ధించిన దేమన ? ఏదైతే అవిద్య వలన కలిగిన ఆరోపిత భావముతో ఆత్మయొక్క స్వంత ధర్మరూపముగా పరిణమించుచున్నదో మరియు **విషయము విషయి యొక్క అజ్ఞానమే స్వరూపముగా గలదై యున్నదో ఇటువంటి అవిద్య కారణముగానే సత్త్వగుణము అనాత్మ రూపమైన** సుఖమునందు ఆత్మను ఆసక్తునిగా చేయుచున్నట్లుగా వ్యవహరించుచున్నది. అనగా నిజముగా ఆత్మకు విషయముల వలన కలుగు సుఖములతో ఎటువంటి సంబంధము వుండదు. కాని అవిద్య ఆ యాత్మను సుఖవంతునిగా సృష్టించుచున్నది. అదే విధముగా ఈ సత్త్వగుణము ఆత్మను జ్ఞానము ద్వారా గూడ బంధించుచున్నది.

జ్ఞానము గూడ సుఖముతో మిత్రభావము కలిగియున్నదై యున్నందున క్షేత్రము అనగా అంతఃకరణము యొక్క ధర్మమే అయి వున్నది. **జ్ఞానము ఆత్మధర్మము కాదు.** అట్లేలయన? జ్ఞానమును ఆత్మ ధర్మమని ఒప్పుకొన్న యెడల దానియందు ఆసక్తి కలిగియుండుట మరియు ఆత్మ బంధింపబడుట కుదరవు. అందుచేత ఓ పాపరహితుడా ! (అనగా ఎటువంటి వ్యసనములు లేనటువంటి అర్జునుడు !) సుఖముల వలెనే జ్ఞానము మొదలగువాటితో సంబంధము గూడ అనగా బంధించు గుణముగలవి గూడ అయిన వాటినన్నింటిని ఒప్పుకొనవలసి యుండును.

14.7. రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవమ్,
తన్నిబధ్నాతి కౌంతేయ కర్మసంగేన దేహినమ్.

అనగా – అప్రాప్య వస్తువు అనగా తనవద్ద లేనట్టి వస్తువును పొందగోరు కోరికను "తృష్ణ" అని యందురు. మరియు ప్రాప్తించియున్న వస్తువుల యందు మనస్సులో ప్రతిరూపమైన స్నేహభావము కలిగియుండుటను "ఆసక్తి" యందురు. ఈ తృష్ణ మరియు ఆసక్తుల యొక్క ఉత్పత్తికి కారణరూపమైన రాగాత్మికా భావమును రజోగుణముగా గుర్తించుము. అనగా కాషాయము మొదలగు రంగులవలె పురుషునకు విషయములతో అనగా విషయములయందు ఆసక్తిని కలిగించి ఆ విషయ రూపముగా చేయునదైయున్నందున దీనిని అనగా ఈ రజో గుణమును రాగరూపము కలదిగా తెలుసుకొనుము.

ఓ కుంతీ పుత్రా ! ఈ రజోగుణము ఈ ఈ స్థూల సూక్ష్మాది శరీరములను ధరించియున్న **క్షేత్రజ్ఞుని కర్మాసక్తి ద్వారా బంధించుచున్నది.** దృష్టము అనగా నేత్రములకు కనుపించు మరియు అదృష్టము అనగా యింద్రియములకు తోచనటువంటి ఫలములను కలిగించు కర్మలు చేయుటయందు గల ఆసక్తిని అనగా తత్పరతను అనగా ఉత్సాహమును కర్మాసక్తి యని అందురు. **ఆ కర్మాసక్తి ద్వారా ఈ రజోగుణము పురుషుని అనగా క్షేత్రజ్ఞుని అనగా ఆత్మను బంధించుచున్నది.**

14.8. తమస్త్వ జ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్,
ప్రమాదాలస్య నిద్రాభిస్తన్నిబధ్నాతి భారత.

అనగా – మరియు దేహములను ధరించిన పురుషులనందరిని మోహింపజేయు తమోగుణమును అనగా జీవులయొక్క అంతకరణములందు (**దేహమందుండి ఆ దేహముతో తాదాత్మ్యమును చెందియున్న ఆత్మ జీవుడనబడును**) మోహము, అవివేకము మొదలగు దుష్టభావములను కలిగించు (తమో గుణము) తమ అను మూడవ గుణమును అజ్ఞానము వలన కలిగినదిగా నీవు తెలుసుకొనుము. ఓ భారత ! ఆ తమోగుణము జీవులను ప్రమాదము, సోమరితనము మరియు నిద్ర ద్వారా బంధించుచున్నది.

అయినప్పటికి ఆ గుణముల యొక్క అనగా ఆ గుణముల వలన చేయబడు వ్యాపారములను అనగా కర్మలను గురించి సంక్షేపముగా చెప్పబడుచున్నది –

14.9 సత్వం సుఖే సంజయతి రజః కర్మణి భారత,
జ్ఞానమావృత్య తు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత.

అనగా – ఓ భారత ! సత్వగుణము సుఖమునందు వుంచును. మరియు రజోగుణము కర్మలు చేయుటయందు లగ్నము గావించును. మరియు తమోగుణము సత్వగుణము ఉత్పన్నమై వివేకముతో కూడిన జ్ఞానమును తన ఆవరణాత్మకమైన స్వభావముచేత కప్పివుంచి పురుషుని మరల ప్రమాదమునందు పడవేయును. ప్రాప్తించిన కర్తవ్యమును చేయకుండుటయే అనగా ఆచరించకుండుటయే ప్రమాదము.

ఈ మూడు గుణములు తమ తమ కార్యములను ఎప్పుడు చేయును ? అన్నచో – చెప్పుచున్నారు –

14.10. రజస్తమశ్చాభి భూయ సత్వం భవతి భారత,
రజః సత్త్వం తమశ్చైవ తమః సత్వం రజస్తథా.

అనగా – ఓ భారతా ! రజోగుణము మరియు తమోగుణము ఈ రెంటిని తన బలముచే అణచివుంచి ఎప్పుడు సత్వగుణము వృద్ధిని పొందునో అప్పుడు అది తన స్వరూపమును పొందినటువంటి సత్వగుణము తన కార్యములైన జ్ఞాన సంపాదనము మరియు సుఖాదుల ననుభవించుట మొదలగు కార్యములను చేయనారంభించును.

మరియు సత్వగుణము మరియు తమోగుణము ఈ రెంటిని అణచివుంచి ఎప్పుడు రజోగుణము విజృంభించునో అప్పుడు అది కర్మలు చేయుటయందు తృష్ణ అనగా తీవ్రమైన కోరిక మొదలగు వాటితో ప్రేరేపించబడి కార్యములు చేయనారంభించును.

అదే విధముగా సత్వగుణము మరియు రజోగుణము వీటి రెంటిని అధిగమించి ఎప్పుడైతే తమోగుణము వృద్ధిని పొందునో అప్పుడు అది జ్ఞానమును కప్పివుంచుట మొదలగు తన కార్యములను చేయనారంభించును.

ఏ కాలమునందు ఏ గుణము వృద్ధిని పొందియుండునో ఆ కాలమునందు ఆ గుణములక్షు సంబంధించిన ఏ ఏ చిహ్నములు ఎట్లుండునో చెప్పుచున్నారు –

14.11. సర్వద్వారేషు దేహే ఽస్మిన్ప్రకాశ ఉపజాయతే,
జ్ఞానం యదా తదా విద్యాద్వివృద్ధం సత్త్వమిత్యుత.

అనగా – ఎప్పుడు ఈ శరీరమునందలి అన్ని ద్వారములందును అనగా ఆత్మయొక్క ప్రసారణకు ద్వారములుగా వున్న కన్నులు, చెవ్వులు మొదలగు సమస్త యింద్రియములందు ప్రకాశము కలిగి అంతఃకరణము అనగా బుద్ధియందు కలుగు వృత్తిని ప్రకాశమందురు. ఆ ప్రకాశమే జ్ఞానమనబడుచున్నది. జ్ఞానమనబడు ఈ ప్రకాశము ఎప్పుడు శరీరమునందలి ద్వారములయందు అనగా యింద్రియముల యందు ప్రకాశించునో అప్పుడు ఈ జ్ఞానముయొక్క

ఈ ప్రకాశ రూపముతో వున్న చిహ్నము ద్వారానే యిప్పుడు సత్వగుణము వృద్ధియందున్నదని గ్రహించవలయును.

రజోగుణము వృద్ధిని పొందియున్నప్పుడు దాని గుర్తులు అనగా దాని చిహ్నములు ఈ క్రింది విధముగా వుండును.

**14.12. లోభః ప్రవృత్తిరారంభః కర్మణామశమః స్పృహా,
రజస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరతర్షభ.**

అనగా - ఓ భరత వంశోత్తమా ! లోభము అనగా యితరుల సంపదను అక్రమంగా పొందవలయునను కోరిక, ప్రవృత్తి అనగా సామాన్య భావము ప్రాపంచిక వ్యాపారములందు రుచి, ఆసక్తి మరియు కర్మలు చేయుట ఆరంభించుట మరియు అశాంతి అనిగాని నిశ్చింతగా లేకుండుట, హర్షము మరియు ప్రాపంచిక విషయములందు రాగభావము కలిగియుండుట, మరియు లాలస అనగా సామాన్య భావముతో సమస్తమైన విషయములయందు అనగా ప్రాపంచిక వస్తువులయందు తృష్ణ అనగా వాటినన్నింటిని కలిగియుండవలయునన్న బుద్ధి మొదలగు చిహ్నములన్నియు రజోగుణము అభివృద్ధి చెందియున్నప్పుడు కలుగుచుండును అనగా ప్రకటితమగును.

**14.13. అప్రకాశో ఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ,
తమ స్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునందన.**

అనగా - ఓ కురునందనా ! అప్రకాశము అనగా మిక్కిలి అవివేకము ప్రవృత్తి అనగా కర్మలు చేయవలయునన్న కోరిక లేకుండుట ఆతని యొక్క కార్యములన్నియు ప్రమాదము మరియు మోహము అనగా అవివేకముతో కూడియున్న మూఢత్వము ఈ చిహ్నములన్నియు తమోగుణము వృద్ధిచెందినప్పుడు తోచునవి.

మరణ సమయమున కలుగు స్థితి కలిగినప్పుడు ఏ ఫలము లభించునో అది అంతయు ఆసక్తి మరియు రాగభేదముచేత కలుగునవి మరియు గుణములవలన కలిగినవే అగుచున్నవి. ఆ విషయము చెప్పబోవుచున్నారు.

**14.14. యదా సత్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్,
తదోత్తమవిదాం లోకానమలాన్ ప్రతి పద్యతే.**

అనగా - ఎప్పుడైతే ఈ దేహమును ధరించిన జీవుడు సత్వగుణము వృద్ధిని పొందియున్నప్పుడు తన దేహమును త్యజించునో అప్పుడు ఆ జీవుడు సర్వోత్తమ తత్వమును ఎఱింగిన మహనీయుల అనగా మహత్తత్వము మొదలగువాటిని బాగుగా ఎఱింగిన నిర్మలము అనగా మలరహితమైన లోకమును పొందును.

14.15. రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసంగిషు జాయతే,
తథా ప్రలీన స్తమసి మూఢ యోనిషు జాయతే.

అనగా - రజోగుణము బాగుగా వృద్ధి చెందియున్నప్పుడు దేహత్యాగము చేసిన జీవుడు కర్మాసక్తులయందు అనగా కర్మలు చేయుటయందు ఎక్కువ ఆసక్తి కలిగియున్న మనుష్య సమాజమునందు మరల దేహమును పొందును. అట్లే తమోగుణము వృద్ధియందున్న కాలములో దేహ త్యాగము చేసిన జీవుడు మూఢ యోనియందు అనగా పశుపక్ష్యాదుల దేహమును పొందును.

ఇప్పుడు యింతకు పూర్వము చెప్పిన శ్లోకముల యొక్క సారమును చెప్పుచున్నారు-

14.16. కర్మణః సుకృతస్యాహుః సాత్వికం నిర్మలం ఫలమ్,
రజసస్తు ఫలం దుఃఖ మజ్ఞానం తమసః ఫలమ్.

అనగా - మహాపండితులైన పురుషులు శుభకర్మలకు అనగా సాత్విక కర్మలయొక్క ఫలము సాత్వికము మరియు నిర్మలమై యుండునని చెప్పియున్నారు.

మరియు రాజస గుణవృద్ధి కాలమందు చేయబడిన కర్మల యొక్క ఫలము దుఃఖమని చెప్పియున్నారు. అనగా కర్మవికారముచేత రాజస గుణవృద్ధియందు చేయబడిన కర్మల ఫలము గూడ ఆ కర్మయొక్క కారణము ననుసరించి దుఃఖరూపమైన రాజసమే యగును. అని చెప్పి యున్నారు.

మరియు ఆ విధముగానే తామసగుణము ప్రధానముగా ఉన్న కాలమందు చేయబడిన కర్మలయొక్క ఫలము అనగా అధర్మము మరియు పాపకర్మల యొక్క ఫలము అజ్ఞానమని చెప్పియున్నారు.

గుణముల వలన ఉత్పన్నమగును; అనగా ఏమి జరుగును ? అన్నచో - చెప్పుచున్నారు -

14.17. సత్వాత్సంజాయతే జ్ఞానం రాజసో లోభ ఏవ చ,
ప్రమాదమోహౌ తమ సో భవతో ఒజ్ఞానమేవ చ.

అనగా - వృద్ధిని పొందియున్న సత్వగుణము వలన జ్ఞానము కలుగును. మరియు రజోగుణము వృద్ధిని పొందియున్నచో లోభగుణము వృద్ధిని పొందును. అట్లే తమో గుణము వృద్ధిని పొందియున్నచో ప్రమాదము మరియు మోహము ఈ రెండూ ప్రకోపించును. వాటితో పాటు అజ్ఞానము గూడ అభివృద్ధిని పొందును.

మరియు -

14.18. ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః,
జఘన్యగుణవృత్తస్థా అధో గచ్ఛంతి తామసాః

అనగా - సత్వగుణము అభివృద్ధి చెందియున్న పురుషుడు పునర్జన్మయందు వుచ్చస్థానమును పొందును. అనగా దేవలోకము మొదలగు ఉచ్చలోకములందు జేరును.

రజోగుణముతో కూడియున్న పురుషుడు మధ్యలోకమునందే యుండును. అనగా మానవ యోనులయందు దేహమును పొందును. ఇంక

జఘన్యమైన అనగా పాపభూయిష్టములైన తమోగుణముతో కూడియున్న పురుషుడు ఆ తమోగుణ ప్రేరితములైన కార్యములు నిద్ర మరియు సోమరితనము మొదలగువాటియందు మగ్నమై క్రింది లోకములందు అనగా పశువులు, పక్షులు మొదలగు నీచయోనులయందు దేహమును పొందును.

ప్రకృతియందు అనగా ప్రకృతిరూపమైన స్థూలదేహాదుల యందుండి అదియే నేనని తలంచు మిధ్యాజ్ఞానముతో కూడియున్న పురుషునకు సుఖము దుఃఖము మరియు మోహారూపము అయిన భోగరూప గుణములయందు కలుగుచున్న "నేను సుఖవంతుడను. నేను దుఃఖవంతుడను లేక నేను మూఢుడను" అను యీ విధమగు భావములతో కూడి వుండుటయే యీ పురుషునకు మంచి చెడ్డ యోనులయందు దేహములను పొందుటకు ప్రతిరూపమైన సంసారమునకు కారణమగుచున్నది. ఈ మాట యింతకు పూర్వము పదమూడవ అధ్యాయమునందు సంక్షేపముగా చెప్పబడినది. దానినే యిచ్చట **"సత్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతి సంభవా"** (చూ. గీత 14.5) అను శ్లోకము మొదలు పదునెనిమిదవ శ్లోకము వరకు గుణముల యొక్క స్వరూపము. గుణముల యొక్క కార్యములు ఆ గుణముల కార్యములచే బంధకత్వము మరియు గుణముల యొక్క కార్యముల ద్వారా బంధింపబడియున్న పురుషునికి కలుగు గతి (స్థితి) మొదలగు యీ అన్ని మిథ్యా జ్ఞానరూపమైన అజ్ఞాన మూలక బంధములు కలుగుటకు హేతువులైన కారణములు మొదలగువాటిని విశదముగా చెప్పి, ఇప్పుడు యధార్థ జ్ఞానము వలన కలుగు మోక్షమును గురించి చెప్పవలసి యున్నది. అందులకు భగవంతుడు యిట్లు చెప్పుచున్నాడు -

14.19. నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టా ఽనుపశ్యతి,
గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సో ఽధిగచ్ఛతి.

అనగా - ద్రష్టయైన పురుషుడు జ్ఞానమును పొంది, కార్యములు, కరణములు అనగా కార్యములను చేయు సాధనములు మరియు విషయముల ఆకారముగా పరిణమించిన గుణములకంటె వేఱుగ వేఱొక కర్తను చూడడో అనగా అన్ని అవస్థలయందును వున్నటువంటి ఆ గుణములే సమస్త కర్మలకు కర్తలనియు మరియు ఆ గుణములు చేయు వ్యాపారములకు **సాక్షిరూపముగా ఆత్మను గుణములకంటే వేఱుగ ఎఱుంగునో** అప్పుడు కేవలము ద్రష్టరూపమున వున్న ఆ ఆత్మరూప పురుషుడు నా భావమును పొందును. అనగా ఈశ్వర భావమును పొందును.

పురుషుడు ఈశ్వర భావమును ఎట్లు పొందును ? అన్నచో చెప్పుచున్నారు -

14.20. గుణా నేతానతీత్య త్రీందేహీ దేహసముద్భవాన్,
జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైర్విముక్తో ఽమృతమశ్నుతే.

అనగా - దేహోత్పత్తికి కారణభూతమైన ఈ మాయోపాధిని కలిగియున్న యింతకు పూర్వము చెప్పబడినటువంటి సత్వ, రజ, తమోగుణముల మూడింటిని అధిగమించి అనగా

దేహాదులయందు వున్నప్పుడే ఈ గుణములను అధిగమించి దేహధారియైన విద్వాంసుడు దేహముతో వున్న కాలమందే జన్మము, మృత్యువు, వృద్ధాప్యము మరియు సర్వవిధ దుఃఖములు తనకు సంబంధించినవి కావని వాటినుండి విడువడి అమృతత్వమును అనగా తనకు మృత్యువు లేదను భావమును పొందును. అభిప్రాయమేమన ? ఈ విధముగా ఆ విద్వాంసుడైన పురుషుడు అనగా యింతకు పూర్వము దేహాదులతో తాదాత్మ్యమును పొంది జన్మమరణములు తనకు కలవని తలంచిన పురుషుడు యిట్టి జ్ఞానమును పొందుట ద్వారా నా భావమును అనగా జన్మమరణాదులు లేని ఈశ్వరభావమును పొందును.

'శరీరమును అనగా పంచభూతాత్మకమైన **దేహమును ధరించియున్న జీవుడు దేహమును ధరించియుండగానే త్రిగుణములను అధిగమించి అమృతత్వమును అనుభవించును'** అను ప్రశ్నకు బీజరూపముగా వున్న ఈ వాక్యమును విని అర్జునుడు యిట్లనెను -

14.21. కైర్లింగై స్త్రీన్గుణానేతానతీతో భవతి ప్రభో,
కిమాచారః కథం చైతాంస్త్రీన్గుణానతివర్తతే.

అనగా - ఓ ప్రభూ ! ఇంతకు పూర్వము మీచేత వర్ణించబడిన మూడు గుణములకు అతీతముగా అధిగమించియున్న పురుషుడు ఏ ఏ లక్షణములు కలిగియున్నప్పుడు ఆ మూడు గుణముల నుండి ముక్తుడగును ? అప్పుడు ఆతని ఆచరణ ఎట్లుండును ? మరియు మానవ దేహధారియైన పురుషుడు ఏ విధముగా అనగా ఎట్టి ఉపాయములచే ఈ మూడు గుణములకు అతీతుడుగా అనగా అధిగమించినవాడుగా వుండును.

ఈ పై శ్లోకమునందు అర్జునుడు గుణములను అధిగమించియున్న పురుషుని లక్షణము ఎట్లుండుననియు మరియు గుణాతీతుడగుటకు సాధనములైన ఉపాయము లెట్లుండును ? అని అడిగియున్నాడు. ఆ రెండు ప్రశ్నలకు తగు సమాధానము చెప్పుటకై భగవంతుడిట్లనెను. అర్జునా ! నీవు ముందుగా గుణాతీతుడైన పురుషుడు ఎటువంటి లక్షణములు కలిగియుండునో చెప్పెదను - వినుము -

14.22. ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాండవ,
న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాంక్షతి.

అనగా - **సత్వగుణము యొక్క కార్యము ప్రకాశము రజోగుణము యొక్క కార్యము ప్రవృత్తి మరియు తమోగుణము యొక్క కార్యము మోహము.** ఈ గుణములు వృద్ధిని చెందియున్నప్పుడు అనగా విషయములందు నిమగ్నమై యున్నప్పుడు అప్పుడు ఈ గుణములతో కూడియున్న పురుషుడు వాటిపట్ల విరోధ భావముగాని లేక ద్వేషభావముగాని కలిగియుండడు.

ముఖ్య అభిప్రాయమేమన పురుషుడు అలాంటి గుణముతో తాదాత్మ్యమును చెందియున్నప్పుడు 'నాయందు యిప్పుడు తామస గుణము ప్రకోపించి యున్నది. అందుచే నేను మోహభావమును పొందియున్నాను. అట్లే దుఃఖరూపమైన రజోగుణ ప్రకోపము వలన కలిగిన రాజసీ ప్రవృత్తి నాయందు ప్రకోపించియున్నది. ఆ ప్రవృత్తి నన్ను నా స్వరూపమును గుర్తించుట యందు విఫలము గావించినది. తన యధార్థ స్థితినుండి విచలితుడగుటవలన తనకు చాలా గొప్ప దుఃఖము కలుగుచున్నది. అట్లే ప్రకాశమయమైన సాత్వికగుణము నన్ను

వివేకవంతునిగా జేసి నన్ను అనిత్యమైన ప్రాపంచిక సుఖములందు నియోగించి బంధించుచున్నది. ఈ విధముగా సాధారణ మానవులు యథార్థ తత్త్వమును ఎఱుంగనివారైనందున ఆ గుణములను ద్వేషించుచుందురు. కాని ఆ గుణములను జ్ఞానబలంతో అధిగమించియున్న పురుషులు వాటిని తమ వశమునందుకొనినవారై యున్నందున వాటిని ద్వేషించరు. మరియు సాత్త్విక, రాజస మరియు తామస గుణయుక్తులైన పురుషులు ఎప్పుడు సాత్త్వికము మొదలగు భావములు తమ స్వరూపములను ప్రదర్శించి నివృత్తి చెందునో అప్పుడు వారు తిరిగి వాటిని కోరుచుందురు. ఆ విధముగా గుణాతీతుడైన పురుషుడు ఆ నివృత్తిని చెందియున్న గుణములకు సంబంధించిన కర్మలను కోరడు.

కాని ఈ లక్షణములన్నియు యితరులకు ప్రత్యక్షమగునవి కావు. అయితే మరి అవి ఎటువంటివి ? తమకు మాత్రమే ప్రత్యక్షమగు స్వభావము కలిగియున్న కారణమున **యివి స్వ సంవేద్యములు అనగా తమచేతనే తెలియబడునవై యున్నవి.** అట్లేలయన తమయందు మాత్రమే కలుగునటువంటి ద్వేషము లేక ఆకాంక్షలను యితరులు చూడజాలరు గదా ?

ఇప్పుడు గుణాతీతులైన పురుషులు ఏ విధమగు ఆచరణ కలిగియుందురో ఆ విధమును చెప్పుచున్నారు.

14.23. ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యో న విచాల్యతే,
గుణా వర్తంత ఇత్యేవ యో ఽవతిష్ఠతి నేంగతే.

అనగా - ఉదాసీనుని వలె వున్నటువంటి అనగా ఏ విధముగా ఉదాసీనుడై యున్న పురుషుడు ఏ పక్షమును వహించకయుండునో అదే భావముతో గుణాతీతుడై యున్న ఉపాయ రూపమైన మార్గమునందు స్థిరముగా ఉన్నటువంటి ఆత్మజ్ఞానియైన, సంన్యాసియైన పురుషుడు గుణముల ద్వారా వివేకముతో కూడియున్న జ్ఞానస్థితి నుండి చలింపజేయబడజాలడు.

ఇంకా స్పష్టముగా చెప్పవలయునన్నచో - కార్యము, కరణము మరియు విషయముల ఆకారముగ పరిణమించుచున్న గుణములే ఒకదానియందు మరియొకటి వ్యవహరించుచున్నవి అని తెలుసుకొన్న పురుషుడు చలించక స్థిరముగా వుండునో అనగా స్థిరమగు భావముతో అనగా చలించని భావముతో తన స్వరూపమునందే స్థిరముగా వుండును.

మరియు -

14.24. సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మ కాంచనః,
తుల్య ప్రియా ప్రియో ధీరస్తుల్య నిందాత్మ సంస్తుతిః.

అనగా - ఎవడు సుఖదుఃఖములందు చలించక సమముగా వుండునో అనగా ఎవనికి ప్రాపంచిక సుఖదుఃఖములు సమముగానే తోచునో, ఎవడు స్వస్థత కలిగి అనగా తన ఆత్మ స్వరూపమునందే స్థిరముగా వుండి ప్రసన్నచిత్తుడైయుండునో మరియు ఎవడు సమలోష్టాశ్మ కాంచనుడై అనగా మట్టి, రాయి మరియు బంగారము ఎవని దృష్టియందు సమముగానే తోచుచుండునో మరియు ఎవడు తుల్యప్రియాప్రియుడై అనగా ప్రియము మరియు అప్రియము అయిన రెండింటి యందును సమభావము కలిగియుండునో మరియు ఎవడు ధీరుడై అనగా బుద్ధిమంతుడై యుండునో మరియు తుల్యనిందాత్మ సంస్తుతి అనగా ఎవని బుద్ధియందు నింద

అనగా పొగడ్త రెండునూ సమానమై యుండునో అటువంటివాడు తన నిందాస్తుతులను
తలంచు యతి యై (యున్నాడు) వుండును.

మరియు -

మానాపమానయోస్తుల్యస్తుల్యో మిత్రారి పక్షయోః,
సర్వారంభ పరిత్యాగీ గుణాతీతః స ఉచ్యతే.

అనగా - ఎవడు మానావమానములను లెక్కచేయక రెండింటియందును
ముగానే యుండునో మరియు మిత్ర శత్రుభావము లేక మిత్రులయందును
యందును మిత్రభావము శత్రుభావము లేక యిరువురి పట్ల సమభావముగానే
ో ఆతడు గుణాతీతుడనబడును.

మరియు ఎవడు ఎటువంటి కర్మలను ఆరంభించడో; దృష్టము అనగా కనుపించు
మరియు అదృష్ట ఫలములను పొందుటకు చేయు ప్రయత్నము ఆరంభమనబడును.
సమస్తమైన ఆరంభములను త్యజించునట్టి స్వభావము గలవాడు "సర్వారంభ
అనబడును. అనగా ఎవడు కేవలము స్థూలదేహపోషణార్థము అవసరమైన కర్మలు
తర సమస్త కర్మలను త్యజించినవాడు. గుణాతీతుడైన పురుషుడనబడును.

'ఉదాసీనవత్' అను పదము మొదలు "గుణాతీతః స వుచ్యతే" అను శ్లోకము వరకు
చెప్పబడినదో అవన్నియు ఎప్పటివరకు సంపాదించుకొనుట కొఱకు యోగ్యములుగా
అప్పటివరకు ముముక్షువు అనగా సంన్యాసి కొఱకు అనుష్ఠించుటకు యోగ్యమై
ణాతీతత్వ ప్రాప్తికి సాధనములై వుండును. ఎప్పుడు ఆతడు స్థిరపడునో అప్పుడు
డైన సంన్యాసికి స్వాభావిక లక్షణములుగా పరిణమించును.

మానవుడు పై మూడు గుణములను ఎట్లు అధిగమించును ? అను ప్రశ్నకు
ము చెప్పుచున్నారు -

మాం చ యో ఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే,
స గుణాన్సమతీత్యైతాన్బ్రహ్మ భూయాయ కల్పతే.

అనగా - ఏ సంన్యాసి లేక కర్మయోగి సర్వభూతములయందు సమముగా వ్యాపించి
రమేశ్వరుడను మరియు నారాయుణడను అయి వున్న నన్ను ఎన్నడు చలించనటువంటి
ము ద్వారా సేవించుచుండునో, భజన యొక్క పేరు భక్తి. అదియే యోగము కూడాను.
టి భక్తియోగము ద్వారా ఎవడు నన్ను భజించుచుండునో ఆతడు యింతకు పూర్వము
నట్టి త్రిగుణములను అతిక్రమించి బ్రహ్మలోకమును పొందుటకు అనగా లోకబంధముల
డువడి మోక్షస్థితిని పొందుటకు యోగ్యుడనబడును. అనగా మోక్షమును పొందుటకు
గును.

అలా ఎందుకు అగును ? అన్నచో చెప్పుచున్నాడు.

బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠా ఽహమమృతస్యావ్యయస్య చ,
శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చ.

అనగా - అట్లేలయన ? బ్రహ్మ అనగా పరమాత్ముని యొక్క ప్రతిష్ఠను నేనై యున్నాను. దేనియందు ప్రతిష్ఠితమగునో అది ప్రతిష్ఠ. ఈ ఉత్పత్త్యర్థము ననుసరించి నేను అంతరాత్మయగు బ్రహ్మను అనగా బ్రహ్మయొక్క ప్రతిరూపము (ప్రతిష్ఠ)ను.

ఎటువంటి బ్రహ్మకు నేను ప్రతిష్ఠ నన్నచో - చెప్పుచున్నారు.

ఏ అమృతము, నాశము లేనిది అనగా అవినాశి, అవ్యయము, నిర్వికారము, శాశ్వతము, నిత్యము, ధర్మస్వరూపము, జ్ఞానయోగ రూపము ధర్మము ద్వారా పొందదగినది మరియు ఏకాంతికము అనగా ఒక్కటైయున్న సుఖస్వరూపము అనగా వ్యభిచారరహితమై ఆనందమయమై యున్నదో అటువంటి బ్రహ్మకు నేను ప్రతిష్ఠను అనగా ప్రతిరూపమును అయి వున్నాను.

అమృతము మొదలగు స్వభావమును కలిగియున్న పరమాత్మయొక్క ప్రతిష్ఠ అంతరాత్మయే అయి వున్నది. ఏలయన ? **యథార్థ జ్ఞానము ద్వారా ఆ ప్రతిష్ఠయే అనగా ఆ అంతరాత్మయే పరమాత్మ రూపముగ నిశ్చయమగును.** ఈ విషయమే **"బ్రహ్మ భూయాయ కల్పతే"** అను పదము ద్వారా చెప్పబడినది.

అభిప్రాయమేమన ? ఎటువంటి ఈశ్వరీయ శక్తిద్వారా భక్తులను అనుగ్రహించుటకు బ్రహ్మ ప్రవర్తించునో ఆ శక్తి ఆ బ్రహ్మస్వరూపడను నేనే. ఏలయన ? **శక్తి మరియు శక్తిమంతునియందు అభేదమేగాని భేదముండదు.**

అట్లుగాక మరియొక దృష్టితో చూచిన - బ్రహ్మ శబ్దమునకు వాచ్యమైనందున యిచ్చట సగుణబ్రహ్మమే గ్రహించబడుచున్నది. అటువంటి సగుణ బ్రహ్మమునకు నేను నిర్వికల్ప నిర్గుణ బ్రహ్మమునకు ప్రతిష్ఠ అనగా ఆశ్రయము అనగా ప్రతిరూపమునై యున్నాను. యింక యితర మేమియులేదు.

ఏ ఏ విశేషణములతో కూడియున్న సగుణ బ్రహ్మమునకు ప్రతిరూపమై యున్నారు? అన్నచో -

ఏది అమృతము అనగా మరణించు ధర్మము లేనిదై యున్నదో మరియు అవినాశి అనగా క్షయము లేనిదై యున్నదో ఆ సగుణబ్రహ్మకు.

మరియు జ్ఞాననిష్ఠారూపమై యున్న శాశ్వతము అనగా నిత్యమైయున్న ధర్మము యొక్క మరియు దానివలన జరుగు ఏ కాంతికము అనగా ఒక్కటే అయివున్న నిశ్చితమైన పరమ ఆనందమునకు గూడ నేనే ఆశ్రయమై యున్నాను. **"అహంప్రతిష్ఠా"** ఈ పదము యిచ్చట ఆను వృత్తి ననుసరించి చెప్పబడినది.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీమద్భగవద్గీత యందలి
గుణత్రయ విభాగ యోగమనబడు పదునాల్గవ అధ్యాయమునకు
శ్రీ శ్రీ శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు
తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు : శ్రీ సదానంద భారతి.
ప్రణవాశ్రమము.

పదునైదవ అధ్యాయము

ఏలయన ? - కర్మలు చేయువారి కర్మఫలములు మరియు జ్ఞానులయొక్క జ్ఞాన ఫలములు నాయధీనమునందున్నవి. అదే విధముగా భక్తియోగము ద్వారా నన్ను భజించువారు గూడ నా కృపవలన గుణాతీతులై జ్ఞానమును పొందుక్రమమునను సరించి మోక్షలాభమును పొందుదురు. అలాంటి స్థితియందు ఆత్మతత్వమును యథార్థముగా ఎఱుంగువారిని గుఱించి యింక చెప్పవలసినదేమున్నది ? అందుచేత అర్జునుడు అడుగకపోయినను తనతత్వమును గురించి చెప్పదలంచినవాడై భగవంతుడు **"ఊర్ధ్వమూలమ్"** మొదలగు శ్లోకములు చెప్ప నారంభించినారు.

ఇచ్చట ముందుగా వైరాగ్యభావము కలిగించుభావముతో వృక్ష స్వరూపమును కల్పించి సంసార స్వరూపమును వర్ణించుచున్నారు. ఏలయన ? **సంసారమునందు విరక్తిని చెందియున్న పురుషునికి మాత్రమే భగవంతుని తత్వమును తెలుసుకొనగల అధికారము ఏర్పడును. అన్యులకు సాధ్యము కాదు.** అందుచే భగవంతుడు యిట్లు పలికినారు -

15.1. ఊర్ధ్వమూలమథఃశాఖమశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్,
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్.

అనగా - సంసారరూపమైన యీ వృక్షము ఆకాశమువైపునకు అనగా పైకి వ్రేళ్లు కలిగినదై యున్నది. కాలముకంటె గూడ సూక్ష్మమై, అన్నింటికి కారణమైయున్నది. నిత్యమూ మరియు చాలా గొప్పది అయివున్నందున అవ్యక్తము మరియు మాయాశక్తితో కూడియున్నందున బ్రహ్మము అన్నంటికంటె గొప్పదని చెప్పబడుచున్నది. అట్టి బ్రహ్మమే దీనికి మూలము (మొదలు) అయివున్నది. అందుచేతనే ఈ సంసారవృ క్షము ఆకాశవైపునకు మొదలు అనగా వ్రేళ్లు కలిగియున్నది. **"ఊర్ధ్వమూలో ఽవాక్శాఖః"** కఠ. ఉ. 2.6.1. అనగా పైకి మొదలు మరియు క్రిందికి కొమ్మలు కలిగినది అయి వున్నది. పై శ్రుతి ద్వారా యీ మాట ప్రమాణయుక్తమై యున్నది.

పురాణాదులయందు గూడ -

అవ్యక్త రూపమైన మూలము నుండి రూపము దాల్చినట్టియు, ఆ అవ్యక్తము యొక్క అనుగ్రహము వలననే వృద్ధిని పొందినదై, బుద్ధిరూపమైన ప్రధాన శాఖలతో కూడియున్న, మధ్యమధ్య యింద్రియముల రూపమైన తొఱ్ఱలు గలిగి, మహాభూతములనెడి శాఖోపశాఖలు గలిగియున్నదై, విషయరూపమైన ఆకులు గలదై, ధర్మాధర్మ రూపములైన పువ్వులు గలదై మరియు సుఖ-దుఃఖములనబడు ఫలములు కలిగియున్నదైనటువంటి యీ వృక్షము సమస్త

భూతముల నుండి ఆజీవ్య అనగా పోషకపదార్థములను పొందుచున్న సనాతనమైన బ్రహ్మవృక్షమై యున్నది. ఇదియే బ్రహ్మవనము, దీనియందే బ్రహ్మము ఎల్లప్పుడూ వుండును. ఇటువంటి యీ బ్రహ్మవృక్షమును జ్ఞానరూపమైన చక్కని పదునైన ఖడ్గము ద్వారా ముక్కలు ముక్కలుగా ఛేదించి ఆత్మయందే ప్రేమభావము కలిగియున్నవారు తిరిగి అచ్చటి నుండి తిరిగిరారు అని పురాణాదులయందు చెప్పబడియున్నది.

ఇటువంటి పైకి మొదలు, క్రిందివైపునకు కొమ్మలు కలిగియున్న ఈ మాయారూపము గలిగిన సంసారవృక్షమును అనగా మహతత్వము, అహంకారము తన్మాత్రాది శాఖలవలె క్రిందివైపునకు వ్యాపించియున్నవో, అటువంటి ఈ క్రిందికి వ్యాపించియున్న శాఖలు కలిగి మరియు రేపటివరకు గూడ స్థిరముగ వుండనటువంటి ఈ క్షణభంగురమైన **అశ్వర్థ వృక్షమును అవ్యయమందురు.**

ఈ మాయామయ ప్రపంచము అనాదికాలము నుండి వుండుచునే యున్నది. అందువలననే యీ సంసార వృక్షము అవ్యయమనబడుచున్నది. మరియు యిది ఆది అంత రహితమైన దేహాదులకు పరంపరగ ఆశ్రయమై, ప్రసిద్ధమై యున్నది. అందుచేత దీనిని అవ్యయమని చెప్పుచున్నారు.

అటువంటి సంసారవృక్షమునకే మరికొన్ని విశేషణములు గూడ చెప్పబడుచున్నవి.

ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము మరియు సామవేద రూపమైన శాస్త్రములు, ఏ సంసార వృక్షమునకు ఆకులవలె రక్షించునవై యున్నవో అవి ఆకులు అనబడుచున్నవి. ఏ విధముగా ఆకులు చెట్టును రక్షించునవై యుండునో ఆ విధముగానే వేదములు ధర్మము, అధర్మము వాటి కారణములు మరియు ఫలమును ప్రకాశింపజేయునవై వున్నందున అవి సంసారరూపమైన వృక్షమును రక్షించునవై యున్నవి.

ఈ విధముగా విస్తారపూర్వకముగా చెప్పబడిన ఏ సంసారవృక్షము కలదో దానిని ఏ పురుషుడు సమూలముగా ఎఱుంగునో ఆతడు వేదములను ఎఱింగినవాడు అనగా వేదార్థమును ఎఱింగినవాడగును.

ఏలయన ? మూల సహితముగా ఈ సంసారవృక్షము కంటె వేఱుగ ఎఱుంగదగిన మరియొక వస్తువు కొంచెము గూడలేదు. అందుచేత ఎవడు ఈ విధముగా వేదార్థమును ఎఱింగినవాడగునో ఆతడే సర్వజ్ఞుడు. ఈ విధముగా భగవంతుడు సంసారవృక్షమును ప్రశంసించుచున్నాడు.

అటువంటి సంసార వృక్షము యొక్క వేఱు వేఱు అంగములను గురించి విశదముగా చెప్పబడుచున్నది.

15.2. అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతా స్తస్య శాఖా గుణప్రవృద్ధా విషయ ప్రవాలాః, అధశ్చ మూలాన్యనుసంతతాని కర్మానుబంధీని మనుష్యలోకే.

అనగా - తన యొక్క ఉపాదాన కారణరూపమైన సత్వము, రజము మరియు తమము అను ఈ మూడు గుణముల వలన వృద్ధిని చెందినదై అనగా స్థూలభావమును

(రూపమును) పొందినదై మరియు విషయరూపముల వంటి చిగుళ్ళు కలదైవున్న ఆ వృక్షము యొక్క అనేకమైన శాఖలు తమతమ కర్మలు మరియు జ్ఞానమునకు తగిన (అనురూపమైన) కర్మలు మరియు జ్ఞానమునకు ఫలస్వరూపములైన ఏ యోనులు కలవో అవి క్రిందివైపునకు మానవయోని మొదలు చీమయోని పర్యంతము మరియు పైకి ధర్మము అనగా విశ్వకర్తయైన బ్రహ్మపర్యంతము వృక్షముయొక్క శాఖలవలె వ్యాపించియున్నవి. కర్మఫల రూపమైన దేహాది శాఖలు మొదలగువానిద్వారా శబ్దాది విషయములు, చిగుళ్ళవలె రూపములను దాల్చు చుండును. అందుచేత ఆ దేహాదులవలె వున్న శాఖలు విషయములనెడు చిగుళ్ళవలె వుండి యున్నవి.

సంసారవృక్షమునకు ముఖ్యాధారమైన ఉపాదాన కారణము యింతకు పూర్వమే చెప్పబడినది. ఇప్పుడు కర్మఫలజనితములైన రాగద్వేషాదుల యొక్క వాసనలు యివి మూలముతో సమానముగా ధర్మాధర్మ విషయిక ప్రవృత్తి యొక్క కారణము మరియు అవాంతర ధర్మాధర్మ విషయక ప్రవృత్తి యొక్క కారణము మరియు అవాంతర (అనగా అప్పుడప్పుడు)ముగా కలుగుచుండునో వాటిని గురించి చెప్పబడుచున్నది. అవి మనుష్యలోకమునందు కర్మాను బంధములై వాసనారూపములైన వ్రేళ్లు దేవాదులకంటె యింకా క్రిందికిగూడ అవిచ్ఛిన్న రూపముగా వ్యాపించియున్నవి. పుణ్యాపాపరూపములైన కర్మలు అనగా వుత్పత్తిని అనుసరించునవై యున్నందున కర్మానుబంధములనబడుచున్నవి. **ఇచ్చట విశేషముగా కర్మలయందు మనుష్యలోకముననే అధికారము ప్రసిద్ధమైయున్నది.** అందుచేత ఆమూలములు మనుష్య లోకమునందు కర్మానుబంధములని చెప్పబడినవి.

ఇచ్చట వర్ణించబడిన సంసారవృక్షము ఎట్లున్నదన -

15.3. న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే నాంతో న చాదిర్న చ సంప్రతిష్ఠా;
అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలమసంగశస్త్రేణ దృఢేన ఛిత్త్వా.

అనగా - సంసారవృక్షమునకు పైన చెప్పిన స్వరూపము ఎల్లప్పుడూ పైన వర్ణించ నబడినట్లుగా వుండదు. ఏలయన ? అది స్వప్నమునందు తోచువస్తువువలెను; మృగమరీచి కలయందలి జలము వలెను; మరియు మాయచే రచింపబడిన గంధర్వ నగరము వలెను వున్నందున మనం చూస్తూ వుండగానే అది నశించిపోవుచున్నది. ఈ కారణమువలన ఈ సంసార వృక్షమునకు అంతము అనగా దాని యొక్క అంతిమ అవస్థ, అవసానదశ లేక సమాప్తమగుట అనగా లేకుండపోవుట అనునది లేనేలేదు.

అంతేకాదు ఈ సంసారవృక్షమునకు ఆరంభమనుసది గూడలేదు. అనగా "ఇదిగో యిచ్చట యిప్పుడు ఆరంభమై ప్రపంచమనబడుచున్నది " అను విషయము ఎవ్వని చేతను ఎఱుంగబడదు. మరియు దీనికి ఒక రూపము కలిగి స్థిరముగా వుండు స్థితి గూడ లేదు. అనగా ఆది అనగా ఆరంభము మరియు దాని యొక్క అంతము మరియు మధ్యస్థితిని గురించి గూడ ఎవ్వరికిని ఎటువంటి సమాచారము లేదు.

ఈ పైన చెప్పబడిన అత్యంత దృఢమైన మూలము గలిగియున్నట్టి సంసారరూపము కలిగియున్న ఈ అశ్వత్థ వృక్షమును అసంగమను శస్త్రముచే ఛేదించి అనగా ఏషణత్రయము అనగా పుత్రేషణ అనగా భార్యాపుత్రులయందుండు ప్రేమ, విత్తేషణ అనగా ప్రాపంచిక సంపదలయందుండు ఆసక్తి మరియు లోకేషణాది అనగా యీ లోకము పట్ల కలిగియుండే ప్రేమ మొదలగువన్నిటియందును వైరాగ్య భావము కలిగియుండుటయే "అసంగత్వ"మనబడును. అటువంటి అసంగమను శస్త్రముచే పరమాత్మయందు స్థిరముగా నిలిచియున్న దృఢమైన బుద్ధి కలిగి మరియు అనేక పర్యాయములుగా వివేకమను రాతిపై ఆ అసంగమను శస్త్రమును బాగుగా పదును కలుగునట్లుగా రుద్ది ఆ శస్త్రమును చక్కని పదునుగలదానిగా జేసి దానితో ఈ సంసారవృక్షమును సమూలముగా నిర్మూలించవలయును.

15.4. తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం యస్మిన్గతా న నివర్తంతి భూయః,
తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ.

అనగా – ఆ తరువాత ఆ పరమవైష్ణవ పదమును వెదుకవలయును అనగా ఏ పదవి యందు చేరిన పురుషుడు తిరిగి ఎటువంటి దేహమును పొందడో అట్టి స్థితిని ఎఱుంగ వలయును.

ఆ పదవిని ఎట్లు పొంద అనగా కనుగొనవలయును ? అన్నచో– "పదము" శబ్దము ద్వారా చెప్పబడినది ఏమనగా–**"ఆ ఆదిమ పురుషుని ఆశ్రయించియే నేను వున్నాను"** అను దృఢమైన భావముతో అనగా ఆతని శరణాగతిని పొందినభావముతో ఆతని సాన్నిధ్యమును పొందు మార్గమును వెదుకవలయును.

ఆ ఆదిమపురుషుడెవడు ? అన్నచో – చెప్పుచున్నారు –

ఏ పురుషుని వలన గారడీవాని మాయవలె ఆ మాయచే ఏర్పడిన సంసార వృక్షమునకు సంబంధించిన సనాతన ప్రవృత్తి విస్తారమును పొందియున్నదో అనగా ప్రపంచమను భావమున స్థిరపడియున్నదో –

అట్టి పరమపదమును పురుషుడు (మనుష్యుడు) ఏలాగున పొందగలడు ? అన్నచో– చెప్పుచున్నారు –

15.5. నిర్మానమోహా జితసంగదోషా అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః,
ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖ సంజ్ఞైర్గచ్ఛన్త్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్.

అనగా – మాన మోహాదుల నుండి ముక్తిని పొందినవాడు, అభిమానము మరియు అజ్ఞానమును తొలగించు కొనినవాడు మాత్రమే, మరియు ఎవడు జితసంగదోషములు లేనివాడో అనగా ఆసక్తి రూపమైన దోషమును తొలగించుకొనియున్నాడో, ఎవడు సర్వకాల సర్వావస్థల యందును అధ్యాత్మ చింతనయందు మునిగియున్నాడో అనగా సర్వకాల సర్వావస్థలయందును

పరమాత్మయొక్క స్వరూపమును గురించిన విచారణయందు తత్పరుడై యున్నాడో, ఎవడు ఎటువంటి కామభావము అనగా ఎటువంటి కోర్కెలు లేక యున్నాడో మరియు ఏ మానవుని సమస్తమైన కోరికలు సమూలముగా నశించిపోయినవో అటువంటి యతి అనగా సంన్యాసియైన వాడు అనగా సుఖ-దుఃఖములు అను ప్రియ మరియు అప్రియాది ద్వంద్వముల నుండి తొలగియున్నాడో ఆ మోహరహితుడు, ఆజ్ఞాని ఆ పైన చెప్పబడిన ఎన్నడూ నశింపనటువంటి పరమపదమును పొందును.

ఆ పదము అనగా ఆ పరమపదమును గురించి మరల యితర విశేషణముల ద్వారా వివరించుచున్నారు -

15.6. న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః,
యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ.

అనగా - శ్లోకమునందలి "తత్" శబ్దమునకు తరువాత వున్న 'ధామ్' శబ్దముతో సంబంధము కలదు.

ఆ తేజోమయ ధామమును అనగా పరమపదమును సూర్యుడు - ఆదిత్యుడు మొదలగువారు అందరిని ప్రకాశింపజేయు సామర్థ్యము కలవాడైయున్నప్పటికి ప్రకాశింపజేయజాలడు. అట్లే శశాంకుడు అనగా చంద్రుడు మరియు అగ్ని గూడ ఆ పరమధామమును ప్రకాశింపజేయజాలడు. ఏ పరమధామమును పొందిన మనుష్యుడు తిరిగి భూమి మీదికి రాడో మరియు ఏ పరమధామమును సూర్యాదిజ్యోతులు ప్రకాశింపజేయజాలవో అది అనగా **ఆ పరమధామము విష్ణువునై యున్న నా యొక్క నిలయము.**

పూర్వపక్షము - "ఎచ్చటకు వెళ్లి మరల తిరిగిరాడో" అనుమాట చెప్పబడినది. కాని సర్వగతులు పునరాగమన స్వభావమును కలిగియుండును. ఈ సిద్ధాంతము సర్వప్రసిద్ధము. అట్టి స్థితిలో ఆ పరమ ధామమును పొందిన పురుషుడు తిరిగిరాడు అని చెప్పుట ఎట్లు కుదురును ?

దానికి గల కారణమెద్దియో చెప్పెదవినుము -

15.7. మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః,
మనః షష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి.

అనగా - జీవలోకమునందు అనగా యీ లోకమునందు ఏ జీవరూపము దాల్చి యున్న శక్తి (తత్వము) కర్త మరియు భోక్త మొదలగు నామములతో ప్రసిద్ధి జెందియున్నదో అది అనగా ఆ శక్తి పరమాత్ముడనైన నా యొక్క సనాతన అంశమై యున్నది. అనగా అంగము, దేశము, భాగము అని ఎన్ని విధములుగా చెప్పినను అభిప్రాయము ఒకే వస్తువును సూచించునదై యున్నది.

ఏ విధముగా జలమునందు ప్రతిబింబము సూర్యుని ప్రతిబింబము జలరూపమైన నిమిత్తము అదృశ్యమైనప్పుడు ఆ ప్రతిబింబము తిరిగి సూర్యుని యందే చేరుటకు తిరిగిరాదో

ఆ విధముగానే పరమాత్ముని అంశమైన ఆ జీవరూపము గూడ తన నిజస్వరూపమును గుర్తించినపుడు ఆ పరమాత్ముని యందే కలిసిపోవును. అందుచేత అది తిరిగిరాదు.

మరియొక విధముగా చూచిన - ఘటము మొదలగు వుపాధులయందు పరిచ్ఛిన్నముగా అనగా వేఱుగా వున్నట్లుగా తోచు ఆకాశము. ఆకాశము యొక్క అంశమే అయి వున్నది. ఆ ఆకాశాంశము ఘటాది వుపాధులు నశించినప్పుడు ఆ ఘటాకాశములు మహాకాశము నందు విలీనమై తిరిగి ఘటమునందు చేరవు. ఆ విధముగానే జీవుని విషయమునందు గూడ ఘటింపవలయును. అందుచేత "ఎచ్చటకు చేరి తిరిగిరారో" అని చెప్పుట శాస్త్ర సమ్మతమే.

పూర్వపక్షము - అవయవరహితుడైన పరమాత్మ యొక్క ఒక అంశము అనగా అంగము. ఒక దేశము లేక ఒక అంశముగా ఎట్లు విభజింపబడును ? లేక ఆ పరమాత్ముని అవయవములు గలవానిగా ఒప్పుకొన్నచో ఆ అవయవముల విభజన జరిగినచో ఆ పరమాత్మయొక్క వినాశ ప్రసంగము సంభవించును గదా !

సమాధానము - ఇందులో దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ? **అవిద్యకారణముగ ఉపాధిచేత పరిచ్ఛిన్నమైన అనగా వేఱుగా వున్నట్లుగా తోచుచున్న ఒక దేశమే, అంశమువలె చెప్పబడినది.** ఈ విషయము క్షేత్రాధ్యాయమునందు విస్తార పూర్వకముగా చెప్పబడినది.

నా యొక్క అంశరూపముగా చెప్పబడిన ఆ జీవుడు ఈ ప్రపంచములోనికి ఎట్లు ప్రవేశించుచున్నాడు ? తిరిగి ఎట్లు శరీరమును త్యజించి తిరిగి తన స్థానమును పొందుచున్నాడు? ఈ విషయము యిప్పుడు చెప్పబడుచున్నది -

ఈ జీవనామధారియైన ఆత్మ ఆరవది అయివున్న మనస్సు, చెవులు మొదలగు తమతమ గోళకములయందు ప్రకృతి సిద్ధముగా ఏర్పడియున్న చెవులు మొదలగు యింద్రియము లను ఆకర్షించుచుండును.

ఏ కాలమునందు అనగా అట్టి స్థితియందు మనస్సు ఆ యింద్రియములను ఆకర్షించుచుండును ? అన్నచో - చెప్పుచున్నారు -

15.8. శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చా ప్యుత్క్రామతీశ్వరః,
గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గంధా నివాశయాత్.

అనగా - ఎప్పుడు యీ దేహాది సంఘాతమునకు యజమానియైన జీవుడు దేహమును వదలివెళ్లునో అప్పుడు ఈ యింద్రియములను ఆకర్షించును. మరియు ఈ జీవాత్మ ఎప్పుడు ముందుగా ప్రస్తుత దేహమును వదలి మరియొక దేహమును పొందునో అప్పుడు ఈ ఆరు యింద్రియములతో మనస్సును కూడ వెంటబెట్టుకొని పోవును.

ఏ విధముగా వెంటబెట్టుకొని వెళ్లును ? అన్నచో - చెప్పుచున్నారు. ఏ విధముగా వాయువు పుష్పాదుల నుండి గంధమును అనగా వాసనలను వెంటబెట్టుకొని పోవునో ఆ

విధముగా జీవాత్మ మనస్సుతో పాటు ఆరు యింద్రియములను వెంటబెట్టుకొని మరియొక దేహమునందు ప్రవేశించును.

15.9. శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ,
అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే.

అనగా – ఈ దేహమునందు చేరియున్నట్టి జీవాత్మ చెవ్వులు, కన్నులు, త్వచ అనగా స్పర్శజ్ఞానమును పొందు చర్మము, నాలుక మరియు ముక్కు వీటి నుండి ప్రతి యింద్రియమును మరియు ఆరవదియైన మనస్సును ఆశ్రయముగా జేసుకొని శబ్దాది విషయములను సేవించుచుండును.

ఈ విధముగా దేహమును ధరించియున్న జీవాత్మను దేహము నుండి......

15.10. ఉత్క్రామంతం స్థితం వాపి భుంజానం వా గుణాన్వితమ్,
విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞాన చక్షుషః.

అనగా – ముందుగా లభించియున్న దేహమును వదలి వెళ్లుచున్నటువంటి లేక దేహమునందు వ్యాపించియున్నటువంటి లేక శబ్దాది విషయములను అనుభవించు చున్నటువంటి లేక సుఖ దుఃఖములు, మోహముమ మొదలగు గుణములతో కూడియున్నటువంటి అనగా ఈ విధముగా అతి చక్కగా కనబడుచున్న అనగా అనుభవ గోచరమగుచున్న అనగా తెలియబడుచున్నటువంటి ఆత్మను మూఢులైన వారు అనగా దృష్టము అదృష్టము అయినటువంటి విషయభోగములందలి కలిగియున్న ఆసక్తి బలముతో చిత్తము చిక్కుకొని యున్నందున అనేక విధములుగా మోహితులగుచున్నారు అనగా ఆత్మను చూడజాలకయున్నారు. అయ్యా ! ఎంత దురదృష్టకరమైన అనగా బాధాకరమైన విషయము అని చెప్పి భగవంతుడు అటువంటివారి పట్ల జాలిపడుచున్నారు.

అట్లుగాక ప్రమాణముల ద్వారా కలిగియున్న కన్నులుగల వారు అనగా వివేకముతో కూడియున్న దృష్టిగలవారు ఆయాత్మను చూచుచున్నారు.

15.11. యతంతో యోగినశ్చైనం పశ్యన్త్యాత్మన్యవస్థితమ్,
యతంతో ఽప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యన్త్యచేతసః.

అనగా – నిరంతరము ప్రయత్నము చేయుచున్నటువంటి సమాహితచిత్తులైన అనగా తన చిత్తమును తన యధీనము నందుంచుకొన్నటువంటి యోగులు ఈ యాత్మను అనగా ప్రస్తుత ప్రకరణమునందు చెప్పడుచున్న ఆత్మను తమ యంతఃకరణములందు వ్యాపించియున్నట్లుగా చూచుచుందురు. అనగా "అదియే నేనైయున్నాను" అను భావముతో ఆత్మ స్వరూప సాక్షాత్కారమును పొందుచున్నారు.

కాని తపము మరియు యింద్రియ జయము మొదలగు సాధనముల ద్వారా తమ యంతఃకరణములను శుద్ధి చేసుకొనకనటువంటి మూఢులు మరియు తమను లోకమునందు బంధించియుంచునట్టి విషయభోగముల నుండి తమ మనస్సును మరల్చుకొని యుండలేదో, మరియు శాంతియనునది లేక దేహ-లోక వస్తు సముదాయ సంగ్రహమును చూచుకొని గర్వముతో నిండియున్న బుద్ధికలవారై యున్నారో వారు అనగా అటువంటి అవివేకులైన పురుషులు శాస్త్రాదిప్రమాణముల ద్వారా ప్రయత్నించు చుండియు యీ ఆత్మను చూడజాలక యున్నారు.

సర్వమును ప్రకాశింపజేయు అగ్ని, సూర్యుడు మొదలగు జ్యోతులు గూడ ఏ పరమపదమును ప్రకాశింపజేయజాలకున్నవో, మరియు ఏ పరమపదమును పొందినట్టి ముముక్షువులు అనగా మోక్షమును పొందియున్నవారు ఏ విధముగా తిరిగి సంసారమువైపునకు రారో మరియు ఘటము, మఠము మొదలగు వాటియందు నిండియున్న ఆకాశము ఆ మహాకాశము యొక్క అవిభాజ్య అంశమే అయివున్నదో ఆ విధముగానే వుపాధులు కారణముగా వేఱువేఱుగా వున్నట్లుగా తోచు జీవులందరూ ఆ పరమ పదము (ఆ పరమాత్మ) యొక్క అవిభాజ్య అంశములే అయివున్నారు.

సర్వాత్మత్వమును మరియు సమస్త వ్యవహారములకు ఆధారరూపముగా వున్నట్టి పరమపదత్వమును గురించి విపులముగా చెప్పదలంచినవాడైన భగవంతుడు నాల్గు శ్లోకముల ద్వారా సంక్షిప్తముగా ఆ విభూతులను వర్ణించుచున్నారు.

15.12. యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతే ఽఖిలమ్;
యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్.

అనగా - సూర్యుని యందు నిక్షిప్తమైయున్న తేజము, దీప్తి, మరియు ప్రకాశము అనగా ఏ ప్రకాశము సూర్యుని ఆశ్రయించి సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయుచున్నదో మరియు ప్రపంచమును ప్రకాశింపజేయు ఏ ప్రకాశము శశాంకుని అనగా చంద్రుని ఆశ్రయించియున్నదో, మరియు ఏ ప్రకాశము అగ్నియందు నిండియున్నదో ఆ ప్రకాశమంతటినీ విష్ణువునైయున్న నా యొక్క ప్రకాశముగా నీవు గుర్తించుము.

అట్లుగాకున్న, సూర్యుని యందు ఏ చైతన్య స్వరూపమైన జ్యోతి నిండియున్నదో మరియు చంద్రునియందు మరియు అగ్నియందు నిండియున్న చైతన్యమయ జ్యోతిని విష్ణువునై యున్న నా యొక్క పరమజ్యోతిగా నీవు గుర్తించుము.

పూర్వపక్షము - ఆ చైతన్యముతో కూడియున్న జ్యోతి ప్రపంచమందలి చరాచరములైన అనగా జడచేతనములైన సర్వపదార్థములయందును సమభావముగా నిండియున్నది గదా ! అట్టి స్థితియందు "ఏ తేజస్సు సూర్యునియందు నిండియున్నదో" అను విశేషత్వము ఎట్లు చెప్పబడుచున్నది ?

సమాధానము - సత్వము అనగా స్వచ్ఛత వాటియందు అనగా సూర్య చంద్రాదుల యందు అధికముగా వున్నందున అట్లు చెప్పబడినది. అందుచేత అది దోషము కాదు. ఏలయన?

సూర్యుని యందు అత్యధికమగు ప్రకాశము మరియు స్వచ్ఛత నిండియున్నవి. అందుచేత ఆ పరమాత్మ యొక్క వెలుగు అనగా ఆబ్రహ్మజ్యోతి ఆ సూర్య చంద్రాదులయందు అధిక ప్రత్యక్షముగా చూడబడుచున్నది. అందువలన ఆ సూర్యచంద్రులను జ్యోతిస్వరూపులుగా విశేషించి చెప్పబడినది. అంతేగాని ఆ సూర్య చంద్రాదులయందే ఆ బ్రహ్మజ్యోతి యున్నది మరి యెచ్చటను లేదని మాత్రము కాదు.

సమానభావముతో ఎదుటనున్నప్పటికి కఱ్ఱలేక గోడ మొదలగు వాటియందు మన ముఖము యొక్క ప్రతిబింబము బాగుగా కనుపించుటలేదనుసంగతి లోకవిదితమై యున్నది. కాని దర్పణము అనగా అద్దము మొదలగు వాటియందు మన ముఖము యొక్క ప్రతిబింబము ఎంత స్పష్టముగా, స్వచ్ఛముగా ప్రతిబింబించుచున్నదో అదే విధముగా ఆబ్రహ్మజ్యోతి సూర్యచంద్రాదులయందు ప్రపంచమందలి జడ చేతనములగు సర్వపదార్థములకంటె ఎక్కువ స్పష్టముగా మరియు స్వచ్ఛముగా ప్రతిబింబించుచున్నందున అవి విశేషముగా చెప్పబడినవి.

మరియు -

15.13. గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహ మోజసా,
పుష్ణామి చౌషధీన్ స్సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః.

అనగా - నేను భూమియందు వ్యాపించి నా స్వశక్తితో కామము మరియు ఆసక్తి లేనటువంటి నా ఐశ్వర్యబలము జగత్తును ధరించియుండుటకు గాను భూమియందు వ్యాపించి యున్నది. ఆ నా బలమువలననే భూమండలము క్రిందికి క్రుంగిపోవుటలేదు. అంతేగాదు అది పగిలిపోవక ఒకటైయున్నది. ఆ విధముగా సమస్తమైన జగత్తును నేనే ధరించియున్నాను.

వేదమంత్రములు గూడ పై రహస్యమును తెలుపుచున్నవి. ఆ బ్రహ్మ బలముతోడనే పైన ఆకాశము క్రింద భూమి దృఢముగా వున్నవి. మరియు "ఆతడు అనగా ఆ భగవంతుడు భూమిని ధరించుచున్నాడు". మొదలగు వాక్యములు ఎన్నో కలవు. అందుచేతనే భగవంతుడు భూమియందు పూర్తిగా వ్యాపించి జడచేతనములతో కూడియున్న ఈ ప్రపంచమును మరియు సమస్తమైన భూత ప్రాణులను గూడ ఆయనయే ధరించుచున్నాడు.

అట్లే నేనే రసస్వరూపుడగు చంద్రుడనై భూమియందు పుట్టుచున్నటువంటి ధాన్యము, యవలు మొదలగు సమస్తమైన ఔషధులను పోషించుచున్నాను అనగా వాటి నన్నింటిని రుచికరములగను మరియు పౌష్టికములగను చేయుచున్నాను.

నీవే చండగభస్తి మండలముచే యింకింతువంబో నిధుల్
నీవే లోకహితార్థమైకురియుదంతేవాన మే ఘాకృతిన్.
నీవే జేసెద భస్మరాశిగ వనానీకంబు దావాగ్నివై
నీవే బెంచెంద వెల్ల ఓషధుల రేలిందుండవై వెన్నెలన్

(గయోపాఖ్యానము చూ. శ్రీ కృష్ణుదు సూర్యభగవానుని ప్రార్థించుచున్నాడు)

అట్లే అన్ని రసములకు ఆత్మయైయున్న మరియు రసమే స్వభావముగా గలిగియున్న, సమస్త రసములకు ఆధారభూతమైయున్నట్టి డు చంద్రుడు. ఆతడే తనయందు నిండియున్న రసమును వర్షము, వెన్నెల మరియు మంచు ద్వారా ప్రపంచమంతటా వ్యాపింపజేసి సమస్తమైన వనస్పతులను పోషించుచున్నాడు.

మరియు -

15.14. అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః,
ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్.

అనగా - నేనే ప్రాణుల పొట్టలయందుండి జఠరాగ్ని రూపమున అనగా **"అహమ్ ఏవ వైశ్వానర ఉదరస్థః అగ్నిః భూత్వా అయమ్ అగ్నిర్వైశ్వానరోయో ఽయమంతః పురుషే యేనైదమన్నం పచ్యతే"** చూ. బృ.ఉ. 5.9.1. అనగా "ఈ అగ్ని వైశ్వానరుడు ఆ పురుషుల లోపల యందుండును. మరియు ఆతని వలన పురుషులు (ప్రాణులు) తిన్న అన్నమంతయు పచనమగుచుండును." ఇటువంటి శ్రుతుల ద్వారా ఏది వర్ణించబడినదో అదియే వైశ్వానరుడై ప్రాణుల యందు ప్రతిష్ఠితుడై అనగా వ్యాపించియుండి ప్రాణము మరియు అపానవాయువుతో కూడియుండి భక్ష్యము, భోజ్యము, లేహ్యము మరియు చోష్యము మొదలగు నాలుగు విధములగు అన్నములను పచనము అనగా అరుగునట్లుగా చేయుచుండును.

వైశ్వానరరూపమున వున్న అగ్ని పదార్థములను భుజించునదై యున్నది. మరియు సోమము తినబడు అన్నమై యున్నది. కావున **ఈ జగత్తు అంతయు అగ్ని మరియు సోమము అనగా చంద్రుని యొక్క స్వరూపమై యున్నది.** ఈ విధమగు ప్రక్రియను తెలుసుకొన్న పురుషుడు అన్నము తినుటవలన కలుగు దోషము లేనివాడై యుండును.

మరియు -

15.15. సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్జ్ఞాన మపోహనం చ,
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేద విదేవ చాహమ్.

అనగా - **నేను సమస్త ప్రాణులయందలి ఆత్మనై ఆ ప్రాణుల అంతఃకరణములందు నిండియున్నాను.** అందువలననే సమస్త ప్రాణుల యొక్క స్మృతి, జ్ఞానము మరియు వాటి యొక్క లోపము అవి లేకుండుట మొదలగునవన్ని కార్యములు ఆత్మనైయున్న నాచేతనే చేయబడుచున్నవి. అనగా పుణ్యకర్మలు చేసినటువంటి ప్రాణులకు వారు ఆచరించిన పుణ్యకర్మలననుసరించి వారికి జ్ఞానము, స్మృతి మొదలగునవి ప్రాప్తించుచున్నవి. మరియు పాపకర్మలు చేసినటువంటి పాపులకు జ్ఞానము మరియు స్మృతి మొదలగు వారు చేసిన పాపకర్మలననుసరించి లోపింపజేయబడుచున్నవి. (ఇది యంతయు నావలననే జరుగుచున్నది.)

సమస్త వేదముల ద్వారా పరమాత్ముడనైయున్న నేనే తెలియదగినవాడనైయున్నాను., మరియు వేదాంతములకు కర్తను అనగా వేదాంతార్థము యొక్క సంప్రదాయము యొక్క కర్తను మరియు వేదము యొక్క అర్థమును బాగుగా ఎఱుంగువాడను గూడ నేనే అయివున్నాను.

"యదాదిత్యగతం తేజోః" (చూ.గీత.15.12) మొదలగు శ్లోకముల ద్వారా నారాయణుడను భగవంతుడగు ఈశ్వరుని యొక్క విశేషములు మరియు సర్వోత్తమములు అయిన వుపాధుల ద్వారా జరుగునటువంటి విభూతులన్నియు సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినవి. అనగా ఉత్తమమైన వుపాధులయందు భగవత్తత్త్వము తోచుచుండును. అని చెప్పబడినది. అందుకే కాబోలు ఒక మహాకవి ఇలా అన్నాడు -

విద్యుశ్చక్తి సమస్త తంతువుల వ్యాప్తింజెందియున్నన్
విద్యుజ్జోతికి గాజు గోళములనే విస్ఫూర్తి గన్పించెడిన్,
విద్యారూప ! స్వసత్తచేత సర్వంబునన్ నిండియున్
విద్యోతింతువు శుద్ధ బుద్ధి గుహలన్ విశ్వాత్మ భీమేశ్వరా !

చూ. భీమేశ్వర శతకం, శ్రీ శ్రీశైలంగారు

ఇప్పుడు క్షరము మరియు అక్షరము ఈ రెండు ఉపాధులను వేఱుగా చెప్పి ఆ వుపాధి రహితమైన శుద్ధమైన పరమాత్మ యొక్క స్వరూపమును నిశ్చయించు వుద్దేశ్యముతో రాబోవు శ్లోకములు ఆరంభించబడుచున్నవి. వాటిలో ముందుగానూ మరియు ఆపైన అటు తరువాత వచ్చునటువంటి అన్ని అధ్యాయముల యొక్క సమస్త అభిప్రాయములను మూడు భేదములుగా విభజించి చెప్పుచున్నారు.

15.16. ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరాశ్చాక్షర ఏవ చ,
క్షరః సర్వాణి భూతాని కూట స్థోఽక్షర ఉచ్యతే.

అనగా - సముదాయము నుండి వేఱు చేయబడిన యీ రెండు భావములు యీ సంసారము (ప్రపంచము) నందు పురుష శబ్దముతో చెప్పబడుచున్నవి. ఇందులో ఒక సముదాయము క్షీణించునది అనగా నశించు స్వభావముగల క్షర పురుడైయున్నాడు. మరియు రెండవది దానికి విరుద్ధముగా అక్షర అనగా నశించు స్వభావము లేనటువంటి పురుషతత్వమైయున్నది. దీనినే భగవంతుని మాయా శక్తియని అందురు. ఇదియే క్షరపురుషుని యొక్క ఉత్పత్తికి బీజమై యున్నది. మరియు అనేకములైన ప్రాపంచిక జీవుల యొక్క కామము మరియు కర్మలు మొదలగు సంస్కారములకు ఆశ్రయమైయున్నది. అది అక్షరపురుషుడు అనబడుచున్నది.

ఈ యిద్దరు పురుషులు ఎవ్వరు ? అన్నచో భగవంతుడే అందులకు సమాధానము చెప్పుచున్నారు.

సమస్త భూతములు అనగా ప్రకృతి యొక్క సమస్త వికారములు క్షర పురుష డనబడుచున్నవి మరియు కూటస్థమైయున్న అనగా ఏది కూటము అనగా ఒక రాశివలె స్థిరముగా వున్నదో అట్లుగాక కూటము అను పేరు మాయకు సంబంధించినది. దాని యొక్క వంచన ఛల్ అనగా మోసము, కుటిలత్వము మొదలగునవి దానియొక్క పర్యాయపదములు. పైన

చెప్పబడిన మాయ మొదలగు అనేక విధములుగా వుండివున్నవన్నియు కూటస్థములనబడును. ఈ ప్రపంచమునకు బీజరూపమైన అక్షరము అంతయు అదృష్టము అయివున్నందున ఆ కూటస్థము నశింపు లేనిదై యున్నది. అందువలననే అది అక్షరమని చెప్పబడుచున్నది.

మరియు ఏది ఈ క్షరాక్షరములకు అనగా ఈ రెంటికంటె విలక్షణముగా వున్నదో మరియు క్షరము మరియు అక్షర రూపములైన రెండు వుపాధులకు సంబంధించిన దోషములు లేనిదై యున్నదో అది నిత్యము శుద్ధము. బుద్ధము అనగా జ్ఞానరూపమైనది మరియు ముక్తత్వ స్వభావము కలిగినదై వున్నది.

15.17. ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మే త్యుదాహృతః,
యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః.

అనగా - సర్వోత్తముడు అత్యంతశ్రేష్ఠుడు అయిన పురుషుడు యితరుడే అయి వున్నాడు. అనగా ఈ రెంటికంటె అనగా క్షరము మరియు అక్షరము కంటె మిక్కిలి విలక్షణముగా యున్నాడు. ఆతడే పరమాత్ముడని పిలువబడుచున్నాడు. ఆ భగవంతుడు అవిద్యాజనితమైన శరీరాది ఆత్మలకంటె పరముగా అనగా విలక్షణముగా అనగాశ్రేష్ఠముగా వుండియున్నాడు. మరియు ప్రాణులన్నింటి యొక్క ఆత్మయై అనగా అంతరాత్మగా వుండియున్నాడు. ఈ కారణము చేతనే వేదాంత వాక్యములయందు ఆతడు "పరమాత్మ" పేరుతో చెప్పబడుచున్నాడు.

ఆ పరమాత్మను గురించియే విశేషముగా వివరించుచున్నారు.

భూమి, ఆకాశము, మరియు స్వర్గము మొదలగు యీ మూడు లోకములను తన చైతన్య రూపమైన శక్తిచే వాటన్నింటియందు నిండియుండి కేవలము తన శక్తిస్వరూపము చేతనే వాటినన్నింటిని తాను ధరించుచున్నాడు. అవినాశియైన ఈశ్వరుడు అనగా ఎన్నడునూ నశించు స్వభావము లేనివాడు అయిన నారాయణుడను నామము గల సర్వజ్ఞుడు మరియు సర్వమును శాసించువాడైయున్నాడు.

పైన చెప్పబడిన ఈశ్వరుని యొక్క "పురుషోత్తముడు" అను పేరు చాలా ప్రసిద్ధమైయున్నది. ఆతనికి ఈ పేరు ఎట్లు కలిగినది ? అని అన్నచో దానికి సహేతుకమైన ఆధారము చూపించి, ఆ నామము యొక్క సార్ధకత్వమును చూపించుచూ భగవంతుడు తన స్వరూపమును ప్రకటించుచున్నాడు. "నేను నిరతియుడనైన ఈశ్వరుడను" -

15.18. యస్మాత్‌క్షర మతీతో ఽహమక్షరాదపి చోత్తమః,
అతో ఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః.

అనగా - ఏలయన ? నేను 'క్షర' భావమునకు అతీతుడను. అనగా అశ్వత్థము పేరుగల మాయామయమైన సంసారవృక్షమును అతిక్రమించి యున్నాను.మరియు సంసార వృక్షమునకు బీజస్వరూపముగాయున్న అక్షరము కంటె (మూల ప్రకృతి కంటె) కూడ ఉత్తముడను,

అత్యంత శ్రేష్ఠుడను లేక మిక్కిలి గొప్పవాడనై యున్నాను. అందువలన అనగా క్షరము మరియు అక్షరము కంటె గూడ వుత్తముడనైయున్నందున లోకమునందును మరియు వేదములందునూ గూడ "పురుషోత్తము" దను పేరుతో ప్రసిద్ధిని పొందియున్నాను. భక్తులందరూ నన్ను ఈ విధముగానే, ఈ నామముతోనే ఎఱుంగుదురు. మరియు కవులైనవారు గూడ తమ కావ్యాదులయందు ఈ నామమునే ప్రయోగించుచుందురు. అనగా "పురుషోత్తమ" అను ఈ పేరుననే నన్ను వర్ణించుచుందురు.

ఇప్పుడు పై విధముగా చెప్పినట్లుగా ఆత్మతత్వమును ఎఱింగినవారు ఎటువంటి ఫలమును పొందుదురో చెప్పుచున్నారు -

15.19. యో మామేవ మసంమూఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్,
స సర్వవిద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత.

అనగా - అజ్ఞాన రహితుడైయున్న పురుషుడు పైన చెప్పబడిన విశేషణములతో కూడియున్న పురుషోత్తముడను, ఈశ్వరుడను అయివున్ననన్ను పైన చెప్పబడినట్లుగా "ఈ పురుషోత్తముడను నేను" అని ఎఱుంగునో ఆతడే సర్వజ్ఞుడు. ఆతడు సర్వాత్మ భావముతో సర్వమును ఎఱుంగును. అందుచేతనే ఆతడు సర్వజ్ఞుడు. మరియు ఓ భారతా ! అటువంటి సర్వజ్ఞుడు సమస్తభూతములందును నిండియున్న పరమాత్ముడైన నన్ను సర్వభావముతో సర్వమునకు ఆత్మగా తలంచి నన్ను భజించుచుండును.

ఈ అధ్యాయమునందు మోక్షరూపమైన ఫలమునిచ్చునటువంటి భగవంతుని యొక్క తత్వజ్ఞానమును చెప్పి యిప్పుడు దానిని స్తుతించుచున్నాడు.

15.20. ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమిదముక్తం మయాఽనఘ,
ఏతద్బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్స్యాత్కృతకృత్యశ్చ భారత.

అనగా - ఇది గుహ్యతమము, అన్నింటికంటె ఎక్కువ గోపనీయము అనగా అత్యధికముగా గూఢమైన రహస్యము. అది ఏది ? అన్నచో - శాస్త్రము అని సమాధానము.

సమస్తమైన గీత యొక్క నామమే శాస్త్రమని చెప్పబడుచున్నది. కాని ఇచ్చట మాత్రము దాని గొప్పతనమును అనగా మహత్యమును తెలుపుట కొఱకు ఈ పదునైదవ అధ్యాయమేశాస్త్రమని చెప్పబడుచున్నది. అట్లేలయన ? ఈ అధ్యాయమునందు కేవలము సమస్తమైన గీతాశాస్త్రము యొక్క అర్థమంతయు సంక్షిప్తముగా చెప్పుటయేగాక యిందులో అనగా ఈ అధ్యాయమునందు సమస్త వేదముల యొక్క అర్థముగూడ సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది. అందుచేతనే "యస్తం వేద సవేదవిత్" "వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యః" అనగా దానిని ఎఱింగినవాడు అనగా ఆతడే వేదములను ఎఱింగినవాడగును. సమస్తవేదముల ద్వారా నేను మాత్రమే ఎఱుంగదగినవాడనై యున్నాను.

అర్జునా! ఇటువంటి పరమ రహస్యముతో కూడియున్న విషయమును నేను నీకు చెప్పియున్నాను. పైన చెప్పబడిన అర్థముతో కూడియున్న ఈ శాస్త్రమును తెలుసుకొనియే మానవుడు బుద్ధిమంతుడు మరియు సఫల మనోరథుడు కాగలడు. ఇంక మరే విధముగానూ కాజాలడు.

ముఖ్యమైన అభిప్రాయమేమన ? చేయదగిన కార్యములన్నియు చేసినవాడు కృతకృత్యుడు. అందువలన శ్రేష్ఠమైన కులమునందు స్థూలదేహమును పొందు బ్రాహ్మణుని ద్వారా చేయదగిన దంతయు భగవత్తత్త్వముగా ఎఱింగినప్పుడు కృతకృత్యత్త్వమును పొందును. ఇతర విధములుగా ఎవని యొక్క కర్తవ్యము పూర్ణత్వమును పొందదు. "సర్వం కర్మాఖిలం పార్థజ్ఞానే పరిసమాప్యతే" అనగా సమస్తమైన కర్మ సముదాయము ఎల్లప్పుడూ జ్ఞానమునందు సమాప్తమును పొందును. "ఏతద్ధిజన్మ సాఫల్యం బ్రాహ్మణస్య విశేషతః, ప్రాప్యై తత్కృతకృత్యో హి ద్విజో భవతి నాన్యథా" చూ. మనుస్మృతి. 12.93. అనగా ఆత్మజ్ఞానము, వేదాభ్యాసము బ్రాహ్మణునికి, విశేషించి బ్రాహ్మణుడై జన్మించినందుకు ఫలము. ఏలయన ? **ఆత్మజ్ఞానమును పొంది ద్విజుడు కృతకృత్యుడగును.** ఇంక ఏ విధముగానూ కాజాలడు.

కావున ఓ భారత ! నీవు నా నుండి ఈ పరమార్థతత్త్వమును వినియున్నావు. అందువలన నీవు కృతకృత్యుడవు అయినావు.

శ్రీశ్రీశ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీమద్భగవద్గీతయందలి
పురుషోత్తమయోగమనబడు పదునైదవ అధ్యాయమునకు
శ్రీశ్రీశ్రీ ఆది శంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు
తెనుగుఅనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు – శ్రీ సదానందభారతి,
ప్రణవాశ్రమము.

పదునారవ అధ్యాయము

తొమ్మిదవ అధ్యాయమునందు ప్రాణులకు దైవికము, ఆసురీయము, మరియు రాక్షసీయము అను మూడు ప్రకృతులు చెప్పబడినవి. వాటిని విపులముగా చూపుట కొరకు **"అభయం సత్వసంశుద్ధిః"** మొదలగు శ్లోకములతో కూడియున్న ఈ పదునారవ అధ్యాయము ఆరంభించబడుచున్నది.

ఆ మూడింటియందలి దైవీ ప్రకృతి సాంసారిక బంధముల నుండి ప్రాణులను విడిపించునదై యున్నది. మరియు ఆసురీ మరియు రాక్షసీ ప్రకృతులు ప్రాణులను బంధించునవై యున్నవి. అందువలన యిచ్చట దైవీ ప్రకృతిని పొందుటకును మరియు ఆసురీ మరియు రాక్షసీ ప్రకృతులను నిర్మూలించుటకును అవసరమగు, సాధనములను గురించి చెప్పబడుచున్నది. భగవంతుడు యిట్లు చెప్పినాడు -

16.1 అభయం సత్వసంశుద్ధిర్జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః,
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయ స్తప ఆర్జవమ్.

అనగా - అభయము అనగా ఎటువంటి భయము లేకుండుట. సత్వగుణ సంపన్నత్వము అనగా అంతఃకరణ శుద్ధి, వ్యవహారాదుల యందు యితరుల పట్ల మోసము, కపటము, మరియు అబద్ధమాడుట మొదలగు అవగుణములను త్యజించుట మొదలగు సద్గుణములతో కూడి శుద్ధభావముతో వ్యవహరించుట.

ఎల్లప్పుడూ జ్ఞానము మరియు యోగముతో కూడియుండుట శాస్త్ర గ్రంథములు మరియు గురువు ద్వారా ఆత్మ తత్వమును ఎఱుంగుట జ్ఞానమనంబడును. మరియు శాస్త్రము ద్వారా మరియు గురువు ద్వారా ఎరింగిన పదార్థము వలన యింద్రియ నిగ్రహము ద్వారా పొందిన ఏకాగ్రత ద్వారా **తన ఆత్మయొక్క ప్రత్యక్షత్వమును పొందుట యోగమనబడును.** ఆ జ్ఞానము మరియు యోగములందు స్థిరముగా వుండుట వాటియందు తన్మయత్వమును పొందుట మొదలగునవన్నియు సాత్విక సంపదలు లేక దైవీసంపదలనబడును.

ఇంకా కొంతమంది అధికారులకు ఏ విషయములందు ఎటువంటి సాత్విక ప్రవృత్తి కలుగవచ్చునో అదిగూడ చెప్పబడుచున్నది.

దానము అనగా తన శక్తికొలది అన్నాది వస్తువులను తగిన అధికారులకు పరోపకార బుద్ధితో పంచిపెట్టుట.

దమము - అనగా బాహ్య యింద్రియములను నియంత్రించుట అంతఃకరణ నిర్వ కారిత్వమును గురించి అనగా అంతఃకరణ శాంతిని గురించి తరువాత చెప్పబడును.

యజ్ఞములు - అగ్నిహోత్రాది శ్రౌతయజ్ఞము, దేవపూజ మొదలగు స్మార్త యజ్ఞములు.

స్వాధ్యాయము - అదృష్టమై యున్నదానిని దృష్టముగా చేసుకొనుటకు ఋక్కులు మొదలగు వేదములను పఠించుట.

తపము - శారీరక తపస్సులను గురించి తరువాత చెప్పబడును. మరియు ఆర్జవము అనగా సర్వవ్యవహారములందు సరళత్వము మరియు కపటము లేకుండ వ్యవహరించుట మరియు -

**16.2. అహింసా సత్యమక్రోధస్త్యాగః శాంతిరపైశునమ్,
దయాభూతేష్వలోలత్వం మార్దవం హ్రీరచాపలమ్.**

అనగా - అహింస - అనగా ఏ విధమైన ప్రాణికి ఎటువంటి కష్టము కలుగనీయ కుండుట, సత్యము అనగా అప్రియము మరియు అసత్యమైన వచనములనే పలుకకుండా, యధార్ధమైన దానినే పలుకుట, అక్రోధము అనగా ఇతరులు తనను దూషించుచున్నను లేక దండించుచున్నను కలుగు క్రోధమును శాంతపరచుకొనుట, త్యాగము - అనగా సంన్యాసము (దానము చేయుట కాదు) అది ఏలయన ? దానమును గురించి యింతకు పూర్వమే చెప్పబడినది.

శాంతి - అంతఃకరణమునందు ఎటువంటి సంకల్ప వికల్పములు లేకుండుట, అపై శునము - అనగా అపిశునత్వము అనగా ఇతరుల దోషములను ప్రకటించుట పిశునత్వమనబడును. అట్లు చేయకుండుట అపిశునత్వమనబడును.

భూతములయందు దయా భావము కలిగియుండుట, దుఃఖితులయందు కృప కలిగియుండుట

అలోలుపత - అనగా విషయములతో సంయోగము కలిగినప్పుడు గూడ యింద్రియములయందు ఎటువంటి వికారము కలుగకుండుట.

మార్దవము - అనగా కోమలత్వము అనగా క్రూరత్వము లేకుండుట.

హ్రీ - అనగా సిగ్గు మరియు అచపలత్వము అనగా ఎటువంటి ప్రయోజనము లేనప్పుడు వాక్కు, బాహువులు, కాళ్లు మొదలగువానిని వ్యర్థక్రియలందు వుపయోగించకుండుట. మరియు -

**16.3. తేజః క్షమా, ధృతిః శౌచమద్రోహో నాతిమానితా,
భవంతి సంపదం దైవీమభిజాతస్య భారత.**

అనగా తేజప్రాగల్భ్యము - (తేజస్విత) అనగా చర్మము కాంతిమగుట కాదు. క్షమ. అనగా యితరులు తన్ను దూషించిననూ లేక దండించిననూ అంతఃకరణము నందు క్రోధ, దుఃఖాది వికారములు కలుగకుండుట, వికారముత్పన్నమైనచో దానిని అణచివేయుట మొదలగునవన్నియు యింతకుపూర్వము అక్రోధము అను పేరుతో చెప్పబడినవి. క్షమ యందును అక్రోధమందును యింతియే భేదమున్నది. ఎక్కువగా భేదము లేదు.

ధృతి - దేహము మరియు యింద్రియాదుల యందు అలసట అనుభవించబడు చున్నప్పుడు ఆ యలసటను తొలగించు ఏ అంతఃకరణ వృత్తికలదో దానినే ధృతియని యందురు.

అలాంటి ధృతియున్నప్పుడు ఉత్సాహముతో కూడియున్న యింద్రియములు మరియు దేహము కర్మలు చేయుట యందు అలసటను పొందకుండుట ధృతి యనబడును.

శౌచము - అనగా రెండు విధములైన శుద్ధి అనగా మృత్తిక మరియు జలము మొదలగువాని ద్వారా చేయబడు బాహ్యశుద్ధి మరియు కపటము మరియు రాగాది భావములు లోపించినప్పుడు మనస్సు మరియు బుద్ధి యొక్క నిర్మలత్వము లోపించకుండుట మొదలగునవి ఆంతరిక శుద్ధి అనబడును. ఈ విధముగా శుద్ధులు రెండు విధములు.

అద్రోహము - అనగా యితరులను బాధించుట యను భావము లేకుండుట అనగా ఏ ప్రాణిని హింసించు భావము లేకుండుట.

అతిమానితత్వము యొక్క లేమి - అత్యంత మానము కలిగియుండుట.

అతిమానము - ఇది దేనియందుండునో అది అతిమానము అనబడును. అది కలిగియున్నవాడు అతిమాని అనబడును. దాని భావము అతిమానిత్వము. అది లేకుండుట 'నాతిమానత్వము' అనగా తనయందు ఎక్కువ పూజ్యభావము లేకుండుట. అనగా తనయందు అభిమానము లేకుండుట.

ఓ భారత ! 'అభయ'ము మొదలు యింత వరకు చెప్పిన లక్షణములు సంపదతో కూడి శరీరమును పొందిన పురుషుని యందుండును. దైవీ సంపదను వెంటబెట్టుకొని దేహమును పొందినటువంటి అనగా దేవ విభూతులు అనగా దైవసంపదను వెంటబెట్టుకొని దేహమును పొందినవాడు అనగా ఎవడు దైవసంపదను పొందియుండుటకు యోగ్యుడో మరియు భవిష్యత్తులో ఎవనికి శుభములు కలుగబోవుచున్నవో అట్టి పురుషునియందు పైన చెప్పబడిన లక్షణములన్నియు నిండి వుండును.

ఇప్పుడు అనగా యికముందు ఆసురీ సంపదను గురించి చెప్పబోవుచున్నారు.

16.4. దంభో దర్పో ఽభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవ చ,
అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపదమాసురీమ్.

అనగా - దంభము అనగా ఆడంబరముతో కూడిన జీవనము, దర్పము అనగా ధనము లేక పారివారిక బలము మొదలగు వానిచే కలుగు గర్వము, అతిమానము అనగా యింతకు పూర్వము చెప్పినట్లుగా తనయందు అతిశయముతో కూడిన పూజ్యభావము అనగా తానే గొప్పయను భావము, క్రోధము మరియు పారుష్యము అనగా కఠోరవచనములు పలుకుట, అదెట్లన ? ఒంటి కంటివానిని జూచి ఆక్షేపబుద్ధితో మంచి కన్నులు గలవాడని చెప్పి హేళన చేయుట, అట్లే కురూపిని అందగాడని పిలిచి ఆక్షేపించుట మరియు హీనజాతివానిని గొప్పజాతివాడని కించపరచుట మొదలగునవి ఆసురీ ప్రవృత్తికి కొన్ని ఉదాహరణములు.

ఆ విధముగానే అజ్ఞానము అనగా అవివేకము, కర్తవ్యము మరియు అకర్తవ్యము మొదలగు వాటి విషయములందు విరుద్ధ నిర్ణయములు ప్రకటించుట మొదలగు

లక్షణములన్నియ ఆసురీ సంపత్తిని సంగ్రహించి మానవ దేహమును పొందిన పురుషుని యందుండునవి. అనగా ఇవి అన్నియు అసుర సంపత్తితో కూడియున్న పురుషుని గుర్తించు లక్షణములు.

పై రెండు సంపదల వలన కలుగు కార్యములు ఎట్లుండుననగా -

16.5. దైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబంధాయాసురీ మతా,
మా శుచః సంపదం దైవీమభిజాతోఽసి పాండవ.

అనగా - దైవీసంపద పురుషుని సాంసారిక బంధమునుండి విడిపించి ముక్తిని అనగా మోక్షమును పొందింపజేయునదై యున్నది. అట్లే ఆసురీ మరియు రాక్షసీ సంపదలు నిస్సందేహముగా పురుషుని ప్రాపంచిక వాసనలతో బంధించి బాధించునవై యున్నవి. నిశ్చితమైన బంధమును నిబంధమందురు. ఈ ఆసురీ రాక్షసీ ప్రవృత్తులు నిబంధమును కలిగించునవై యున్నవి.

ఇంత చెప్పిన మీదట అర్జునుని అంతఃకరణమునందు సంశయభావము ఏర్పడినట్లుగా గ్రహించి అనగా "నేను ఆసురీ సంపదతో కూడియున్నవాడనా ? లేక దైవీ సంపదతో కూడియున్నవాడనా ?" అను సంశయ భావముతో కూడియున్న అర్జునుని జూచి భగవంతుడు యిట్లు చెప్పుచున్నాడు - ఓ పాండవ ! నీవు శోకించవలదు. ఏలయన ? నీవు దైవీ సంపదతో కూడియున్న దేహమును పొందియున్నావు. అనగా అందుచేత అనగా దైవీసంపదతో కూడియున్నవాడవై జన్మించినందున భవిష్యత్తులో నీకు శుభములు కలుగబోవుచున్నవి. అందుచే నీవు చింతించరాదు.

16.6. ద్వౌ భూతసర్గౌ లోకేఽస్మిన్దైవ ఆసుర ఏవ చ
దైవో విస్తరశః ప్రోక్త ఆసురం పార్థమే శృణు

అనగా - ఈ ప్రపంచమునందు మానవ సృష్టి రెండు విధములైనదిగా వున్నది. ఏది రచించబడునో అది సృష్టి. అందుచేత దైవీసంపద మరియు ఆసురీ సంపదలతో కలిపి రచించబడిన ప్రాణులే యిచ్చట భూత సృష్టియను పేరుతో పిలువబడుచుండును.

ప్రజాపతికి సంతానములు రెండు. ఒకరు దేవతలు, రెండు అసురులు. (చూ. **ద్వయా హ ప్రాజాపత్యా దేవాశ్చాసురాశ్చ"** బృహ.ఉ. 1.3.1.) ఈ శ్రుతి వలన గూడ పై మాట సిద్ధించుచున్నది. ఏలయన ? ఈ ప్రాణులన్నియు రెండు విధములుగా వుండును.

ప్రాణుల యొక్క ఆ రెండు విధములైన సృష్టులు ఎటువంటివి ? అన్నచో అవి రెండూ దైవీ మరియు ఆసురీయమని చెప్పుచున్నారు.

అట్లు చెప్పబడిన రెండు విధములైన సృష్టులను గురించి మరల చెప్పుటకు కారణము చెప్పుచున్నారు.

దైవీ సృష్టి యొక్క వర్ణన "అభయం సత్వ సంశుద్ధి" మొదలగు శ్లోకముల ద్వారా విస్తారపూర్వకముగా చేయబడినది. కాని ఆసురీ సృష్టిని గురించిన వర్ణన అంత విస్తార పూర్వకముగా చేయబడి యుండలేదు. అందుచేత ఓ పార్థా ! ఆసురీ ప్రవృత్తిని త్యజించుట కొరకు ఆయాసురీ సృష్టిని గురించి నీవు నా నుండి అనగా నా మాటల ద్వారా విస్తారపూర్వకముగా వినుము. అనగా చక్కగా విని నీయందు ఏ ప్రవృత్తి ప్రవృద్ధమానమై యున్నదో నిర్ణయించు కొనుము.

ఇంక ఈ అధ్యాయము సమాప్తమగువరకు ప్రాణుల విశేషణముల ద్వారా ఆసురీ సంపద వర్ణించబడుచున్నది. అట్లేలయన ? ఆ సంపద ప్రత్యక్షముగా చూడబడిన (తెలియ బడిన)ప్పుడే దానిని త్యజించుట సాధ్యపడును -

16.7. ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురాసురాః,
న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే.

అనగా - ఆసురీ స్వభావము గల మానవులు ప్రవృత్తిని అనగా ఏదో ఒక పురుషార్థమును లక్ష్యముగా నిర్ణయించుకొని సాధనరూపముగా అనగా కర్తవ్యకార్యము నందు ప్రవృత్తిని కలిగియుండుట మంచిది అని తలంచి అందులో ప్రవృత్తమగుటకు మరియు నివృత్తమగుటను అనగా అందులకు వ్యతిరేకముగా ఏదో ఒక అనర్థకారకమైన కర్మనుండి నివృత్తిని పొందుట మంచిది. ఆ విధముగా వారు నివృత్తమగుట యనునది ఎరుగనే ఎరుగరు. అనగా నివృత్తి మార్గమును గుర్తించరు.

అటువంటివారు ప్రవృత్తిని గురించిగాని, నివృత్తిని గురించిగాని కొంచము గూడ ఎరుంగరు. అంతేకాక వారిలో ప్రవృత్తి-నివృత్తులలోని మంచి చెడ్డలను తెలుసుకొనగల బుద్ధి గూడ వుండదు. మంచి నడవడిక గూడ వుండదు. మరియు సత్య పదార్థమును గుర్తించు సామర్థ్యము గూడ వుండదు. అనగా ఆసురీ ప్రవృత్తి కలిగియున్న మనుష్యులు శుద్ధిగా వుండరు. దురాచారులుగా వుందురు. కపట బుద్ధి కలవారై యుందురు. అంతేగాక మిథ్యావాదులు అనగా అజ్ఞానులై సత్యమును గుర్తించని వారై యుందురు.

మరియు -

16.8. అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్,
అపరస్పరసంభూతం. కిమన్యత్కామహైతుకమ్

అనగా - అటువంటి అసుర స్వభావము గల మనుష్యులు మేము అసత్యముతో నిండియున్న మాట నిజమే. మా వలెనే ఈ సమస్త ప్రపంచమంతయూ అసత్యముతో కూడినదే అయి వున్నది. ప్రతిష్ఠారహితమై యున్నది. అనగా ధర్మముగాని, అధర్మముగాని ఈ ప్రపంచమునకు ఆధారములుగ లేవు. అనగా పుణ్యపాపములను కొలతబద్దగా పెట్టుకొని ఈ

ప్రపంచమును పాలించువాడు ఎవ్వడునూ లేడు. అందుచేత ఈ జగత్తంతయు ఈశ్వరరహితమైనదే అని చెప్పుచుందురు. మరియు కామభావము చేత ప్రేరేపించబడిన స్త్రీ పురుషుల సంయోగము వలననే ఈ జగత్తంతయు ఉత్పన్నమగుచున్నది. అందుచేత ఈ జగత్తునకు మూల కారణము కామభావమే కాని ఈశ్వరుడు కాదు.

అనగా ఈ ధర్మాధర్మాదులకు ఎటువంటి యితరమైన అదృష్టకారణమేదియు లేదు. కేవలము కామమే సమస్తమైన ప్రాణుల ఉత్పత్తికి ఏకమాత్ర కారణము. ఇది లోకాయతుల దృష్టి.

16.9. ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య నష్టాత్మానో ఽల్పబుద్ధయః,
ప్రభవన్త్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతో ఽహితాః.

అనగా - ఇటువంటి దృష్టిని ఆధారముగా జేసుకొని నష్టపోయిన బుద్ధి గలవారు మరో లోకమును సాధించవలయునన్న లక్ష్యము లేనివారు, అల్ప బుద్ధులైనవారు అనగా ఎవరి బుద్ధి కేవలము ప్రాపంచిక భోగములను అనుభవించుట యందే లగ్నమైయున్నదో అటువంటి అల్పబుద్ధిగల మనుష్యులు మరియు ఉగ్ర, క్రూర కర్మలయందు ఆనందమును పొందు బుద్ధిగలవారు, హింసాపరాయణులు ఈ ప్రపంచమునకు శత్రువులుగా వుండి ఈ ప్రపంచమును నశింపజేయుట కొరకే పుట్టి యున్నారు.

మరియు అట్టివారు -

16.10. కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం దంభ మాన మదాన్వితాః,
మోహాద్గృహీత్వా ఽసద్గ్రాహా న్ప్రవర్తంతే ఽశుచి వ్రతాః.

అనగా - ఏనాడూ తృప్తిని లేక పూర్ణత్వమును పొందజాలనటువంటి అసంపూర్ణమైన కామభావముతో కూడియున్న లౌకిక కోర్కెలను మాత్రమే ఆశ్రయించి యున్న పాఖండులు, మానము మరియు మదభావముతో కూడియున్న అశుద్ధమైన కర్మలు మాత్రమే చేయువారు, అంతేగాక ఎవరి ఆచరణ అనగా వారు చేయు కార్యములన్నియు ధర్మవిరుద్ధములే అయివున్నవో అటువంటి మనుష్యులు మోహము ఆవరించి యున్నందువలన , అజ్ఞానము వలన అశుద్ధమైన సిద్ధాంతములను గ్రహించినవారై యున్నందున కామభావమునే ఆశ్రయించి ప్రపంచమునందు చేయరాని కర్మలు చేయుచూ వాటి వలన కలుగు సుఖ-దుఃఖములననుభవించుచూ జన్మ మరణములను పొందుచున్నారు.

మరియు - అనగా మరింకేమనగా -

16.11. చింతామపరిమేయాం చ ప్రలయాంతాముపాశ్రితాః,
కామోపభోగపరమా ఏతావదితి నిశ్చితాః.

అనగా - దేని శక్తి తెలియబడజాలదో, అటువంటి అపరిమేయమైన అనగా అంతుచిక్కనటువంటి, అపారమైన అనగా దేనిని దాటుట అసంభవమో అనగా దేని యొక్క

ఆవలి ఒడ్డు కానరాదో, ప్రళయము జరుగువరకు లేక మరణము కలుగు వరకు వుండునటువంటి చింతను అనగా దుఃఖమును కలిగించు భావమును ఆశ్రయించి అనగా ఎల్లప్పుడూ అనగా సర్వకాల సర్వావస్థలయందును దానిని లేక వానిని గురించియే ఆలోచించుచూ వున్నటువంటి మరియు కామోపభోగపరాయణులై యున్న అనగా వేటిని మానవుడు కోరుచుండునో ఆ శబ్దాది విషయములు కామమనబడును, వాటిని అనుభవించుట యందు తత్పరులై యున్నవారు మరియు విషయములను భోగించుటయే అనగా వాటి ద్వారా సుఖములను పొంద ప్రయత్నించుటయే పురుషార్థమని తలంచువారు అట్టి నిశ్చయము కలిగియున్నవారు.

16.12. ఆశాపాశ శతైర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః,
ఈహంతే కామభోగార్థమన్యాయేనార్థసంచయాన్.

అనగా - మరియు వందల కొలది ఆశారూపమైన పాశములు అనగా త్రాళ్ళతో బంధించబడి, గట్టిగా బిగించబడి, అన్నివైపుల నుండి లాగబడుచూ కామక్రోధాదుల యందు చిక్కినవారై అనగా కామక్రోధములను ఆశ్రయించి అనగా వాటికి దాసులై యున్న పురుషులు ధర్మము కొరకు గాక కేవలము తమ భోగము కొరకు అనగా భోగ్యమగు విషయములను అనుభవించుట కొరకు అన్యాయముగా, అధర్మముగా యితరుల సొత్తును అపహరించుట మొదలగు అనేక పాపమయ సాధనముల, మార్గముల ద్వారా ధనసముదాయమును ప్రోగుచేయుట యందు నిమగ్నమై యుందురో అనగా ఏదో ఒక విధముగా ధనమును అనగా వస్తు వాహనములను పొందుటకు ప్రయత్నించు చుందురో,

మరియు వారి దృష్టి ఎట్లుండునన్నచో -

16.13. ఇదమద్య మయా లబ్ధమిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్,
ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్.

అనగా - నేడు నేను నా ప్రయత్నము ద్వారా యింత ధనమును పొందియున్నాను మరియు ఫలానా మనోరథమును అనగా కోరికను అనగా మనస్సును సంతుష్టపరచునటువంటి పదార్థమును యింకముందు పొందెదను. ఇప్పుడు నా వద్ద యింత ధనమున్నది. మరియు యింకా చాలా ధనము రాబోవు వత్సరము నందు ప్రోగు చేయుదును. ఆ విధముగా నేను గొప్ప ధనవంతుడనని పేరు పొందెదను.

16.14. అసౌ మయా హతః శత్రుర్హనిష్యే చాపరానపి,
ఈశ్వరో ఽహమహం భోగీ సిద్ధో ఽహం బలవాన్సుఖీ.

అనగా - ఫలానా దేవదత్తుడను శత్రువు నా ద్వారా చంపబడినాడు. ఇప్పుడు నేను మూర్ఖులు, దుర్బలులు అయిన శత్రువులనందరిని గూడ చంపివైచెదను. పాపము ఈ మూర్ఖులు,

దుర్బలులు నన్నేమి చేయగలరు ? వారు ఏ విధముగా జూచినను నాతో సమానులు కాజాలరు. నేనే ఈశ్వరుడను, సర్వమును భోగించదగి యున్నవాడను. అన్ని విధముల నేను యోగ్యుడను మరియు భార్యా పుత్రులు వారి పుత్రులు మొదలగు వారందరితో సంపన్నుడనై యున్నాను. నేను వట్టి మామూలు మనిషిని కాను. నేను సర్వ విధముల బలవంతుడను, సంపన్నుడను. అన్ని విధముల సుఖముగాను, సమృద్ధిగాను యున్నవాడను. నేను తప్ప మిగిలిన వారందరూ పనికిమాలినవారు మరియు భూమికి బరువై వ్యర్థముగా బ్రతుకుచున్న వారలై యున్నారు.

16.15. ఆఢ్యో ఽభిజనవానస్మి కో ఽన్యో ఽస్తి సదృశో మయా,
యక్ష్యే దాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞాన విమోహితాః.

అనగా – నేను ఎక్కువ ధనము కలిగి సంపన్నుడై యున్నాను. మరియు నా వంశము కంటే నేను పెద్ద కులస్థుడనై యున్నాను. అనగా ఏడు తరములనుండి శ్రోత్రియత్వము మొదలగు సద్గుణములతో కూడిన గుణములు కలవాడనై యున్నాను. ఆ విధముగా ధనము నందుగాని మరియు కులమునందు గూడ నాతో సమానమైనవారు మరియొకరు లేరు. నేను యజ్ఞములను చేయుదును. అనగా యజ్ఞములు చేయుట ద్వారా యతరులను అవమానించెదను అనగా వారిని నా కంటే తక్కువ వారిగా చేయుదును. నటులకు మరియు ఇతర కళాకారులకు ధనమునిచ్చి వారి పొగడ్తలను పొందెదను. ఈ విధముగా అసురప్రవృత్తి కలిగిన మనుష్యులు అజ్ఞానము ద్వారా మోహితులై అనగా అనేక విధములైన అవివేకభావముతో కూడి యుందురు.

16.16. అనేక చిత్తవిభ్రాంతా మోహజాల సమావృతాః,
ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతంతి నరకే ఽశుచౌ.

అనగా – పైన చెప్పబడిన అనేక విధములైన ఆలోచనలు కలుగుచున్నందున భ్రాంత చిత్తులై మరియు మోహమనెడు వలయందు చిక్కినవారై అనగా అవివేకమే మోహము. అది ఒక పెద్ద వలవలె సాంసారిక బంధములందు యిరికించునది లేక బంధించునది అయినందు వలన దానిని వలవంటిదని తెలియనగును. అందులో ఆ వలయందు చిక్కినవారు మరియు విషయ భోగములందు మిక్కిలి ఆసక్తి కలిగియున్నవారు వాటియందే లోతుగా మునిగి యున్న మనుష్యులు ఆ భోగములను పొందుట ద్వారా అనేక పాపములను ప్రోగు చేసుకొని వైతరణి మొదలగు అశుద్ధమైన నరకమునందు పడియుండెదరు.

16.17. ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః,
యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దంభేనా విధిపూర్వకమ్.

అనగా – అటువంటివారు తమను తామే సర్వసద్గుణ సంపన్నులుగా తలంచి తమను తామే చాలా గొప్పవారమని తలంచువారు, సాధువులైన శ్రేష్ఠపురుషుల ద్వారా శ్రేష్ఠులుగా

తలంచబడక, స్తబ్ద అనగా నిర్వీర్యముగా వుండి, వినయరహితులై ధనము, మానము అను సంపదలచే గర్వభావముగలవారై, ధనము చేత మాన్యుడను భావమును మరియు మదము చేత కూడియున్న పురుషుడు పాఖండత్వము అనగా లేని గుణములను తనయందు ఆపాదించుకొన్నందువలన కలిగిన గర్వముతో ధర్మత్వ జీవనమునకు దూరమై విధిరహితమైన కర్తవ్యములను అజ్ఞానము వలన ఆచరించుచూ కేవలము నామమాత్రమైన యజ్ఞముల ద్వారా పూజాదులు చేయుచుందురు.

మరియు -

16.18. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః
మామాత్మ పరదేహేషు ప్రద్విషంతో ఽభ్య సూయకాః

అనగా - అహంకారము, 'నేను, నేను' అని తలంచుట 'అహకారమ'నబడును. అట్టి అహంకారము కలిగియున్న మానవుడు మరియు తనయందు లేనటువంటి గుణములను తనయందు ఆరోపించుకొని 'నేను అందరికంటే గొప్పవాడను' అని తలంచువాడు అహంకారము గలవాడనబడును. అలా తలంచుట అవిద్య కారణముగా తోచు గొప్ప దోషము. అంతేగాక ఈ అహంకారము సర్వవిధ దోషములకు మరియు సమస్తమైన అనర్థమయ దోషములకు మరియు ప్రవృత్తులకు మూలకారణము అయి వున్నది. కామ అనగా కామము మరియు ఆసక్తితో కూడియున్నటువంటి మరియు ఇతరులను పరాభవించుటకు మాత్రమే వుపయోగపడు బలము, దర్పము - ఈ గుణములు - ప్రవృత్తి కలిగియున్న మానవుడు ధర్మమును అతిక్రమించి అధర్మాచరణమునందు లగ్నమగును. అంతఃకరణమును ఆశ్రయించియున్న దోషవిశేషమునే దర్పమందురు.

మరియు స్త్రీలయందు కలుగు వ్యామోహమును అనగా ఆసక్తిని కామము మరియు ఏదైనా అనిష్టము కలిగినందు వలన కలుగునటువంటి ప్రవృత్తి అనగా క్రోధము మొదలగు అన్ని విధములైన అన్ని దోషములను మరియు యితరమైన గొప్ప గొప్ప దోషములను అవలంభించువారు ఆసురీ వృత్తికలవారని గుర్తింపనగును.

ఇంతే కాకుండా అట్టివారు తన మరియు యితరుల శరీరములందున్న, వాటియొక్క బుద్ధి మరియు వారు చేయు కర్మలకు ప్రత్యక్ష సాక్షి అయివున్నటువంటి ఈశ్వరస్వరూపుడనై యున్న నన్ను ద్వేషించు చుందురు. నా యాజ్ఞలను వుల్లంఘించి వ్యవహరించుటయే నన్ను ద్వేషించుటగా గుర్తింపనగును. అలా వ్యవహరించువారు సన్మార్గమునందు పయనించు పురుషుల గుణములను చూచి సహించలేక వారిని నానా విధములుగా నిందించుచుందురు.

16.19. తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్,
క్షిపామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవ యోనిషు.

అనగా - సన్మార్గమునకు వ్యతిరేకులు మరియు నన్ను మరియు సాధుపురుషులను ద్వేషించు మానవులను, అశుభ కర్మలు చేయు క్రూరులైన నరాధములను నేను ప్రతిసారి

అనగా అనేక పర్యాయములుగా ప్రపంచమునందు నరకమునకు పోవు విధముగా అనగా తరచుగా క్రూరకర్మలు చేయునటువంటి పులులు, సింహములు మొదలగు ఆసురీ యోనులయందు పడవేయుచుందును అనగా నీచ జన్మలను కలుగజేయుచుందును. అట్లేలయన? వారందరూ పాపాది దోషములతో కూడియున్నారు.

16.20. ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని,
మామప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాం గతిమ్.

అనగా - అటువంటి మూఢులు అనగా వివేకహీనులు ప్రతి దేహధారణ కాలమందును అనగా ప్రతి జన్మయందును ఆసురీ యోనులను పొందుచూ అనగా తమోగుణము హెచ్చుగా నున్నటువంటి యోనులయందు జన్మమును పొందుచూ, యింకా క్రిందికి జారుచూ ఈశ్వరుడైన నన్ను పొందజాలక అంతకుముందు లభించినటువంటి పశుపక్ష్యాది యోనుల కంటే కూడ యింకా హీనమైన అనగా క్రిమికీటకాది యోనులను పొందుచుందురు.

"నన్ను పొందక" అని చెప్పుటకు తాత్పర్యమేమన ? వారు నేను చెప్పుచున్నటువంటి శ్రేష్ఠమైన మార్గమందు గూడ పయనించక పతనమును పొందుచుందురు. నన్ను పొందు మార్గము అతి సులభమై సర్వవిదితమై యున్నది.

ఇప్పుడు సమస్తమైన ఆసురీ సంపదను గురించి సంక్షేపముగా చెప్పుచున్నారు. పైన కామాది మూడు భేదములందును ఆసురీ సంపత్తికి అనంతమైన భేదములున్నప్పటికి అవన్నియు ఆ కామాది మూడు భేదములందే మిళితమై పోవుచున్నవి. కావున ఆ మూడింటిని నశింపజేసినచో సర్వదోషములను నశింపజేయబడినట్లే. అందుచేత సర్వానర్థములకు మూలకారణమైన ఆ మూడు భేదములను గురించి చెప్పబడుచున్నది.

16.21. త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశన మాత్మనః,
కామ క్రోధస్తథా లోభ స్తస్మా దేతత్త్రయం త్యజేత్.

అనగా - ఆత్మను మరచినవారి ఈ మూడు విధములగు దోషములు నరకప్రాప్తికి ద్వారములు వంటివి. వీనిలో ప్రవేశించినంత మాత్రము చేత వారి ఆత్మదూషితమగును. అనగా పురుషార్థమును పొందు యోగ్యత లేనిదగును. అందుచేత ఈ మూడు అనగా కామ, క్రోధ లోభములు ఆత్మభావమును బాధించునవై యున్నవి.

ఆ మూడు ఏవి ? అన్నచో - కామము, క్రోధము మరియు లోభములు. అందువలన పురుషార్థమును ఆశించు పురుషుడు ఈ మూడింటినీ తప్పక త్యజించవలయును. ఏలయన ? కామము మొదలగు ఈ మూడు నరకద్వారముల వంటివై ఆత్మను మరుగు పరచునవైయున్నవి. అందుచే యీ మూడింటిని తప్పక త్యజించవలయును. ఆత్మను యీ విధముగా స్తుతించడమైనది.

16.22. ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వారైస్త్రిభిర్నరః,
ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయ స్తతో యాతి పరాం గతిమ్.

అనగా – ఓ కుంతీపుత్రా ! ఈ కామాదులు దుఃఖము మరియు మోహరూపమై అంధకారముతో నిండియున్న నరకద్వారములు. ఈ మూడు దుర్గుణముల నుండి తప్పించుకొన్న మానవుడు సత్కర్మాచరణము చేయును, సాధన చేయును. ఇంతకు పూర్వము కామాదుల వశమునందుండి ఏ ఆత్మను పొందుటకు ఆవశ్యకములైన సాధనలు చేయకయుండెనో యిప్పుడా కామాదులు నశించినందున అట్టి సాధన చేయనారంభించును. అట్టి సాధన వలన సాధకుడైన మానవుడు ఆ పరమగతిని అనగా మోక్షమును గూడా పొందగలడు.

ఈ విధమగు సమస్తమైన ఆసురీ సంపత్తిని త్యజించుటకు మరియు మానవునకు అన్ని విధముల శుభములను కలిగించునటువంటి కారణరూపమైన సాధనము శాస్త్రమైయున్నది. శాస్త్ర ప్రమాణము ద్వారానే ఆ రెండు కార్యములు సాధ్యమగును. మరి ఏ విధముగాను సాధ్యపడవు. అందుచేత –

16.23. యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః,
న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్.

అనగా – ఏ మానవుడు శాస్త్రము చెప్పిన పద్ధతిని అనగా కర్తవ్యాకర్తవ్యముల జ్ఞానమునకు కారణమైన ఏ విధి నిషేధకములైన ఉపదేశము కలదో దానిని త్యజించి కామముచే ప్రేరితమైన కర్మలనాచరించుచుండునో అట్టి మానవుడు యిటు సిద్ధినిగాని, అటు పురుషార్థమును పొందుటకు తగిన యోగ్యతను గాని పొందజాలడు. ఈ లోకమునందు ఎటువంటి సుఖమును పొందజాలడు. మరియు పరమగతిని అనగా స్వర్గమునుగాని, మోక్షమునుగాని పొందజాలడు.

16.24. తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ,
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి.

అనగా – అందువలన, కర్తవ్యమేదో మరియు అకర్తవ్యమేదో తెలుసుకొనుటకు నీకు శాస్త్రమే ప్రమాణము అనగా సాధనము. అందుచేత శాస్త్ర విధానము ద్వారా చెప్పబడిన వాక్యమును చక్కగా తెలుసుకొని అనగా శాస్త్రము ఆజ్ఞాపించుటనే విధానమందురు. "ఈ కార్యము చేయుము. ఈ కార్యము చేయవద్దు" అని శాస్త్రము ఆజ్ఞాపించుచున్న ఎడల ఆ శాస్త్రము చెప్పుచున్నట్టి కర్మలను చక్కగా తెలుసుకొని నీవు ఈ కర్మక్షేత్రమగు లోకమునందు కర్మలు చేయుట మంచిది. 'ఇహ' అను శబ్దము ఏ భూమియందు కర్మాధికారము కలదో దానిని సూచించునదై యున్నది.

శ్రీశ్రీశ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీమద్భగవద్గీత యందలి దైవాసుర సంపద్విభాగయోగమనబడు
పదునారవ అధ్యాయమునకు
శ్రీశ్రీశ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు – శ్రీ సదానందభారతి,
ప్రణవాశ్రమము.

పదునేడవ అధ్యాయము

"తస్మాత్ శాస్త్రం ప్రమాణం తే" అను యీ వాక్యము ద్వారా ప్రశ్నించుటకు యే అవకాశము లభించినదో దానిని ఆదారముగ జేసుకొని అర్జునుడు భగవంతుని యిట్లు ప్రశ్నించినాడు -

17.1. యే శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః,
తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ సత్త్వమాహో రజస్తమః.

అనగా - ఎవడైనా ఒక సాధారణ మానవుడు శాస్త్రము చెప్పినట్లుగాక అనగా శాస్త్ర విధిననుసరించి గాక, శాస్త్రము అనగా శ్రుతి మరియు స్మృతి మొదలగు శాస్త్ర విధానములను త్యజించి అతి శ్రద్ధతో అనగా అత్యంత ఆస్తిక బుద్ధితో కూడినవాడై అనగా ఆస్తికబుద్ధి సంపన్నుడై దేవతాదులను పూజించును.

ఇచ్చట "ఈ శాస్త్రవిధి మత్సృజ్య యజంతే శద్ధాయాన్వితా" అను వాక్యార్థముననుసరించి శ్రుతిరూపమైన లేక స్మృతిరూపమైన ఎటువంటి శాస్త్రమును ఎరుంగకయే, కేవలము వృద్ధులైన వారల వ్యవహారమును ఆదర్శముగా తీసుకొని ఎవడు అతి శ్రద్ధాభావముతో దేవతాదులను పూజించునో అటువంటి మనుష్యులే యిచ్చట గ్రహించబడి యున్నారు. కాని మరియొక మనుష్యుడు శాస్త్ర విధివిధానమును కొంచముగా ఎరిగి యుండెను. దానిని వదలి విధిరహితముగా దేవతాదులను పూజించును. అటువంటివారు "ఈ శాస్త్ర విధి ముత్సృజ్య యజంతే" ఈ కథనానుసారముగా గ్రహించబడజాలరు.

పూర్వపక్షము - అటువంటివారు ఎందుకు జ్ఞానులుగా పరిగణించబడరు ?

సమాధానము - శ్రద్ధాభావముతో కూడియున్న (పూజించుచున్నవారు) అని విశేషణము చెప్పబడినందున. ఏలయన ? దేవతలను పూజించుటకు సంబంధించిన శాస్త్రమును ఎరింగియుండియు దానిని శ్రద్ధాభావ రహితముగా త్యజించి, ఆ శాస్త్రము ద్వారా చెప్పబడిన అనగా విధించబడిన దేవతాదుల పూజలయందు శ్రద్ధాభావముతో కూడినవారై వ్యవహరించుచున్నారు అనుమాట ఒప్పుకొనబడదు. అనగా ఆ మాట వూహించరానిది. అందువలన ముందుగా చెప్పబడినట్టి మానవులు మాత్రమే "యే శాస్త్ర విధముత్సృజ్యయజంతే శ్రద్ధయాన్వితా" ఈ మాట ప్రకారము గ్రహించబడుదురు.

ఓ కృష్ణా ! ఈ విధముగా ఆచరించు మనుష్యుల నిష్ఠ ఎటువంటిది ? సాత్వికమా రాజసమా ? లేక తామసమా ? అనగా అటువంటివారి మానసిక స్థితి సత్వగుణ ప్రధానమైనదా లేక రజోగుణ ప్రధానమైనదా ? లేక తమోగుణ ప్రధానమైనదా ? చెప్పునదేమన ? వారి దేవాది విషయికమైన పూజ సాత్వికమా ? రాజసమా ? లేక తామస గుణ ప్రధానమైనదా

ఈ ప్రశ్న సాధారణ మానవులను దృష్టియందుంచుకొని అడుగబడిన ప్రశ్న. అందువలన మానవులందరినీ తగు విధముగా అనగా వారి వారి గుణములననుసరించి ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పవలసి యున్నది. అట్టి భావమును దృష్టియందుంచుకొని భగవంతుడు యిట్లు చెప్పినాడు -

17.2. త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా,
సాత్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు.

అనగా - అర్జునా ! నీవు అడిగిన నిష్ఠను గురించి చెప్పవలయునన్నచో - మానవులయందుండు స్వభావజన్యమైన నిష్ఠ అనగా శ్రద్ధాభావము అనగా వారు తమ జన్మజన్మాంతరముల యందు చేసి యున్నట్టి ధర్మాధర్మ సంస్కారములు వారు దేహత్యాగము చేయు సందర్భమున ప్రకటితమగుచుండునో ఆ సంస్కార సముదాయమునే స్వభావమందురు. ఆ స్వభావముననుసరించి యున్న శ్రద్ధ మూడు విధములుగా వుండును. సత్వగుణము ప్రధానముగా యున్నప్పుడు కలిగిన లేక చేయబడిన దేవపూజాది విషయికమైనది సాత్విక శ్రద్ధయనబడును. రజోగుణము వలన కలిగినటువంటి యక్ష-రాక్షసాదుల పూజా విషయికమైన శ్రద్ధ రాజసగుణ ప్రధానమైన శ్రద్ధయనబడును. మరియు తమోగుణము వలన కలిగినటువంటి ప్రేతపిశాచాది పూజావిషయికమైన శ్రద్ధ తామసగుణ ప్రధానమైన శ్రద్ధయనబడును. ఈ విధముగా శ్రద్ధాభావము మూడు విధములుగా వుండును. చెప్పెద వినుము -

శ్రద్ధ మూడు విధములుగా వుండును -

17.3. సత్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత,
శ్రద్ధామయో ఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః.

అనగా - ఓ భారత ! ప్రాణులన్నింటి యొక్క శ్రద్ధ వారి వారి భిన్న భిన్న సంస్కారములతో కూడి వారి అంతఃసంస్కారముననుసరించి యుండును. అలాంటప్పుడు ఏమి జరుగును, ఎట్లు జరుగును ? అన్నచో చెప్పుచున్నారు. ఈ పురుషుడు అనగా ప్రాపంచిక జీవుడు సహజముగానే శ్రద్ధామయుడు. ఏలయన ? ఏ జీవుడు ఎటువంటి శ్రద్ధగలవాడై యుండునో అనగా ఏ జీవుని శ్రద్ధ **ఎటువంటిదో ఆ జీవుడు స్వయముగా అటువంటివాడే అయి వుండును.** అనగా ఆతడు ఆతని యందు కలిగియున్న శ్రద్ధకు అనురూపముగానే యుండును.

అందువలన ఆ శ్రద్ధాభావముననుసరించి వారు చేయు దేవాదుల పూజ వలన సాత్వికము మొదలగు నిష్ఠలను గురించి నిర్ణయించుకొనవలసి యుంటుంది. కావున -

17.4. యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్యక్షరక్షాంసి రాజసాః,
ప్రేతాన్భూతగణాంశ్చాన్యే యజంతే తామసా జనాః.

అనగా - సాత్త్విక నిష్ఠ కలిగియున్న పురుషులు దేవతలను పూజించుచుందురు. రాజస నిష్ఠ కలిగిన పురుషుడు యక్షులు రాక్షసులు మొదలగు వారిని పూజించుచుందురు. ఇంక యితరమైన తామస నిష్ఠ కలిగియున్న పురుషులు ప్రేతములు మరియు సప్తమాతృకాది అనగా శక్తిరూపిణులుగా తలంచబడుచున్న గ్రామ దేవతలను, భూతగణములను పూజించుచుందురు.

ఈ విధముగా వారు చేయు కార్యములననుసరించి పురుషుల యొక్క సాత్త్వికాది నిష్ఠల నిర్ణయము చేయబడినది. ఆ విధముగా స్వభావ సిద్ధమైన శ్రద్ధగల వేలమంది మనుష్యులలో ఎవడో ఒక్క మహాత్ముడు శాస్త్ర విధిని త్యజించినప్పటికీ దేవపూజాపరాయణుడై యున్నందున చివరకు సాత్త్వికనిష్ఠ గలవాడగును. కాని ఎక్కువ శాతం మనుష్యులు రాజసీ, తామసీ నిష్ఠా భావములే కలగియుందురు. అదెట్లన ? చెప్పబడుచున్నది.

17.5. అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపో జనాః,
దంభాహంకార సంయుక్తాః, కామరాగబలాన్వితాః.

అనగా - శాస్త్ర విధానమును ఎరుంగనటువంటి మనుష్యుడు శాస్త్ర విహితము కానటువంటి మరియు ఘోరమైన అనగా అన్యప్రాణులను మరియు తన దేహమునకు బాధ కలుగునటువంటి తపము, దంభము మరియు అహంకారము మొదలగు దుష్టభావములకు లోనై మరియు కామము మరియు ఆసక్తి వలన కలుగు బలమును ఆధారముగ జేసుకొని లేక కామము మరియు ఆసక్తి మరియు శారీరక బలముతో కూడినవాడై తపించుచుండును.

17.6. కర్శయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామ మచేతసః,
మాం చైవాంతః శరీరస్థం తాన్విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్.

అనగా - ఆ వివేకములేనటువంటి మనుష్యులు శరీరమునందు నిండియున్న యింద్రియాది కరణముల (సాధనముల) రూపమున పరిణమించియున్న భూత సముదాయమును మరియు దేహము లోపల అంతరాత్మ రూపమున వ్యాపించియున్న మరియు వాటియొక్క కర్మలకు మరియు బుద్ధికి సాక్షిగా యున్న ఈశ్వరుడనైన నన్ను కూడ యిబ్బంది పెట్టుచూ - నా ఆజ్ఞలను పాటించకుండుటయే నన్ను యిబ్బంది పెట్టుట - ఆ విధముగా నన్ను యిబ్బంది పెట్టుచూ ఘోరమైన తపస్సు చేయుచుందురు. అట్లు చేయువారిని నీవు ఆసురీవృత్తి గలవారినిగా గుర్తించుము. ఎవరి ప్రవృత్తి ఆసురీ నిష్ఠ కలిగి యుండునో వారే ఆసురీనిష్ఠగలవారనబడుదురు. అటువంటివారి సాంగత్యమును విడనాడుటకై నీవు అట్టివారిని గుర్తించుము. ఇదియే నా ఉపదేశము.

రసయుక్తము మరియు స్నిగ్ధము అనగా నేయి మొదలగు రుచికర పదార్థములతో కూడిన భోజనములయందు తమ రుచియొక్క అధికత్వరూపమైన లక్షణము ద్వారా తమ సాత్వికత్వమును, రాజసత్వమును మరియు తామసత్వమును గుర్తించి రాజసము మరియు తామస గుణవర్ధకములైన అహారమును త్యజించుటకు రస్య-స్నిగ్ధ మొదలగు వాక్యముల ద్వారా వర్ణించబడిన మూడు విధములుగా విభజింపబడిన ఆహారమునందు క్రమముగా సాత్వికము, రాజసము మరియు తామస గుణ సంపన్న పురుషుల రుచి చూపబడినది. అదే విధముగా సాత్వికము మొదలగు గుణభేదముల ద్వారా యజ్ఞాది భేదముల ప్రతిపాదన గూడ యిచ్చట చేయబడుచున్న కారణమేమన ? రాజసము మరియు తామస భావముతో కూడిన యజ్ఞాదులను గుర్తించి ఏదో విధముగా లోకులు వాటిని త్యజింతురు గాక యనియు మరియు సాత్విక భావముతో కూడియున్న యజ్ఞాదులనే అనుష్ఠింతురు అని తలంచి -

17.7. ఆహార స్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవత ప్రియః,
యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు.

అనగా - భోజనము చేయు మనుష్యులనందరిని వారు భుజించు పదార్థములను ఆధారముగా చేసుకొని మూడు విధములుగా విభజింపవచ్చును. అనగా వారందరికి మూడు విధములైన ఆహారములు ప్రియముగాను మరియు రుచికరముగాను వుండును. అట్లే యజ్ఞములు, తపములు మరియు దానములు గూడ మూడు విధములుగా వుండును. కావున ఆయాహారాది విషయములను మరియు వివరణను గురించి చెప్పబోవుచున్నాను. వినుము -

17.8. ఆయుః సత్త్వబలారోగ్య సుఖప్రీతి వివర్ధనాః,
రస్యాః స్నిగ్ధాః స్థిరా హృద్యా ఆహారాః సాత్వికప్రియాః.

అనగా - ఆయువు, బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, సుఖము మరియు వాటి యందు ప్రీతి మొదలగు వాటిని వృద్ధి చేయునటువంటి మరియు రస్య అనగా రసయుక్తము, స్నిగ్ధ అనగా సుఖముగా జారునటువంటి అనగా నేయి మొదలగు తైల పదార్థముతో కూడినటువంటి మరియు స్థిరము అనగా శరీరమునందు చాలా కాలము వరకు సారరూపముగా నిల్వ వుండునటువంటి మరియు హృద్యము అనగా హృదయమునకు ప్రియముగా తోచునట్టి భుజించుటకు వీలైన ఆహార పదార్థములు సాత్విక నిష్ఠ కలిగియున్నట్టి పురుషులకు ప్రియములుగా అనగా భుజించగోరునవిగా వుండును.

17.9. ఖట్వామ్ల లవణాత్యుష్ణ తీక్ష్ణ రూక్షవిదాహినః,
ఆహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః.

అనగా - చేదుగాను, పుల్లగాను, ఉప్పగాను, అత్యంత వేడిగాను, మంటగాను, ఎండిన మరియు దాహమును కలిగించునవిగాను, మరియు దుఃఖమును కలిగించునవి,

దిగులును కలిగించునవి, మరియు ఆరోగ్యమునకు భంకరమైనటువంటి ఆహారము రాజస ప్రవృత్తి కలిగియున్న పురుషునకు అత్యంత ప్రియములుగా వుండును.

17.10. యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్,
ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్.

అనగా - యాతయామ అనగా వుడికీ వుడకనటువంటి, గతరస అనగ రసము లేనిది. పూతి అనగా చద్దిదై దుర్గంధము కలిగియున్నది. మరియు ఉచ్ఛిష్టము అనగా యితరులు తినగా మిగిలిన ఆహారము మరియు అమేద్యము అనగా యజ్ఞమునకు పనికిరానిది అయినటువంటి ఆహారపదార్థములు తామస ప్రవృత్తి కలిగియున్నటువంటి మనుష్యులకు అత్యంత ప్రియములుగా నుండును.

ఇప్పుడు మూడు విధములైన యజ్ఞములు చెప్పబడుచున్నవి.

17.11. అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే,
యష్ట వ్యమేవేతి మనః సమాధాయ స సాత్వికః.

అనగా - ఫలమును కోరనటువంటి పురుషుల ద్వారా శాస్త్ర నియమానుసారముగ నిశ్చయించబడిన ఏ యజ్ఞము అనుష్ఠింపబడునో - "యజ్ఞము చేయుటయే కర్తవ్యము" అని మనస్సును స్థిరపరచుకొని అనగా "దీని ద్వారా నేను ఎటువంటి పురుషార్థమును పొంద దలంచలేదు" అని నిశ్చయించుకొని చేయబడు యజ్ఞము సాత్విక భావముతో చేయబడినదిగా చెప్పబడును.

17.12. అభిసంధాయ తు ఫలం దంభార్థమపి చైవ యత్,
ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ తం యజ్ఞం విద్ధి రాజసమ్.

అనగా - అర్జునా ! ఎవడు యజ్ఞ ఫలమును పొందవలయునన్న ఆకాంక్ష కలిగి మరియు లోకమునందు కీర్తి ప్రతిష్టలు పొందవలయునను మహత్వ కాంక్షతో యజ్ఞము చేయునో అటువంటి యజ్ఞమును రాజస యజ్ఞమందురు.

17.13. విధిహీనమసృష్టాన్నం మంత్రహీనమదక్షిణమ్,
శ్రద్ధా విరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షతే.

అనగా - ఏ యజ్ఞము శాస్త్రానుసారముగాగాక, శాస్త్రమునందు చెప్పిన దానికి విరుద్ధముగా చేయబడునో, మరియు ఏ యజ్ఞమునందు బ్రాహ్మణులకు భోజనాదులు పెట్టబడవో మరియు మంత్రములు అనగా మంత్రము, స్వరము, మరియు వర్ణములు గూడ లేకుండ మరియు శాస్త్ర గ్రంథములందు చెప్పబడినట్లుగా దక్షిణలు మరియు శ్రద్ధాభావము గూడ లేకుండ

నిర్వహించబడునో అటువంటి యజ్ఞమును తమో గుణముతో కూడియున్న వారు చేసిన యజ్ఞముగా చెప్పబడును.

ఇప్పుడు తపము గూడ మూడు విధములుగా యుండునని చెప్పబడుచున్నది -

17.14. దేవద్విజ గురుప్రాజ్ఞ పూజనం శౌచమార్జవమ్,
బ్రహ్మచర్య మహింసా చ శారీరం తప వుచ్యతే.

అనగా - దేవతలు, బ్రాహ్మణులు, గురువులు, మరియు బుద్ధిమంతులు అనగా జ్ఞానులు మొదలగు వారినందరిని పూజించుట. శౌచము అనగా పవిత్రత, ఆర్జవము అనగా సరళ స్వభావము కలిగి యుండుట బ్రహ్మచర్యము మరియు అహింస, మొదలగునవన్నియు శరీర సంబంధము కలిగి శరీరము ద్వారా చేయబడు తపస్సు అనబడును. అనగా యీ కార్యములన్నింటికి స్థూల దేహమే ప్రధానము. ఇటువంటి కార్యములన్నియు, కరణముల ద్వారా కర్త ద్వారా చేయబడినపుడు శరీరమునకు సంబంధించిన పనియని చెప్పబడుచున్నవి. ఈ శారీరక తపస్సునకు అయిదు కారణములు గలవు. వాటిని గురించి తరువాత చెప్పెదను.

17.15. అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్,
స్వాధ్యాయాభ్యాసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే.

అనగా - ఏ వచనములు అనగా వాక్కులు ఏ ప్రాణి యొక్క అంతఃకరణమందున దుఃఖమును కలిగించునవికావో మరియు ఏ వచనములు సత్యములు, ప్రియములు మరియు పరహిత కారకములు, అయి వున్నవో అనగా ఈ లోకమునందు మరియు పరలోకమునందు గూడ అనగా సర్వత్ర హితమును కలిగించునవి అయి వున్నవో అటువంటి మాటలను యిచ్చుట "వుద్వేగమును కలిగించునవి కావు" మొదలగు లక్షణములతో వాక్యము విశేషించబడినది. మరియు 'చ' అను శబ్దము అన్ని శబ్దముల సముచ్చయమును సూచించునదై యున్నది. అందువలన యితరులకు ఏదైన ఒక విషయము చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు ఆ చెప్పబడిన వాక్యమునందు సత్యము, ప్రియత్వము, హితకారిత్వము మరియు అనుద్విగ్నత అనగా దుఃఖమును కలిగించకుండుట, అను ఈ నాలిగింటియందును ఏ ఒక్కటి లోపించినా అది వాక్కుద్వారా చేయబడు తపము అనిపించుకోబడదు.

సత్యముతో కూడిన వాక్యము ప్రియత్వము, హితకారిత్వము ఉద్విగ్న రాహిత్యము లేనిదైనచో అది వాక్కు ద్వారా చేయబడు తపము అనిపించుకోబడదు. సత్యమైన వాక్యము, ప్రియత్వము, హితకారిత్వము మరియు అనుద్విగ్నత్వము మొదలగు గుణములు లేనిచో అది వాక్ తపస్సు అనబడదు. అట్లే ప్రియవచనము గూడ యితరమైన అనగా సత్యత్వము, హితకారిత్వము, అనుద్విగ్నత్వము లేనిదై యున్నచో అది గూడ వాక్ తపస్సునకు సంబంధించినది కానేరదు. మరియు హితకరమైన వచనము గూడ సత్యత్వము ప్రియత్వము మొదలగు మూడు

లేనిదైనచో అది గూడ వాక్ తపస్సు కానేరదు. (సత్యం, బ్రూయాత్, ప్రియం బ్రూయాత్, నబ్రూయాత్ సత్యమ ప్రియమ్)

పూర్వపక్షము – మరి అలాంటప్పుడు నిజమైన వాక్ తపస్సు ఎట్లుండును ? అన్నచో –

సమాధానము – ఏ వచనము సత్యమైనదో వుద్వేగ రహితమైనదో మరియు ప్రియమైనదో అంతేగాక హితకరమైనదో ఆ వచనమే నిజమైన వాక్ తపస్సు. అదెట్లన ? "ఓవత్సా ! అనగా బాలకా ! నీవు శాంతముగా నుండుము. స్వాధ్యాయము మరియు యోగమునందు నిలిచియుండుము. అందువలన నీకు శుభము కలుగును. మొదలగు వచనములు మరియు యథావిధిగా స్వాధ్యాయ సంబంధమైన అభ్యాసము చేయుట గూడ వాక్ సంబంధమైన తపస్సనబడును.

17.16. మనఃప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మ వినిగ్రహః,
భావసంశుద్ధి రిత్యే తత్తపో మానసముచ్యతే.

అనగా – మనఃప్రసాదము అనగా మనస్సు అత్యంత శాంతముగా వుండుట అనగా మనస్సు ప్రాపంచిక విషయములను గురించి ఆలోచించకుండా వుండుట అనగా తనయందు తానే వుండుట. అనగా స్వచ్ఛత్వమును పొందుట, సౌమ్యత్వం – అనగా దీనినే సుమనసత అనగా మంచి మనసు కలిగి యుండుట అనగా మనస్సును మరియు ముఖమును ప్రసన్నముగా వుంచు అంతఃకరణ నిర్మలత్వము, మౌనము అనగా అంతఃకరణము మనసుగా పరిణమించి విషయములతో కూడి యుండక తనలో తానే వుండుట, అట్లేలయన ? **వాక్ సంయమము మనఃశాంతిపైననే ఆధారపడి యుండును.** అందుచేత కార్యము ద్వారా కారణము చెప్పబడుచున్నది. మనో సంయమము అనగా మనస్సును విషయముల మీదికి పోనివ్వక నిలిపి వుంచుట మరియు భావము యొక్క శుద్ధత్వము అనగా యితరులతో వ్యవహరించు చున్నప్పుడు మోసము కపటము లేకుండుట మానసిక తపమనబడును. **కేవలము వాక్కు మరియు మనస్సు ఏకరూపము కలిగియుండుటయే మౌనబడును.** మరియు సామాన్యముగా మనస్సు వాక్కు రెండూ కలసి ఏకరూపముగా నుండుటయే మౌనమనబడును. దీనినే ఆత్మ నిగ్రహమని గూడ అందురు. ఇంతే భేదము.

పైన చెప్పబడిన కాయిక (శారీరక) వాచిక (వాక్ సంబంధమైన) మరియు మానసిక తపము మనుష్యుల ద్వారా చేయబడినప్పుడు సాత్వికము మొదలగు మూడు విధములగు భేదము ఎట్లు కలుగునో అది చెప్పుచున్నారు.

17.17. శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్త త్రివిధం నరైః,
అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే.

అనగా – పై సందర్భముననుసరించి తపము మూడు విధములుగా నుండును. ఒకటి కాయికము అనగా దేహమునకు సంబంధించినది. రెండవది వాచిక తపస్సు అనగా

మాటకు సంబంధించినది. మరియు మూడవది మానసిక తపస్సు ఫలాకాంక్షలేనటువంటిది. మరియు సమాహిత చిత్తముగల పురుషుల ద్వారా సర్వోత్తమమైన శ్రద్ధతో, ఆస్తికబుద్ధిపూర్వకముగా చేయబడునది. ఇటువంటి ఆ తపమును శ్రేష్ఠమైన పురుషులు సత్వ గుణయుక్తమైన తపస్సని చెప్పుదురు.

17.18. సత్కారమాన పూజార్థం తపో దంభేన చైవ యత్,
క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలమధ్రువమ్.

అనగా – సత్కారము, గౌరవము, మరియు యితరులచే పూజాదికములు పొందుట కొఱకు చేయబడు తపము, ఈతడు చాలా శ్రేష్ఠ పురుషుడు, గొప్ప తపోధనుడు. బ్రాహ్మణుడు అని గొప్పగా చెప్పుకొనబడుటకు చేయు తపము సత్కారమును పొందుటకు చేయు తపము. వారు వచ్చునపుడు లేచి నిలబడుట, నమస్కరించుట, మొదలగు క్రియల ద్వారా చేయబడునది మానము. కాళ్లు కడుగుట, అర్చించుట, భోజనాదికములు చేయించుట మొదలగు క్రియలను పూజయందురు. వీటిని పొందుట కొఱకు చేయబడు తపము మరియు దంభముతో చేయబడు తపము యిచ్చట రాజసీ తపమని చెప్పబడును. అంతేగాక అనిశ్చితమైన ఫలము గలది యగుటచే నాశవంతమైనది మరియు అనిత్యమైనది గూడాను అని చెప్పబడినది.

17.19. మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్పీడయా క్రియతే తపః;
పరస్యోత్సాదనార్థం వా తత్తామస ముదాహృతమ్.

అనగా – ఏ తపము తన శరీరమును బాధించి లేక యితరులకు కీడును కలిగించుటకై మూర్ఖత్వ భావముతో బలవంతముగా అనగా అజ్ఞానముతో నిర్ణయించబడి చేయబడునో అది తామసీ తపమని చెప్పబడును.

ఇప్పుడు దానమునందలి భేదములను చెప్పుచున్నారు –

17.20. దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతే ऽనుపకారిణే,
దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్.

అనగా – "దానం చెయ్యడమే మంచి పని" అని నిశ్చయించుకొన్న మానవుడు తనకు తిరిగి ఎటువంటి వుపకారము చేయజాలని దీనునికి, ఒక వేళ ఆతడు తిరిగి ఉపకారము చేయగలిగియున్నను అతని నుండి ఎటువంటి ప్రత్యుపకారము కోరక, మరియు ఎవడు పుణ్యక్షేత్రములయందు దీనుడై నివసించుచుండునో, సంక్రాంతి మొదలగు పుణ్యకాలముల యందును, మరియు షడంగములతో కూడియున్న వేదములను చక్కగా చదువుకొన్నవానికి, శుద్ధమైన బ్రాహ్మణుడు మొదలగు దానమును పొందుటకు యోగ్యులైన వారికి దానము

చెయ్యవచ్చును. ఆ విధముగా సత్ పాత్రలకు చేయబడు దానము సాత్విక బుద్ధి కలిగి చేయబడిన దానమని చెప్పబడును.

17.21. యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్య వా పునః,
దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్,

అనగా - ప్రత్యుపకార బుద్ధితో అనగా "కాలాంతరమందు ఆతడు నాకు తిరిగి వుపకారమును చేయగలడు" అను అభిప్రాయమును మనసునందుంచుకొని, లేక "యీ విధముగా దానము చేసినందువలన నాకు పరలోకము నందు తగిన ఫలము లభించును" అను భావమును మనసునందుంచుకొని తనకు దానము చేయుట యిష్టము లేకున్నను అతికష్టముగా యివ్వబడు దానము రాజస దానమని చెప్పబడును.

17.22. అదేశకాలే యద్దానమపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే,
అసత్కృతమవజ్ఞాతం తత్తామస ముదాహృతమ్.

అనగా - అయోగ్యమైన దేశకాలములందు అనగా అశుద్ధమైన వస్తువులు మరియు మ్లేచ్ఛాదులతో నిండియున్న పాపకర్మలు చేయబడు దేశమునందు మరియు పుణ్యసంపాదనకు సాధనములుగా చెప్పబడుచున్న సంక్రాంతి మొదలగు పుణ్యదినములయందుగాక ఎటువంటి విశేషము లేనటువంటి కాలమునందు, మరియు మూర్ఖులకు, దొంగలు మొదలగు అపాత్రులకు యివ్వబడు దానము మరియు మంచి దేశకాలములంధు గూడ ఎటువంటి సద్భావము మరియు సత్కారము అనగా ప్రియమైన వచనములు, పాద ప్రక్షాళనము, మరియు పూజాదులు మొదలగు సమ్మానరహితముగా దానము పుచ్చుకొను వానిని అవమానించుచూ యివ్వబడుదానము తామసదానమని చెప్పబడును.

యజ్ఞము, దానము, తపము మొదలగు వానిని సద్గుణ సంపన్నత గలవానిగా చేయుటకు ఉపదేశింపబడుచున్నది. అదెట్లన ? ----

17.23. ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః,
బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా.

అనగా - 'ఓం తత్ సత్' ఈ మూడు శబ్దములు మూడు విధములుగా బ్రహ్మతత్వము లను నిర్దేశించుచున్నవి అనగా సూచించుచున్నవి. దేని ద్వారా ఏదైనా ఒక వస్తువు సూచింపబడునో దానిని "నిర్దేశ" మందురు. అందుచేత ఆ మూడు శబ్దములు బ్రహ్మ తత్వమునకు మూడు విధములగు పేర్లు. ఆ విధముగా వేదాంతమునందు బ్రహ్మ జ్ఞానులు అనగా బ్రహ్మతత్వమును ఎఱింగినవారని వొప్పుకొనియున్నారు. పూర్వకాలమునందు ఈ మూడు విధములగు పేర్లతోనే బ్రాహ్మణుడు, వేదములు మరియు యజ్ఞములు మొదలగునవన్నియు సృష్టించబడినవి. బ్రహ్మతత్వమును స్తుతించుట కొఱకు అట్లు చెప్పబడినది.

17.24. తస్మాదోమిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదాన తపః క్రియాః,
ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్.

అనగా - అందుచేతనే వేదము చదువ లేక చెప్పుట ప్రారంభించునప్పుడు అట్లు ప్రారంభించు బ్రాహ్మణుల యొక్క శాస్త్రవిధి అనగా శాస్త్రము చెప్పినట్లుగా ననుసరించి చెప్పబడినట్లు యజ్ఞము, దానము, మరియు తపము మొదలగు క్రియలన్నియు బ్రహ్మయొక్క నామమైన 'ఓం' అను శబ్దోచ్చారణజేసిన తరువాతనే ప్రారంభించబడుచున్నవి.

17.25. తదిత్యనభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞ తపః క్రియాః,
దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః.

అనగా - "తత్" అను యిటువంటి బ్రహ్మ నామమును ఉచ్చరించి మరియు కర్మ ఫలమును అనేక విధములైన యజ్ఞములు మరియు తపరూపములైన మరియు దానము అనగా భూమి, సువర్ణము, మొదలగు దానము చేయునటువంటి క్రియలు మోక్షమును పొందగోరునట్టి ముముక్షువులైన పురుషుల ద్వారా చేయబడుచుండును.

'ఓం' మరియు 'తత్' శబ్దముల అర్థము మరియు వాటి ప్రయోగము చెప్పబడినది. ఇప్పుడు 'సత్' శబ్దము యొక్క ప్రయోగమును గురించి చెప్పబడును --

17.26. సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యే తత్ప్రయుజ్యతే,
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే.

అనగా - అసలు లేనటువంటి వస్తువును వున్నట్లుగా తలంచుటయుంను. మరియు సాధుభావమునందును, ఈ 'సత్' శబ్ద ప్రయోగము ద్వారా అనగా బ్రహ్మ యొక్క నామము యొక్క ప్రయోగము జరుగుచుండెను. అనగా అచ్చట గూడ 'సత్' శబ్ద ప్రయోగము జరుగుచుండును. అందువలన ఓ పార్థా ! వివాహాది శుభకార్యాదులయందుగూడ 'సత్' శబ్దము ప్రయోగించబడుచుండును. అనగా సర్వవిధ శుభకార్యములందును 'సత్' శబ్ద ప్రయోగము జరుగుచుండును.

17.27. యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే,
కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే.

అనగా - యజ్ఞాది కర్మలయందు ఏది కలదో, తపములయందేది కలదో మరియు దానాదులయందేది సత్యమై యున్నదో అది అంతయు 'సత్' అయి వున్నదని విద్వాంసుల అభిప్రాయము. మరియు యజ్ఞాదుల కొఱకు ఏ కర్మ చేయబడుచున్నదో, లేక ఏ పదార్థమును గుర్తించుటకు ఈ మూడు శబ్దములు ప్రయోగించబడుచున్నవో ఆ పదార్థము అనగా ఆ ఈశ్వరుని కొఱకు చేయబడు కర్మలన్నియు 'సత్' అయి వున్నవనియే చెప్పబడుచున్నది. ఈ విధముగా

చేయబడిన యజ్ఞము మరియు తపము మొదలగు కర్మలు సత్వములుకాకున్నను మరియు గుణహీనములైయున్నను అత్యంత శ్రద్ధాభావముతో పరమాత్ముని యొక్క మూడు నామములను ప్రయోగించుటచేత సాత్వికములు మరియు సగుణములుగా చేయబడుచున్నవి.

అట్లేలయన ? సర్వత్రా శ్రద్ధాభావము ప్రధానముగా వున్నందున సర్వము చేయబడుచుండును - అందుచేత -

17.28. అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్,
అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ.

అనగా - శ్రద్ధాభావము లేకుండ అర్పించబడిన హవనము, శ్రద్ధాభావము లేకుండ బ్రాహ్మణులకు యియ్యబడిన దానము, చేయబడిన తపము, మరి యింకేదైనను శ్రద్ధాభావము లేకుండ చేయబడు ప్రార్ధనలు, నమస్కారములు, మరేవైన యితర కర్మలు అవన్నియు ఓ పార్థా! నన్ను పొందు సాధన మార్గములకు సంబంధించక వేఱుగ వుండును; గావున అవన్నియు సత్ లేనివి అనగ అసత్‌లు అగుచున్నవి. అట్లేలయిన ? అట్టి కర్మలు ఎంత శ్రమతో కూడినవైనను సాధుపురుషుల ద్వారా నిందనీయములనబడుచున్నందున దేహత్యాగము తరువాత గూడ ఎటువంటి ఫలమును యియ్యజాలవు. దేహముతో కూడియున్నప్పుడు గూడ సుఖదాయకములుః కానేరవు.

శ్రీశ్రీశ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీమద్భగవద్గీత యందలి
శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగ మనబడు పదునేడవ అధ్యాయమునకు
శ్రీశ్రీశ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు - శ్రీ సదానంద భారతి,
ప్రణవాశ్రమము.

పదునెనిమిదవ అధ్యాయము

ఈ అధ్యాయమునందు సమస్త గీతాశాస్త్రము యొక్క లక్ష్యము మరియు వేదముల యొక్క సంపూర్ణ తాత్పర్యమును ప్రోగుజేసి చెప్పవలసి యున్నది. ఇదే అభిప్రాయముతో ఈ పదునెనిమిదవ అధ్యాయము ఆరంభించబడుచున్నది.

ఈ అధ్యాయమునందు ముందుగా యింతకుపూర్వము చెప్పబడిన అన్ని అధ్యాయములయందు చెప్పబడిన విషయము సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది. అట్లయినప్పటికి అర్జునుడు కేవలము సంన్యాసము మరియు తపము ఈ రెండు శబ్దముల యొక్క భేదమును వివరముగా ఎఱుంగ గోరినవాడై యీ క్రింది విధముగా ప్రశ్నించుచున్నాడు -

18.1. సంన్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్,
త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్కేశినిషూదన.

అనగా - ఓ కృష్ణా ! నేను సంన్యాసము యొక్క అనగా సంన్యాస శబ్దము యొక్క అర్థమును, మరియు త్యాగము యొక్క అనగా త్యాగశబ్దము యొక్క అర్థమును మరియు దానియొక్క తత్వమును అనగా వాటియొక్క యథార్థ స్వరూపమును వేఱువేఱుగా అనగా విభాగపూర్వకముగా తెలుసుకొనగోచున్నాను.

పూర్వపు అధ్యాయములందు ఈ విషయమును గురించి సందర్భానుసారముగ ఆయాచోట్ల కొంతవరకు చెప్పబడినది. ఆ సంన్యాసము మరియు త్యాగము ఈ రెండు శబ్దములు స్పష్టమైన అర్థమును కలిగి లేవు. అందుచేత వాటియొక్క స్పష్టమైన అర్థమును ఎఱుంగగోరినటువంటి అర్జునునకు వాటియొక్క స్పష్టార్థములను నిర్ణయించి చెప్పుటకు భగవంతుడు యిట్లు చెప్పియున్నాడు -

18.2. కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సంన్యాసం కవయో విదుః,
సర్వకర్మ ఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః.

అనగా - చాలా మంది బుద్ధిమంతులైన పండితులు అశ్వమేథము మొదలగు కామభావముతో కూడియున్న కర్మలను త్యజించుటయే అనగా చేయకుండుటయే సంన్యాసమని తలంచుచున్నారు. అనగా తమవంతు కర్తవ్య రూపముగా ప్రాప్తించినటువంటి శాస్త్రవిహితమైన సకామ కర్మలు చేయకుండుటయే సంన్యాస శబ్దమునకు అర్థముగా తలంచుచున్నారు.

ఇంక కొంత ఎక్కువ జ్ఞానము కలిగిన పండితులు అనుష్ఠింపబడుచున్న నిత్య నైమిత్తికమైన సమస్త కర్మలను మరియు వాటికి సంబంధించిన ఫలములను గూడ త్యజించునటువంటి సర్వ కర్మ ఫల త్యాగములను మాత్రమే త్యాగమని చెప్పుచున్నారు. అనగా త్యాగము అను శబ్దమునకు వారు అటువంటి అర్థమునే చెప్పుచున్నారు.

వారు చెప్పునటువంటి అభిప్రాయమెట్లున్నను కామ్య కర్మలను త్యజించుట యన్నను, లేక సమస్త కర్మల ఫలములను త్యజించుట యున్నను ఒక్కటే అర్థము అనగా అన్ని విధములుగాను **సంన్యాసము మరియు త్యాగము ఈ రెండు శబ్దముల అర్థము కేవలము త్యాగమే.** ఈ రెండు శబ్దములు ఘటము మరియు వస్త్రము మొదలగు శబ్దముల వలె భిన్న జాతులకు సంబంధించిన అర్థమును బోధించునవి కావు.

పూర్వపక్షము - నిత్యనైమిత్తిక కర్మలకు ఎటువంటి ఫలము వుండదని చెప్పబడుచున్నప్పుడు మరి యిచ్చట, గొడ్రాలి బిడ్డదువలె ఆ కర్మల ఫలములను త్యజించవలయు ననుట, ఎట్లు చెప్పబడుచున్నది ?

సమాధానము - నిత్యకర్మలకు గూడ ఫలముండును అని చెప్పుట భగవంతునికి యిష్టము. అందువలన అట్లు చెప్పుటయందు దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ? జీవుడు స్థూలదేహమును త్యజించిన తరువాత గూడ అతడు దేహముతో కూడియున్నప్పుడు చేసియున్న సత్కర్మ దుష్కర్మల మరియు రెంటియొక్క సమిశ్రిత ఫలము సంన్యాసులు కాని వారికి తప్పక లభించునని సంన్యాసులకు లభించదని భగవంతుడు స్వయముగా చెప్పుచున్నాడు. ఆ విధముగా యిచ్చట కేవలము సంన్యాసులకు మాత్రమే కర్మఫలముయొక్క లేమిని చెప్పి, సంన్యాసులు కాని వారికి కర్మఫలము తప్పక లభించునని అది అవశ్యం భావ్యమని చెప్పుచున్నారు.

18.3. త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః,
యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చాపరే.

అనగా - అనేక సాంఖ్యాది మతావలంబకులు అయిన పండితులు "దోషమున్న వస్తువు దోషము కలది" అని చెప్పుచున్నారు. ఆ దోషమున్న వస్తువు ఏది ? అన్నచో **బంధమునకు హేతువగుచున్నందున కర్మలన్నియు దోషయుక్తములే.** అందువలన కర్మలు చేయునటువంటి కర్మాధికారులైన మనుష్యుల కొఱకు గూడ ఆ కర్మలు త్యాజ్యములే అనగా త్యజించదగినవే అయి వున్నవి. అట్లు గానిచో ఏ విధముగా రాగ-ద్వేషాది దోషములు త్యజించబడుచున్నవో ఆ విధముగానే సర్వవిధ కర్మలు త్యాజ్యములే అనగా విడువదగినవే అయి వున్నవి.

ఈ ఉపదేశములన్నియు ఒక విధముగా లేవు. అదెట్లన ? ఈ విషయమునందే కొంతమంది విద్వాంసులు యజ్ఞములు, దానములు మరియు తప రూపమైన కర్మలు ఎట్టి స్థితియందును త్యజించదగినవి కావు అని చెప్పుచున్నారు.

ఇట్టి వికల్పములు అనగా విధి నిషేధములు కర్మలు చేయునటువంటి కర్మాధికారులను దృష్టియందుంచుకొని చెప్పబడినవి. అన్ని విధములైన భోగముల నుండి విరక్తిని పొందియున్న జ్ఞాన సంపన్నులైన సంన్యాసులను దృష్టియందుంచుకొని చెప్పబడినవి కావు.

ఇచ్చుట అభిప్రాయమేమన ? సాంఖ్యయోగుల నిష్ఠ ఎట్టిదో జ్ఞానయోగమను ప్రకరణమునందు నేను యింతకు పూర్వమే చెప్పి యున్నాను. ఆ విధముగా కర్మాధికారము నుండి తొలగించబడిన సంన్యాసులు అయినవారిని గురించి యిచ్చుట చెప్పవలసినదేమియు లేదు.

పూర్వపక్షము – కర్మయోగులనిష్ఠ కర్మయోగ ప్రకరణమునందు చెప్పబడినది. అయినప్పటికి ఆ కర్మాధికారులను గురించి యిచ్చుట అనగా ఈ గీతా శాస్త్రమందలి ఉపసంహారక ప్రకరణమునందు మరల చెప్పబడుచున్నది. మరి అదే విధముగా సాంఖ్యనిష్ఠలయిన సంన్యాసులను గురించి గూడ విచారణ జరుగవచ్చును గదా ?

సమాధానము – అట్లు కాదు. ఏలయన ? సాంఖ్యనిష్ఠలయిన సంన్యాసుల త్యాగము మోహము లేక దుఃఖమును నిమిత్తముగా జేసుకొని చేయబడదు.

భగవంతుడు క్షేత్రాధ్యాయమునందు కోరికలు మరియు రాగద్వేషములు మొదలగువన్నియు శారీరక ధర్మములేయని చెప్పియున్నారు. అందువలన సాంఖ్యనిష్ఠులైన సంన్యాసులు శారీరక బాధల కారణముగా కలుగు దుఃఖములను ఆత్మయందు చూడరు. అందుచేతవారు అనగా సంన్యాసులైన వారు శారీరక క్లేశమువలన కలుగు దుఃఖమునకు భయపడి కర్మలను త్యజించరు.

పైగా వారు అనగా సాంఖ్యనిష్ఠులైన సంన్యాసులు ఆత్మయందు కర్మల యొక్క ఉనికిని గూడ చూడరు. అందువలన వారు మోహము వలన కలుగు కర్మలను పరిత్యజించు అవకాశమే యుండదు.

కర్మలన్నియు గుణములకు అనగా సత్వ రజ, తమో గుణములకు సంబంధించినవి. "నేనేమియు చేయుట లేదు" అని తలంచియే వారు కర్మ సంన్యాసము చేయుదురు. అట్లేలయన? "**సర్వకర్మలను మనసు ద్వారా త్యజించి,** మొదలగు వాక్యముల ద్వారా తత్వజ్ఞానులైన సంన్యాసుల స్వభావము అనగా వారిచే చేయబడు కర్మసంన్యాసము చెప్పబడినది.

అందువలన, యితరులైన అనగా సంన్యాసులు కానటువంటి ఆత్మజ్ఞానములేని కర్మాధికారులైన మనుష్యుల ద్వారా చేయబడు కర్మత్యాగము మోహము కారణముగాను లేక శారీరక శ్రమకు భయపడి కర్మత్యాగము చేయుట సంభవించుచున్నది అటువంటి వారే రాజస మరియు తామస భావముతో కూడిన త్యాగులని చెప్పబడినది. అలా చెప్పుటకు కారణమేమనగా? ఆత్మజ్ఞానము లేనటువంటి వారి కర్మఫలత్యాగమును స్తుతించుట కొఱకు ఆ రాజస తామస కర్మత్యాగము నిందించబడినది.

అట్లేలయన ? "సర్వారంభ పరిత్యాగీ" గీత 12-16. ఏనకేన చిత్ 12-19, "అనికేతః" "స్థిరమతి" మొదలగు విశేషణ శబ్దముల ద్వారా పన్నెండవ అధ్యాయమునందు 19వ శ్లో. లయందు గుణాతీతుడైనవాని లక్షణములు చెప్పినప్పుడు గూడ యథార్థమైన సంన్యాసులను వేఱుపరచి చెప్పబడినది. మరియు "జ్ఞానము యొక్క పరానిష్ఠను" గురించి ఈ

ప్రకరణమునందు గూడ ఆ మాటే చెప్పబడును. అందుచేత యిచ్చట ఈ **విచారణయంతయు జ్ఞాన నిష్ఠ కలిగియున్న సంన్యాసులను గురించి కాదు.**

కర్మఫల త్యాగరూపమైన సంన్యాసము మాత్రమే సాత్త్వికత్వ రూపము కలిగియున్న గుణముతో కూడియున్నందున యిచ్చట తామస-రాజస త్యాగము కంటె శుభకరమని గౌణరూపముగా సంన్యాసము చెప్పబడుచున్నది. ఈ **సాత్త్విక గుణయుక్తమైన త్యాగము సర్వకర్మ సంన్యాస రూపమైన ముఖ్య సంన్యాసము కాదు.**

పూర్వపక్షము – "నహి దేహభృతా" మొదలగు హేతుయుక్తమైన అనగా సకారణముగా చెప్పబడిన ఈ వాక్యము ద్వారా **స్వరూపము ద్వారా సర్వకర్మల సంన్యాసము సంభవము కాజాలదు. అందుచేత కర్మఫలత్యాగమే ముఖ్య సంన్యాసము.**

సమాధానము – అట్లు చెప్పుటు సరికాదు. ఏలయన ? ఈ హేతుబద్ధమైన వాక్యము కర్మఫలత్యాగమును స్తుతించుటకు మాత్రమే చెప్పబడినది. ఇంతకుపూర్వము చెప్పబడినట్లుగా అనేక సాధనములను అనుష్ఠించుటయందు అసమర్థుడు మరియు ఆత్మజ్ఞాన రహితుడు అయినటువంటి అర్జునునకు సాధ్యపడునట్లుగా "త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరమ్" (చూ. 12.1.2) అని చెప్పుట కర్మఫలత్యాగమును స్తుతించుట మాత్రమే. అదే విధముగా **"న హి దేహ భృతా శక్యమ్"** అని చెప్పుట కూడ కర్మ ఫలత్యాగమును స్తుతించుటకు మాత్రమే.

ఏలయన? **"సర్వకర్మలను మనస్సు నుండి త్యజించి ఎట్టి కర్మలు చేయక యుండి మరియు చేయించకయుండి యుండునో"** అను ఈ సిద్ధాంతము యొక్క అపవాదమును ఎవ్వరివల్లను చూపించుట సంభవము కాదు.

అందుచేత ఈ సంన్యాసము మరియు కర్మఫలత్యాగమను వికల్పము కర్మాధికారుల విషయమునకు సంబంధించినది మాత్రమే. **యథార్థమైన ఏ సాంఖ్యయోగమునకు సంబంధించిన జ్ఞానులు కలరో వారికి మాత్రము కేవలము** సర్వకర్మ సంన్యాసరూపమైన **జ్ఞాననిష్ఠయందే అధికారము కలదు. మరెచ్చటను లేదు.** కావున అట్టి జ్ఞానులు వికల్పమునకు పాత్రులు కారు.

ఈ సిద్ధాంతమునే మేము **"వేదావినాశినమ్"** అను శ్లోకముయొక్క వ్యాఖ్యయందును మరియు మూడవ అధ్యాయము యొక్క ఆరంభమునందును సిద్ధింపజేసియున్నాము.
ఇంక ఈ వికల్పభేదములందు –

18.4. నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ,
త్యాగో హి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధః సంప్రకీర్తితః.

అనగా – అర్జునా ! త్యాగము సంన్యాసమునకు సంబంధించిన వికల్పమునకు సంబంధించిన విషయమునందు నా నిశ్చయమును వినుము.

త్యాగము మరియు సంన్యాసము ఈ రెండు శబ్దముల యొక్క వాచ్యార్థము ఒక్కటియే. అందుచేత ముందుగా త్యాగమను ప్రశ్నకే సమాధానము చెప్పుచున్నాను. త్యాగమను శబ్దమునకు

గ్రంథములయందు తామసము మొదలగు గుణముల ననుసరించి మూడు విధములుగ
ములతో చక్కగా నిరూపణ చేయబడినది.

ఈ మూడు భేదములతో కూడిన త్యాగమను శబ్దమునకు మూడు విధములగు
ములు ఆత్మజ్ఞానము లేనటువంటి కర్మాధికారియైన అనగా కర్మలు చేయుచున్నట్టి
షునియందే కుదురును. పరమార్థమును ఎఱింగినట్టి జ్ఞానియందు కుదరదు. ఈ భేదముతో
న అర్థమును గ్రహించుట చాలా కష్టము. అందువలన ఈ విషయమునందు యథార్థ
మును చెప్పుటకు యితరు లెవ్వరును సమర్థులు కారు. అందువలన నీవు ఈశ్వరుడనైయున్న
యొక్క శాస్త్ర సమ్మతమైన యథార్థమగు అభిప్రాయముతో కూడియున్న నిశ్చయార్థమును
ము. ఆ నిశ్చయమేమన -

5. యజ్ఞదాన తపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్,
యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్.

అనగా - యజ్ఞము, దానము, తపము ఈ మూడు విధములైన కర్మలు త్యజించ
గా విడువతగినవి కావు. అనగా ఈ మూడింటిని త్యజించుట అనగా చేయకుండుట
విది కాదు. ఈ మూడింటిని ఎల్లప్పుడూ చేస్తూనే వుండవలయును. అట్లేలయన ? యజ్ఞము,
ము మరియు తపము ఈ మూడు బుద్ధిమంతులైనవారికి అనగా కర్మఫలమును
నటువంటి పురుషులకు పవిత్రతను చేకూర్చునవై యున్నవి.

.6. ఏ తాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ,
కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్.

అనగా - మానవుని అంతఃకరణమును శుద్ధిచేయుటకు చెప్పబడిన సాధన
పములైన యజ్ఞ, దాన, తపాది కర్మలు గూడ ఆ కర్మలవలన లభించు ఫలములయందు
క్తిని త్యజించియే చేయవలయును. అనగా ఆ కర్మలు మరియు ఆ కర్మల ఫలములయందు
క్తిని మరియు ఫలాపేక్షను త్యజించియే ఆ యా కర్మలను అనుష్టించవలయును. ఇది నా
(శ్రీకృష్ణునిచేత) నిశ్చయించబడిన ఉత్తమ నిర్ణయము.

ఇంకా ఈ విషయమునందు నా నిశ్చయమును వినుము. ఈ విధముగా ప్రతిజ్ఞచేసి
యు ఆ యా కర్మలను నిర్వర్తించుట యందు పవిత్రతను కల్పించుటకై యీ విధముగా
బడుచున్నది. ఈ కర్మలు అనగా యజ్ఞ దాన తపఃకర్మలు తప్పక చేయవలసియే యుండును.
నాయొక్క నిశ్చితము మరియు ఉత్తమమైన అభిప్రాయము. ఇది నేను యింతకు పూర్వము
న ప్రతిజ్ఞ యొక్క ఉపసంహార నిర్ణయమే. ఇది ఏదో అపూర్వ విషయమునకు సంబంధించిన
న కాదు. అట్లేలయన ? "ఏతాని" శబ్దము యొక్క ఆశయము ప్రకరణమునందలి అత్యంత
పమున ఉన్నటువంటి విషయమునే లక్ష్యముగా వుంచుకొనుట నియమమై యున్నది.

ఆసక్తి కలిగి యున్నటువంటి మరియు ఫలమును కోరునట్టి మనుష్యుల కొఱకు ఈ యజ్ఞ, దాన తపః కర్మలు బంధహేతువులే అయినప్పటికి ముముక్షువులు అనగా మోక్షమును పొందగోరువారు ఫలాసక్తిని త్యజించియే ఆ యా కర్మలను చేయుచుండవలయును. 'అపి' అను శబ్దము యీ భావమును సూచించుటకే వాడబడినది. ఇచ్చట యజ్ఞము, దానము మరియు తపము మొదలగు వాటికంటె వేఱుగ యితర కామ్యకర్మలను దృష్టియందుంచుకొని 'ఏతాని' అను శబ్దముతో పాటు 'అపి' శబ్దము వాడబడలేదు. కొంతమంది యితర వ్యాఖ్యాతలు చెప్పుచున్నట్లుగా నిత్య కర్మలకు ఫలము లేని కారణముగ వాటియందు మాత్రమే ఫలము మరియు ఆసక్తిని వదలి కర్తవ్యమును చెప్పుట కుదరదు. అందుచేత **"ఏతాన్యపి"** పదము యొక్క అభిప్రాయము నిత్యకర్మల కంటె వేఱుగ అనగా అదనముగా కామ్యకర్మలు వుండియున్నవి. అవి గూడ చేయవలయును. అట్టి స్థితియందు యజ్ఞము దానము తపమును గురించి వేఱుగ చెప్పవలసినదేమున్నది ?

ఈ విధమగు అర్థము చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? **"యజ్ఞోదాన తపశ్చైవ పావ నాని"** మొదలగు వాక్యము ద్వారా **నిత్యకర్మలకు గూడ ఫలముండునని చెప్పినట్లయినది.**

నిత్యకర్మలను గూడ బంధ హేతువులేయని తలంచి వాటిని గూడ త్యజించు కోరిక గల ముముక్షువుల ప్రవృత్తి కామ్యకర్మలయందు ఎట్లుండును ?

ఇంతేకాకుండా **"సకామ కర్మలు అత్యంత నికృష్టములైనవి"** అని చెప్పుటయందు కామ్యకర్మలు నిందించబడినందున మరియు 'యథార్థ కర్మలకంటె యితర అదనపు కర్మలు బంధ హేతువులే" అను వాక్యము ద్వారా కామ్యకర్మలు గూడ బంధహేతువులుగా చెప్పబడినందున మరియు "వేదములు త్రిగుణాత్మకమైన ప్రపంచమును విషయముగా చేయునవై యున్నవి" మరియు మూడు వేదములను ఎఱింగినవారు అనగా చక్కగా అధ్యయనము చేసినవారు సోమరసమును త్రాగినవారై పుణ్యఫలములు క్షీణించినప్పుడు తిరిగి మృత్యులోకమునకు వత్తురు' అని చెప్పబడినందున మరియు దానితోపాటుగా కామ్యకర్మలకు సంబంధించిన విషయము చాలా దూరముగా అనగా వ్యవధానము కలిగియున్నందున గూడ "ఏతాన్యపి" అను శబ్దము కామ్యకర్మలకు సంబంధించినది కాదని స్పష్టమగుచున్నది.

అందువలన ఆత్మజ్ఞానము లేనటువంటియు మరియు కర్మాధికారము కలిగియున్న ముముక్షువుల కొఱకు –

18.7. నియతస్య తు సంన్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే,
మోహాత్తస్య పరిత్యాగస్తామసః పరికీర్తితః.

అనగా – విహిత కర్మలు అనగా నిత్యకర్మలను పరిత్యజించుట కుదరదు. ఏలయన? **అజ్ఞానికి నిత్యకర్మలు శుద్ధిహేతువులని చెప్పబడినవి.** అందువలన మోహము కారణముగ అజ్ఞానముతో కూడి అనిత్యకర్మలను త్యజించుట తామస లక్షణమని చెప్పబడినది.

నియత కర్మలనగా కర్తవ్య కర్మలు అనగా తప్పకచేయవలసిన కర్మలు. అందుచేత
్య కర్మలను త్యజించుట శాస్త్రవిరుద్ధముగా వ్యవహరించుట యనబడును. అందువలన
ాము నిమిత్తముగా చేయబడు కర్మత్యాగము తామస త్యాగముగా చెప్పబడినది. మోహమనగా
స్సు అనగా చీకటి అనగా అజ్ఞానము. ఇది ప్రసిద్ధిగా వున్న విషయమే.

మరియు –

8. దుఃఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్త్యజేత్,
స కృత్వా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం లభేత్.

అనగా – సమస్తమైన కర్మలు దుఃఖహేతువులే అనగా దుఃఖమును కలిగించునవే
తలంచి శరీరమునకు కర్మలు చేయుటవలన బాధ కలుగునను భయముతో కర్మలను
ించువారుందురు. అటువంటి రాజసగుణ వృత్తి కారణముగ కర్మలను త్యజించువారు
ఫలము అనగా జ్ఞాన ప్రేరితములై చేయబడు సర్వకర్మ సంన్యాస ఫలరూపమైన మోక్షమును
దజాలరు.

అయితే మరి సాత్త్విక త్యాగమెట్టిది ? అన్నచో –

.9. కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతే ఽర్జున,
సంగం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగః సాత్త్వికో మతః.

అనగా – ఓ అర్జునా ! "ఈ కర్మలు చేయుట నా కర్తవ్యము" అని నిర్ణయించుకొని
త్యకర్మలు ఆసక్తి మరియు ఫలాసక్తిని త్యజించి చేయబడునో అవి సాత్త్విక కర్మలనబడును.
కర్మలకు ఫలము కలుగునని యింతకు పూర్వము భగవంతుడు చెప్పినట్లుగా ప్రమాణము
స చూపబడినది. **నిత్యకర్మలకు ఫలమున్నట్లుగా ఎచ్చటనూ చెప్పియుండలేదు.** అయిననూ
్ఞానియైన పురుషుడు నిత్యకర్మలు చేసినందువలన అంతఃకరణశుద్ధి కలుగుననియూ లేక
ృత్తి భావరూప ఫలము లభించుననియు తలంచుచుండును. అందుచేత "ఫలంత్యక్త్వా"
ం శబ్దము ద్వారా అలా తలంచుటను గూడ నిషేధించడమైనది. కావున "సంగం త్యక్త్వా
ంచ" (చూ. గీ. 2.48) అని చెప్పుట సబబుగా వున్నది.

నిత్యకర్మలయందు ఆసక్తి మరియు ఆ కర్మలవలన కలుగు ఫలమును త్యజించుట
్వకగుణముతో చేయబడునటువంటి త్యాగమని చెప్పబడినది.

పూర్వపక్షము - ఈ సందర్భమున మూడు విధములైన కర్మపరిత్యాగ
న్యాసముందునని చెప్పియున్నారు. వాటిలో రాజసగుణ ప్రధానమైన త్యాగము మరియు
ుసగుణ ప్రధానమైన త్యాగము రెండూ త్యజించవలసినవిగా చెప్పియున్నారు. కాని మూడవది
ున సాత్త్విక గుణ ప్రధానమైన త్యాగమును గురించి చెప్పునప్పుడు కర్మలను
జించవలయునని చెప్పక కర్మఫలమునందుండు ఆసక్తిని మాత్రమే త్యజించవలయునని

చెప్పియున్నారు. ఇది సమంజసముగా లేదు. ఇది ఎట్లున్నదన ? ముగ్గురు బ్రాహ్మణులు వచ్చియున్నారు. అందులో యిరువురు వేదములయందలి ఆరు భాగములను చక్కగా తెలిసినవారు. మరి మూడవవాడు క్షత్రియుడు. అన్నట్లుగా మీరు చెప్పు సంన్యాసము అనగా త్యాగము కూడ అట్లే యున్నది. ఇది ప్రకరణ విరుద్ధముగా యున్నది.

సమాధానము – అట్లు చెప్పుటయందు దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ? త్యాగము అన్నింటియందును సమానముగా యున్నందున కర్మఫల త్యాగమును స్తుతించుటకై అట్లు చెప్పబడినది. **కర్మసంన్యాసమునందును మరియు ఫలాసక్తి యొక్క త్యాగమునందును త్యాగము అనునది సమానముగా యున్నది.** వాటియందు స్వరూపముననుసరించి కర్మత్యాగమును రాజస మరియు తామసత్యాగమని చెప్పి, అట్టి త్యాగమును నిందించి **"సత్యాగః సాత్వికోమతః"** అను వాక్యము ద్వారా కర్మఫలము మరియు ఆసక్తియొక్క త్యాగమును, సాత్విక త్యాగమని చెప్పి దానిని స్తుతించుట జరిగినది.

అధికారియైనవాడు ఆసక్తిని మరియు ఫలమునందలి ఆసక్తిని వదలి నిత్యకర్మలు చేయుచున్నచో ఆతనియొక్క ఫలాసక్తి మొదలగు దోషములతో దూషితము కానటువంటి అంతఃకరణము నిత్యకర్మలను అనుష్ఠించుట ద్వారా సంస్కరించబడి విశుద్ధమగుచున్నది.

ఆ విధముగా విశుద్ధమైనటువంటి మరియు ఆనందముతో కూడియున్న అంతఃకరణమే ఆధ్యాత్మిక విషయములను గురించి విచారించు సామర్థ్యము కలిగియుండును. అందుచేత ఈ విధముగా నిత్యకర్మానుష్ఠానము వలన శుద్ధమైనటువంటి అంతఃకరణము గలవాడు మరియు ఆత్మజ్ఞానమును పొందగోరువాడు అయిన మనుష్యుని యొక్క స్థితి ఎట్లు క్రమక్రమముగా శుద్ధమగుచూ వృద్ధిని పొందునో యిప్పుడు చెప్పెదను –

18.10. న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే,
త్యాగీ సత్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః.

అనగా – అకుశల్ అనగా కామ్యకర్మలను ద్వేషించనివాడు అనగా **కామ్యకర్మలు పునర్జన్మమును కలిగించునవి అయినందున ప్రపంచమునకు కారణమగుచున్నవి.** కావున అటువంటి కర్మలతో నాకేమి ప్రయోజనము అని తలంచి వాటిని ద్వేషించనివాడు. కుశల్ – అనగా శుభకర్మలైనను నిత్యకర్మలయందు ఎటువంటి ఆసక్తిని చూపనివాడు.

అనగా అంతఃకరణము యొక్క శుద్ధి, జ్ఞానోత్పత్తి మరియు జ్ఞాన స్థితియందే వుండుటకు హేతువుగా వున్నందున నిత్యకర్మలు మోక్షసాధనములు అని తలంచి వాటియందు ఎటువంటి ఆసక్తి కలిగియుండడు. అనగా వాటివలన గూడ తనకు కలుగు ప్రయోజనమేమియు లేదని తలంచి వాటియందు గూడ ఎటువంటి ఆసక్తి కలిగియుండడు.

ఆతడెవరు ? త్యాగభావము స్థిరముగా కలిగియున్నవాడు అనగా యింతకు పూర్వము చెప్పబడిన ఆసక్తి మరియు కర్మలవలన కలుగు ఫలములయందు గూడ ఎటువంటి కోరిక

ినివాడు. అటువంటి త్యాగబుద్ధి గల ధీరుడు. అనగా కర్మలయందు ఆసక్తిని త్యజించినవాడై మరియు ఆ కర్మలవలన కలుగు ఫలములయందు గూడ ఆసక్తిని త్యజించి నిత్యకర్మలను అనుష్టించువాడు. ఆ విధమగు త్యాగబుద్ధి గలవాడు.

అటువంటి పురుషుడు ఎటువంటి అవస్థ అనగా స్థితియందు కామ్యకర్మలను ద్వేషించడు మరియు నిత్యకర్మల యందు ఆసక్తుడు కాడు ? అన్నచో -

ఎప్పుడు ఆతడు సాత్విక భావమునందు లీనమై యుండునో అనగా ఆత్మ మరియు అనాత్మ భావ విషయికమైన వివేక జ్ఞానమునకు కారణ స్వరూపమైన సత్వగుణ ప్రభావముతో నిండియుండునో అనగా సత్వగుణ సంపన్నుడై యుండునో అప్పుడు.

అందుచేత అతడు మేధావి అనగా తెలివిగలవాడు. అనగా **ఆత్మజ్ఞానమే రూపముగా కలిగిన బుద్ధిగలవాడు.** మేధావి అయినందుననే అవిద్యాజనితమైన సంశయహీనుడై యుండును. అనగా ఆత్మస్వరూపముతో సర్వకాల సర్వావస్థలయందును ఏకరూపుడై వుండుటయే పరమ కల్యాణమునకు సాధనమై యున్నది. దీనికి మించిన వేఱుస్థితి మరియొకటి లేదు. ఇటువంటి నిశ్చయ మనస్కుడై యున్నందున ఆతడు సంశయ రహితుడై యుండును.

అధికారియైన పురుషుడు యింతకు పూర్వము చెప్పిన ప్రకారముగా కర్మయోగాను ష్ఠానము ద్వారా క్రమముగా విశుద్ధమైన అనగా లోకవాసనలు లేనటువంటి అంతఃకరణము గలవాడై, జన్మాది వికారములు లేనివాడై మరియు క్రియారహితమైన ఆత్మను చక్కగా తనయొక్క స్వరూపమే యని తెలుసుకొనినవాడగునో అప్పుడు ఆతడు **"సమస్తమైన కర్మలను మనసా త్యజించి,** ఎటువంటి కర్మలు తాను చేయక, యితరులచేత చేయించక వుండువాడు అనగా ఆ విధముగా **ఆత్మజ్ఞానియైనవాడు నైష్కర్మ్యముతో కూడియున్న జ్ఞాననిష్ఠను అనుభవించుచుండును.**

ఈ విధముగా ఈ శ్లోకము ద్వారా యింతకు పూర్వము చెప్పబడిన కర్మయోగము యొక్క ఫలము చెప్పినట్లయినది. కర్మాధికారియైన పురుషుడు మరియు దేహమునందే ఆత్మాభిమానము అనగా దేహమే తాననుభావము కలిగియున్న కారణముగ ఆ దేహధారియైన జీవుడు. అజ్ఞాని అనబడుచున్నాడు. ఆత్మసంబంధమైన కర్తృత్వ జ్ఞానము నశించినందున "నేనే కర్మలు చేయుచున్నాను" అను నిశ్చిత బుద్ధిగలవాడై యుండును. అటువంటి మనుష్యుని ద్వారా అశేషమైన కర్మత్యాగము అసంభవము అయినందున అటువంటివానికి కర్మఫల త్యాగముతో కూడియున్న విహిత కర్మలు అనుష్టించుట యందే అధికారము కలదు. అంతేగాని కర్మలు త్యజించు అధికారము లేదు. అట్టి అభిప్రాయమును తెలుపుట కొఱకు యీ క్రింది శ్లోకము చెప్పబడుచున్నది.

18.11. న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్య శేషతః, యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే.

అనగా - దేహమును ధరించియున్నవాడు దేహధారి యనబడును. ఈ ఉత్పత్త్యర్థము ననుసరించి దేహమునందే ఆత్మాభిమానము గలవాడు అనగా దేహముకంటె వేఱుగ జన్మ-

మరణములు లేనటువంటి తత్వము దేహమునందు వ్యాపించియున్నదను జ్ఞానము లేనివాడు ఆత్మవిషయికమైన కర్తృత్వ జ్ఞానము నశించని కారణముగ దేహభృత్ అనబడుచున్నాడు. ఆత్మజ్ఞానము కలవాడు అలా తలంచడు. అట్లేలయన ? **"వేదావినాశినమ్"** (గీ. 2.20) మొదలగు శ్లోకముల ద్వారా అటువంటి వివేకము గల పురుషుడు కర్తృత్వాధికారము లేనివానిగ వేరు చేయబడియున్నాడు. అందువలన మనము తెలుసుకొనవలసిన విషయమేమన ? ఏ కారణము చేత దేహధారియైన అజ్ఞాని ద్వారా సమస్త కర్మలను సంపూర్ణముగా త్యాగము చేయుట సంభవము కాదు గావున తత్వజ్ఞాన రహితుడైన కర్మాధికారి నిత్యకర్మలను అనుష్ఠించుచూ వాటి ఫలములను త్యజించినచో అనగా కర్మఫల వాసనలు లేనివాడైనచో ఆతడు కర్మలు చేయువాడై యున్నప్పటికి కేవలము స్తుతికొఱకు 'త్యాగి' అనబడును.

ఈ విధముగా మనకు సిద్ధించినదేమనగా **దేహాభిమానము లేనటువంటి పరమార్థ తత్వమును ఎఱింగిన జ్ఞాని ద్వారానే నిశ్శేషముగా కర్మసంన్యాసము చేయ సాధ్యపడును.**

సర్వవిధ కర్మలను త్యజించినందువలన ఎటువంటి ఫలము కలుగునో అది యీ క్రింది శ్లోకము ద్వారా చెప్పబడుచున్నది.

18.12. అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్,
భవత్య త్యాగినాం ప్రేత్య న తు సంన్యాసినాం క్వచిత్.

అనగా – **అనిష్టమనగా** నరకము మరియు పశుపక్ష్యాది యోనులయందు దేహమును ధరించుట **ఇష్టము** అనగా దేవయోనుల యందు దేహధారణ చేయుట, మరియు మిశ్రమము అనగా **ఇష్టానిష్ట మిశ్రితము** అనగా యిష్టమైనది మరియు అనిష్టమైనది రెండు కలిసియున్నటు వంటి మనుష్య యోనియందు దేహమును ధరించుట. ఈ విధముగా ఈ పుణ్య–పాప రూపమైన కర్మల యొక్క ఫలములు మూడు విధములుగా వుండును.

ఏ పదార్థము బాహ్యముగా వున్నటువంటి కర్త, కర్మ, క్రియ మొదలగు అనేక సాధనముల ద్వారా రూపమును దాల్చినదో మరియు గారడీవాని మాయవలె అవిద్య కారణముగా కలిగినదో, అత్యంత మోహభావమును కలిగించునదై యున్నదో మరియు జీవాత్మను ఆశ్రయించుకొని వున్నట్లుగా తోచుచుండునో మరియు సారరహితము అనగా నిత్యము సత్యము అయినది కానందున రూపమును ధరించిన మరుక్షణమునందే లయము అనగా తనకు కారణరూపమైన మూల పదార్థముగా మారిపోవునో **అట్టి పదార్థమునే ఫలమని చెప్పుదురు.** ఇదియే 'ఫల' శబ్దమునకు తాత్పర్యము.

అటువంటి ఈ మూడు విధములుగా వుండు ఫలము, త్యాగము చేయలేనివారికి అనగా పరమార్థ సంన్యాసము చేయలేనటువంటి కర్మనిష్ఠులైన అజ్ఞానులకు మాత్రమే దేహత్యాగానంతరము లభించును. కేవలము జ్ఞాననిష్ఠయందే నిలిచియున్న పరమహంస, పరివ్రాజకులైన నిజమైన సంన్యాసులకు ఎన్నడునూ లభించదు.

అట్లేలయన ? ఆ కేవల సమ్యక్జ్ఞాన నిష్ఠులైన పురుషులు సంసారమునకు **బీజరూపమైన అవిద్య** మొదలగు దోషములను త్యజించినవారై యుందురు.

అందువలన, క్రియ, కారకము మరియు ఫలము మొదలగునవి ఆత్మయందు అవిద్య కారణముగ ఆరోపించబడియున్నందున పరమార్థమును దర్శించినట్టి ఆత్మజ్ఞానులు మాత్రమే సర్వవిధ కర్మలయొక్క నిశ్శేష త్యాగము చేయగలిగినవారై యుందురు. కర్మలు చేయువారు అధిష్ఠానము అనగా శరీరము, కర్త, క్రియ మొదలగు కారకములను ఆత్మభావముతో చూచునట్టి అజ్ఞాని సర్వవిధ కర్మలను నిశ్శేషముగా త్యజించజాలడు. ఈ విషయము రాబోవు శ్లోకము ద్వారా చెప్పబడుచున్నది.

18.13. పంచైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే,
సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్.

అనగా – ఓ అర్జునా ! ఇప్పుడు నాచే చెప్పబోవుచున్న అయిదు కారణములను అనగా కర్మలు చేయు సాధనములను సావధానచిత్తుడవై వినుము –

ఈ చేయబోవుచున్న ఉపదేశమునందు అర్జునుని చిత్తమును లగ్నము చేయుటకుగాను మరియు అధిష్ఠానాదుల జ్ఞానమును పొందుటయందు గల కష్టమును ముందుగా తెలియజేయుటకై ఆ అయిదు కారణములను తెలియదగినవిగా చెప్పి వాటిని స్తుతించుచున్నారు.

ఏ శాస్త్రమునందు **తెలియదగియున్న పదార్థముల సంఖ్య చెప్పబడియుండునో దానిని సాంఖ్యశాస్త్రము అనగా వేదాంతము అని చెప్పబడును.** కృతాంతమ్ అనునది గూడ దానియొక్క విశేషణమే. 'కృత' అనగా కర్మ అనగా చేయబడిన, ఇచ్చట దానియొక్క అనగా కర్మలయొక్క అంతము అనగా **ఎచ్చట కర్మలు సమాప్తమును పొందునో** అది కృతాంతమనబడును. అనగా కర్మలయొక్క అంతము. **"యావానర్థ ఉదపానే" "సర్వకర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే"** మొదలగు వాక్యములు గూడ **ఆత్మజ్ఞానము కలిగిన పిమ్మట సమస్త కర్మల నివృత్తిని చూపుచున్నారు.**

అందువలన ఆ యాత్మజ్ఞానమును కలిగించునటువంటి కృతాంతము – సాంఖ్యమునందు అనగా వేదాంతశాస్త్రమునందు సమస్తమైన కర్మలయొక్క సిద్ధికొఱకు చెప్పబడిన అయిదు కారణములను నీవు నాచే వినుము –

ఆ అయిదు కారణములు ఏవి ? అన్నచో చెప్పుచున్నారు –

18.14. అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్,
వివిధాశ్చ పృథక్చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్,

అనగా – అధిష్ఠానము అనగా రాగద్వేషములు, సుఖదుఃఖములు మరియు జ్ఞానము మొదలగువాటిని ప్రకటించుటకు ఆశ్రయము అనగా ఆధారవస్తువు దేహము. కర్త అనగా

ఉపాధి స్వరూపమైన భోక్త అనగా జీవుడు మరియు అనేక విధములైన కారణములు అనగా శబ్దాది మొదలగునవి. విషయములను గ్రహించునటువంటి చెవ్వులు మొదలగు వేఱువేఱుగా వున్న పన్నెండు కారణములు, నానావిధములైన చేష్టలు అనగా క్రియలు. శ్వాసప్రశ్వాస మొదలగు వేఱు వేఱు వాయుసంబంధములైన క్రియలు మరియు పై నాలుగింటితోపాటు అయిదవది అయిదు సంఖ్యను పూర్ణమొనర్చునట్టి కారణము దైవము. అనగా కన్నులు మొదలగు యింద్రియములను ప్రసాదించు సూర్యుడు మొదలగు దైవములు.

18.15. శరీరవాంగ్మనోభిర్యత్కర్మ ప్రారభతే నరః,
న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పంచై తేతస్య హేతవః.

అనగా – మనస్సు, వాక్కు మరియు దేహము అనగా యీ మూటిద్వారా మనుష్యుడు చేయునట్టి న్యాయయుక్తము, ధర్మయుక్తము, శాస్త్రీయము లేక ధర్మవిరుద్ధము మరియు అశాస్త్రీయమైన కర్మలు చేయునో వాటన్నింటికి పైన చెప్పబడిన అయిదు కారణములు. దేహాదులు కలిగియున్న జీవుడు దేహమునందు యింద్రియరూపమున కలిగియున్న కన్నులు మొదలగువాటిని మూయుట, తెరచుట మొదలగు చేష్టలు అనగా అప్రయత్నముగా జరుగుచుండు క్రియలు చేయుచుండును. అటువంటి క్రియలు గూడ యింతకు పూర్వము ధరించియున్న దేహాదుల ద్వారా తెలిసియో తెలియకయో చేసియున్న పుణ్యాపాపకర్మల ఫలములే అయి వుండును. అందుచేత న్యాయము అందులకు విరుద్ధముగా నుండు లేక జరుగు అన్యాయము మొదలగు సమస్తమైన చేష్టలు లేక కర్మలు గూడ గణించబడును.

పూర్వపక్షము – అధిష్ఠానాదులే సమస్తమైన కర్మలకు కారణములు గదా ? అటువంటి స్థితిలో మనస్సు, వాక్కు మరియు దేహము ద్వారా కర్మలు చేయును అని చెప్పుట ఎట్లు కుదురును ?

సమాధానము – అట్లు చెప్పుట దోషము కాదు. **విహిత కర్మలు మరియు నిషిద్ధకర్మలు మొదలగు అన్ని కర్మలు దేహము, వాక్కు మరియు మనస్సు యీ మూడింటిద్వారానే జరుగుచుండును.** (మనసా, వాచా, దేహినా) మరియు చూచుట వినుట మొదలగు జీవితము కారణముగా జరుగు చేష్టలు గూడ పై కర్మలతో సమానముగానే జరుగుచుండును. అందుచేతనే సమస్తమైన కర్మలను మూడు భాగములుగా విభజించి దేహముద్వారా జరుగు కర్మలన్నియు ఎట్లు జరుగుచున్నవో అట్లే ఫలభోగ సమయమునందు గూడ శరీరాది ప్రధాన కారణముల ద్వారానే భోగకార్యములు జరుగుచుండును. అందువలన పైన చెప్పబడిన అధిష్ఠానము మొదలగు అయిదు కారణములను హేతువుగా చెప్పుట తప్పుకాదు. ఇట్లు చెప్పుటయందు పరస్పర విరోధము గూడ ఏమియు లేదు.

18.16. తత్రైవం సతి కర్తారమాత్మానం కేవలం తు యః,
పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్న స పశ్యతి దుర్మతిః.

అనగా – తత్ర శబ్దము ప్రకాశముతో సంబంధమును కలుపుతుంది. ఇంతకు పూర్వము చెప్పినట్లుగా ఆ అయిదు కరణముల ద్వారానే సమస్తమైన కర్మలు జరుగుచుండును. అందువలన జ్ఞానహీనుడైన పురుషుడు వేదాంత గ్రంథములు అధ్యయనము మరియు సద్గురువుల సద్బోధ ద్వారా మరియు తర్కము ద్వారా సంస్కరించబడిన బుద్ధికలుగుచున్నందున ఆ అధిష్ఠానాది అయిదు కరణములతో పాటు అవిద్య కూడ కలిగియుండుట చేత వాటితో ఆత్మగూడ కలిసియే యున్నదని భ్రాంతినిజెంది ఆ పంచకరణముల ద్వారా జరుగుచున్న కర్మలకు ఆత్మస్వరూపుడై యున్న తననే కర్తగా భావించి "నేనే కర్తను" లేక "నేనే సర్వవిధ కర్మలు చేయుచున్నాను" అని కేవలము కర్మరహితమై యున్న శుద్ధ ఆత్మను కర్మలకు కర్తగా భావించుచుండును.

అట్లు తలంచువాడే నిజమైన అజ్ఞాని.

మరియు ఆత్మను దేహము కంటె వేఱుగా వున్నట్లు తలంచువాడు గూడ శరీరము కంటె వేఱుగ కేవలము ఆత్మనే సర్వవిధ కర్మలకు కర్తగా తలంచుచుండును. అట్టివారు గూడ అల్పబుద్ధి అనగా విద్యద్వారా అనగా జ్ఞానము ద్వారా సంస్కరింపబడిన బుద్ధిగలవాడు కాదు. అందువలన సంస్కరించబడిన బుద్ధిలేని వాడగుట వలన అతడు గూడ ఆత్మతత్వమును గాని కర్మతత్వమును గాని చక్కగా తెలియని వాడే, ఇది నినిశ్చిత అభిప్రాయము.

అందువలన అట్టివాడు దుర్బుద్ధిగలవాడనబడును. కుత్సితబుద్ధిగలవాడు. విపరీతబుద్ధి గలవాడు, దుష్టుడు మరియు తిరిగి తిరిగి జన్మ, మరణములను కలిగించుట కారణ రూపుడై యుండునో అటువంటివానిని దుర్బుద్ధిగలవాడందురు. అటువంటి మానవుడు చూస్తూ వుండి గూడ వాస్తవముగా చూడని వాడేయగును. తిమిరరోగగ్రస్తుడు ఏ విధముగా నిజముగావున్న ఒక్క చంద్రునే అనేకమైన చంద్రులు వున్నట్లుగా చూచునో లేక బాలుడు అనగా నిజమైన వికసించిన బుద్ధిలేనివాడు పరుగెత్తుచున్న మేఘములను జూచి చంద్రుడే పరుగెత్తుచున్నాడని తలంచునో లేక రైలుబండి యందు కూర్చునియున్న మనుష్యుడు ప్రక్కన వున్న చెట్లు భూములను పరుగెత్తుచున్నట్లుగా తలంచునో అట్లే అజ్ఞానియైన మనుష్యుడు గూడ దేహాదికరణ సముదాయము కర్మలు చేయుచుండగా నిర్వకారమైన ఆత్మయే కర్మలు చేయుచున్నదని తలంచుచుండును.

అటువంటప్పుడు వాస్తవముగా చూచు సుబుద్ధిఎవడు ? అన్నచో – చెప్పుచున్నారు–

18.17. యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే,
హత్వాఽపి స ఇమాన్లోకాన్న హంతి న నిబధ్యతే.

అనగా–శాస్త్రము మరియు సద్గురూపదేశముచే మరియు న్యాయముచే చక్కగా సంస్కరించబడిన అంతఃకరణముగలవాడు అయినటువంటి పురుషుని యొక్క అంతఃకరణమునందు "నేను కర్తను" అను భావము లేక ప్రతీతి కలుగదు. అవిద్య వలన ఆత్మయందు అధ్యవసింపబడిన

అనగా ఆరోపించబడిన ఈ అధిష్ఠానము మొదలగు అయిదు కరణములే సమస్తమైన కర్మలకు కర్తలైయున్నవి. నేను అనగా ఆత్మ మాత్రము కర్త కాదు. నేను కేవలము ఆపంచకరణములచే చేయబడుచున్న సర్వవ్యాపారములు అనగా కర్మలకు సాక్షి మాత్రముగా వుండి ప్రాణరహితుడనై అమనస్కుడనై, శుద్ధమై, శ్రేష్టమై, అక్షరముకంటె గూడ పరమై కేవలుడను అనగా అద్వితీయుడను అనగా నా కంటె యితరమైనదేదియు లేనివాడనై మరియు క్రియారహితుడనై యున్న ఆత్మస్వరూపుడను అని తలంచుచుండునో ఆతడు సుబుద్ధిగలవాడన బడును.

మరియు ఎవని బుద్ధి అనగా ఆత్మకు వుపాధి రూపముగా వుండియున్న అంతఃకరణము ఆ పంచకరణములతో తాదాత్మ్యమును పొందదో, వాటి సుఖ దుఃఖములతో సంబంధము లేకయుండునో అనగా "నేను ఫలానా కర్మచేసి యున్నాను, అందువలన నాకు నరకవాసము కలుగును. అని ఎవని బుద్ధి తలంచదో ఆతడు "సుబుద్ధి" అనబడును. ఆతడే నిజముగా చూచువాడనబడును.

అట్టి జ్ఞానము గల పురుషుడు ఈ సమస్త లోకములను అనగా ఈ లోకములయందున్న ప్రాణులన్నింటిని చంపినను నిజముగా చంపని వాడేయగును. అనగా ఆతడు ఏ ప్రాణిని చంపడుగావున చంపనివాడే యగును. అంతేగాక ఆ విధముగా చంపినందువలన కలుగు ఫలరూపమైన పాపమును గూడ పొందడు. అందుచే ఆ పాపఫల రూపమైన జన్మమరణాది, సుఖదుఃఖాది బంధములచే గూడ ఆతడు బంధించబడడు.

పూర్వపక్షము – ఇది యంతయు కేవలము జ్ఞానమును స్తుతించుటయే అయినను "చంపి గూడ చంపనివాడేయగును" అని చెప్పుట పూర్తిగా న్యాయవిరుద్ధముగా తోచుచున్నది.

సమాధానము – అట్లు చెప్పుటయందు దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ? లౌకికము మరియు పారమార్థికము అగు ఈ రెండు దృష్టులతో తారతమ్యమెరింగి చూచినచో అలా చెప్పుట అనగా దోషమేమియు లేదని చెప్పుట కుదురును.

శరీరాదులయందు ఆత్మబుద్ధి కలిగియుండి "నేను చంపువాడను" అని తలంచు లౌకిక బుద్ధి కలిగియున్న మనుష్యుల దృష్టి ననుసరించి చూచినచో "చంపిగూడ" అని చెప్పబడినది. మరియు యింతకు పూర్వము చెప్పబడిన పారమార్థిక దృష్టితో చూచిన ఎడల "చంపుట లేదు మరియు ఆ కర్మఫలములచేత బంధింపబడుట లేదు" అని చెప్పబడినది. ఈ విధముగా విచారించి చూచిన పై రెండు విధములగు మాటలు చెప్పుట కుదురును.

పూర్వపక్షము – **"కర్తారమాత్మానం కేవలం తు"** చూ. గీత. 18.16 అను కథనము నందు 'కేవలము' అను శబ్దమును వాడినందువలన **ఆత్మ ఒంటరిగా అనగా తనంతటతానుగా ఎటువంటి కర్మ చేయజాలదు. కాని అధిష్ఠానము అనగా దేహాదులతో కూడి అనగా దేహాది అవయములను సాధనములుగా చేసుకొని నిస్సందేహముగా కర్మలు చేయును.**

సమాధానము – ఇదేమి దోషము కాదు. ఏలయన ? అవిక్రియ స్వభావము కలది యగుటచే ఆత్మ అధిష్ఠానాదులతో కూడియుండుట సాధ్యపడదు.

ఆత్మ యొక్క అవిక్రియత్వము చెప్పి "వేదా వినాశినమ్" గీత 2.21 అను శ్లోకము ద్వారా చేయబడిన వుపదేశము మొదలగు వాటియందు **విద్వాంసునకు సంక్షిప్తముగా కర్మాధికారములేదని చెప్పి,** ప్రసంగానుకూలముగా అచ్చటచ్చట విస్తారముగా చెప్పబడినది. అటువంటి కర్మాధికార నివృత్తిని గురించి యిప్పుడు శాస్త్రార్థమును ముగించుటకు గాను **"విద్వాంసుడు ఎవరిని చంపడు, మరియు దేని చేతను బంధించబడడు."** అను వచనము ద్వారా ముగించుచున్నారు.

అందువలన, యిప్పుడు సిద్ధించునదేమన ? **విద్వాంసుని యందు దేహమును ధరించితినను అభిమానము లేనందున ఆతని ద్వారా చేయబడిన అవిద్యాజనితమైన సమస్త కర్మలు సంన్యసించబడును.** అందువలన **నిజమైన సంన్యాసులకు అనిష్టము మొదలగు త్రివిధములైన కర్మఫలములు కలుగనేరవు.** దానితోపాటుగా యితరులైన కర్మాధికారులు యిందులకు విరుద్ధముగా వుందురు. అనగా వారికి కర్మఫలములు తప్పక కలుగును. ఈ కారణముగ వీరికి త్రివిధములైన కర్మఫలములు తప్పక కలుగును. ఈ విధముగా ఈ గీతాశాస్త్రము యొక్క అర్థము ముగించబడినది.

ఈ విధముగా సమస్తవేదముల యొక్క తాత్పర్యమునకు సంబంధించిన సారము నిపుణులైన పండితుల ద్వారా సరియగు విచారణ ద్వారా గ్రహించయోగ్యమైనది. ఈ దృష్టి లేక అభిప్రాయముతోనే మేము అచ్చటచ్చట ప్రకరణములను విడదీసి లేక విభజించి శాస్త్ర, న్యాయానుసారముగ ఈ తత్వమును విశదీకరించి యున్నాము.

ఈ విధముగా శాస్త్రము యొక్క ఆశయమును అనగా లక్ష్యమును అనగా అభిప్రాయమును సమీక్షించి అనగా చెప్పి యిప్పుడు కర్మలకు కారణమైన దానిని గురించి చెప్పుచున్నాము.

18.18. జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా,
కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మ సంగ్రహః.

అనగా - జ్ఞానము అనగా దేని ద్వారా మరొక పదార్థము తెలియబడునో, అది ఇచ్చట జ్ఞాన శబ్దము ద్వారా సామాన్యభావముతో అన్నివిధములగు విషయములు తెలుపునదను అర్థముగా ప్రయోగించబడినది. అదే విధముగా 'జ్ఞేయము' అనగా తెలియబడు పదార్థము. ఈ శబ్దము గూడ సామాన్య భావముతో తెలియబడు అన్ని పదార్థములు చెప్పబడినవి. మరియు **'పరిజ్ఞాత' అనగా వుపాధితో కూడియున్న అవిద్యాకల్పితమైన భోక్త,** ఇదియే సామాన్యభావముతో సమస్తమైన కర్మలకు కారణరూపమైన మూడు విధములగు "కర్మచోదన" అనగా కర్మలు చేయబడుటకు కారణరూపమైన వస్తువుగా చెప్పబడినది.

అట్లేలయన ? పైన చెప్పబడిన జ్ఞానము మొదలగు మూడు కలిసియున్నప్పుడే త్యాగము మరియు గ్రహించుట మొదలగునవి వారి వారి ప్రయోజనమునకనుగుణముగా యిటువంటి సమస్త కర్మలు ఆరంభమగుచున్నవి.

ఇప్పుడు అధిష్ఠానము మొదలగు అయిదు హేతువులు ద్వారా వుత్పన్నమగునటువంటి మరియు మనస్సు, వాక్కు మరియు శరీర రూపమైన ఆశ్రయ భేదము వలన ఏది మూడు భాగములుగా విభజింపబడినవో అటువంటి సర్వవిధ కర్మలు, కరణములు, మొదలగు మూడు కారకములందు చేర్చి - సంగ్రహించబడినవి. అది యిప్పుడు చెప్పబడుచున్నది.

కరణము - దేనిద్వారా కర్మచేయబడునో అది కరణమనబడును. అనగా క్షేత్రము మొదలగు పది బాహ్యేంద్రియములు, మరియు బుద్ధి మొదలగు నాలుగు అంతఃకరణములు.

కర్మ - అనగా ఏది కర్తకు మిక్కిలి యిష్టమైనదో మరియు క్రియ ద్వారా పొందబడునో.

కర్త - శ్రోత్రాది అనగా చెవ్వులు మొదలగు కరణములను అనగా సాధనములను వాటివాటి వ్యాపారములందు అనగా వాటి ద్వారా జరుగు కర్మలయందు నియోగించు అనగా నియమించువాడు **అనగా ఉపాధి స్వరూపుడైన జీవుడు.** ఈ విధముగా యీ మూడు కర్మల యొక్క సాధనములు లేక కర్మ సంగ్రహములు.

ఏది కొంత సంగ్రహించబడునో అనగా సంపాదించబడునో దానిని సంగ్రహమందురు. అందువలన కర్మలయొక్క సమూహమును కర్మసంగ్రహమందురు. అట్లేలయన ? ఈ మూడు కారకముల - సాధన రూపముల - యందే కర్మలు సంగ్రహించబడును. అనగా కర్మలు చేయబడును. అందువలన యివి మూడు విధములుగు కర్మ సంగ్రహములు.

క్రియ, కారకము మరియు ఫలము యీ మూడు త్రిగుణాత్మకములు. అందువలన సత్త్వము, రజస్సు మరియు తమస్సు ఈ మూడు గుణముల భిన్నత్వ కారణముగ వాటియన్నింటికి సంబంధించిన వివిధములగు భేదములను చెప్పవలసి యున్నది. ఇప్పుడు అది ఆరంభించబడుచున్నది.

18.19. జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ త్రిధైవ గుణభేదతః,
ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణు తాన్యపి.

అనగా - ఇచ్చట కర్మ శబ్దము యొక్క అర్థము క్రియ. అంతేగాని కర్తకు మిక్కిలి యిష్టమైన పారిభాషిక శబ్దము యొక్క కారకరూపమైన కర్మకాదు. జ్ఞానము, కర్మ మరియు కర్త అనగా క్రియలు చేయువాడు ఈ మూడు మాత్రమే గుణముల సంఖ్యను గణించునట్టి శాస్త్రములయందు అనగా కపిల మునీశ్వరుని ద్వారా రచింపబడిన శాస్త్రగ్రంథమునందు గుణభేదముల కారణముగ అనగా సాత్త్వికము మొదలగు గుణభేదముల కారణముగ పై మూడు మూడు విధములుగా చెప్పబడినవి. ఇచ్చట అనగా ఈ శ్లోకమునందు "త్రిధా" అను శబ్దముతో 'ఏవ' అను శబ్దము గూడ జోడింపబడి "పైన చెప్పబడిన మూడు పదార్థములు. విషయములు - గుణముల కంటె వేఱుగా వేఱుజాతికి చెందినవి కావను భావము ప్రకటించబడినది.

ఈ విధముగా గుణములను గుణించునట్టువంటి కపిలశాస్త్రము పరమార్థ స్వరూపుడైన బ్రహ్మ యొక్క ఏకత్వ విషయమునందు భగవంతుని అనగా శ్రీకృష్ణుని సిద్ధాంతమునకు

విరుద్ధముగా వున్నప్పటికీ గుణముల యొక్క భోక్తయైన జీవుని విషయమునందు మాత్రము ప్రమాణసిద్ధమైయున్నది.

ఆ **కపిల సాంఖ్యమును** అనువర్తించు పండితులు గుణములు మరియు ఆ గుణములకారణముగా జరుగు వ్యాపారములను నిరూపించుటయందు నిపుణులే. అందువలన వారి శాస్త్రము గూడ ముందు చెప్పబోవు అభిప్రాయములను స్తుతించుటకు అనగా సమర్థించుటకు ప్రమాణములుగా స్వీకరించబడుచున్నది. ఆ విధముగా యిచ్చట విరోధమేమియు లేదు.

వాటిని అనగా జ్ఞానము, కర్మ మరియు కర్తను మరియు గుణములననుసరించి చేయబడిన వాటి యొక్క సాత్వికము మొదలగు సమస్త భేదములను నీవు యథాతథముగా అనగా శాస్త్రమునందు న్యాయానుసారముగ చెప్పబడినట్లుగా వినుము. అనగా ముందు చెప్పబోవు విషయమును సావధానచిత్తుడవై వినుము.

ముందుగా మూడు శ్లోకముల ద్వారా **జ్ఞానము యొక్క మూడు భేదములను గురించి** చెప్పబడుచున్నది.

18.20. సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే,
అవిభక్తం విభక్తేషు తజ్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్.

అనగా – ఏ జ్ఞానము ద్వారా మనుష్యుడు అవ్యక్తము మొదలగు స్థావర పర్యంతము సమస్త భూతములయందును ఒకే భావమును అనగా ఒకే ఆత్మ వస్తువును అనగా ఏ వస్తువు తన స్వరూపమునుండి లేక ధర్మము నుండి ఎన్నడూ క్షయమును పొందదో అటువంటి ఎన్నడూ నాశమును పొందనటువంటియున్నూ మరియు కూటస్థమైయున్న నిత్యమైయున్న తత్వమును గుర్తించునో. ఇచ్చట 'భావ' శబ్దము వస్తువాచకము అనగా వస్తువును తెలుపునదై ప్రయోగించబడినది.

మరియు ఏ జ్ఞానము ద్వారా ఆయాత్మ తత్వమును వేఱు వేఱు దేహములయందు ఎటువంటి విభజన లేనటువంటిదై అనగా ఆకాశమువలె ఏకత్వ భావముతో చూచునో అటువంటి జ్ఞానమును అనగా అద్వైత భావముతో ఆత్మ సాక్షాత్కారమును కలుగజేసుకొనుటకు నీవు సాత్వికజ్ఞానమును అనగా పూర్ణజ్ఞానమును పొందుము.

ద్వైత దర్శన రూపమైన ఏ యదార్థము కానటువంటి జ్ఞానములు కలవో అవి రాజస, తామస జ్ఞానములు. అందువలన ఆ జ్ఞానములు అనగా రాజస తామస జ్ఞానములు ప్రపంచమును మనుష్యుని అంతఃకరణము నుండి తొలగించుటకు సాక్షాత్సాధనములు కావు.

18.21. పృథక్త్వేన తు యజ్జ్ఞానం నానాభావాన్పృథగ్విధాన్,
వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తజ్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్.

అనగా – సర్వభూతములయందును వివిధ ప్రకారములుగా, విభిన్నభావములతో ఆత్మకంటె వేఱుగా, విలక్షణముగా, అనేక రూపములుగా అనగా వేఱు వేఱు దేహములయందు

వేఱువేఱు ఆత్మలు వున్నట్టుగా తెలుసుకొనునో అట్టి జ్ఞానమును నీవు రాజస జ్ఞానముగా అనగా రజోగుణము వలన కలిగిన జ్ఞానముగా గుర్తించుము. **జ్ఞానమునకు కర్తృత్వముండుట అసంభవము** అందుచేత "ఏ జ్ఞానము చూచుచున్నదో" అను వాక్యమునకు అర్థము మనుష్యుడు ఏ జ్ఞానమును ఆధారముగ జేసుకొని చూచుచున్నాడో యని గ్రహించవలయును.

18.22. యత్తు కృత్స్నవదేకస్మిన్కార్యే సక్తమహైతుకమ్,
అతత్త్వార్థవదల్పం చ తత్తామసముదాహృతమ్.

అనగా – ఏదో ఒక కార్యమునందు గాని శరీరమునందుగాని, లేక శరీరమునకు వెలుపల ప్రతిమాదులయందుగాని సర్వవస్తు విషయిక సంపూర్ణ జ్ఞానమువలె ఆసక్తిని కలిగించు జ్ఞానము అనగా ఈ యాత్మ లేక ఈశ్వరుడు యిదియేగాని యింతకంటె వేఱుగలేదని, దిగంబరజైనులు ఆత్మయనగా దేహమునందుండునదియే మరియు శరీరము వంటిదేననియు మరియు రాయి లేక కొయ్యతో చేయబడిన ప్రతిమయే ఈశ్వరుడుగాని యింతకంటె వేఱుగలేదని తలంచు చుందురు. అట్లే వారివలెనే **బాహ్య వస్తువుల వంటిదే ఆత్మ పదార్థమని తలంచువారి జ్ఞానము రాజస జ్ఞానముగా తెలియనగును.**

అంతేగాక యే జ్ఞానము హేతురహితముగా, యుక్తి రహితముగా మరియు తత్త్వార్థరహితముగా వున్నదో, యదార్థమైన భావమే తత్త్వార్థము. అటువంటి తత్త్వార్థము ఏ జ్ఞానమునకు జ్ఞేయముగా వుండునో అటువంటి జ్ఞానము తత్త్వార్థ జ్ఞానమనబడును. మరియు అట్లుగాక అనగా తత్త్వార్థ రహితముగా యుండు జ్ఞానమును తత్త్వార్థములేనటువంటి జ్ఞానముగా గుర్తించవలయును. హేతురహితమైనందున అట్టి జ్ఞానము అల్పజ్ఞానమనబడును. లేక సరియగు ఫలమును కలుగజేయునది కాకపోవుటవలన గూడ అట్టిది అల్ప జ్ఞానమనబడును. అట్టి అల్పజ్ఞానము తామసగుణము ప్రధానముగా వుండుటచేత కలిగిన జ్ఞానముగా తలంచబడును. అట్లేలయన ? వివేకము లేనటువంటి మరియు తామస గుణము ప్రధానముగా కలిగియున్న ప్రాణులయందు మాత్రమే యిట్టి జ్ఞానము చూడబడుచుండును.

ఇప్పుడు కర్మలు గూడ గుణములననుసరించి మూడు విధములుగా యుండునని చెప్పబడుచున్నది.

18.23. నియతం సంగరహితమరాగద్వేషతః కృతమ్,
అఫలప్రేప్సునా కర్మ యత్తత్సాత్త్వికముచ్యతే.

అనగా – ఏ కర్మ నియతము అనగా నిత్యమైనదో మరియు సంగము, అనగా ఫలాసక్తిలేనిదైయున్నదో, మరియు ఫలమును కోరనటువంటి మనుష్యునిచేత రాగద్వేషాదులు లేకుండా చేయబడునో అట్టి కర్మ సాత్విక గుణప్రేరిత కర్మయని లేక సాత్వికకర్మయని చెప్పబడును. అట్లే ఏ కర్మ రాగము మరియు ద్వేషభావ ప్రేరితమై చేయబడునో ఆకర్మ రాగద్వేషాదులతో కూడియున్న రజోగుణ ప్రేరిత కర్మయని చెప్పబడును.

కర్మ ఫలమును పొందగోరు కర్త ఆతడు కర్మఫల ప్రేప్సు అనగా కర్మఫల తృష్ణకలవాడుగా తలంచబడును. అట్లుగాక తద్విరుద్ధముగా అనగా ఫలాసక్తి లేకుండ కర్మలు చేయు పురుషుడు కర్మఫలము కోరనివాడని తలంచబడును.

18.24. యత్తు కామేప్సునా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః,
క్రియతే బహులాయాసం తద్రాజస ముదాహృతమ్.

అనగా – భోగరూపమైన ఫలమును ఆశించినపురుషుని ద్వారా లేక అహంకారము కలిగియున్న పురుషుని ద్వారా ఏ కర్మలు చేయబడునో, ఈ శ్లోకమునందు **"సాహంకారేణ"** అను పదము తత్వ జ్ఞానమును ఆపేక్షించివాడబడినది కాదు. మరేమనగా – వేదశాస్త్రాది గ్రంథములను చదివి కొంత జ్ఞానము సంపాదించి నిరహంకారులుగావున్నవారిని ఆపేక్షించి ఆ పదము వాడబడినది. అట్లేలయన ? నిజమైన నిరహంకారి ఆత్మతత్వమును గుర్తించినవాడు. అట్టివాని యందు ఫలములను అనుభవించవలయునను కోరిక మరియు అధికముగా శ్రమసాధ్యమైన కర్తృత్వముయొక్క ఆసక్తి వుండియుండదు.

సాత్విక కర్మలు చేయుకర్త ఆత్మతత్త్వమును చక్కగా ఎఱుంగనటువంటి అహం కారముతో కూడియున్న పురుషుడే అయి వుండును. ఇంక రాజస, తామస గుణసంపన్నులైన కర్తలను గురించి వేఱుగ చెప్పనవుసరము లేదు గదా ?

ఈ ప్రపంచంలో ఆత్మతత్వమును ఎఱుంగని పురుషుడు గూడ వేదములను చదివాడైనచో అహంకారము లేనివాడని చెప్పబడును. అదెట్లన ? ఫలానా బ్రాహ్మణుడు అహం కారములేనివాడు" అని చెప్పబడుచున్నది. ఆ కారణముగానే అనగా అటువంటి పురుషులను దృష్టియందుంచుకొనియే ఈ శ్లోకమునందు **"సాహంకారేణవా"** అను వాక్యము చెప్పబడినది. **"పునః"** అను శబ్దము మాత్రము కేవలము వాక్యమునందు 'పాదపూర్తి' కొఱకు వాడబడినది.

అత్యధిక శ్రమతో కూడియున్న అనగా శ్రమసాధ్యమైన కర్మ రాజస గుణయుక్తమైన కర్మగా చెప్పబడినది.

18.25. అనుబంధం క్షయం హింసామనపేక్ష్య చ పౌరుషమ్,
మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్తామస ముచ్యతే.

అనగా – అనుబంధము – అనగా కర్మాంతకాలమందు కలుగు పరిణామమును అనుబంధమందురు. అటువంటి పరిణామమును అనగా అట్టి కర్మవలన కలుగు నష్టమును అనగా అట్టి కర్మచేయుట యందు కలుగు శ్రమ మరియు ధనహానిని లెక్కచేయక, హింసను అనగా యితర ప్రాణులకు కలుగు బాధను మరియు పౌరుషము అనగా "నేను ఫలానా కర్మను సునాయాసముగా పూర్తిచేయగలను" అను తన సామర్థ్యమును ఈ విధముగా అనుబంధము మొదలు పౌరుషము వరకు గల సమస్త భావములను లెక్కచేయక ఏ ధర్మము మోహముతో

అనగా అజ్ఞానముతో ఆరంభించబడునో అట్టి కర్మలన్నియు తమో గుణప్రేరితములై చేయబడు కర్మలుగా చెప్పబడును.

18.26. ముక్తసంగోన౽హంవాదీ ధృత్యుత్సాహ సమన్వితః,
సిద్ధ్య సిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్విక ఉచ్యతే.

అనగా - ముక్తసంగుడైన కర్త అనగా ఈ మాయా ప్రపంచముతో ఎటువంటి సంబంధములేనివాడైన కర్త, ఆసక్తిని అనగా విషయములయందలి ప్రేమను త్యజించినట్టి కర్త, అహంకారమును త్యజించినటువంటి కర్త "నేను కర్తను" అనుభావమే లేనటువంటి కర్త, కాని ధృతి మరియు వుత్సాహవంతుడైవున్న కర్త, ధృతి అనగా ధారణాశక్తి మరియు ఉత్సాహమనగా ప్రయత్నించు స్వభావము, ఈ రెండూ కలిగియున్న కర్త మరియు తాను చేసిన కర్మలకు ఫలము లభించినను, లభించకయున్నను ఎటువంటి మనోవికారమును పొందనటువంటి కర్త, సాత్వికగుణ సమన్వితుడైయున్న కర్తయనబడును. కేవలము శాస్త్రాది ప్రమాణాలను సారముగానే కర్మలయందు చరించు కర్త, ఫలేచ్ఛ లేక ఆసక్తి మొదలగు భావములు లేనటువంటి కర్త నిర్వికారుడైన సాత్విక కర్తయనబడును.

18.27. రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుర్లుబ్ధో హింసాత్మకో౽శుచిః,
హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః

అనగా - మనస్సునందు ప్రాపంచిక విషయములయందు రాగభావము కలిగియున్న పురుషుడు, అంతేగాక కర్మఫలమునందు ఆసక్తి గల పురుషుడు, లోభియైనవాడు అనగా యితరుల సంపద యందు కోరిక కలిగియున్న వాడు. మరియు తీర్థ స్థానములయందును అనుకూలమైన దేశకాలములందును తనవద్ద వున్నటువంటి సంపదను ఖర్చుచేయనట్టి పురుషుడు మరియు ఇతరులకు హాని కలిగించు స్వభావము గలవాడు, అశుచి అనగా వెలుపల లోపల రెండు విధములుగాను పరిశుభ్రముగా లేనటువంటి పురుషుడు. మరియు ప్రాప్య అప్రాప్యములందు కలుగు హర్ష శోకములయందు మునిగియుండు పురుషుడు అనగా యిష్టమైన పదార్థము లభించినప్పుడు సంతోషమును, యిష్టము కాని పదార్థము వచ్చి పడినప్పుడు శోకమును పొందునటువంటి పురుషుడు అయినవానికి కర్మలు సిద్ధించినప్పుడు సంతోషము, సిద్ధించనప్పుడు శోకము కలుగుచుండును. అందువలన ఆ విధముగా హర్ష శోకాదులతో కూడియున్న పురుషుడు రాజస గుణయుతుడు అనగా రాజస గుణము కలిగియుండి అహంకారముతో కర్మలు చేయుచుండును.

18.28. అయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శఠో౽నైష్కృతికో౽లసః,
విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస వుచ్యతే.

అనగా - అయుక్తుడైయున్నవాడు అనగా ఎవని చిత్తము ఆతని వశమునందు లేదో, బాలకుని వలె ప్రాకృతుడు అనగా ఎటువంటి సంస్కారబుద్ధి లేనటువంటి పురుషుడు, స్తబ్ధుడు

అనగా కఱ్ఱ లేక కాష్టము వలె ఎవ్వని ఎదుట లొంగని లేక వంగి నమస్కరించని వాడు. శఠ్ అనగా తన శక్తిసామర్థ్యములను గుప్తముగా దాచుకొను కపట బుద్ధిగల పురుషుడు. నైష్కృతిక్ అనగా యితరుల మంచి కార్యములను చెడగొట్టు స్వభావము గల పురుషుడు. సోమరి అనగా తాను చేయవలసి, చేయతగిన కర్మలయందు గూడ ప్రవృత్తిలేనటువంటి స్వభావముగలవాడు, విషాదీ - అనగా ఎల్లప్పుడూ ఏడుపు ముఖములేక స్వభావము కలిగియుండు పురుషుడు మరియు దీర్ఘసూత్రీ అనగా తాను చేయవలసియున్న కర్తవ్య కర్మలయందు గూడ ఆలస్యము చేయువాడు అనగా ఈ రోజు చేయవలసిన పనిని రేపటికి, రేపు చేయవలసిన పనిని యింక ముందు రోజుకు వాయిదాలు వేయు పురుషుడు అయినటువంటి కర్త తామస గుణ సంపన్నమైన కర్తయనబడును.

18.29. బుద్ధేర్భేదం ధృతేశ్చైవ గుణతస్త్రి విధం శృణు,
ప్రోచ్యమా నమశేషేణ పృథక్త్వేన ధనంజయ.

అనగా– ఓ ధనుంజయ ! బుద్ధికి మరియు ధృతి అనగా ధారణాశక్తికి గూడ సత్వాది గుణముల ననుసరించి మూడు - మూడు విధములగు భేదములుండును. అవన్నియు విడివిడిగా అనగా విభాగపూర్వకముగా మరియు సర్వాంగపూర్ణముగా చెప్పబడుచున్నవి, సావధాన చిత్తుడవై వినుము.

అశ్వమేధయాగమొనర్చినప్పుడు అర్జునుడు అనేకమంది రాజుల నుండి మరియు దేవతల మండి గూడ చాలా ధనమును పొందియున్నాడు. అందుచే ఆతనికి “ధనంజయుడు” అను పేరు వచ్చినది.

18.30. ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కర్యాకార్యే భయాభయే,
బంధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్వికీ.

అనగా - ప్రవృత్తిని అనగా బంధమునకు హేతురూపమైన కర్మ మార్గమును, మరియు నివృత్తిని అనగా మోక్షమునకు హేతు రూపమైన సంన్యాస మార్గమును ఏ బుద్ధి ఎఱుంగునో, బంధము మరియు మోక్షముతో పాటు ప్రవృత్తి మరియు నివృత్తికి సమాన వాక్యత్వమున్నది. **అందువలన ప్రవృత్తి అనగా కర్మమార్గమనియు మరియు నివృత్తి అనగా సంన్యాస మార్గమనియు నిశ్చయమగుచున్నది.**

మరియు కర్తవ్యమును మరియు అకర్తవ్యమును అనగా విధిని మరియు ప్రతిషేధమును అనగా చేయదగినది మరియు చేయరానిదానిని గూడ ఏ బుద్ధి ఎఱుంగునో, ఇలా దేనికి సంబంధించినదానిని గురించి చెప్పబడుచున్నది ? దేశకాలములకు లోబడి ఎవని యొక్క దృష్టమైన మరియు అదృష్టమైన ఫలములుండునో అ కర్మల యొక్క సంబంధమును గురించి చెప్పబడుచున్నది.

మరియు భయమును, అభయమును అనగా భయములేని స్థితిని గురించి ఏ బుద్ధి బాగుగా ఎఱుంగునో దేని వలన మనుష్యుడు భయమును పొందునో దానిని భయమందురు. మరియు అందులకు విపరీతముగా అనగా విరుద్ధముగా వుండు స్థితిని అభయము అని అందురు. ఆ రెంటిని (అనగా భయమును అభయమును) అనగా దృష్టా దృష్ట విషయకమై యున్న భయాభయములను అనగా అవి రెండూ కలుగుటకు గల కారణములను ఏ బుద్ధి ఎఱుంగునో మరియు సహేతుకముగా బంధమును మరియు మోక్షమును గూడ ఎఱుంగునో ఓ పార్థా ! అటువంటి బుద్ధి సాత్వికబుద్ధియనబడును.

ఇంతకు పూర్వము ఏ జ్ఞానము చెప్పబడినదో అది బుద్ధియందు కలుగు ఒకానొక వృత్తి విశేషము మాత్రమే. బుద్ధి వృత్తులు కలది. అనగా బుద్ధియందు అనేక పరస్పర విరుద్ధ వృత్తులు కలుగుచుండును. ధృతి గూడ బుద్ధియందు కలుగు ఒక వృత్తి విశేషమే.

18.31. యయా ధర్మమధర్మం చ కార్యం చాకార్యమేవ చ,
అయథావత్ప్ర జానాతి బుద్ధిః సా పార్థ రాజసీ.

అనగా – ఓ పార్థా ! ఏ బుద్ధి ద్వారా మనుష్యుడు శాస్త్రముల ద్వారా విధించబడిన ధర్మమును మరియు శాస్త్రములద్వారా నిషేధించబడిన అధర్మమును మరియు యింతకు పూర్వము చెప్పబడిన కర్తవ్యమును అనగా చేయవలసిన దానిని మరియు అకర్తవ్యమును అనగా చేయకూడని దానిని యదార్థరూపముతో సర్వతోభావముతో అనగా మనసా, వాచా, కర్మణా నిర్ణయ పూర్వకముగా ఎఱుంగడో అటువంటి బుద్ధి రాజసబుద్ధి అనగా రాజసగుణముతో కూడియున్న బుద్ధియని తెలియనగును.

18.32. అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసాஉஉవృతా,
సర్వార్థాన్విపరీతాంశ్చ బుద్ధిః సా పార్థ తామసీ.

అనగా – ఓ పార్థా ! తమో గుణముతో ఆక్రమించబడియున్న బుద్ధి అధర్మాన్ని అనగా ధర్మ శాస్త్రముల ద్వారా నిషేధించబడిన కర్మలను ధర్మబద్ధమని తలంచును. అనగా ఆ నిషేధింపబడిన కర్మలను శాస్త్రబద్ధమేనని వాదించుచుండును. అంతేగాక తెలుసుకొనదగిన యితరమైన అనేక పదార్థములను విపరీతబుద్ధితో గ్రహించతగినవేయని తలంచి గ్రహించు చుండును. ఆ విధముగా ధర్మవిరుద్ధమైన కర్మలు చేయు బుద్ధి తామస గుణయుక్తమైన బుద్ధిగా చెప్పబడును.

18.33. ధృత్యా యయా ధారయతే మనః ప్రాణేంద్రియ క్రియాః,
యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిః సా పార్థ సాత్త్వికీ.

అనగా – 'ధృతి' శబ్దమునకు దూరముగా వాడబడిన 'వ్యభిచారిణీ' శబ్దమునకు సంబంధము కలదు. వ్యభిచారయుతమైన ధృతిద్వారా అనగా ఎల్లప్పుడూ సమాధి స్థితియందు లగ్నమైయున్న ఏ ధారణాశక్తి (ధృతి) ద్వారా సమాధియోగబలముతో మనస్సు, ప్రాణము

మరియు యింద్రియముల ద్వారా జరుగు సమస్త క్రియలు గ్రహించబడుచున్నవో అనగా మనస్సు, ప్రాణము మరియు యింద్రియముల సర్వవిధ ప్రయత్నములు (చేష్టలు అనగా క్రియలు) ఏ ధృతి ద్వారా శాస్త్ర విరుద్ధమైన ప్రవృత్తులన్నియు నిలిపివేయబడుచున్నవో ఆ ధృతి అనగా ఆ ధారణాశక్తి అనగా ఆ సమాధి స్థితి సాత్త్విక ధృతియని చెప్పబడుచున్నది. సాత్త్విక గుణయుక్తమైన ధృతి ద్వారానే శాస్త్ర విరుద్ధమైన సర్వవిధ ప్రవృత్తులు మరియు ఆ ప్రవృత్తుల ప్రేరణతో కలుగు లేక చేయబడు కర్మలన్నియు లేకుండాపోవుచున్నవి.

ఇట్లు చెప్పుటకు తాత్పర్యమేమన ? ధరించు అనగా తనయందు నిలిపివుంచు మనుష్యుడు, ఏ స్థిరమైన ధారణాశక్తి ద్వారా సమాధి; యోగబలముతో మనస్సు, ప్రాణము మరియు సర్వేంద్రియముల ద్వారా జరుగు సర్వవిధ చేష్టలను అనగా క్రియలను, తన అంతఃకరణమునందే నిలిపి వుంచునో అటువంటి ధారణా శక్తితో కూడియున్నది సాత్త్విక ధృతి అనగా సాత్త్విక గుణయుక్తమైన ధారణా శక్తియే.

18.34. యయా తు ధర్మ కామార్థాన్ ధృత్యా ధారయతే ఽర్జున,
ప్రసంగేన ఫలాకాంక్షీ ధృతిః సా పార్థ రాజసీ.

అనగా – ఓ పార్థా ! ఏ ధృతి అనగా ధారణాశక్తి ద్వారా మనుష్యుడు ధర్మమును, అర్థమును మరియు కామమమును ధరించియుండునో అనగా ఏ ధృతి ద్వారా మానవుడు వీటినన్నింటిని అనగా ధర్మార్థ కామములను తప్పక ఆచరించి తీరవలసినవియేయని మనస్సుయందు నిశ్చయించుకొనునో,

మరియు ఏ ఏ ధర్మ, అర్థాదులను ధరించు అనగా తప్పక చేయవలయును అను సందర్భము కలుగునో, ఆయా సందర్భముల ననుసరించి తాను చేయు కర్మల యొక్క ఫలములను పొందగోరునో అటువంటివాని ధృతి రాజస గుణసమన్వితమైనదిగా చెప్పబడును.

18.35. యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ,
న విముంచతి దుర్మేధా ధృతిః సా పార్థ తామసీ.

అనగా – ఎటువంటి ధృతి అనగా ధారణాశక్తి ద్వారా మనుష్యుడు స్వప్నమును, నిద్రను, భయమును అనగా ఎవ్వరో యితరులు తనను పీడించుచున్నారు అను భావము భయమనబడును, శోకమును అనగా దుఃఖమును మరియు మదమునే అనగా అహంకారమును వదలక యుండునో, అనగా విషయములను సేవించుటయే అనగా భోగించుటయే తన జీవిత పరమార్థముగా తలంచి వున్మత్తుని అనగా పిచ్చివానివలె మదమునే అనగా అహంకారమునే తన మనస్సునందు తన కర్తవ్యముగా నిశ్చయించుకొని అజ్ఞానముతో కూడిన బుద్ధిగలవాడైన మనుష్యుడు వీటినన్నింటిని వదలక తన మనస్సునందే ధరించి వుంచుకొనునో అటువంటివాని ధృతి తామస ధృతియని చెప్పబడును.

గుణభేదము ననుసరించి క్రియల మరియు కారకములకు మూడు మూడు భేదములు చెప్పబడినవి. ఇప్పుడు వాటికి ఫలరూపమైన సుఖములు గూడ మూడు విధములుగా యుండునని చెప్పుచున్నారు.

18.36. సుఖం త్విదానీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ;
అభ్యాసాద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతం చ నిగచ్ఛతి.

అనగా - ఓ అర్జునా ! ఇప్పుడు నీవు నా నుండి మనుష్యులు పొందు మూడు విధములగు సుఖములను గురించి వినుము. అనగా వినుటకు నీ చిత్తమును సిద్ధముగా వుంచుకొనుము.

అభ్యాసము ద్వారా అనగా ఎటువంటి ప్రయత్నము లేకయే మానవుడు ఏ సుఖమును అనుభవించుచుండునో, అనగా ఎటువంటి సుఖబోధయందు మరల మరల భోగించు ప్రవృత్తి కలుగుచుండునో, మరియు ఎచ్చట మనుష్యుడు తనకు ఎటువంటి దుఃఖములు లేవని నిశ్చయించుకొనునో అనగా ఎచ్చట అతనికి నిజముగా ఎటువంటి దుఃఖములు లేకుండునో - అనగా సమస్త దుఃఖములు నివృత్తిని చెందియుండునో -

18.37. యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామే ऽమృతోపమమ్;
తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమాత్మబుద్ధి ప్రసాదజమ్.

అనగా - పైన చెప్పబడిన సుఖము అంత తేలికగా లభించునది కాదు. అట్టి సుఖమును పొందుటకు ప్రయత్నము చేయుట ఆరంభించినప్పుడు, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, ధ్యానము మరియు సమాధి మొదలగునవి అత్యంత శ్రమసాధ్యమైనవి అగుటచే విషమువలె దుఃఖాత్మకములుగా తోచును. కాని ఆరంభకాలమందలి ఆ శ్రమను ఓర్చుకొని జ్ఞానమును పొందినప్పుడు అనగా ఆ ప్రయత్నములు ఫలించినప్పుడు అనగా జ్ఞానవైరాగ్యాదుల పరిపాకముచే వుత్పన్నమైన సుఖము అమృతమువలె అత్యంత ఆనందదాయకముగా వుండును.

దేహబుద్ధితొలగి ఆత్మబుద్ధి కలిగినప్పుడు తోచు సుఖమును విద్వాంసులు సాత్త్విక సుఖమని చెప్పియున్నారు. తన (మన) బుద్ధినే ఆత్మబుద్ధియని యందురు. ఆ బుద్ధి ఎప్పుడు జలమువలె స్వచ్ఛము మరియు నిర్మలము అగునో దానిని ఆత్మబుద్ధియని అందురు. అట్టి సుఖమునుండి కలిగిన నిజమైన సుఖమే ఆత్మబుద్ధి వలన కలిగిన సుఖమనబడును. మరొక విధముగా చెప్పవలయునన్నచో ఆత్మవిషయికమైన లేక ఆత్మను ఆధారముగ జేసుకొని కలుగుబుద్ధియే ఆత్మబుద్ధి. ఆయాత్మబుద్ధి కలిగిన కారణముగా కలుగు సుఖము ఆత్మబుద్ధి ప్రసాదముచే కలిగినదై యుండును. అందువలన ఆ సుఖము సాత్త్విక సుఖమనబడు చున్నది.

18.38. విషయేంద్రియ సంయోగాద్యత్తదగ్రే ఽమృతోపమమ్;
పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్.

అనగా – విషయములు అనగా యింద్రియముల ద్వారా లభించు సుఖము ముందుగా అనగా అనుభవించు ఆరంభకాలమునందు అమృతమువలె తోచును. కాని పరిణామదశయందు విషమువలె దుఃఖదాయకమగును. తాత్పర్యమేమన ? బలము, వీర్యము, రూపము, బుద్ధి, మేధస్సు, ధనము మరియు ఉత్సాహము మొదలగువాని హాని జరుగుట వలన మరియు అధర్మము మరియు దానివలన కలుగు నరకాదులకు హేతువు అగుటవలనను, ఆ విషయ సుఖము పరిణామ దశయందు అనగా అనుభవించబడిన తరువాత విషమువలె దుఃఖమును కలిగించునదగును. అందువలన అటువంటి ఈ విషయ సుఖము రాజస సుఖమనబడుచున్నది. అనగా రాజస గుణకారణముగా కలిగిన సుఖమగుచున్నది.

18.39. యదగ్రే చానుబంధే చ సుఖం మోహన మాత్మనః,
నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం తత్తామస ముదాహృతమ్.

అనగా – అనుభవించు కాలమునందు మరియు పరిణామమునందు అనగా ఆ సుఖమును అనుభవించిన అనంతరము గూడ ఆత్మను మోహించునదైయున్న సుఖము మరియు నిద్ర, సోమరితనము మరియు ప్రమాదవశమున కలుగు సుఖము అనగా నిద్ర, సోమరితనము మరియు ప్రమాదకారణముగ అనగా ఈ మూడు దుర్గుణముల కారణముగ కలిగిన లేక కలుగునట్టి సుఖము తామస సుఖమనబడుచున్నది.

ఇంతవరకు చెప్పిన తదుపరి యిప్పుడు ప్రకరణములను ఉపసంహరించునటువంటి శ్లోకము చెప్పబడుచున్నది.

18.40. న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః,
సత్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం యదేభిః స్యాత్త్రిభిర్గుణైః.

అనగా – మనుష్యాది ప్రాణులయందుగాని లేక మరేదైనా యితర ప్రాణములేనట్టి వస్తువులందుగాని, భూమి మీదగాని, స్వర్గము నందుగాని లేక దేవతలయందుగాని ఈ ప్రకృతి ద్వారా పుట్టినటువంటి లేక ఏర్పడినట్టి సత్వము, రజము, మరియు తామసము అను ఈ మూడు గుణములు లేనటువంటి వాడు లేక అది లేనేలేదు; లేనేలేదు

క్రియ, కారకము మరియు ఫలమే స్వరూపముగా కలిగియున్న ఈ **ప్రపంచమంతయూ సత్వ, రజ తమస్సు అను ఈ మూడు గుణములనే విస్తారముగా కలిగియున్న ప్రపంచము అవిద్య వలన (ద్వారా) కల్పించబడినది.** మరియు అనర్థరూపముగలదై యున్నది. పదునైదవ అధ్యాయమునందు అశ్వద్ధ వృక్ష రూపమును కల్పించి **"ఊర్ధ్వమూలమ్"** మొదలగు వాక్యముల ద్వారా సమూలముగా ఈ ప్రపంచము యొక్క వర్ణన చేయబడినది.

ఆ వర్ణనతో పాటు "దానిన దృఢమైన అసంగ శస్త్రము ద్వారా ఛేదించిన తరువాత ఆ పరమపదమును పొందుటకు ప్రయత్నించవలయును" అని చెప్పబడినది.

అయితే యిచ్చట ఒక శంక కలుగుటకు అవకాశము ఏర్పడుచున్నది. అదేమనగా- సర్వము మూడు గుణముల యొక్క కార్యరూపమే అయివున్నప్పుడు ఈ ప్రపంచమునకు నివృత్తి కలుగుట అసంభవము గదా ? అందువలన ఏ వుపాయముతో ఈ ప్రపంచమును నివృత్తింప చేయవచ్చునో అది అనగా ఆ వుపాయము చెప్పవలసి యుందును.

ఆ వుపాయముతో పాటు సంపూర్ణ గీతా శాస్త్రము యొక్క ఉపసంహారము గూడ చేయవలసి యున్నది. అట్లేలయన ? పరమ పురుషార్థమును పొందగోరుచున్నట్టి వారి ద్వారా అనుష్ఠించుటకు అనుకూలముగా యుండునట్టి ఈ **గీతా శాస్త్రమే సమస్తమైన శ్రుతులు మరియు స్మృతుల యొక్క అభిప్రాయము అనగా సారాంశమని చెప్పదలంచి "బ్రాహ్మణ క్షత్రియ విశామ్'** మొదలగు శ్లోకములు ఆరంభించి చెప్పబడుచున్నవి.

18.41. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ విశాం శూద్రాణాం చ పరంతప,
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావ ప్రభవైర్గుణైః.

అనగా – ఓ పరంతప ! బ్రాహ్మణుల యొక్కయు, క్షత్రియుల యొక్కయు మరియు వైశ్యుల యొక్క అనగా ఈ మూడు వర్ణముల వారి యొక్కయు, మరియు శూద్రులకు సంబంధించిన కర్మల యొక్క విభజన చేయబడి యున్నది. అనగా ఆ నాలుగు వర్ణముల వారికి సంబంధించిన వేఱువేఱు కర్మలు విబజన పూర్వకముగా చెప్పబడియున్నవి. బ్రాహ్మణాదులతో శూద్రులను గూడ కలిపి సమాస పూర్వకముగా చెప్పకపోవుటకు కారణమేమన? శూద్రులు ద్విజులు అనగా రెండుసార్లు పుట్టిన వారు కానందున వారికి అనగా శూద్రులకు వేద పఠనాధికారము లేదు.

ఇట్టి విభజన ఎవరిచేత చేయబడినది ? అన్నచో – వారి వారి స్వభావము ద్వారా వుత్పన్నమైనటువంటి గుణముల ద్వారా. **స్వభావమనగా ఈశ్వర ప్రకృతి, త్రిగుణములతో కూడియున్న మాయయే త్రిగుణముల వుత్పత్తికి కారణమైయున్నది.** ఆ విధముగా స్వభావము చేతనే కలిగిన గుణముల ద్వారా బ్రాహ్మణులు మొదలగు వారికి శమము మొదలగు కర్మలు విబజింపబడినవి.

అట్లుగాక మరొక విధముగా కూడ ఈ విభజన రహస్యమును తెలుసుకొనవచ్చును. అదెట్లన ? బ్రాహ్మణాదుల స్వభావమునకు కారణము సత్వగుణమై యున్నది. అట్లే క్షత్రియ స్వభావమునకు కారణము సత్వ మిశ్రిత రజోగుణమై యున్నది. అట్లే వైశ్య స్వభావమునకు కారణము తమో మిశ్రిత రజోగుణమై యున్నది. మరియు శూద్ర స్వభావమునకు కారణము రజోమిశ్రిత తమోగుణమై యున్నది. అట్లేలయన ? పైన చెప్పబడిన నాలుగు వర్ణములయందును వారి వారి గుణములననుసరించి క్రమముగా శాంతి, ఐశ్వర్యము, చేష్ట అనగా ప్రయత్నము,

మరియు మూఢత్వము మొదలగు వేఱువేఱు స్వభావములు కారణమగుచున్నట్లుగా తెలియుచున్నది.

మరో విధముగా విచారించిచూచినచో - జన్మాంతరముల యందు ఆయా ప్రాణుల ద్వారా చేయబడిన కర్మల ఫలముగా ఏర్పడిన సంస్కారముల కారణముగ ఆయా స్వభావములు కలిగి వర్తమాన జన్మమునందు ఆ సంస్కారముల కనుకూలముగా అభివ్యక్తమైనవి. దానినే మనము స్వభావమనుచున్నాము. ఆ స్వభావమే ఆయా గుణముల వుత్పత్తికి కారణమగుచున్నది. **కావున ఈ గుణములన్నియు ఆ స్వభావ జనితములే.**

గుణముల వుత్పత్తి (ఏర్పాటు) కారణము లేకుండ జరుగనేరదు. అందువలన **స్వభావమే ఆయా గుణముల వుత్పత్తికి కారణము.** ఈ విధముగా తలంచియే కారణ విశేషము ప్రతిపాదించబడినది.

ఈ విధముగా స్వభావము చేత ఏర్పడినట్టి అనగా ప్రకృతి యొక్క ప్రభావము**చేత ఏర్పడిన సత్వ, రజ మరియు తమ అను ఈ మూడు గుణముల ద్వారా తమ తమ కార్యముల కనురూపముగా శమాది కర్మలు వేఱు చేయబడినవి లేక విభజించబడినవి.**

పూర్వపక్షము - బ్రహ్మణాది వర్ణములకు విధించబడిన శమాదికర్మలు శాస్త్రము ద్వారా విభజింపబడినవి గదా ? అనగా శాస్త్రముల ద్వారా నిశ్చయించబడినవి గదా మరియుప్పుడు సత్వము మొదలగు మూడు గుణములు అనగా త్రిగుణముల ద్వారా విభజించ బడినవని ఎట్లు చెప్పుచున్నారు ?

సమాధానము - అట్లు చెప్పుటలో దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ? శాస్త్రము ద్వారా గూడ బ్రాహ్మణాది వర్ణముల వారికి శమాది కర్మలు
సత్వాది గుణభేదముల ననుసరించియే విభజింపబడియున్నవి. గుణములను వదలి విభజింపబడలేదు. అందువలన శాస్త్రముద్వారా విభజింపబడినప్పటికి కర్మలు గుణముల ఆధారముగానే విభజింపబడినవి. అట్లే తెలియవలయును.

ఆ కర్మలు ఎటువంటివి ? అన్నచో చెప్పబడుచున్నది -

18.42. శమో దమస్తపః శౌచం క్షాంతిరార్జవమేవ చ,
జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రాహ్మంకర్మ స్వభావజమ్.

అనగా - ఇంతకు పూర్వము చెప్పబడినట్లుగా ఆశమ, దమములు మరియు యింతకు పూర్వము చెప్పిన శారీరికాది భేదము వలన కలుగు మూడు విధములగు తపస్సు మరియు యింతకు పూర్వము చెప్పబడిన రెండు విధములైన శాంతి క్షాంతి అనగా క్షమ, అర్జవము అనగా అంతఃకరణము యొక్క సరళత్వము మరియు జ్ఞాన-విజ్ఞానముల మరియు ఆస్తికత్వము అనగా శాస్త్రార్థమునందు శ్రద్ధ విశ్వాసము మొదలగునవన్నియు బ్రాహ్మణుని స్వాభావిక కర్మలు అనగా బ్రాహ్మణవర్ణము వారి కర్మలు "**స్వభావప్రభవైః గుణైః ప్రవిభక్తాని**" అనగా స్వభావజన్య

గుణముల కారణముగ కర్మలు విభజించబడినవి. అను విషయమే యిచ్చట "స్వభావజమ్" అను శబ్దము ద్వారా చెప్పబడినది.

18.43. శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్య పలాయనమ్, దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రంకర్మ స్వభావజమ్.

అనగా - శౌర్యము అనగా శూరవీరత్వము, తేజము అనగా యితరుల ఎదుట లొంగియుండుట అను స్వభావము లేకుండుట, ధృతి అనగా ధారణాశక్తి యీ ధారణాశక్తి కలిగియున్న మానవుడు సదా ఉత్సాహము గలవాడై మనుష్యునకు కలుగు సర్వావస్థలయందును శోకముగాని లేమినిగాని అనుభవించకుండుట, దక్షత అనగా ఎన్ని చిక్కులు లేక ఆకస్మికముగా వచ్చు ఆపదలయందు ఎటువంటి భయము లేకుండ వాటిని ఎదుర్కొను భావము మరియు ధైర్యము కలిగియుండుట మరియు యుద్ధమునుండి వెనుదిరగక విజయమో వీరమరణమునో పొందగోరు స్వభావము కలిగియుండుట.

దానము అనగా యివ్వదగిన పదార్థములను ఉదారముగ పంచిపెట్టుట మరియు ఈశ్వరభావము అనగా పాలితులపట్ల అధికారము కలిగియుండుట, ఇవన్నియు క్షత్రియ వర్ణమువారి కర్మలు అనగా క్షత్రియు పర్ణమువారి స్వాభావిక కర్మలు. అనగా క్షత్రియులకు విధించబడిన కర్మలు.

18.44. కృషిగౌరక్షవాణిజ్యం వైశ్యంకర్మ స్వభావజమ్ పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్.

అనగా - కృషి, గోరక్ష మరియు వాణిజ్యము అనగా భూమిని దున్ని పంటలు పండించుట కృషి యనబడును. గోవులను రక్షించుట అనగా వాటిని పోషించుట గోరక్ష యనబడును. మరియు క్రయ విక్రయరూపమైన వాణిజ్యము అనగా వ్యాపారము అనగా క్రయ విక్రయము వణిక్ కర్మను వాణిజ్యమందురు. పై మూడు కర్మలు అనగా కృషి, గోపాలనము మరియు వాణిజ్యము వైశ్యకర్మలు. అనగా వైశ్య వర్ణమువారి స్వాభావిక కర్మలు.

ఆ విధముగానే పరిచర్యలు చేయుట అనగా సేవారూపమైన కర్మలు చేయుట శూద్రవర్ణము వారి స్వాభావిక కర్మలు.

స్వాభావికముగా ఏర్పడిన వర్ణముల గుణముల ననుసరించి చెప్పబడిన ఆ యా కర్మలను క్రమము తప్పక అనుసరించి అనుష్ఠించినవారికి స్వర్గమునకు ప్రతిరూపమైన స్వాభావిక ఫలము ప్రాప్తించును.

ఏలయన ? స్మృతి గ్రంథములయందు చెప్పబడినట్లుగా తమ తమ అనగా తమ వర్ణమువారికి విధించబడిన కర్మలయందు అంకితభావము కలిగియున్న పురుషుడు దేహత్యాగానంతరము పరలోకమున కేగి తాను స్థూలదేహముతో కూడి భూలోకమునందు

జేసియున్నట్టి కర్మలు మరియు ఈశ్వర ప్రసాదితమైన వాటి ఫలముల ప్రకారముగ శ్రేష్టమైన దేశ, కాల, జాతి, కుల, ధర్మ ఆయువు, విద్య, ఆచార విచారములు, ధనము, సుఖము మరియు తెలివి మొదలగువానిచే సంపన్నుడై తిరిగి స్థూలదేహమును పొందును. ఇంతేగాక పురాణాదులయందు గూడ వర్ణాశ్రమాదులకు వేఱు వేఱు లోక ప్రాప్తిరూపములైన ఫలభేదములు చెప్పబడియున్నవి.

కాని యితర కారణముల వలన తమకు విధించబడిన కర్మలను భక్తిశ్రద్ధలతో అనుష్ఠించినవారికి యిప్పుడు చెప్పబోవు ఫలములు లభించును.

18.45. స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః స్యంసిద్ధిం లభతే నరః,
స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు.

అనగా – కర్మాధికారియైన పురుషుడు అనగా తత్త్వజ్ఞానమెఱుంగని పురుషుడు అనగా పైన చెప్పబడిన లక్షణములు గలవాడు తన కర్మలయందు తత్పరుడై అనగా ఆ కర్మలు చేయుటయందే ఆసక్తి గలవాడై అనగా తన కర్మలను అతి శ్రద్ధతో అనుష్ఠించిన కారణముగ తాను యింతకు పూర్వము చేసిన పాపములు నశించినవాడై దేహము మరియు యింద్రియములకూ అనుకూలమైన తాను చేసిన కర్మల కనుగుణమైన ఫలమును పొందును.

అయితే తనకు విధించబడిన కర్మలు అనుష్ఠించినంత మాత్రముననే సాక్షాత్తుగా సిద్ధి లభించునా ? కాదు. అయితే మరి ఎట్లు లభించును ? తన కర్మలయందు మగ్నమై యున్న పురుషుడు ఏ విధముగా సిద్ధిని పొందునో చెప్పెద వినుము.

18.46. యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్,
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః.

అనగా – ఏ అంతర్యామియైన ఈశ్వరుని ద్వారా సమస్త ప్రాణులయొక్క ఉత్పత్తి లేక చేష్టలు కలుగుచున్నవో మరియు ఏ ఈశ్వరునిచే ఈ జగత్తంతయూ వ్యాపించియున్నదో, ఆ ఈశ్వరుని చేత ప్రతి వర్ణమువారికి యింతకు పూర్వము చెప్పినట్లుగా విధించబడిన తన కర్మలద్వారా పూజించి, ఆయనను ఆరాధించిన మనుష్యుడు మాత్రమే జ్ఞాననిష్ఠయను యోగ్యతా రూపమైన సిద్ధిని పొందగలడు.

అలా కలుగుటకు కారణమేమి ? అన్నచో –

18.47. శ్రేయాన్స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్,
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్.

అనగా – తన వర్ణము ననుసరించి ఈశ్వరునిచే విధించబడిన కర్మ గుణ రహితమైనను అనగా హీనమైన కర్మ అయినప్పటికి, బాగుగా అనుష్ఠించబడిన యితరుల ధర్మముకంటె

ఎంతో శ్రేష్ఠమైనది. ఏ విధముగా విషమునందు లేక అగ్నియందు పుట్టినటువంటి ప్రాణికి ఆ విషము లేక అగ్ని ఎట్లు అపకారికాదో ఆ విధముగానే తన స్వభావము ననుసరించి విధించబడిన కర్మలను శ్రద్ధతో అనుష్ఠించు మనుష్యునకు ఎటువంటి పాపము అంటదు. ఏ మాట యింతకు పూర్వము "స్వభావజమ్" చూ. గీత 18.43 అను పదము ద్వారా చెప్పబడినదో అదే మాట ఇచ్చట "స్వభావనియతమ్" అను పదము ద్వారా చెప్పబడినది. స్వభావము ననుసరించి విధించబడిన కర్మను స్వభావ నియతము అని చెప్పుదురు.

పై శ్లోకమునందు స్వభావము ననుసరించి విధించబడిన కర్మలను అనుష్ఠించువాడు అయిన మనుష్యుడు విషమునందు పుట్టిన పురుగువలె ఎటువంటి పాపమును పొందదు. మరియు మూడవ అధ్యాయమునందు గూడ యితరులకు అనగా యితర వర్ణములవారికి విధించబడిన కర్మలు భయహేతువులై యుండును. మరియు ఎవ్వడైనా అజ్ఞాని కూడా ఎటువంటి కర్మలు చేయక ఒక్క క్షణము గూడ వుండజాలడు. అందువలన –

18.48. సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్,
సర్వారంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్ని రివావృతాః.

అనగా – జన్మతో లభించినది సహజమనబడును. ఆ సహజమైనది ఏది ? అన్నచో – కర్మయని సమాధానము. ఓ కౌంతేయా ! త్రిగుణములతో కూడియున్నందున ఏ కర్మ దోషయుక్తమై యున్నదో అటువంటి దోష భూయిష్ఠమైన కర్మ గూడ అది సహజమై యున్నందున దానిని విడువరాదు.

ఏలయన ? ఆరంభించినవన్నియు ఆరంభములనబడును. అందువలన యిచ్చట ప్రకరణానుసారముగా సర్వారంభము అనగా సమస్త కార్యములు అనగా కర్మలు. అందువలన స్వధర్మమునకు సంబంధించిన కర్మలుగాని లేక పర ధర్మమునకు సంబంధించిన కర్మలుగాని ఏ కర్మలైననూ అవి యన్నియు త్రిగుణములకు సంబంధించిన కర్మలే. అందువలన అనగా త్రిగుణాత్మకములై యున్నందున అగ్నితో బుట్టిన పొగవలె అగ్నివలెనే దోషములతో కూడినవై యున్నవి.

అభిప్రాయమేమన ? **స్వధర్మమనబడు సహజ కర్మను పరిత్యజించినందువలన మరియు పరధర్మమును గ్రహించినందువలన గూడ దోషము తొలగదు.** పైగా పరధర్మము భయముతో కూడినదై యున్నది. మరియు అజ్ఞానియైన వానిద్వారా సర్వవిధ కర్మలు పూర్తిగా త్యజించుట గూడ సాధ్యముకాదు. అందుచేత సహజ కర్మలను త్యజించరాదు.

ఇచ్చట మనము విచారణ చేయవలసిదేమనగా – కర్మలన్నింటిని నిశ్శేషముగా త్యజించుట అసంభవమా ? అసంభవమైనచో ఆ కర్మలను త్యజించరాదు. లేక సహజ కర్మలను త్యజించుట దోషము కూడానా ? అందువలన –

పూర్వపక్షము – ఇందువలన ఏమి సిద్ధించును ? అన్నచో –

సమాధానము – సర్వవిధ కర్మలను నిశ్శేషముగా త్యజించుట సాధ్యము కానప్పుడు సహజ కర్మలను త్యజించుట కూడదు. అప్పుడు సిద్ధించుదేమన ? **కర్మలన్నింటిని నిశ్శేషముగా త్యజించుట గుణయుక్తమే.**

పూర్వపక్షము – ఇది బాగున్నది. కాని మరి కర్మలన్నింటిని త్యజించుట సాధ్యము కానప్పుడు యింక గుణ దోషముల సమస్యే లేదు గదా ?

సమాధానము – అయితే సాంఖ్యవాదుల గుణములవలె ఆత్మ ఎల్లప్పుడూ చలన స్వభావము కలిగియున్నదా ? లేక బౌద్ధమతావలంబకులవలె ప్రతి క్షణమునందును పుట్టి నశించు స్వభావమును కలిగియున్నదా ? రూపము, వేదన, విజ్ఞానము, సంజ్ఞ మరియు సంస్కార రూపమైన పంచ స్కంధములవలె క్రియలే కారకములైయున్నవా ? పై ఈ రెండు కారణముల వలన కర్మలు నిశ్శేషముగా త్యజించుట సాధ్యపడదు.

అయితే పై రెండుగాక మూడవ పక్షము మరియొకటి కలదు. అదేమన ? ఆత్మ కర్మ చేయుచున్నప్పుడు అది సక్రియము అనగా కర్మలు చేయుటయందు నిమగ్నమైనదిగా యుండును. మరియు అది కర్మలు చేయనప్పుడు అది నిష్క్రియమై యుండును. అలా ఒప్పుకొన్నట్లయితే సర్వకర్మలు నిశ్శేషముగా త్యజించుటకు సాధ్యపడును.

ఈ మూడవ దృక్కోణము ననుసరించి చూచిన మనకు తెలియు విశేషమేమన ? **ఆత్మచలన స్వభావము కలదని ఒప్పుకోబడదు. అంతేగాక క్రియకారకము కానేరదు.** అయితే మరి ఏమిటి అన్నచో – తన స్వరూపమునందే దాగియున్న ద్రవ్యమునందే కానరానటువంటి అనగా లేనిదిగా వున్నట్టి క్రియ ఉత్పన్నమగుచుండగా అంతకుముందున్న క్రియ నశిస్తుందా ? **శుద్ధ ద్రవ్యము క్రియాశక్తి కలిగియుండి అవిద్యమానముగా దాగి వుంటుంది.** అదే అవకాశము కలిగినప్పుడు ప్రకటితమై కారకమగుచున్నది. ఇలా చెప్పువారు వైశేషిక మతావలంబకులు.

పూర్వపక్షము – అయితే ఈ పక్షము అనగా అభిప్రాయమునందు గల దోషమేమి? అన్నచో –

సమాధానము – ఈ మతమునందు గల పెద్ద దోషమేమన ? ఈ మతము భగవంతునికి నచ్చలేదు. అనగా ఒప్పుదలకాదు.

పూర్వపక్షము – అదెట్లు తెలియబడును ? అన్నచో –

సమాధానము – భగవంతుని అభిప్రాయము ననుసరించి "అసత్యమైన అనగా భ్రాంతిచేత కల్పితమైన వస్తువునకు స్థితి అనగా వునికియే లేదు. అందుకే ఆయన **"నాసతో విద్యతే భావః"** అని చెప్పియున్నారు. వైశేషిక మతానుయాయులు 'అసత్' ను సత్తుగాను, సత్తును అసత్తుగాను చెప్పుదురు.

పూర్వపక్షము – భగవంతునికి యిష్టమైనది కాకపోయినను వైశేషికులు చెప్పు మతము న్యాయయుక్తమైనచో ఒప్పుకొనుటలో దోషమేమి ?

సమాధానము – అయితే చెప్పెద వినుము. యితరమైన సర్వమతముల ద్వారాను మరియు ప్రమాణముల ద్వారాను యీ మతమునకు విరోధము కలుగుచున్నందున యీ మతము దోషయుక్తమని చెప్పబడినది.

పూర్వపక్షము – ఏ విధముగా చెప్పబడినది ?

సమాధానము – ద్వ్యణుకము మొదలగు ద్రవ్యములు తమ ఉత్పత్తికి పూర్వమే సంపూర్ణముగా అసత్తులై యుండియే పుట్టుచుండును. మరియు క్షణకాలము మాత్రము వున్నట్లుగా తోచి మరల వెంటనే అసత్ భావమును పొందును. అనగా క్షణకాలమందే పుట్టి నశించుచుండును. అప్పుడు మీరు చెప్పినట్లుగా ఒప్పుకొన్నచో అసత్తును సత్తుగా ఒప్పుకోవలసి వస్తుంది. అట్లుగానిచో – అభావమును అనగా లేమిని అనగా లేని వస్తువును భావము అనగా వున్నట్లుగా ఒప్పుకోవలసి వస్తుంది.

అనగా సత్యమేమన ? పుట్టుక యనునది లేని వస్తువు తాను పుట్టుక పూర్వమే లేడికొమ్ములవలె సర్వథా అసత్యమైనది అయి వుండి గూడ **సమవాయము, అసమవాయము మరియు నిమిత్తము** అనబడు మూడు కారణముల సహాయముతో పుట్టుచుండును.

కాని అభావము అనగా సుతరాం లేని వస్తువు ఈ విధముగా ఉత్పన్నమగుచున్నది లేక తన ఉత్పత్తికి కారణ వస్తువును కోరుచుండును అని చెప్పుట కుదరదు. ఏలయన ? కుందేటి కొమ్ములు మొదలగు వాటియందు యిట్టి స్థితి చూడబడుటలేదు.

పుట్టుక కలిగివుంటున్నటువంటి ఘటాదులు భావరూపములే యగుచున్నవని ఒప్పుకొనినచో అవి అభివ్యక్తి అనబడు ఏదో ఒక కారణము యొక్క సహాయముతో పుట్టుచున్నవి అను మాట సహేతుకముగా వుండును.

మరియు అట్లుగాక అసత్తును సత్తుగాను మరియు సత్తు అసత్తుగా మారుటను ఒప్పుకొన్నచో ఎవ్వనికిని ప్రమాణము ప్రమేయాది వ్యవహారములందు నమ్మకమే వుండదు. ఏలయన ? అలా ఒప్పుకొన్నట్లయితే సత్తు సత్తుగానే యుండును మరియు అసత్తు ఎల్లప్పుడూ అసత్తుగానే యుండునన్న నమ్మకము చెడిపోవును.

దీనితోపాటు ఆ "పుట్టుచున్నది" అను వాక్యము ద్వారా ద్వ్యణుక్ మొదలగు ద్రవ్యములు తమ కారణము మరియు ఉనికితో సంబంధమున్నట్లుగా చెప్పుచున్నవి. అనగా ఉత్పత్తికి పూర్వము జరుగు కార్యము అసత్ అనగా లేనిది అగుచున్నది. అంతేగాక తమ కారణముయొక్క వ్యాపారము సహాయముగా తమకు కారణరూపమైన పరమాణువుల తోడను మరియు శక్తితోడను సమవాయురూప సంబంధము ద్వారా ఏకమగుచున్నది. అట్లు ఏకమై కారణముతో గలసి సత్ అగుచున్నది.

అట్టి స్థితియందు అసత్తుకు కారణమైనది సత్తు ఎట్లగుచున్నదో వారే చెప్పవలసి యుండును. అంతేగాక అసత్ అయిన దానికి మరియొకదానితో సంబంధము మాత్రము ఎట్లు సంభవమగును ? ఏలయన్నచో గొడ్రాలిబిడ్డని యొక్క ఉనికి మరియొక సత్ పదార్థముతో సంబంధముగాని లేక దానికి కారణముగాని ఏ విధముగాను ఎవనిచేతను ప్రమాణ పూర్వకముగా సిద్ధింపజేయబడజాలదు.

పూర్వపక్షము - వైశేషిక మతవాదులు లేమియొక్క సంబంధమును ఒప్పుకొనరు. వారు భావరూపమైన ద్వ్యణుక్ మొదలగు ద్రవ్యముల యొక్క సంబంధమును మాత్రమే దానియొక్క కారణముతో సమవాయ సంబంధమును చెప్పుచున్నారు.

సమాధానము - మాట అదికాదు. ఏలయన ? వారి అభిప్రాయము ననుసరించి కార్యకారణ సంబంధము జరుగక పూర్వమే కార్యము యొక్క ఉనికి ఒప్పుకొనబడలేదు. అనగా వైశేషిక మతస్థుడైన కుమ్మరి మరియు కర్ర చక్రము (సారె) మొదలగు క్రియ ఆరంభము కాక పూర్వమే ఘటము మొదలగువాని అస్తిత్వమును అనగా వునికిని ఒప్పుకొనరు. అంతేకాకుండా మట్టికే ఘటాది ఆకారము ప్రాప్తించినదని వారు అనగా వైశేషికులు ఒప్పుకొనరు. అందుచేత చివరకు అసత్తు యొక్క సంబంధమునే ఒప్పుకొనవలసి వచ్చుచున్నది.

పూర్వపక్షము - అసత్ యొక్క సమవాయ సంబంధము కలిగియుండుట న్యాయ విరుద్ధము కానేరదు.

సమాధానము - అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? గొడ్రాలి బిడ్డనికి దేనితోను సంబంధమున్నట్లుగా యింతవరకు ఎచ్చటనూ చూడబడలేదు.

అభావము అనగా లేమియొక్క సమానత్వము వున్నప్పటికి ఘటాదుల ప్రాగభావము, అనగా అవి లేక పూర్వమే వాటిని వున్నట్లుగా తలంచుట యొక్క తన కారణముతో సంబంధము వుండును. గొడ్రాలిబిడ్డని లేమితో కాదు. అందువలన ఈ అభావములకున్న భేదము అనగా భిన్నత్వమును గురించి చెప్పవలసి యున్నది. అదెట్లన ? -

ఒకటి లేకుండుట, రెండు లేకుండుట, అన్నీ లేకుండుట, ప్రాగభావము, ప్రధ్వంసా భావము, అన్యోన్యాభావము, అత్యంతా భావము. ఈ లక్షణములతో ఎవ్వడూ గూడ అభావము యొక్క అనగా లేనటువంటి వస్తువుయొక్క విశేషత్వము అనగా ఆ లేనిదాని గుణగణములు ఎవ్వడు చూపజాలడు.

మరి ఎటువంటి విశేషత్వము లేకున్నప్పటికి ఘటము యొక్క ప్రాగభావమే. కుమ్మరి మొదలగువాని ద్వారా ఘటభావమును పొందియుండునని చెప్పుట మరియు దానియొక్క కపాలమను పేరుగల తన కారణరూపమైన భావముతో సంబంధము కలిగియుండును. మరియు అది అంతయు వ్యవహారమునకు యోగ్యముగా వుండును. కాని అదే ఘటముయొక్క ఏ ప్రధ్వంసా భావము కలదో అది అభావత్వములో సమభావ సంబంధితము కలిగియుండదు. ఈ విధముగా ప్రధ్వంసము మొదలగు అభావములను ఎట్టి స్థితియందును వ్యవహారమునకు యోగ్యముగా ఒప్పుకొనకపోవుట మరియు కేవలము ధ్వ్యణుక్ మొదలగు ద్రవ్యమను పేరుగల ప్రాగభావమును మాత్రమే ఉత్పత్తి మొదలగు వ్యవహారాదులకు యోగ్యమైనట్లుగా తలంచుట అసమంజసమైన అనగా ఒప్పుకొనుటకు వీలుగానిదియే. ఏలయన ? అత్యంతా భావము అనగా అసలే లేకుండుట మరియు ప్రధ్వంసాభావము వలెనే ప్రాగభావము యొక్క అభావత్వమే అయి వున్నది. కావున అందులో విశేషమేమియు లేదు.

పూర్వపక్షము – మేము ప్రాగభావమును భావరూపముగా వుండుట చెప్పియుండలేదు గదా ?

సమాధానము – అయితే మీరు అభావమునే భావరూపముగా వుండుట చెప్పియున్నారన్న మాట. అదెట్లన ? ఘటము ఘటరూపముగా అయిపోవుట. వస్త్రము, వస్త్రరూపము అయిపోవుట. కాని ఇట్లు చెప్పుట గూడ అభావము భావరూపముగా అయిపోవుట వలె ప్రమాణ విరుద్ధమైనదియే. సాంఖ్యమతస్థుల పరిణామవాదము గూడ, దానియందు అపూర్వ ధర్మోత్పత్తి మరియు వినాశమును స్వీకరించడము వలన ఆ మతము గూడ యీ విషయమునందు వైశేషికుల మతము కంటె విశేషత్వమేమియు కలది కానిదగుచున్నది.

అభివ్యక్తి అనగా ప్రకటింపబడుట మరియు తిరోభావము అనగా వెనుకకు వెళ్ళుట మొదలగువాటిని స్వీకరించినప్పటికి, అభివ్యక్తి మరియు తిరోభావముల వునికి లేములను నిరూపించుటయందు యింతకు పూర్వమువలెనే ప్రమాణముల ద్వారా యీ మతమునకు గూడ విరోధము తప్పదు.

ఈ విచారణ ద్వారా కారణము కార్యమునందు వుండి వుండుటయే ఉత్పత్తి మొదలగునవి అని నిరూపించువారి వాదము గూడ ఖండించబడుచున్నది.

ఈ విధముగా పై మతములన్నియు ఖండించబడిన అనంతరము సిద్ధించున దేమనగా – ఒకే సత్యతత్త్వము అనగా ఆత్మతత్త్వము అవిద్య ఆధారముగా నటు (గారడీవాడు) ని వలె ఉత్పత్తి మరియు వినాశము మొదలగు ధర్మములతో కూడి అనేక రూపములుగా కల్పించబడుచున్నది. లేక కల్పితమగుచున్నది. భగవంతుని ఈ అభిప్రాయమే. **"నాసతో విద్యతే భావో"** చూ.గీత. 2.16 అను శ్లోకమునందు చెప్పబడియున్నది. అట్లేలయన ? **'సత్' అను ప్రత్యయము అనగా పదార్థమునందు వ్యభిచారము అనగా వికారము జరుగదు.** తదితరమైన (అసత్) సర్వ ప్రత్యయములందు వ్యభిచారము (వికారము) జరుగును. అందువలన **'సత్' పదార్థమొక్కటియే ఏకమాత్రతత్త్వము.**

పూర్వపక్షము – భగవంతుని అభిప్రాయము ననుసరించి ఆత్మ నిర్వికార పదార్థమైనచో "నిశ్శేషముగా కర్మలను త్యజించుటకుదరదు" అని ఎట్లు చెప్పుచున్నారు ?

సమాధానము – శరీరము అనగా యింద్రియాది రూపములైన గుణములు సత్యవస్తువులైనను లేక అవిద్యా కల్పిత వస్తువులైననూ అవన్నియు ఆ దేహముతో కూడియున్న కర్మలన్నియు వాటి ధర్మములే అయినప్పుడు ఆత్మయందు అవన్నియు ఆ విద్య కారణముగ ఆరోపితములే గదా ? ఈ కారణముగ **"ఏ అజ్ఞాని గూడ నిశ్శేషముగా కర్మలన్నింటిని ఒక్క క్షణముపాటు గూడ త్యజించజాలదు"** అని చెప్పబడినది.

కాని విద్యద్వారా అవిద్య అంతయు నివృత్తి చెందినప్పుడు జ్ఞాని కర్మలన్నింటిని నిశ్శేషముగా త్యజించగలిగియే యుండును. అదెట్లన ? అవిద్య నశించిన తరువాత అవిద్యవలన అధ్యారోపితమైన అనగా అవిద్యా బలముతో కల్పించబడిన వస్తువులన్నియు మిగిలివుండనే

వుండవు. ఉదాహరణముగా తిమిర రోగము చేత కలిగిన దృష్టిద్వారా అధ్యారోపితమైన అనగా కల్పించబడుచున్న యిరువురు చంద్రులు మొదలగునవన్నియు యింక వాటి అంశములు గూడ తిమిర రోగము తొలగిపోయిన వెంటనే అనగా మరుక్షణమునందే నశించిపోయినందువలన యింక మిగిలివుండవు.

అందువలన "సర్వాకర్మాణి మనసా సంన్యాస్యాస్తే సుఖంవశీ" చూ.గీత 5.13 అనగా సర్వవిధ కర్మలను మనసా అనగా మనస్సు నుండి త్యజించి అని చెప్పిన మాటలు సత్యమైనవే. మరియు **"స్వేస్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతేనరః"** చూ. గీత 18.45 అనగా తమ తమ కర్మలయందు మగ్నమై యున్న మనుష్యుడు సిద్ధిని పొందును. మరియు **"స్వకర్మణా తమ భ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః"** చూ. గీత 18.46 అనగా మనుష్యుడైనవాడు తన తన అనగా ఈశ్వరునిచేత తనకు విధించబడిన కర్మల ద్వారా ఆ భగవంతుని పూజించి సిద్ధిని పొందును అను మాటలన్నియూ గూడ సరియైనవే అనగా సత్యములే.

జ్ఞాననిష్ఠ యొక్క యోగ్యతారూపమైన ఏ కర్మజనితమైన సిద్ధి చెప్పబడినదో దానియొక్క ఫలభూత జ్ఞాననిష్ఠారూపమైన నైష్కర్మ్యసిద్ధి గూడ చెప్పవలసి యున్నది. అందులకు గాను ముందు శ్లోకము ఆరంభించబడుచున్నది.

18.49. అసక్త బుద్ధిస్సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః,
నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సంన్యాసేనాధిగచ్ఛతి.

అనగా - సర్వత్రా ఆసక్త బుద్ధిగలవాడు, అనగా భార్యాపుత్రులు మొదలగు ఆసక్తిక కేంద్రములైనట్టి వాటియందు ఎవని అంతఃకరణమునందు ఆసక్తి పూర్తిగా నశించినదో అనగా తొలగిపోయినదో, ఎవడు జితాత్మ అనగా తన యంతఃకరణమును తన స్వాధీనమునందు వుంచుకొనియున్నాడో ఎవడు స్పృహారహితుడో అనగా దేహము, జీవితము మరియు ప్రాపంచిక భోగములందు కూడ ఎవనికి తృష్ణ- అనగా ఆసక్తి అనగా కోరిక లేదో, అటువంటి ఆత్మజ్ఞాని పరమ నైష్కర్మ్య సిద్ధిని పొందగలడు.

"నిష్క్రియ బ్రహ్మమే ఆత్మ" అను జ్ఞానము కలిగిన కారణముగ ఎవనియొక్క సర్వకర్మలు తొలగిపోయినవో ఆతడు 'నిష్కర్మ' అనబడును. దానియొక్క భావమునే "నైష్కర్మ్యము" అని అందురు. మరియు నిష్కర్మతా రూపమైన సిద్ధినే. "నైష్కర్మ్యసిద్ధి" అని అందురు. అట్లుగాక నిష్క్రియమైన ఆత్మ స్వరూపముతో నిలిచియుండునట్టి నిష్కర్మత్వము సిద్ధించుటనే నైష్కర్మ్యసిద్ధియని అందురు. అటువంటి కర్మల వలన కలుగు సిద్ధికంటె విలక్షణమైన అనగా భిన్నముగా యున్నట్టియు మరియు సద్యోముక్తితో కూడియున్నట్టియు (సత్యోముక్తి అనగా వెంటనే, యిప్పుడే కలిగియున్నట్టి) ముక్తి గలవాడు ఉత్తమ సిద్ధి గలవాడు అయి వున్నాడు. అటువంటివానికి సంన్యాసము ద్వారా అనగా యధార్థమైన జ్ఞానము ద్వారా లేక జ్ఞానపూర్వకమైన సర్వకర్మ సంన్యాసము ద్వారా మోక్షమను లాభమును పొందినవాడు (కలిగినవాడు) సర్వకర్మలను **మనసా**

సమాధానము – కాని "ఆదిత్యవర్ణమైనది, ప్రకాశ స్వరూపమైనది స్వయంజ్యోతి" అను శబ్దముల ద్వారా ఆత్మ ఆకారము కలదనియే శ్రుతులయందు చెప్పబడినది ?

పూర్వపక్షము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆ వాక్యములు తమః స్వరూపమైన అజ్ఞానమును నిషేధించుట కొఱకు చెప్పబడినవి. అనగా ఆత్మయందు ద్రవ్య గుణము మొదలగు రూపములను నిషేధించుట ద్వారా ఆత్మను అంధకార రూపము కలదిగా ఆరోపించు అవకాశము కలుగును. కావున అట్టి ఆరోపణను నిషేధించుట కొఱకే "ఆదిత్యవర్ణమ్' ' మొదలగు వాక్యములు చెప్పబడినవి. ఏలయన ? "అరూపమైనది" మొదలగు వాక్యము ద్వారా ముఖ్యముగా ఆత్మకు రూపము నిషేధించబడినది. మరియు ఆత్మయొక్క రూపము యింద్రియములకు తోచునది కాదు. అందుచేత అట్టి ఆత్మను ఎవ్వడు గూడ తన యింద్రియము లతో చూడజాలడు. అది శబ్దము ద్వారా చెప్ప సాధ్యము కానిది. అస్పర్శము అనగా చేతుల ద్వారా తాకబడనిది మొదలగు శబ్దముల ద్వారా కూడ ఆత్మ దేనికీ విషయము కాదు అని చెప్పబడినది గదా ? మీరెట్లు చెప్పెదరు ?

కావున ఆత్మ జ్ఞానము వంటిది అని చెప్పుట సరికాదు. మరి అలాంటప్పుడు ఆత్మయొక్క జ్ఞానము ఎట్లుండును ? ఏలయన ? జ్ఞానము లన్నియు వేనిని విషయములుగా చేసుకొని ప్రవర్తించునో ఆ విషయాకారముగానే యుండును మరి ఆత్మయో నిరాకారమైనది. అనగా సొంత ఆకారము లేనిది. ఆ విధముగా జ్ఞానము మరియు ఆత్మ రెండూ కూడ ఆకారము లేనివగుటచే వాటియందు భావముగాని లేక నిష్ఠగాని ఎట్లు కలుగును ?

సమాధానము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆత్మయొక్క అత్యంత నిర్మలత్వము, స్వచ్ఛత్వము మరియు దానియొక్క సూక్ష్మత్వము పూర్వ సిద్ధములే అయి వున్నవి. మరియు ఆత్మవలెనే బుద్ధియొక్క నిర్మలత్వము మొదలగునవి గూడ పూర్వ సిద్ధములే. అందువలన దానియొక్క ఆత్మచైతన్యాకారముగ ఆభాస కలిగియుండుట సంభవము కావచ్చును.

బుద్ధిచేత ప్రకాశింపబడిన మనస్సు, మనస్సుచేత ప్రకాశింపబడిన యింద్రియములు మరియు యింద్రియములచే ప్రకాశమును పొందుచున్న స్థూలదేహము వున్నవి కదా ? అందుచేత ప్రపంచమునందలి సామాన్యజనులు దేహమునందే ఆత్మ దృష్టి కలిగియుందురు.

దేహాత్మవాదులైన లోకాయతులు "చైతన్యముతో కూడియున్న దేహమునే ఆత్మగా తలంచుచున్నారు. ఇంకా కొంతమంది ఆత్మను యింద్రియములను చైతన్యవంతము చేయునదిగాను మరికొంతమంది మనస్సును చైతన్యవంతము చేయునదిగాను మరికొంతమంది బుద్ధినే చేతన పదార్థముగా చూచుచున్నారు.

అనేకమంది ఆ బుద్ధికి గూడ లోపలగా వ్యాపించియున్న అవ్యక్తమును అవ్యాకృతమను పేరుగల అవిద్యావస్థనే అనగా చిదా భాసునే ఆత్మరూపముగా తలంచుచున్నారు.

బుద్ధి మొదలు శరీర పర్యంతము అన్నిచోట్ల అనగా అంతటా ఆత్మచైతన్యము యొక్క ప్రకాశము లేక చైతన్యము కలిగియున్న కారణముగ దేహమునే లేక బుద్ధినే ఆత్మగా తలంచుటకు కారణమై యున్నది.

అందువలన యిప్పుడు తేలిన సారాంశమేమన ? ఆత్మవిషయక జ్ఞానము విధేయము అనగా స్పష్టముగా యిదమిద్ధమని చెప్పబడునది కాదు. అయితే మరి విధేయమైనది ఏది ? నామరూపాదులు కలిగియున్నను అనాత్మ వస్తువులయందు ఏ ఆత్మరూపము అధ్యసింపబడు చున్నదో అనగా ఆరోపించబడుచున్నదో అట్టి ఆరోపణను నివారించుటయే కర్తవ్యము అనగా విధేయము. ఆత్మచైతన్యము యొక్క జ్ఞానమును సంపాదించుట కాదు. ఏలయన ? **జ్ఞానము అవిద్య ద్వారా ఆరోపించబడిన సమస్త పదార్థముల ఆకారముల ద్వారానే విశేషముగా గ్రహించబడుచున్నది.**

ఈ కారణముచేతనే విజ్ఞానవాదులైన బౌద్ధులు విజ్ఞానము కంటె వేఱుగ మరియొక వస్తువు లేదు అని చెప్పుచున్నారు. మరియు ఆ జ్ఞానమును 'స్వసంవేద్య' అనగా తనంతట తానుగా తెలియబడునదిగా ఒప్పుకొనిన కారణముగ ప్రమాణములతో నిమిత్తము లేదని వారి వాదము.

ఆ విధముగా బ్రహ్మమునందు ఏ అవిద్య కారణముగ అధ్యారోపణము చేయబడినదో దానిని నిరాకరించుట అనగా తొలగించుటయే కర్తవ్యము. **బ్రహ్మజ్ఞాన సంపాదన కొఱకు ప్రయత్నించుట కర్తవ్యము కాదు.** ఏలయన ? **బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకుడు అందువలన ఆయనను వెదకవలసిన పనిలేదు** – అందుకే భాగవతములో ప్రహ్లాదుడు బ్రహ్మను గురించి తన తండ్రితో యిలా అన్నాడు –

"కలడంబోధి కలండుగాలి కలదాకాశంబునన్ గుంభినిన్
కలడగ్నిం దిశలం బగళ్ళ నిశలం ఖద్యోత చంద్రాత్మలన్
కలడోంకారమునన్ త్రిమూర్తులం త్రిలింగ వ్యక్తులందంతటన్
కలడీశుండు కలండు తండ్రి వెదకంగా నేల యీయాయెడన్ ?

చూ. శ్రీమద్భాగవతము సప్తమ స్కంధము

బ్రహ్మ అత్యంత ప్రసిద్ధుడు అనగా సర్వవ్యాపకుడై యున్నప్పటికి సువిజ్ఞేయుడు **అనగా సులభముగా తెలియువాడు. అతి సమీపమునందున్నవాడు** మరియు ఆత్మ స్వరూపుడు అయి వున్నప్పటికి ఆయన వివేకము లేనటువంటి మనుష్యులకు అవిద్యా కల్పితమైన నామరూపముల భేదముతో వారి బుద్ధి భ్రమించియున్న కారణముగ అప్రసిద్ధుడుగాను, దుర్విజ్ఞేయుడు అనగా అతికష్టముగా తెలియువాడుగను, అత్యంత దూరముగా వున్నవాడుగను మరియు మనతో ఎటువంటి సంబంధము లేనటువంటి పరాయివాడుగను తోచుచున్నాడు.

కాని ఏ సాధకుని యొక్క బ్రహ్మాకార బుద్ధి విరమించిపోయినదో, ఎవరు గురువు మరియు పరమాత్ముని దయకు పాత్రులై యున్నారో వారికి యింతకంటె మరింత ప్రసిద్ధమైన, సువిజ్ఞేయమైన, సుఖస్వరూపము మరియు తమకు సమీపముగా కొంచము గూడ వుండదు. **"ప్రత్యక్షము, ఉపలబ్ధము అనగా ప్రాప్తించినట్టి ధర్మమయము"** మొదలగు వాక్యముల ద్వారా గూడ యీ మాటే చెప్పబడియున్నది. (చూ. గీత 9.2.)

తమను గొప్ప పండితులుగా తలంచు ఎంతోమంది "ఆత్మతత్వము నిర్వికారము అయి వున్నందున దానిని మానవబుద్ధి పొందజాలదని అందువలన సమ్యక్‌జ్ఞానము దుస్సాధ్యమని చెప్పుచుందురు.

ఆ మాట నిజమే – ఏలయన ? ఎవరు గురుపరంపరలేని వారో, ఎవరు వేదాంత వాక్యములను విధి పూర్వకముగా వినియుండలేదో, ఎవరి బుద్ధి ప్రాపంచిక విషయముల యందే చిక్కుపడియున్నదో, ఎవరు యథార్థ జ్ఞానమును కలిగించునట్టి ప్రమాణముల యందు శ్రమించియుండలేదో వారికి బ్రహ్మతత్వము దుర్విజ్ఞేయము అయి వున్నమాట సత్యమే.

కాని ఎవరు అందులకు విరుద్ధముగా వుండియున్నారో వారికి మాత్రము, లౌకిక గ్రాహ్యగ్రాహక భేదయుక్తమైన వస్తువులయందు సద్భావమును కలిగియుండుట అనగా నిత్యానిత్య వస్తువివేకము లేక యుండుట అత్యంత కఠినమైన మాట వాస్తవమే. ఏలయన ? వారికి ఆత్మచైతన్యము కంటె వేఱుగ రెండవ పదార్థము తోచనే తోచదు.

ఈ విషయము సరిగ్గా అంతే, వేఱు విధముగా కాదు. ఈ మాటను మేము యింతకు పూర్వమే అనేక యుక్తుల ద్వారా సిద్ధింపజేసియున్నాము. మరియు భగవంతుడు గూడ దేనియందు ప్రాణులన్నియు మేల్కొనుచుండునో జ్ఞానులకు, మునులైనవారికి అది రాత్రియై యుండును" అని చెప్పియున్నారు.

అందువలన స్వరూపమును గ్రహించుటయందు బాహ్యమైన నానాకార భేదబుద్ధి నివర్తించుటయే కారణము. ఏలయన **ఆత్మ ఎన్నడునూ, ఎవ్వరికినీ గూడ అప్రసిద్ధము అప్రాప్తవ్యము, త్యాజ్యము లేక ఉపాదేయము అనగా పొందదగినది కానేరదు.**

ఆత్మను అప్రసిద్ధమైనదిగా ఒప్పుకొన్నట్లయితే సర్వప్రవృత్తులను నిరర్థకములని ఒప్పుకొనుట సిద్ధించును. అంతేకాకుండా అచేతనమైన శరీరము కొఱకు అన్ని విధములైన కర్మలు చేయబడుచున్నవని కల్పించుటకు అవకాశముండదు. అంతేకాకుండా సుఖము కొఱకు సుఖమనియు, దుఃఖము కొఱకు దుఃఖమనియు తలంచుట కుదరదు. అట్లేలయన ? సమస్త వ్యవహారములు మరియు వాటి ప్రయోజనములు అనగా ఫలములు అన్నియు గూడ చివరకు ఆత్మకు సంబంధించిన జ్ఞానమునకు సంబంధించిన విషయములుగా వున్నవని తలంచవలసి వచ్చును.

అందువలన ఏ విధముగా తన శరీరమును గురించి తెలుసుకొనుటకు యితర ప్రమాణములతో పనిలేదో ఆ విధముగానే ఆత్మ అంతకంటే గూడ అనగా దేహముకంటె కూడ ఎక్కువ సామీప్యమున అనగా తన దేహమునందే వుండియున్నందున ఆత్మను గుర్తించుటకు ఎటువంటి ప్రమాణమలతోనూ పనిలేదు. అందుచేత వివేకము గలవారికి ఆత్మనిష్ఠ అత్యంత సులభము.

ఎవరి మతము అనగా అభిప్రాయము ననుసరించి జ్ఞానము నిరాకారము మరియు అప్రత్యక్షము అని తలంచబడుచున్నదో వారికి గూడ జ్ఞేయ పదార్థము యొక్క అనుభవము

జ్ఞానాధీనమే అయి వున్నందున సుఖాదులవలె జ్ఞానము అత్యంత సమీపమున వున్నందున సులభముగ తెలియబడును. ఈ విషయము సర్వాంగీకారమైనదే.

మరియు జ్ఞానమును తెలుసుకొనుటకు ఎటువంటి జిజ్ఞాసతో గూడ పనిలేదు. అందువలన గూడ జ్ఞానము ప్రత్యక్షమని తెలుసుకొనవలసి యున్నది. జ్ఞానము గనుక అప్రత్యక్షమై యున్నట్లయితే, యితర జ్ఞేయ వస్తువులవలె దానిని గూడ తెలుసుకొనవలయునన్న జిజ్ఞాస గలిగియుండెడిది. అనగా జ్ఞాతయైన పురుషుడు ఘటాదిరూపమైన జ్ఞేయ పదార్థములను జ్ఞానము తెలుసుకొనవలయునని కోరుకొనునో అదే విధముగా అజ్ఞానమును గూడ యితర జ్ఞానముల ద్వారా తెలుసుకొనవలయునను కోరిక కలిగియుండెడివాడు. అలా జరుగుట లేదు.

అందుచేత జ్ఞానము అత్యంత ప్రత్యక్షమైన వస్తువు మరియు ఆ కారణముగానే జ్ఞాత కూడ సులభముగా తెలియబడుచున్నాడు. అందువలన జ్ఞానమును పొందుట కొఱకు ప్రయత్నము చేయవలసిన అవసరమేమియు లేదు. అనాత్మబుద్ధిని నివరింపజేయుట కొఱకు మాత్రమే ప్రయత్నము చేయవలసియుండును. అందువలన జ్ఞానము అనగా జ్ఞాననిష్ఠ సుసంపాద్యము. అనగా అనాయాసముగ లభించునదై యున్నది.

ఈ జ్ఞాననిష్ఠ ఏ విధముగా చేయవలసియుండును ? అన్నచో అది చెప్పుచున్నారు-

18.51. బుధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాఽఽత్మానం నియమ్య చ,
శబ్దాదీన్విషయాం స్త్యక్త్వా రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ.

అనగా - నిశ్చితమైన అనగా కపటము లేనటువంటి నిశ్చయాత్మకమైన బుద్ధితో కూడియున్న పురుషుడు ధైర్యముతో కర్మ మరియు కరణముల సంఘాత రూపమైన ఆత్మను అనగా ఆత్మతో తాదాత్మ్యను చెందియున్న దేహమును, సంయమించి అనగా తన స్వాధీనము నందుంచుకొని శబ్దాది విషయములను త్యజించి కేవలము శరీర స్థితికొఱకే అనగా శరీర పోషణకొఱకే అవసరమైన విషయములను గ్రహించుచూ వాటిని మించి యితరమైన అనగా సుఖభోగములకు అవసరమగు విషయముల నన్నింటిని త్యజించి శరీర పోషణకు అవసరముగ వస్తువులందు గూడ రాగద్వేషములను త్యజించి దాని తరువాత -

18.52. వివిక్తసేవీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయ మానసః,
ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః.

అనగా - వివక్త దేశమునందు నివసించువాడు అనగా అడవులు నదీతీరములు, కొండగుహలు మొదలగు ఏకాంత ప్రదేశములందు నివసించు స్వభావము గలవాడు మరియు తేలికయైన ఆహారమును భుజించువాడు ఏకాంత నివాసము తేలిక భోజనము ఈ రెండూ గూడ నిద్ర మొదలగు దోషములను నివర్తించునవి గావున చిత్తమును నిర్మలము చేయుటకు హేతువులగుచున్నవి. అందువలన ఈ రెండు అంతఃకరణ స్వచ్ఛతకు సాధనములుగా తలంచబడుచున్నవి.

మరియు మనస్సు, వాక్కు మరియు దేహమును వశమునందుంచుకొనువాడై అనగా ఏ జ్ఞాన నిష్ఠుడైన యతి యొక్క దేహము, మనస్సు మరియు వాక్కు ఈ మూడింటిని జయించినవారు **"యతవాక్కాయ మానస"** అని అనబడుదురు. ఈ విధముగా **సర్వేంద్రియము లను కర్మలనుండి వేఋచేసి,**

మరియు నిత్యము ధ్యానయోగమునందు లీనమై యుండువాడగునో **ఆత్మ స్వరూపమును గురించి మనస్సునందు విచారించుచుండుటను అనగా మననము గావించు చుండుటను ధ్యానమందురు.** మరియు **ఆత్మయందు చిత్తమును లగ్నముచేసి యుంచుటను యోగమందురు.** ఈ రెండూ అనగా **మననము యోగము** ప్రధానముగా ఎవని నిత్యకర్మలై యుండునో ఆతనిని **"ధ్యానయోగ పరాయణుడు"** అని అందురు. ఇచ్చట "నిత్య" అను శబ్దము మంత్రములు, జపములు మొదలగు ఇతర కర్తవ్యములు లేకుండుటకుగాను ప్రయోగించబడినది.

మరియు ఈ లోకము మరియు పరలోకమునకు సంబంధించిన భోగములయందు తృష్ణ అనగా ఆసక్తి, అనగా కోరిక లేకుండుటను వైరాగ్యమందురు. అట్టి వైరాగ్యమును ఆశ్రయించి అనగా సర్వకాల సర్వావస్థలయందును వైరాగ్యభావ సంపన్నుడై యుండువాడు.

మరియు -

18.53. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్,
విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే.

అనగా - అహంకారము, బలము మరియు దర్పము అనగా గర్వమును త్యజించి దేహము మరియు యింద్రియములయందు అహంభావము అనగా అవియే 'నేను' అను భావము కలిగియుండుట అహంకారమనబడును. కామము అనగా కోరికలు, మరియు ఆసక్తితో కూడియున్న ఏ సామర్థ్యముకలదో దానిని 'బల' మందురు. ఇచ్చట దేహాదులకు సంబంధించిన సామర్థ్యమును బలమని చెప్పుట లేదు. ఏలయన ? అది స్వాభావికమైనది. అందువలన దానిని త్యజించుట సాధ్యపడదు. హర్షము అనగా సంతోషము వలన మరియు ధర్మమును ఉల్లంఘించి అనగా త్రోసిపుచ్చినప్పుడు కలుగు ఏ గర్వము వుండునో దానినే "దర్పము" అని అందురు. అట్లేలయన ? స్మృతి గ్రంథములయందు **"హృష్టో దృప్యతి దృప్తో ధర్మమతిక్రామతి'** ' అనగా హర్షముతో కూడియున్న మనుష్యుడు దర్పమును ప్రదర్శించును, దర్పమును ప్రదర్శించువాడు ధర్మమును ఉల్లంఘించును అనగా అతిక్రమించుచుండును.

మరియు కోరికనే కామమందురు. ద్వేషమునే క్రోధమందురు. ఈ రెంటిని అనగా కామ, క్రోధములను మరియు పరిగ్రహమును అనగా గ్రహించుటను కూడ త్యజించి అనగా యింద్రియములు మరియు మనస్సునందుండు దోషములను పరిత్యజించిన తరువాత కూడ శరీర ధారణను గురించిన ప్రసంగముచే లేక ధర్మానుష్ఠాన నిమిత్తముగ ఏ బాహ్య వస్తు సంగ్రహము ప్రాప్తించునో వాటిని గూడ పరిత్యజించి -

మరియు పరమహంస పరివ్రాజకుడు (సంపూర్ణ సంన్యాసి) అయి మరియు దేహజీవన మాత్రమునందు గూడ మమత్వము లేనివాడై మరియు అందువలననే ఎవడు శాంతుడై, ఈ విధముగా ఎవడు సర్వవిధ శ్రమలు (కర్మలు) లేనివాడై, జ్ఞాననిష్ఠుడై యుండునో ఆతడు బ్రహ్మరూపుడుగా యుండుటకు యోగ్యత గలవాడగును.

ఈ క్రమము ననుసరించి -

18.54. బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి,
సమ స్సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్.

అనగా - బ్రహ్మను పొందినట్టి పురుషుడు అంతఃకరణము ఆనందముతో నిండియున్నవాడై అనగా ఆధ్యాత్మ ప్రసాదమును పొందిన పురుషుడు ఎన్నడును శోకించడు మరియు ఎటువంటి వస్తువును పొందవలయునను కోరిక లేకయుండును. అనగా ఆతని వద్ద నున్న వస్తువు ఏదైన పగిలిపోయినను, తగులబడిపోయినను, నీటియందు కొట్టుకొని పోయినను లేక దొంగలు లేక యితరులు పట్టుకుపోయినను ఒక్కమాటలో ఆతనికి ఎటువంటి నష్టముగాని, కష్టముగాని కలిగిననూ ఏ విధమైన దుఃఖమును పొందడు. ఎటువంటి వస్తువును తనకు కావలయునని కోరడు.

"నశోచతి, నకాంక్షతి" అను పదము ద్వారా బ్రహ్మతత్వమును పొందియున్నట్టి పురుషుని యొక్క స్వభావమును గురించి సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది.

ఏలయన ? బ్రహ్మవేత్తయందు లభించని వస్తువుల పట్ల ఆకాంక్ష ఏర్పడదు. అట్లుగాక **"న కాంక్షతి"** కి బదులుగా **"న హృష్యతి"** అని పాఠభేదము చేసుకొనవలయును.

మరియు ఎవ్వడు సర్వభూతములందును సమానముగ వ్యాపించియున్నాడో అనగా ఏ మహాత్ముడు తనయందు వలెనే సమస్త భూతములయందును సుఖదుఃఖములను సమముగా చూచునో ఈ వాక్యమునందు ఆత్మను సమభావముతో చూచుట యని చెప్పబడలేదు. అట్లేలయన ? అదైతే **"భక్త్యామా మభిజానాతి"** అను పదము ద్వారా రాబోవు శ్లోకమునందు చెప్పబడును.

అటువంటి జ్ఞాననిష్ఠుడైన పురుషుడు పరమేశ్వరుడనైన నాయొక్క భజన రూపమైన పరాభక్తిని సులభముగా పొందును. అనగా **"చతుర్విధా భజంతేమామ్"** (చూ. గీత 7.16) అను వాక్యమునందు ఏ చతుర్థభక్తి చెప్పబడినదో దానిని పొందును.

అటు తరువాత ఆ జ్ఞాన లక్షణములు కలిగియున్న మహాత్ముడు -

18.55. భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః,
తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్.

అనగా - ఆ భక్తిద్వారా నేనెంతటివాడనో మరియు ఎట్టివాడనో అదంతయు తత్వము ద్వారా తెలుసుకొనును. అభిప్రాయమేమన ? నేను ఎంతటివాడనో అనగా ఉపాధులయందు

వ్యాపించుట ద్వారా ఆ విస్తార భేదముతో ఎంతటివాడనో మరియు నేనేవ్వడనైయున్నానో అనగా నిజముగా సమస్తమైన ఉపాధి భేదములు లేనివాడనై సర్వోత్తమ పురుషుడనై మరియు **ఆకాశమువలె** సర్వవ్యాపకుడనై నేనున్నానో ఆ అద్వైత మరియు వయోభేద మెఱుంగని జన్మ-మరణములు లేని, భయరహితుడనై యున్న మరియు శాశ్వతుడనైన నన్ను తత్వతః అనగా నా తత్వమును గుర్తించును.

నన్ను ఈ విధముగా అనగా తత్వరూపముగా ఎఱింగిన ఆ క్షణమునందే నా యందు ప్రవేశించును అనగా నా రూపమునే పొందును.

ఈ శ్లోకమునందు **"జ్ఞాత్వా" విశతే తదనంతరమ్"** అను వాక్యము ద్వారా జ్ఞానము మరియు దానిని పొందిన తరువాత జరుగు ప్రవేశ క్రియ యీ రెండు అవస్థలు లేక క్రియలు వేఱు వేఱు అర్థములను లేక స్థితులను కలిగిలేవు. అవి మరి యెట్లున్నవన్నచో - ఫలభేదము లేనట్టి జ్ఞానము మాత్రమే వివక్షత కలిగియున్నది. ఏలయన ? **"క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి"** (చూ. గీత 13.1) అనగా క్షేత్రజ్ఞునిగా కూడ నీవు నన్నుగానే ఎఱుంగుము అని చెప్పియున్నాడు.

పూర్వపక్షము - జ్ఞానము యొక్క ఏ పరానిష్ఠ అనగా పరిపూర్ణత గలదో దానిద్వారా నన్ను గుర్తించుము. అని చెప్పుట విరుద్ధముగా వున్నది. విరుద్ధముగా ఎట్లున్న దందురేమో అన్నచో - జ్ఞాతకు ఎప్పుడు ఏ విషయము యొక్క జ్ఞానము కలుగునో ఆతడు అప్పుడే ఆ విషయమును ఎఱుంగును. జ్ఞానముయొక్క ఆవృత్తి అనగా ఒకే జ్ఞానము మరల మరల కలుగుట యను జ్ఞాననిష్ఠతో పనియుండదు. అందువలన ఆతడు (జ్ఞాని) జ్ఞేయ పదార్థమును జ్ఞానము ద్వారా తెలుసుకొనదు. జ్ఞానావృత్తి రూపమైన జ్ఞాననిష్ఠ ద్వారా తెలుసుకొనును అని చెప్పుట పరస్పర విరుద్ధముగా వున్నది.

సమాధానము - అందులో దోషమేమియు లేదు. ఏలయన ?

తన ఉత్పత్తి మరియు దాని పరిపక్వత కారణముగ కూడియున్న మరియు ఎటువంటి **విరోధము లేనటువంటి జ్ఞానము తనయొక్క స్వరూపానుభవమునందు నిలిచియుండుటయే సహజము.** ఆ నిశ్చయముగా నిలిచి వుండుటనే నిష్ఠ అని చెప్పియున్నాము.

అభిప్రాయమేమన ? జ్ఞానముయొక్క ఉత్పత్తి మరియు అది పరిపక్వతను పొందుటకుగాను ఏ విశుద్ధబుద్ధి మరియు అమానిత్వాది సహాయక హేతువులు (సాధనములు) గలవో వాటన్నింటి సహాయముతోను మరియు శాస్త్రము మరియు ఆచార్యుని ఉపదేశము వలన కలిగినట్టి ఏ "నేను కర్తను" ఇది నేను చేయవలసిన కర్మ మొదలగు కారకభేద బుద్ధివలన కలిగిన సమస్త కర్మలయొక్క సంన్యాస సహితముగా క్షేత్రజ్ఞుడు మరియు ఈశ్వరుని యొక్క ఏకత్వమునకు సంబంధించిన జ్ఞానము కలదో దానియొక్క మరియు ఈశ్వరునియొక్క అనుభవమునందు నిశ్చయముగా నిలిచి వుండవలయును. అట్లు నిలిచి వుండుటనే పరా జ్ఞాననిష్ఠ అని అందురు.

అటువంటి ఈ జ్ఞాననిష్ఠయే "ఆర్తులు" మొదలగు మూడు విధముల భక్తిని ఆధారముగా చేసుకొని నాల్గవ చతుర్థ పరాభక్తి యని చెప్పబడినది. ఆ జ్ఞాన నిష్ఠారూపమైన

పరాభక్తి ద్వారా సాధకుడు భగవంతుని తత్వరూపముతో గ్రహించును. అట్లు గ్రహించగానే ఈశ్వరుడు మరియు క్షేత్రజ్ఞ విషయ రూపమువలన కలిగియున్న భేదబుద్ధి పూర్తిగా నివృత్తిని చెందును. అందువలన **జ్ఞాన నిష్ఠారూపమైన పరాభక్తిచే నన్ను గుర్తించును.** అలా చెప్పుటయందు ఎటువంటి విరుద్ధ భావము లేదు.

ఇలా ఒప్పుకొన్నందువలన వేదాంతము, చరిత్ర మరియు పురాణములు మరియు స్మృతిరూపమైన సమస్తమైన నివృత్తి భావమును కలిగించు శాస్త్రములు మొదలగునవన్నియు సార్ధకములగును. అనగా వాటన్నిటి అభిప్రాయము అవిరోధముగా సిద్ధించును.

ఆత్మ తత్వమును గుర్తించినందువలన ఏ **షణాత్రయము** (లోకేషణ, విత్తేషణ మొదలగు) వాటియందు విరక్తుడై తిరిగి భిక్షాభావమును కలిగియుండును. **పురుషార్థమును పొందుటకు అంతరంగ సాధనమై వున్నందున సంన్యాసమే అన్ని విధములైన తపస్సుల కంటె మిన్న అనగా శ్రేష్టమైనదని చెప్పబడినది.** సంన్యాసమొక్కటియే వాటినన్నింటిని అధిగమించ సామర్థ్యము కలిగియున్నది. **సర్వవిధ కర్మలను త్యజించుటకు మారు పేరే సంన్యాసము.** వేదములను మరియు ఈ లోకమును మరియు పరలోకమును గూడ పరిత్యజించి, ధర్మాధర్మములను త్యజించి మొదలగు శాస్త్రవాక్యములు సంన్యాసము యొక్క శ్రేష్ఠత్వమునకు ప్రమాణముగ ఎన్నో చెప్పబడియున్నవి. మరియు యిచ్చట గూడ సంన్యాసము యొక్క విశిష్టతను గురించి చెప్పు ఎన్నో వాక్యములు చెప్పబడియున్నవి.

ఆ వాక్యములనన్నింటిని వ్యర్థములైనవిగా తలంచుట సరికాదు. మరియు అర్థవాద రూపముగా తలంచుట కూడ సరికాదు. ఏలయన ? అవియు తమ తమ ప్రకరణములందు సార్థకములై యున్నవి.

ఇంతేకాకుండా **అంతరాత్మయొక్క క్రియారాహిత్యత్వ రూపమునందు నిశ్చయ బుద్ధితో నిలిచియుండుట యే మోక్ష మనబడుచున్నది.** ఆ కారణము వలన గూడ యింతకు పూర్వము చెప్పినమాటయే సిద్ధించుచున్నది. అట్లేలయన ? తూర్పు సముద్రము పైకి వెళ్ళగోరుచున్న వానియొక్క మరియు అందులకు విరుద్ధముగా పడమర దిక్కున గల సముద్రము పైకి వెళ్ళగోరు వానివెంట పయనించుట సరియగు మార్గమనిపించుకొనబడదు.

అంతరాత్మ విషయికమైన ప్రతీతిని గురించి నిరంతరము ఆలోచించునటువంటి తీవ్రతను "జ్ఞాననిష్ఠ" యని అందురు. అది అనగా ఆ **నిష్ఠ కర్మలతో కూడియుండుటపై సముద్రయాన ఉదాహరణము వలె అత్యంత విరుద్ధము.**

ప్రమాణవేత్తలైనవారలు పర్వతము మరియు ఆవగింజకు గల భేదముతో సమానమైనదని నిర్ణయించియున్నారు. కావున సర్వకర్మ సంన్యాస పూర్వకముగానే జ్ఞాననిష్ట **కలిగియుండవలయునని సిద్ధించినది.** అనగా నిర్ణయమైనది. తన కర్మల ద్వారా భగవంతుని పూజించుట రూపముగా తలంచబడుచున్న భక్తియోగము యొక్క సిద్ధి అనగా ఫలము **జ్ఞాననిష్ఠను కలిగియుండుటకు యోగ్యతను కలిగించు సాధనము. భక్తియోగము వలన కలుగు ఏ జ్ఞాననిష్ఠ కలదో అది చివరకు మోక్షరూపమైన ఫలమును యిచ్చునదై యుండును.** ఆ భగవద్భక్తియోగము యొక్క యిప్పుడు శాస్త్రాభిప్రాయము యొక్క ఉపసంహార ప్రకరణమునందు శాస్త్రాభిప్రాయము యొక్క నిర్ణయమును దృఢపరచుటగాను స్తుతింపబడుచున్నది.

18.56. సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః,
మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్.

అనగా - సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సర్వవిధములైన కర్మలు చేయువాడు అనగా నిషిద్ధ కర్మలను గూడ చేయువాడు మద్వ్యపాశ్రయ భక్తుడో, ఎవడు వాసుదేవుడనైన నన్నే ఆశ్రయించి యున్నాడో తన సర్వస్వమును నాకే అర్పించియున్నాడో, నా భక్తుడో వాడు గూడ **ఈశ్వరుడనైయున్న నా అనుగ్రహము వలన విష్ణువు యొక్క శాశ్వతమైన, నిత్యమైన, ఎన్నడూ నశించనటువంటి స్థితిని పొందును.**

అట్టి స్థితి యున్నది గావున -

18.57. చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సంన్యస్య మత్పరః,
బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తః సతతం భవ.

అనగా - నీవు దృష్టము అనగా యింద్రియగోచరమగునది మరియు అదృష్టము అనగా యింద్రియగోచరము కానటువంటి ఫలములను యిచ్చునటువంటి సమస్తమైన కర్మలను వివేకముగల బుద్ధితో అనగా "యత్కరోషి యదశ్నాపి (చూ. గీత. 9-27) అను శ్లోకమునందు చెప్పబడిన భావముతో ఈశ్వరుడనైన నాయందు సమర్పించి మరియు నన్నే భజించువాడై అనగా వాసుదేవుడనైన నేనే ఎవనికి పరమగతి; ఏకమాత్ర దిక్కైయున్నానో నాయందే తన బుద్ధినంతటిని లగ్నము చేసినవాడై అనగా ఆ విధమగు బుద్ధియోగమును అవలంబించి, నిరంతరముగా నాయందే చిత్తమును లగ్నము చేసియుండునో...

భక్తుడైనవాడు బలిమి విశ్వమువీడు,
దిక్కులేక తుదకు దీనుడగును,
హరిని జేరగోరు 'హో'యని చింతిల్లు
గుణ్యారామరాయ గురువిధేయ.

18.58. మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్తరిష్యసి,
అథ చేత్త్వమహంకారాన్న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి.

అనగా - నాయందు చిత్తము గలవాడవై నీవు సర్వవిధ కష్టములను అనగా జన్మ-మరణరూపమైన ప్రపంచమునకు సంబంధించిన సర్వకారణములను నాయనుగ్రహముచే అధిగమించెదవు. అన్నింటిని దాటిపోయెదవు. కాని నీవు నాచే చెప్పబడినట్టి మాటలను అహంకారము చేత "నేను సర్వజ్ఞుడను" అని తలంచి వినకయున్నచో, గ్రహించనిచో నీవు సర్వనాశమైపోయెదవు. సర్వవిధములైన నష్టములను పొందెదవు.

నీవు "నేను స్వతంత్రుడను" అని తలంచకూడదు. "ఇతరులు చెప్పినది నేను ఎందుకు చేయవలె" అని గూడ తలంచరాదు.

18.59. యద్యహంకారమాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే,
మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి.

అనగా - ఒకవేళ నీవు అహంకారమును ఆశ్రయించి "నేను యుద్ధము చేయను" అని తలంచుచున్నట్లయితే, అలా నిశ్చయించుకొనుచున్నట్లయితే అటువంటి నిశ్చయము నిలువనేరదు. ఏలయన ? నీ యొక్క ప్రకృతి అనగా **నీయందు గల నీ క్షత్రియ స్వభావము నీ చేత యుద్ధమే చేయించును.**

అట్లేలయన ?

18.60. స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధః స్వేన కర్మణా,
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్కారిష్యస్యవశో ऽపితత్.

అనగా - ఓ కౌంతేయా ! నీవు నేనే యింతకు పూర్వము చెప్పినట్లుగా శూరత్వము, వీరత్వము మొదలగు నీ స్వాభావిక గుణసంబంధమైన కర్మలు ఆచరించుటకు బద్ధుడవైయున్నావు. వాటికి కట్టుబడియున్నావు. అందుచేత ఏ కర్మను నీవు మోహము వలన మరియు అవివేకము వలన చేయకోరుట లేదో. కాని నీ స్వభావము కారణముగా **నీకు యిష్టము లేకున్నను వివశుడవై ఆ కర్మమునే అనగా యుద్ధమునే చేయుదువు.**

18.61. ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశే ऽర్జున తిష్ఠతి,
భ్రామయన్సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా.

అనగా - అర్జునా ! ఈశ్వరుడు అనగా అందరినీ శాసించుచున్నట్టి **నారాయణుడు సమస్తమైన ప్రాణుల యొక్క హృదయములయందు నిండియున్నాడు.** ఎవడైతే తెల్లని, స్వచ్ఛము మరియు శుద్ధమైనట్టి అంతఃకరణము గలవాడై యుండునో అనగా పవిత్రమైన అంతఃకరణము గలవాడు అర్జునుడు. ఏలయన ? "అహశ్చ కృష్ణమహరర్జునంచ" అను వాక్యమునందలి "అర్జునుడు" అను శబ్దము శుద్ధత్వమును సూచించునదిగా వున్నది.

ఆ ఈశ్వరుడు ఏ విధముగా స్థిరముగా యున్నాడు ? అన్నచో చెప్పుచున్నాడు.

సమస్తమైన ప్రాణులను - యంత్రముపై ఎక్కిన బొమ్మలవలె భ్రమింపజేయుచు అనగా త్రిప్పుచూ వుండియున్నాడు. ఇచ్చట ఈ భ్రాంతి అను శబ్దము వ్యర్థముగా వచ్చినది. అనగా ఏ విధముగా యంత్రముపై కూర్చున్న బొమ్మలు మొదలగువాటిని ఆటగాడు మాయగా త్రిప్పుతూ తాను మాత్రము స్థిరముగానే యుండునో ఆ మాదిరిగానే ఈశ్వరుడు అందరి హృదయము - దేహములందు - నిండియున్నాడో ఈ విధముగా దీనికి సంబంధము కలదు.

18.62. తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత,
తత్ప్రసాదాత్పరాం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్.

అనగా - ఓ భారత ! నీవు సర్వభావముతో ఆ ఈశ్వరుని శరణుపొందుము అనగా ఈ ప్రపంచమునకు సంబంధించిన సమస్తమైన దుఃఖములను నశింపజేసుకొనుట కొరకు

మనసా, వాచా మరియు దేహముతో సహా అన్ని విధములుగానూ ఆ ఈశ్వరుని యొక్క ఆశ్రయమునే గ్రహించుము. అప్పుడు ఆ ఈశ్వరుని అనుగ్రహము వలన పరమోత్తమమైన శాంతిని అనగా పరమ సుఖమును మరియు శాశ్వతమైన స్థానమును అనగా విష్ణువునై యున్న నా యొక్క నిత్యధామమును పొందెదవు.

18.63. ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మయా,
విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు.

అనగా – సర్వజ్ఞుడనగు ఈశ్వరుడనై యున్న నేను నీకు ఈ అత్యంత రహస్యాతి రహస్యమును మరియు అత్యంత గోపనీయము అనగా ఎవ్వరికీ చెప్పక దాచి వుంచదగిన రహస్యముతో కూడిన జ్ఞానమును చెప్పియున్నాను. ఈ పైన చెప్పిన శాస్త్రరహస్యమును అనగా పైన చెప్పిన మాటల యొక్క సమగ్రమైన అర్థమును విచారించి, దీనిని గురించి చక్కగా మననము గావించుకొని అప్పుడు నీవు నీ యిష్టము వచ్చినట్లుగా వ్యవహరించుము.

అయినప్పటికీ యింకొక్క మాట చెప్పెదను. వినుము –

18.64. సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః,
ఇష్టో ऽసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్.

అనగా – దాచివుంచదగిన రహస్యములన్నింటిలోను అత్యంత గోపనీయమైన రహస్యముతో నిండియున్న నా పరమోత్తమములైన మాటలు నీవు తప్పక వినుము. అనగా ఏ మాటలు యింతకు పూర్వము నేను నీతో అనేక పర్యాయములు చెప్పియున్నానో వాటినే నీవు మరల ఒక్కసారి వినుము.

నేను చెప్పునదంతయు దేనికో భయపడిగాని లేక నా స్వలాభము కొరకుగాని చెప్పుట లేదు. కాని నీవు నాకు ఒకే ఒక్క ప్రియమైనవాడవు అనగా నాకు నీకంటే ప్రియమైనవాడు మరొకడు లేదు. ఈ ఒక్క మాటను గుర్తించుకొని, కేవలము ఈ కారణముగానే నీకు మేలును అనగా హితమును కలిగించు మాటను అనగా పరమోత్తమమైన జ్ఞానమును పొందుటకు సాధనమైన దానిని చెప్పెదను. ఏలయన ? ఈ సాధనమే సర్వహితములకంటే ఉత్తమమైన హితమును కలిగించునదై యున్నది.

అట్టి హితమును కలిగించు సాధనమేద్దియో చెప్పుచున్నారు –

18.65. మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు,
మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియో ऽసి మే.

అనగా – నీవు నాయందు మనస్సు గలవాడవుకమ్ము అనగా నాయందే నీ చిత్తమును ఎల్లప్పుడూ నిలిపివుంచుము. నా భక్తుడవు కమ్ము అనగా ఎల్లప్పుడూ నా భజన చేయుచుండుము. నన్నే పూజించుచుండుము. మరియు నాకే నమస్కరించుచుండుము.

ఆ విధముగా చేయుచూ అనగా వాసుదేవుడనైన నాయందే నీ యొక్క సాధ్య, సాధన మరియు వాటి ప్రయోజనములనన్నింటిని నాకే సమర్పించితివేని తుదకు నీవు నన్నే పొందెదవు. ఈ విషయమునందు నేను నిజముగా ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. అట్లేలయన ? నీవు నాకు అత్యంత ప్రియమైనవాడవు.

ఇంత చెప్పుట యందు గల అభిప్రాయమేమన ? ఈ ప్రకారముగా భగవంతుడు చేసిన నిజమైన ప్రతిజ్ఞను విని, తెలుసుకొని మరియు భగవంతుని యొక్క **భక్తి యొక్క ఫలము మోక్షమును ప్రసాదించుటకు ఏకైక సాధనమని తెలుసుకొని ప్రతి మానవుడూ కూడ భగవంతుని శరణుపొంది ఆయనయందే భక్తి భావము కలిగియుండవలయును.**

కర్మయోగనిష్ఠకు సంబంధించిన పరమ రహస్యము అయిన ఈశ్వర శరణాగతిని వుపసంహరించి దాని తరువాత యిప్పుడు కర్మయోగనిష్ఠ యొక్క ఫలరూపమైన, సమస్త వేదాంత గ్రంథములయందు చెప్పబడిన యదార్థ జ్ఞానమును గురించి చెప్పవలసి యున్నది. అందులకు గాను భగవంతుడు యిట్లు చెప్పినాడు -

18.66. సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ,
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః.

అనగా - సమస్త ధర్మములను అనగా భూమిమీద ఎన్ని ధర్మములు ప్రచారము నందున్నవో వాటినన్నింటిని, యిచ్చట నైష్కర్మ్య అనగా ఎటువంటి కర్మలు లేనటువంటి, సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించవలసియున్నది. అందుచేత 'ధర్మ' శబ్దము ద్వారా అధర్మమని గూడ గ్రహించబడుచున్నది. "ఎవ్వడు చెడ్డ కర్మలు చేయుట నుండి విరక్తిని చెందియుండలేదో అటువంటివాడు ధర్మసమ్మతము, ధర్మసమ్మతము కాని రెండు విధములగు కర్మలను త్యజించి' ' మొదలగు మాటలు శృతి, స్మృతి గ్రంథముల యందు గూడ యీ విషయమే చెప్పబడినది.

సర్వధర్మములను త్యజించి, సర్వకర్మలను సంన్యసించి **ఒక్కడనైన నాయందు శరణుపొందుము.** అనగా అట్లేలయన ? నేను అందరి యొక్క ఆత్మను, సమభావముతో సర్వభూతములయందును నిశ్చలముగా వుండియున్న ఈశ్వరుడను, అచ్యుతుడను మరియు గర్భము, జన్మము, వృద్ధత్వము మరియు మరణము లేనివాడనై యున్నాను. అటువంటి ఏకమాత్రుడనైన నాయందు శరణుపొందుము. అభిప్రాయమేమన ? **పరమేశ్వరుడగు నాకంటే వేరుగ ఏమియూ లేదు. అట్టి నిశ్చయమును పొందుము.**

ఈ విధముగా నిశ్చయించుకొనునట్టి నీవంటివారికి నా స్వరూపమును ప్రత్యక్షము చేయుదును. అట్లు చేసి సమస్తమైన ధర్మాధర్మ బంధన రూపమైన పాపముల నుండి ముక్తులను గావించెదను. "నేను సమస్త ప్రాణుల హృదయముల యందును వున్న ప్రకాశమయమైన జ్ఞానమను దీపము ద్వారా అజ్ఞానజనితమైన అంధకారమును నశింపజేయుదును." (చూ. గీత. 10.11) అందువలన నీవు చింతంచవలదు.

19. శాస్త్రము యొక్క ఉపసంహార ప్రకరణము

ఈ గీతాశాస్త్రమునందు నిశ్చయించబడినది పరమకాల్యాణకరమైన మోక్షమునకు సాధనరూపమైనది జ్ఞానమా లేక కర్మలా లేక రెండూనా ? అను ఈ విషయము నిర్ణయించవలసి యున్నది.

పూర్వపక్షము – అసలు ఈ సందేహము ఎందుకు కలుగుచున్నది ?

సమాధానము - ఏలయన ? "యజ్జ్ఞాత్వా ఽ మృతమశ్నుతే (చూ. గీత. 13.12) తతోమాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరం" (చూ. గీత. 18.55) అనగా దేనిని పొంది అమరత్వమును పొందునో, తదనంతరము అనగా దాని తరువాత నన్ను తత్త్వతః గుర్తించి నాయందే ప్రవేశించునో మొదలగు వాక్యములు కేవలము జ్ఞానము వలననే మోక్షము కలుగునని చెప్పుచున్నవో లేక "నీకు కర్మ చేయుటయందే అధికారము కలదు. కావున నీవు కర్మలే చేయుము." మొదలగు వాక్యములు కర్మలు చేయుట ఆవశ్యక కర్తవ్యములని చెప్పు చున్నవో ...

ఈ విధముగా జ్ఞానము మరియు కర్మలు రెండూ కర్తవ్యములేయని ఉపదేశించి యున్నందున, బహుశా రెండూ కలిసి మోక్షమునకు సాధనములగునేమోయను సంశయము కలుగవచ్చును.

పూర్వపక్షము – కాని ఈ విధముగా చర్చించినందువలన కలుగు ఫలమేమి ?

సమాధానము – ఫలమేమన ? ఈ మూడింటిలో నుండి ఏదో ఒకదానిని పరమకల్యాణమునకు అనగా మోక్షమునకు సాధనముగా నిశ్చయించుట. అందువలన ఈ విషయమును గురించి విస్తారపూర్వకముగా చర్చించవలసి యున్నది.

సిద్ధాంత ప్రతిపాదన

కేవలము ఆత్మజ్ఞానమే పరమకల్యాణమునకు అనగా మోక్షమునకు సాధనమై యున్నది. ఏలయన ? భేద ప్రతీతి అనగా భేదమున్నట్లుగా కలుగు భ్రాంతిని నివర్తింప జేయునదైయున్న కారణముగ మోక్షప్రాప్తియే దానికి హద్దు అనగా అంతము.

ఆత్మయందు క్రియ, కారకము మరియు ఫలవిషయకమైన భేదబుద్ధి అవిద్య కారణముగ ఆరంభము నుండి కలుగుచున్నదే. "కర్మలు నావి. నేను వాటికి కర్తను. నేను ఫలానా ఫలమునాశించి ఈ కర్మ చేయుచున్నాను" ఈ విధముగా తలంచు అవిద్య అనాది కాలమునుండి వచ్చుచున్నది.

"కేవలము ఒక్కడైన నేను అకర్తను అనగా ఎటువంటి కర్మలు చేయువాడను కాను. క్రియలు లేనటువంటి మరియు వాటి ఫలములను గూడ కోరనటువంటి ఆత్మనై యున్నాను. నాకంటే వేరుగా మరొకడు ఈ ప్రపంచమునందు లేడు" అనునటువంటి ఆత్మ విషయికమైన జ్ఞానము ఈ అవిద్యను నశింపజేయునదై యున్నది. అట్లేలయన ? ఇటువంటి ఆత్మజ్ఞానము కలుగగానే కర్మప్రవృత్తికి కారణరూపమైన భేదబుద్ధి తనంతట తానుగా నశించును.

పై వాక్యమునందలి 'తు' శబ్దము రెండు పక్షములను నిరాకరించుటకు అనగా నివృత్తి చేయుటకు వాడబడినది. అనగా **మోక్షము కర్మల వలన గాని లేక జ్ఞానకర్మల సముచ్ఛయము వలన గాని లభించదు.** ఈ విధముగా 'తు' శబ్దము రెండు పక్షములను ఖండించుచున్నది.

మోక్షము అకార్యము అనగా స్వతఃసిద్ధమైనది. అందువలన కర్మలను మోక్షమును పొందుటకు సాధనముగా ఒప్పుకొనుట కుదరదు. అట్లేలయన ? ఏదైనా నిత్యము అనగా స్వతఃసిద్ధమైన వస్తువు కర్మలు లేక జ్ఞానము ద్వారా ఉత్పత్తి చేయబడదు.

పూర్వపక్షము – అలా అయితే కేవల జ్ఞానము గూడ వ్యర్థమన్నట్లే గదా ?

సమాధానము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? అవిద్యను నశింపజేయునదై యున్నందున దానికి అనగా జ్ఞానమునకు మోక్షప్రాప్తి రూపమైన ఫలము లభించువరకు సాధనరూపముగా వుండు అవకాశమున్నది. అనగా దీపము యొక్క ప్రకాశమునకు రజ్జువు అనగా త్రాడు మొదలగు వస్తువుల యందు కలుగునటువంటి సర్పాదుల భ్రాంతిని మరియు అంధకారమును నశింపజేయుటయే ఫలమైయున్నదో మరియ ఏ విధముగా ఆ ప్రకాశము యొక్క ఫలము సర్వవిషయికమైన వికల్పమును అనగా భ్రాంతిని తొలగించి, కేవలము రజ్జువును ప్రత్యక్షముగావించి సమాప్తిని పొందుచున్నదో ఆ విధముగానే అవిద్యారూపమైన అంధకారమును నశింపజేయునటువంటి ఆత్మజ్ఞానము యొక్క ఫలము గూడ కేవలము ఆత్మస్వరూపమును ప్రత్యక్షముగావించిన తరువాతనే సమాప్తిని పొందుట చూడబడుచున్నది.

వేటియొక్క ఫలము ప్రత్యక్షముగా వుండునో, అటువంటి కట్టెలను చీల్చుట లేక అరణీమంథమును అనగా రెండు కర్రముక్కలను రుద్ది అగ్నిని పొందుట అనగా అగ్నిని పుట్టించుట మొదలగు క్రియలున్నవో, ఆ కార్యములందు నిమగ్నమైయున్న కర్త మొదలగు కారకములమ అనగా సాధనములను అనగా ఒక కట్టె రెండుగా చీలిపోవుట లేక అగ్ని ప్రజ్వలించుట అనగా మండుట మొదలగు ఫలములకంటే మరేదైన అన్యము అనగా యితర ఫలములను యిచ్చునట్టి కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగనేరదు. అదే విధముగా దేనియొక్క ఫలము ప్రత్యక్షముగా వుండునో అటువంటి జ్ఞాననిష్ఠారూపమైన క్రియయందు లగ్నమైయున్న జ్ఞాత (ఎరుంగువాడు) మొదలగు కారకముల యొక్క గూడ ఆత్మకైవల్యరూపమైన ఫలముకంటే వేరుగా ఫలమును పొందించు మరో యితర కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగనేరదు. **అందువలన జ్ఞాననిష్ఠ కర్మతో జరుగనేరదు.**

భోజనము మరియు అగ్నిహోత్రము మొదలగు క్రియలవలె దీనియందు గూడ సముచ్చయము సంభవమగును అని చెప్పుట సరికానేరదు. ఏలయన ? దేనియొక్క ఫలము కైవల్యమో అనగా మోక్షమో అట్టి జ్ఞానము కలిగిన తరువాత కర్మ ఫలమును పొందవలయుననెడి కోరిక కలుగనేరదు. అదెట్లన ? పరిపూర్ణమైన జలాశయము కనుపించిన తరువాత బావి లేక చెరువు మొదలగువాని జలములను పొందవలయుననెడు కోరిక కలుగనేరదు. అదే విధముగా దేనియొక్క ఫలము మోక్షమై యున్నదో అటువంటి జ్ఞానమును పొందిన పిదప

క్షణిక సుఖరూపమైన యితర ఫలములను లేక అందులకు సాధనరూపమైన కర్మలు చేయు కోరిక కలుగనేరదు.

అట్లేలయన ? ఏ మనుష్యుడు రాజ్యమును పొందింపజేయు కర్మలయందు నిమగ్నమైయున్నాడో ఆతని ప్రవృత్తి క్షేత్రప్రాప్తి మాత్రమునే ఫలముగా కలిగియున్న చిన్ని చిన్ని కర్మలయందు కలుగనేరదు. అంతేకాదు. అటువంటి కర్మలు చేయవలయునన్న కోరిక గూడ కలుగనేరదు.

ఆ విధముగా యిప్పుడు సిద్ధించినదేమన ? **పరమకల్యాణమునకు సాధనమైనది కర్మయుకాదు. మరియు జ్ఞాన కర్మల సముచ్చయము కాదు.** మరియు మోక్షము మాత్రమే దేనియొక్క ఫలమై యున్నదో అటువంటి జ్ఞానమునకు కర్మల యొక్క ఆవశ్యకత లేక సహాయము కించిత్తు కూడా లేదు. ఏలయన ? జ్ఞానము అవిద్యను నశింపజేయునదై యున్నది. అందువలన **జ్ఞానమునకు కర్మలతో విరోధమే గాని సహయోగము లేదు.**

అంధకారమును నశింపజేయునది అంధకారముగాదని అందరకు తెలిసిన విషయమే గదా ! అందువలన కేవలము **జ్ఞానమే పరమ కల్యాణమునకు అనగా మోక్షమునకు ఏకమాత్ర సాధనము.**

పూర్వపక్షము – ఈ సిద్ధాంతము సరికాదు. ఏలయన ? నిత్యకర్మలు చేయకుండిన ప్రత్యవాయము అనగా దోషము కలుగును మరియు మోక్షము నిత్యమైనది గదా ! భావమేమన? కేవలము జ్ఞానము వలననే మోక్షము కలుగునని యింతకు పూర్వము చెప్పియున్నారు. అది సరికాదు. ఏలయన ? వేదశాస్త్రములందు చెప్పబడిన నిత్యకర్మలు చేయకుండిన యెడల నరకాది ప్రాప్తి రూపమైన దోషము కలుగును.

అలా అయితే కర్మల నుండి విడుదల జరుగనే జరుగదని చెప్పిన ఎడల మోక్షమునకు అవకాశమే వుండదని చెప్పినను దోషముండదు. ఏలయన ? మోక్షము నిత్యసిద్ధమై యున్నది కదా ? నిత్యకర్మలను ఆచరించినందున ఎటువంటి దోషము వుండదు. నిషిద్ధకర్మలను పూర్తిగా త్యజించినందున అనిష్టము అనగా పాపయోనుల యందు జన్మ కలుగదు. కామ్యకర్మలను త్యజించినందువలన మంచి యోనుల యందు గూడ జన్మ కలుగదు. మరియు వర్తమాన అనగా యిప్పుడున్న శరీరమును కలిగించినటువంటి కర్మల యొక్క ఫలమును యిప్పుడు అనుభవించుచున్నందున అది గూడ నశించినందున ఈ యిప్పుడున్న శరీరము నశించగానే మరల తిరిగి రెండవ శరీరము కలుగుటకు కారణమే వుండనందున మరియు శరీర సంబంధమైన ఆసక్తి మొదలగునవి చేయనందున ఏ స్వరూపమునందు నిలచియుండునో అదియే కైవల్యము. అందువలన ఎటువంటి ప్రయత్నము చేయకయే కైవల్యము సిద్ధించును.

సమాధానము – కాని పూర్వ పూర్వ అనేక జన్మలయందు చేసియున్నట్టి స్వర్గ-నరకాది ప్రాప్తి రూపములైన ఫలమును యిచ్చునటువంటి ఏ అనేకానేక అనారబ్ధ ఫలములు అనగా సంచిత కర్మలు గలవో వాటన్నింటి యొక్క ఫలముల భోగము జరుగనందున అవి నశింపనేరవు గదా ? మరి వాటి సంగతేమగును ?

పూర్వపక్షము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? నిత్యకర్మల అనుష్ఠానమునందు జరుగు పరిశ్రమ రూపమైన దుఃఖము యొక్క భోగము ఆ సంచిత కర్మల ఫలభోగముగా తలంచబడుచున్నది. అట్లుగాకున్న ప్రాయశ్చిత్తము వలె నిత్యకర్మలు గూడ పూర్వము చేయబడిన కర్మల ఫలభోగముగా ఎంచబడుచున్నవి. మరియు ప్రారబ్ధకర్మల యొక్క ఫలము భోగము వలన నశించును. అటుపైన క్రొత్త కర్మలు ఆరంభించనందున కైవల్యము ఎటువంటి ప్రయత్నము లేకయే సిద్ధించును.

సమాధానము – ఈ సిద్ధాంతము సరిగాదు. ఏలయన ? ఆ "తమేవ విదిత్వాతి మృత్యుమేతి నాన్యః పంథా విద్యతే ऽయనాయ" (చూ. శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు 3.8) అనగా **"ఆ పరమాత్మను గుర్తించిన మనుష్యుడు మాత్రమే మృత్యువు నుండి తప్పించుకొనును.** అంతకంటే వేరు మార్గము లేదు". **ఈ విధముగా మోక్షస్థితిని పొందుటకు విద్య కాకుండా యితర మార్గము లేదని చెప్పు శ్రుతులున్నవి.** ఏ విధముగా చాపనో లేక చర్మమునో చుట్టినట్లుగా ఆకాశమును చుట్టుట సంభవము కాదో ఆ విధముగానే అజ్ఞానికి ముక్తి అనగా మోక్షము అసంభవమని చెప్పు శ్రుతులు అనేకములున్నవి. మరియు పురాణములు మరియు స్మృతి గ్రంథములయందు గూడ **"జ్ఞానము ద్వారానే కైవల్యము ప్రాప్తించును"** అని చెప్పబడియున్నది. **"జ్ఞానదేవతు కైవల్యం".**

అదిగాక ఈ సిద్ధాంతమునందు ఏ కర్మల ఫలము భోగించుటకు యింకా లభించుట ఆరంభము కాలేదో అటువంటి పూర్వము చేయబడినట్టి పుణ్యకర్మల నాశము గూడ ఆరంభము కానందున గూడ యీ సిద్ధాంతము సరిగాదు. అనగా ఏ విధముగా పూర్వము చేయబడినట్టి సంచిత పుణ్యములు అనుభవించబడుట సంభవమో ఆ విధముగానే సంచిత పాపములుండుట గూడ సంభవమే. అందువలన పునర్జన్మ కలుగకుండా అవి నశించుట సంభవము కాదు గనుక మీ సిద్ధాంతమునసుసరించి మోక్షము సిద్ధించుట కుదరదు.

ఇంతేకాకుండా పుణ్యపాపములకు కారణరూపమైన రాగము, ద్వేషము మరియు మోహము మొదలగు దోషములు ఆత్మజ్ఞానము లేకుండా సమూలముగా నశించుట సంభవము కానందున పుణ్యపాపములు నశించుట అసంభవము.

మరియు శ్రుతులయందు **నిత్యకర్మల వలన పరలోకమునందు సుఖరూప ఫలములు చెప్పబడినందున** మరియు "వర్ణా ఆశ్రమాశ్చ స్వకర్మనిష్ఠాః" (ఆపస్తంభ స్మృతి చూ. 2.2.3) అనగా "స్వకర్మల యందు మునిగియున్న వర్ణాశ్రమావలంబీ" మొదలగు స్మృతి వాక్యముల ద్వారా కూడా ఈ మాటే చెప్పబడినందున కూడా కర్మలు నశించునను మాట సిద్ధించుట లేదు.

నిత్యకర్మలు దుఃఖమును కలిగించునవై యున్నందున పూర్వజన్మల యందు జేసినట్టి కర్మల ఫలమేనని చెప్పువారున్నారు. వారికి తమ స్వరూపము కంటే వేరుగ మరొక ఫలమేదియు

లేదని చెప్పుదురు. అట్లేలయన ? శ్రుతి గ్రంథముల యందు నిత్యకర్మలకు ఎటువంటి ఫలము చెప్పబడియుండలేదు. మరియు వాటి ఏర్పాటు కేవలము జీవితము గడుపుకొనుటకు మాత్రమే చెప్పబడినది. వారు అలా చెప్పుట సరిగాదు. ఏలయన ? ఏ కర్మలు ఫలములనిచ్చుటకు ప్రవర్తించబడలేదో వాటికి ఫలములుండవనుట అసంభవము. మరియు నిత్యకర్మలు చేయుట వలన కలుగు శ్రమ యితర కర్మల ఫలవిశేషమే గాని యితరము కాదు. ఈ మాట కూడా సిద్ధింపజేయబడదు.

పూర్వ పూర్వ జన్మలయందు చేయబడిన పాపకర్మల ఫలము నిత్యకర్మలను అనుష్ఠించుట యందు కలుగు శ్రమ రూపమైన దుఃఖము ద్వారా అనుభవించబడు చున్నదని మీరు చెప్పియున్నారు. ఆ మాట నిజము కాదు. ఏలయన ? మరణకాలము సమీపించు సమయమునకు ఏ కర్మలు తమ ఫలములను కలుగజేయుటకు యింక అంకురించలేదో వాటియొక్క ఫలము యితర కాలముల చేత పుట్టినటువంటి శరీరము ద్వారా అనుభవించబడును అని చెప్పుట అర్థసంగతముగా లేదు.

ఒకవేళ అట్లు జరగనప్పుదు స్వర్గరూపమైన ఫలమును అనుభవించుటకు చేయబడిన అగ్నిహోత్రాది కర్మల ఫలముగా పుట్టినటువంటి జన్మయందు నరకమునకు కారణరూపమైన కర్మల ఫలమును అనుభవించుటకు వెళ్ళుట గూడ యుక్తి విరుద్ధము కానేరదు.

ఇంతేకాకుండా ఈ నిత్యకర్మలు అనుష్ఠించినందు వలన కలుగు దుఃఖరూపములైన పాపములు చేసినందువలన అనగా పాపకర్మల ఫలముగా కలుగు దుఃఖ విశేషముగా సిద్ధించనందువలన కూడా మీరు చెప్పునది సరి కాదు. ఏలయన ? భిన్న భిన్న ప్రకారములుగా కలుగు దుఃఖము సాధనరూపమైన ఫలములనిచ్చు అనేక సంచిత పాపములకు సంబంధించినదగుటకు అవకాశమున్నను నిత్యకర్మానుష్ఠానము చేసినందువలన కలిగిన లేక కలుగుచున్న శ్రమనే వాటన్నింటి యొక్క ఫలముగా తలంచిన యెడల శీతోష్ణాది ద్వంద్వముల యొక్క లేక రోగాదుల వలన కలుగు దుఃఖములను పాపకర్మల యొక్క ఫలముగా ఒప్పుకొనబడదు. మరియు అట్లు జరుగుటకు గూడ వీలులేదు. ఏలయన ? నిత్యకర్మల అనుష్ఠానము వలన కలుగు శ్రమయే పూర్వమునందు చేసిన పాపకర్మల ఫలమై యున్నది. తలమీద రాళ్ళు పెట్టుకొని మోయుట వలన కలుగు దుఃఖము దాని యొక్క ఫలము కాదు.

అంతే కాకుండా నిత్యకర్మలను అనుష్ఠించినందువలన కలుగు శ్రమ రూపమైన దుఃఖము పూర్వజన్మల యందు చేసినటువంటి పాపకర్మల ఫలమై యున్నది అని చెప్పుట ప్రకరణ విరుద్ధముగూడ అయి వున్నది.

పూర్వపక్షము – అదెట్లు ?

సమాధానము – పూర్వజన్మలయందు చేయబడిన కర్మల ఫలమైన ఏ పాపములు తమ ఫలములనిచ్చుటకు యింకా ఆరంభించబడలేదో ఆ ఫలములు నశింపజాలవు. ఇది ప్రకరణము. అందులో మీరు ఫలములిచ్చుటకు ఆరంభించినటువంటి పూర్వము చేసినట్టి

పాపకర్మల యొక్క ఫలమునే నిత్యకర్మలను అనుష్ఠించినందువలన కలుగు శ్రమ రూపమైన దుఃఖమని చెప్పియున్నారు. అంతేగాని ఏ కర్మలు ఫలములనిచ్చుటకు యింకా ఆరంభము కాలేదో వాటి ఫలములని చెప్పియుండలేదు.

పూర్వము చేసిన పాపములన్నియు కర్మ ఫలములు యిచ్చుట ఆరంభించినవని నీవు తలంచుచున్నచో నిత్యకర్మల అనుష్ఠానము వలన కలుగుచున్న శ్రమయే అనగా ఆ శ్రమ రూపమున కలుగుచున్న దుఃఖమే వాటి ఫలము. అట్లు విశేషించుట న్యాయము కాదు. మరియు నిత్యకర్మవిధాయకమైన శాస్త్రమును గూడ వ్యర్థమనవలసిన స్థితి ఏర్పడును. ఏలయన? ఫలములిచ్చుటకు ఆరంభించిన పాపములు మాత్రము అనుభవించుటద్వారానే నశించును. అవి నశించుటకు నిత్యకర్మలు చేయనవసరము లేదు.

ఇవేకాక వాస్తవముగా వేదముల చేత విధించబడిన నిత్యకర్మల వలన కలుగు శ్రమ రూపమైన దుఃఖము ఒకవేళ కర్మఫలము అయివున్నట్లయితే అది ఆ విధించబడిన నిత్యకర్మల ఫలమే అయివుండవలె. ఏలయన ? అది వ్యాయామము మొదలగు వాని వలె వారి యొక్క అనుష్ఠానము వలననే కలుగుచూ వున్నట్లుగా తోచుచున్నది. కావున అది యితర కర్మల ఫలమని తలంచుట యుక్తి సంగతముగా లేదు.

నిత్యకర్మల వ్యవస్థ జీవించుట మొదలగు వాటి కొరకు ఏర్పాటు చేయబడినది. అందువలన నిత్యకర్మలను ప్రాయశ్చిత్తము వలె పూర్వము చేయబడిన పాపకర్మల ఫలుమలుగా తలంచుట కూడదు. అయినప్పటికి ప్రాయశ్చిత్తరూపమైన దుఃఖము ఆ పాపరూప నిమిత్తమైన ఫలముగానే వుండునని ఒప్పుకొనిన ఎడల జీవించుట కొరకు చేయబడు నిత్యకర్మల శ్రమరూపమైన దుఃఖము కూడ జీవనము మొదలగు హేతువుల ఫలమనియే చెప్పవలసి యుండును. ఏలయన ? నిత్యకర్మలు మరియు ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు రెండూ గూడ ఏదోయొక నిమిత్తముగా చేయబడుచున్నవే. వాటి రెంటి యందు ఎటువంటి భేదము లేదు.

ఇంతేగాక మరొక దోషమేమన ? నిత్యకర్మల వలన కలుగు శ్రమ మరియు కామ్య కర్మలు అనగా అగ్నిహోత్రాది కర్మల వలన కలుగు శ్రమలయందు సమానత్వమున్నందున **నిత్యకర్మలు ఆచరించుట వలన కలుగు శ్రమరూపమున కలుగు దుఃఖమే పూర్వకృతపాప కర్మల ఫలమైయున్నది.** కామ్య కర్మానుష్ఠానము యొక్క శ్రమ వలన కలుగు దుఃఖము దాని యొక్క ఫలము కాదు. ఇలా తలంచుటకు ఎటువంటి విశేషమైన కారణము కానరాదు. అందువలన అది కామ్య కర్మల యొక్క శ్రమజనితమైన దుఃఖము గూడ పూర్వము చేసినట్టి పాపకర్మల ఫలమేయని తలంచబడును.

అలా అయినట్లయితే నిత్యకర్మల యొక్క ఫలమెట్టిదో చెప్పబడియుండలేదు. మరియు వాటిని అనుష్ఠించు విధానము గూడ చెప్పబడియుండలేదు. ఆ విధానమునకు యితర విధమైన మార్గము లేనందున నిత్యకర్మలను అనుష్ఠించుట వలన కలుగుచున్న శ్రమరూపమైన దుఃఖము పూర్వకృత పాపకర్మల యొక్క ఫలమనియే చెప్పవలసి యుండును. ఈ విధముగా ఏ కల్పన చేయబడినదో అది పూర్తిగా నిరాధారమైనదని తేలిపోయినది.

ఈ విధముగా ప్రకారాంతరముగా **నిత్యకర్మల విధానము కల్పితమని** తెలినందున మరియు నిత్యకర్మల యొక్క అనుష్ఠానమునకు సంబంధించిన శ్రమ రూపమైన దుఃఖము తప్ప మరియొక ఫలము కలుగుచున్నదను సందేహము కలిగినచో అది గూడ ఖండించబడు చున్నది.

ఇంతే కాకుండా అలా ఒప్పుకోవడంలో ప్రతిరోధమున్నది గావున ఈ వాదము ఖండింబడుచున్నది. నిత్యకర్మల అనుష్ఠానము చేయుచు వుండి కూడా యితర కర్మల ఫలములు అనుభవించబడుచుండును అని ఒప్పుకొన్నచో ఆ భోగములే నిత్యకర్మల ఫలములని చెప్పవలసి వచ్చును. మరియు దానితోపాటుగా నిత్యకర్మలకు ఫలములుండవని చెప్పుచున్నావు. అందువలన నీ రెండు అభిప్రాయములు పరస్పర విరుద్ధముగా నున్నవి.

అంతేకాకుండా నీ మతముననుసరించి కామ్యకర్మలైన అగ్నిహోత్రాది కర్మల అష్ఠానము చేయుచు తంత్రము ద్వారా నిత్యకర్మలు మరియు అగ్నిహోత్రాది కర్మలు గూడ వాటితో పాటే అనుష్ఠింపబడుచుండును. అందువలన అశ్రమరూపమైన దుఃఖభోగమువలననే కామ్య అగ్నిహోత్రాది కర్మల ఫలములు గూడ క్షీణించును. అట్లేలయన ? అవి దాని యొక్క - వాని యొక్క అధీనమునందే యున్నవి.

కామ్య అగ్నిహోత్రాది కర్మల ఫలముగా స్వర్గాది ప్రతిరూపములైన ఫలములు లభించునని ఒప్పుకొన్నచో, వాటిని అనుష్ఠించుట యందు కలుగు శ్రమరూపమైన దుఃఖము గూడ నిత్యకర్మల ఆచరణ వలన కలుగు దుఃఖమును గూడ నిత్యకర్మల వలన కలుగు శ్రమరూపమైన దుఃఖము కంటే భిన్నముగా వున్నదని తలంచుట ఆవశ్యకమగును.

కాని ప్రత్యక్షప్రమాణమునకు విరుద్ధమగుట వలన అట్లు జరుగనేరదు. ఏలయన? కామ్యకర్మానుష్ఠానము వలన కలుగు శ్రమరూపమైన దుఃఖము కంటే నిత్యకర్మానుష్ఠానము నందు కలుగు శ్రమ రూప దుఃఖమునందు భేదమేమియు లేదు.

అంతేకాకుండా రెండవ మతమేమన ? ఏ కర్మవిహితము కాదో అనగా చేయవలసినది కాదో మరియు ప్రతిసిద్ధము కూడ కాదో, అనగా చేయకూడనిది కూడా కాదో, అటువంటి కర్మయే వెంటనే ఫలము యిచ్చునదై యుండును. శాస్త్ర విహితము లేక నిషిద్ధము అయిన కర్మ తత్కాలమే అనగా వెంటనే ఫలమును యిచ్చునది కాదు. ఒకవేళ అలా అయివుంటే స్వర్గాదిలోకములు కలవని చెప్పుటయందు మరియు అదృష్టఫలములు కలవని చెప్పుటయందు శాస్త్రమునకు ప్రవృత్తి యుండదు అనగా అటువంటి మాటలు శాస్త్రము చెప్పదు.

కర్మలు చేయుటయందు ఎటువంటి భేదము లేనప్పుడు మరియు అంగములందుగాని మరియు ఇతికర్తవ్యత్వము మొదలైన విశేషత్వమేమియు లేనప్పుడు కూడ కేవలము నిత్య-అగ్నిహోత్రాది కర్మల ఫలము మాత్రము ఆ కర్మలు అనుష్ఠించుట వలన కలుగు శ్రమ రూప దుఃఖమును అనుభవించుట వలన నశించును అనగా క్షయమును పొందును. మరియు ఫలేచ్ఛుకతా మాత్రము యొక్క ఆధిక్యము వలన అనగా ఫలమును పొందవలయునను కోరిక

తీవ్రముగా వున్నందు వలన కామ్య మరియు అగ్నిహోత్రాది కర్మల యొక్క స్వర్గాది ఫలములు లభించును అని తలంచరాదు.

అందువలన నిత్యకర్మల యొక్క అదృష్టఫలము కలుగదని తలంచుట ఎన్నడును సిద్ధించదు. అందువలన తేలిన ఫలమేమన ? **అవిద్య కారణముగ జరుగు లేక చేయబడు సమస్తమైన శుభాశుభకర్మల యొక్క ఫలములను నిశ్శేషముగా నాశమొనరించు సాధనము విద్య అనగా జ్ఞానమొక్కటియే. అంతేగాని నిత్యకర్మానుష్ఠానము మాత్రము కాదు.**

అట్లేలయన ? సమస్తమైన కర్మలు అవిద్య అనగా అజ్ఞానము మరియు కామభావమూలకములు అనగా ఫలములను పొందవలయుననెడి తీవ్రమైన వాంఛ కలిగినవై వుండును. అందుచేతనే మేము **అజ్ఞాని యొక్క విషయము అనగా ప్రవృత్తి కర్మ అయి వున్నది మరియు జ్ఞానియొక్క విషయము అనగా ప్రవృత్తి సర్వకర్మ సంన్యాస పూర్వకమైన జ్ఞాననిష్ఠయేయని సిద్ధాంతీకరించియున్నాము.**

"ఉభౌ తౌనవిజానీత, (చూ. గీత. 2-13) "వేదావినాశినం నిత్యమ్ (గీత 2.21) "జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం, కర్మయోగేన యోగినామ్ (గీత. 3.3) "యదజ్ఞానాం కర్మసంగినామ్' ' (గీత. 3.26) "తత్వవిత్తు, గుణాగుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే" (గీత 3.28) "సర్వకర్మాణి మనసా సంన్యస్యాస్తే" (గీత 5.13) "నైవ కించిత్ కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్వవిత్" (గీత 5.8) మొదలగు వాక్యముల ద్వారా అజ్ఞాని మాత్రమే "నేను కర్మలు చేయుచున్నాను" అని తలంచును. జ్ఞాని అట్లు తలంచదు" అని ఋజువగుచున్నది.

ఆరుక్ష్యునికి అనగా అజ్ఞానికి కర్మలు కర్తవ్యములుగా చెప్పబడినవి. మరియు ఆరూఢునికి అనగా యోగము నందు లీనమైయున్న పురుషునికి ఉపశమము కర్తవ్యముగా చెప్పబడినది. మరియు మూడు విధములగు **అజ్ఞానులైన భక్తులు గూడ** ఉదారులని చెప్పబడినది. కాని **జ్ఞాని మాత్రము నా సర్వస్వము అని నేను తలంచుచున్నాను.** (ఒప్పుకొనుచున్నాను)

కర్మలు చేయునట్టి సకామి అనగా ఫలేచ్ఛ కలిగియున్న అజ్ఞానులగు పురుషులు రాకపోకలు కలిగియుందురు. అనన్య భక్తులు స్థిరచిత్తము గలవారై చింతనా యుక్తులై ఆత్మస్వరూపముగానున్న ఆకాశము వలె పాపరహిత పరమాత్ముడై యున్న నన్ను ఉపాసించుచుందురు. అటువంటి వారికే నేను బుద్ధియోగమును ప్రసాదింతును. దానితో వారు నన్ను పొందెదరు. కర్మలు చేయునట్టి అజ్ఞానులు తగినంత యోగ్యత కలిగియుండియు కర్మలు చేయువారగుట వలన అజ్ఞానులుగానే యుందురు. వారు చిత్త సమాధానము మొదలు అనగా చిత్తమును స్థిరపరచుకొనిన వారైన తరువాత కర్మ ఫలత్యాగ పర్యంతము ఉత్తరోత్తరము హీనములనబడు సాధనములు కలిగియుందురు.

మరియు ఏ సాధకులు నిర్దేశమగు అక్షరోపాసకులై యుందురో వారు "అద్వేష్టా సర్వభూతానామ్" (చూ. గీత. 12.13) మొదలు పన్నెండవ అధ్యాయము నందలి అంతిమ శ్లోకము వరకు చెప్పబడిన సాధన సంపన్నులై మరియు పదమూడవ అధ్యాయము మొదలు మూడు అధ్యాయములందు చెప్పబడిన జ్ఞాన సాధనములు కూడ కలిగినవారుగా యుందురు.

అధిష్ఠానాదులైన ఐదు దేనికి కారణములుగా వున్నవో అటువంటి సమస్తమైన కర్మల యొక్క సంన్యాసమును చేసియున్న వారలు మరియు ఎవరు ఆత్మయొక్క ఏకత్వమును మరియు అకర్తృత్వమును ఎరింగియున్నారో మరియు ఏ మహాత్ములు జ్ఞానము యొక్క పరనిష్ఠయందు లీనమై యున్నారో మరియు ఎవ్వరు భగవంతుని యొక్క స్వరూపము మరియు ఆత్మయొక్క ఏకత్వజ్ఞానమును పొందియున్నారో ఆ విధముగా భగవత్తత్వమును గుర్తించిన పరమహంస పరివ్రాజకులైనవారికి యిష్టము - అయిష్టము మరియు యిష్టాయిష్ట మిశ్రిత రూపమైన మూడు విధములగు కర్మఫలములు కలగనేరవు. వీరికి విరుద్ధముగా వుండి సంన్యాసమును స్వీకరించనటువంటి కర్మపరాయణులైన అజ్ఞానులు కర్మఫలమును తప్పక అనుభవించి తీరవలయును. **ఇదియే గీతాశాస్త్రమునందు చెప్పబడిన కర్తవ్యము అకర్తవ్యము అను విభజన.**

పూర్వపక్షము - అన్ని విధములగు కర్మలను అవిద్యాజన్యములుగా తలంచుట యుక్తి సంగతముగా లేదు.

సమాధానము - అట్లుకాదు. బ్రహ్మహత్య మొదలగు నిషిద్ధ కర్మల వలె **కర్మలన్నియు అవిద్యామూలకములే అనగా అజ్ఞానము కారణముగా చేయబడుచున్నవే.** నిత్యకర్మలు శాస్త్ర ప్రతిపాదితములైనప్పటికి అవి గూడ అవిద్యతో కూడియున్న పురుషుని ద్వారా చేయబడు కర్మలే.

ఏ విధముగా ప్రతిషేదించబడిన శాస్త్రము ద్వారా చెప్పబడినప్పటికి అనర్ధమునకు కారణరూపములైన బ్రహ్మహత్యాది నిషిద్ధకర్మలు అవిద్య మరియు కామము మొదలగు దోషములతో కూడియున్న పురుషుని చేతనే చేయబడుచున్నవో అట్లేలయన ? వారియందు మరో విధమగు ప్రవృత్తి కలుగనేరదు. అదే విధముగా నిత్య - నైమిత్యకములు మరియు కామ్యాది కర్మలు కూడా అవిద్య మరియు కామముతో కూడియున్న పురుషుని చేతనే చేయబడుట సాధ్యమగుచున్నది.

పూర్వపక్షము - కాని ఆత్మను దేహాదుల కంటే వేరుగా వున్నట్లుగా ఎరుంగకుండా నిత్యనైమిత్తికాది కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగుట సంభవము కాదు గదా !

సమాధానము - అలా చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? ఆత్మ దేనికి కర్త కాదో అటువంటి నడచుట రూపమైన కర్మలయందు గూడ అజ్ఞానులకు "నేను చలన రూపమైన కర్మలు చేయుచున్నాను" అను చిత్త వృత్తి చూడబడుచున్నది గదా ?

శరీరాదులయందు కలిగియున్న అహంభావము గౌణమైనదే గాని మిథ్య కాదు అని అన్నచో - అట్లనుట సరికాదు. ఏలయన ? అలా అన్నందువలన, అనగా అలా తలంచినందువలన వారి కార్యములందు గూడ గౌణత్వము సిద్ధించును.

పూర్వపక్షము - "ఓ పుత్రకా నీవు నా ఆత్మమే అయివున్నావు" అన్నట్లుగా ఇదిగో ఈ శ్రుతివాక్యమునననుసరించి తన పుత్రుని యందు తండ్రికి అహంభావము వుండును. మరియు ప్రపంచమునందు గూడ "ఈ గోవు నా ప్రాణము" అనబడుచున్నట్లుగా ప్రియమైన వస్తువునందు

అహంభావము వుంటున్నట్లుగా చూడబడుచున్నది. ఆ విధముగానే తన శరీరము మొదలగు వస్తువుల యందు గూడ అహంభావము గౌణమే. **ఇలాంటి చిత్తవృత్తి మిథ్య కాదు. మిథ్యాప్రతీతి** యనగా ఏ చిత్త వృత్తి స్థాణువు (స్తంభము) మరియు పురుషుని యందు గల భేదమును గుర్తించక స్థాణువునే పురుషునిగా తలంచునో అది మిథ్యా ప్రతీతి యనబడును.

సమాధానము – అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? **గౌణభావ ప్రయోగము లుప్తోపమ శబ్దము ద్వారా అధికరణము అనగా ముఖ్య వస్తువును స్తుతించుట కొరకు చెప్పబడును.** అందువలన గౌణప్రతీతి వలన ముఖ్య వస్తువు యొక్క కార్యము సిద్ధించదు.

"దేవదత్తుడు సింహము" అని ఎవ్వరైనా అన్నచో లేక ఆ "బాలకుడు అగ్ని" అన్నచో దేవదత్తుడు సింహమువలె క్రూరత్వము మరియు బాలుడు అగ్నివలె పింగళవర్ణము కలిగియున్నాడని చెప్పుట స్తుతి కొరకు సమానత్వమును చూపించుటకే గాని దేవదత్తుని సింహరూపమైన అధిష్ఠానమును స్తుతించుటకే చెప్పబడుచున్నది. ఏలయన ? గౌణ శబ్దము లేక గౌణ జ్ఞానము ద్వారా ఎవ్వడును సింహము చేయు కార్యము అనగా ఏదో ఒక జంతువును చంపి తినివేయుట లేక అగ్ని యొక్క కార్యము అనగా దేనినో కాల్చి మసిగా చేయుట సిద్ధింపజేయబడదు. కాని **మిథ్యా ప్రత్యయము యొక్క కార్యము (జన్మ – మరణ రూపమైనది) అనర్థమును (మనుష్యునకు) అనుభవింపజేయును అనగా అనర్థమును కలిగించునదై యున్నది.**

అంతేగాని నిజముగా దేవదత్తుడు సింహము కాదు. మరియు అట్లే బాలకుడు అగ్నియు కాదని గౌణ ప్రతీతికి సంబంధించినదిన విషయమును మనుష్యుడు (శ్రోత) ఎరుంగును.

పైన చెప్పిన విధముగానే శరీరాది సంఘాతమునందు గూడ ఆత్మభావము గౌణమే అయినట్లయితే శరీరాది అవయవ సంఘాతరూపమైన గౌణ ఆత్మ ద్వారా చేయబడిన కర్మలు అహంకారము చేత ముఖ్య విషయమైన ఆత్మచేత చేయబడినవి కావని ఒప్పుకొనబడును. ఏలయన ? గౌణసింహము అనగా దేవదత్తుడు మరియు గౌణమైన అగ్ని అనగా బాలకుని ద్వారా చేయబడిన కర్మలు ముఖ్యమైన సింహము మరియు ముఖ్యమైన అగ్నికి సంబంధించిన కర్మలుగా తలంచబడవు. మరియు ఆ (సింహము యొక్క) క్రూరత్వము మరియు వేడి ద్వారా (అగ్ని యొక్క) ఏ ముఖ్య సింహము మరియు ఏ ముఖ్యమైన అగ్ని యొక్క కార్యములు చేయబడజాలవు. ఏలయన ? అవి కేవలము గౌరవార్థము చెప్పబడినవి గావున శక్తిహీనములైనవే...

దేవదత్తుడు, బాలకుడు కూడా "నేను సింహమును కాదనియు, నేను అగ్నిని కాదనియు" మరియు సింహము చేయు కర్మ నాదికాదనియు, అగ్ని చేయు కర్మ నాది కాదనియు ఎరుంగుదురు. ఈ విధముగానే శరీరాదులయందు గౌణభావము వున్నచో ఆ శరీర సంఘాతము చేయు కర్మలు ముఖ్య ఆత్మనైయున్న నాకు సంబంధించినవి కావను ప్రతీతి కలిగియుం యుండవలసినది. అట్లుగాక "నేను కర్తను" "ఆ కర్మలు నావి" అను భావము వుండరాదు.

అందువలన యిచ్చట సిద్ధించినదేమన - **శరీరమునందు ఆత్మభావము గౌణము కాదు మిథ్య అనగా భ్రాంతి.**

తన స్మృతి, తన కోరిక మరియు తన ప్రయత్నము మొదలగు తన కర్మసాధనముల ద్వారానే ఆత్మ కర్మలు ఆచరించుచున్నది అని తలంచువారి మాట నిజము కాదు. ఏలయన? ఇవన్నియు మిథ్యా ప్రతీతి అనగా నిజముగా లేకపోయినను వున్నట్లుగా తలంచిన కారణముగా జరుగుచున్నట్లుగా అనగా చేయబడుచున్నట్లుగా తోచుచుండును. **అనగా స్మృతి, కోరిక మరియు ప్రయత్నము మొదలగునవన్నియు మిథ్యా ప్రతీతి అనగా భ్రాంతి వలన జరుగు యిష్ట - అనిష్ట రూపములైన అనుభూతి రూపములైన కర్మఫలజనితములైన సంస్కారముల కారణముగనే జరుగుచుండును.**

ఏ విధముగా ఈ అనగా యిప్పుడున్న జన్మయందు ధర్మము, అధర్మము మరియు వాటి ఫలముల అనుభవము అనగా సుఖదుఃఖాదులు శరీరమునందు ఆత్మబుద్ధి చేతను మరియు రాగద్వేషాదుల కారణముగా చేయబడినవగుచున్నవో అట్లే భూతపూర్వ జన్మమునందు మరియు అంతకు పూర్వపు జన్మలయందు గూడ వుండియున్నది. ఈ న్యాయముననుసరించి ఆ గతించిన మరియు ఆ రోబోవు జన్మ-మరణ రూపమైన సంసారము అనాదియనియు అవిద్యాకృతమనియు తలంచవలయును.

ఇంత విచారణ తరువాత సిద్ధించినదేమన ? **జ్ఞాననిష్ఠయందు సర్వకర్మలను సంన్యసించుట ద్వారా సంసారము పూర్తిగా నివర్తించును.** ఏలయన ? దేహాభిమానము అవిద్యారూపమైనది అనగా దేహమే నేనను భావము అజ్ఞానము వలన కలుగుచున్నదే గాని నిజము కాదు. అందుచేత ఆ భావము పూర్తిగా నివృత్తి చెందినప్పుడు మరొక శరీరము లభించనికారణముగ జన్మ - మరణ రూపమైన ప్రపంచము తోచనే తోచదు.

శరీరాదులయందు ఏ ఆత్మాభిమానమున్నదో అది అవిద్య కారణముగ కలుగుచున్నది. ఏలయన ? ఈ ప్రపంచమునందు గూడ "నేను గోవు మొదలగు వాటి కంటే భిన్నముగా వున్నాను" మరియు గోవు మొదలగు వస్తువులన్నియు నాకంటే భిన్నముగా వున్నవి. అని ఈ విధముగా తలంచు ఏ మనుష్యుడైనను "అవన్నియు నేనే అయివున్నానను" అను భావమును కలిగియుండడు.

అలా ఎరుంగని వాడు మాత్రమే స్తంభము నందు పురుషుని భ్రాంతివలె అవివేకము చేత దేహాదులయందు "నేను అనగా ఈ దేహమే నేను" అను ఆత్మభావము కలిగియుండును. కాని వివేకముతో సర్వమును గుర్తించినవాడు అలాంటి భావమును కలిగియుండడు.

మరియు పుత్రునియందు "ఓ పుత్రా నీవు నా ఆత్మవే అయి వున్నావు" అను పుత్రుని యందు ఆత్మరూపబుద్ధి ఏదైతే వున్నదో అది జన్య-జనక సంబంధమును కలిగియున్న కారణముగ ఏర్పడినట్టి గౌణబుద్ధి అయివున్నది. ఆ గౌణ ఆత్మరూపుడైన పుత్రునితో "భోజనాదుల వలె ఏ విధముగా పుత్రుడు భుజించినందున తండ్రి తృప్తిని పొందలేడో అనగా తండ్రి యొక్క ఆకలి

తీరదో ఆ విధముగానే గౌణ ఆత్మ వలన ముఖ్య ఆత్మ యొక్క ఏ కార్యము గూడ జరుగనేరదు. ఏ విధముగా గౌణ సింహము మరియు గౌణ అగ్నిరూపమైన దేవదత్తుడు మరియు బాలకుడు మొదలగు వారి ద్వారా ముఖ్య సింహము మరియు ముఖ్య అగ్ని ద్వారా జరుగు కార్యములు జరుగబడవో అట్లు.

పూర్వపక్షము – స్వర్గము మొదలగు అదృష్ట పదార్థముల కొరకు కర్మలు చేయమని చెప్పునట్టి శ్రుతి ప్రమాణమున్నందున, దేహము, యింద్రియములు మొదలగు గౌణ ఆత్మల ద్వారా ముఖ్య ఆత్మ యొక్క కార్యములు జరుగుచున్నట్లు ఋజువగుచున్నది కదా ? యన్నచో-

సమాధానము – అలా చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? వాటియొక్క ఆత్మత్వము అవిద్యాజనితము. **అనగా దేహము, యింద్రియములు మొదలగునవి గౌణ ఆత్మలు కాదు. కేవలము మిథ్యారూపములు అనగా శుద్ధకల్పితములు.**

పూర్వపక్షము – అయితే మరి వీటి యందు ఆత్మభావము ఎట్లు కలుగుచున్నది ?

సమాధానము – మిథ్యా ప్రతీతి కారణముగ సంగరహితమైన ఆత్మతో లేని సంగతిని అనగా సంబంధమును కల్పించి వాటియందు ఆత్మభావము కల్పించబడుచున్నది. అట్లేలయన? అలాంటి మిథ్యా ప్రతీతి వుండగానే వాటియందు ఆత్మభావరూపమైన సత్త అనగా శక్తి కల్పించబడుచున్నది. అట్టి అభావము చేత ఆత్మభావమునకు గూడ అభావత్వమే కలుగుచున్నది.

అభిప్రాయమేమన ? మూర్ఖులు అయిన మరియు అజ్ఞానులు అయినవారు మాత్రమే తమ అజ్ఞానకాలమునందు – అజ్ఞాన స్థితియందు మాత్రమే "నేను గొప్పవాడను" "నేను అందమైనవాడను" అనునటువంటి దేహము, యింద్రియములు మొదలగు వాటియందు ఆత్మాభిమానము అనగా అవియే ఆత్మ అను భావమును కలిగియుందురు. కాని **"నేను దేహము మరియు యింద్రియముల సమూహమును కాను" అని తలంచునట్టి వివేకము గల వారికి అట్టి స్థితియందు దేహాదులయందు ఆత్మాభిమానము వుండదు.**

అందువలన, మిథ్యాప్రతీతి లేనందున, దేహాత్మబుద్ధి గూడ లేనందున **దేహాదులయందు ఆత్మబుద్ధి అవిద్యాజనితమైనదే గాని గౌణ ఆత్మబుద్ధి కాదని సిద్ధించుచున్నది.**

వేటియొక్క సమానత్వము మరియు విశేషత్వము వేరువేరుగా వుండునని తెలియబడునో అటువంటి సింహము మరియు దేవదత్తులయందు లేక అగ్ని మరియు బాలకునియందు గూడ గౌణప్రతీతి లేక గౌణశబ్ద ప్రయోగము కుదురును. **సమానత్వము మరియు విశేషత్వమును వేరువేరుగా గుర్తించజాలనప్పుడు వాటి భేదమును తెలుసుకొనుట సంభవము కాదు.**

శ్రుతిని ప్రమాణరూపముగా స్వీకరించినందువలన మీరు చెప్పినది సరికానేరదు. ఏలయన ? దానియొక్క ప్రమాణము అదృష్ట వస్తువులకు సంబంధించినది. అనగా ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల ద్వారా లభించనటువంటి అగ్నిహోత్రాదుల యొక్క సాధ్య, సాధన, సంబంధముల విషయమునందే శ్రుతులు ప్రమాణములగును. ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల ద్వారా లభించునట్టి

విషయముల యందు కాదు. ఏలయన ? **శ్రుతుల యొక్క ప్రమాణత్వము అదృష్ట వస్తువులను చూపించుటకు మాత్రమే వుపయోగపడును.** అనగా **అప్రత్యక్షముగా వున్న విషయములను ప్రత్యక్షము చేయుటయే దాని పనియై యున్నది.**

కావున దేహాదుల యందు ప్రత్యక్షముగానే మిథ్యాజ్ఞానము వలన కలుగు అహం ప్రతీతిని గౌణమని ఒప్పుకొనుట కుదరదు.

ఏలయన ? 'అగ్ని చల్లగా వున్నది లేక ప్రకాశము లేనిదిగా యున్నది" అని చెప్పునటువంటి వందల కొలది శ్రుతులు గూడ ప్రమాణరూపముగా ఒప్పుకొనబడవు. "అగ్ని చల్లగా వున్నదని లేక ప్రకాశరహితముగా యున్నదని శ్రుతి చెప్పుచున్నట్లయితే శ్రుతికి ఆ సందర్భమున వేరు అర్థము కలదని ఒప్పుకొనవలసి యుండును. ఏలయన ? ఇతర విధములుగా దానియొక్క ప్రమాణత్వము సిద్ధించనేరదు. కాని ప్రత్యక్షము మొదలగు యితర ప్రమాణములకు విరుద్ధముగా లేక శ్రుతియే తాను చెప్పినదానికి విరుద్ధముగా శ్రుతికి అర్థమును కల్పించుట సరికాదు.

పూర్వపక్షము - కర్మలు మిథ్యాజ్ఞానముతో కూడియున్న పురుషుని ద్వారానే చేయబడునవై యున్నవి. అలా ఒప్పుకొనినందువలన వాస్తవముగా కర్త యొక్క లేమి కలుగుచున్న కారణముగ శ్రుతి యొక్క అప్రమాణకత్వము సిద్ధించుచున్నది. అని అన్నచో -

సమాధానము - కాదు. ఏలయన ? బ్రహ్మవిద్యయందు దాని సార్థకత్వము సిద్ధించుచున్నది.

పూర్వపక్షము - కర్మలను విధించునట్టి శ్రుతివలె బ్రహ్మవిద్యా విధాయకమైన శ్రుతి యొక్క అప్రమాణకత్వము సిద్ధించుచున్నదని చెప్పినచో -

సమాధానము - అట్లు చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? దానిని బాధించు వస్తువు అనగా దానిని లేకుండ చేయు వస్తువు ఈ మూడు లోకములందును లేదు. అనగా ఏ విధముగా బ్రహ్మవిద్యా విషయికమైన శ్రుతి ద్వారా ఆత్మసాక్షాత్కారము కలిగిన పిమ్మట దేహాదులయందు ఆత్మబుద్ధి బాధించబడుతుందో అనగా దేహాదులే నేనను బుద్ధి నశిస్తుందో ఆ విధముగానే **ఆత్మయందే వుండునటువంటి ఆత్మభావము యొక్క బోధ అనగా జ్ఞానము ఎవ్వని ద్వారాను, ఏ కాలమునందును ఏ విధముగాను బాధించబడదు.** అట్లేలయన ? ఈ **ఆత్మజ్ఞానము స్వయముగానే ఫలరూపమైనది.** దానికంటె వేఱుగ ఎటువంటి యితర ఫలము లభించబోదు. అసలు లేదు. ఏ విధముగా అగ్ని ఉష్ణత్వము అనగా వేడిమి మరియు ప్రకాశమును కలిగియుండునో ఆ విధముగానే **బ్రహ్మజ్ఞానము మోక్షమను ఫలమును కలిగియుండును.**

ఇంతే తప్ప వాస్తవముగా కర్మలను విధించు శ్రుతిగూడ అప్రామాణికము కాదు. ఏలయన ? అది పూర్వ పూర్వ స్వాభావికమైన ప్రవృత్తులను ఆపి ఆపి తరువాత తరువాత క్రొత్త క్రొత్త శాస్త్రీయమైన ప్రవృత్తులను కలిగించును. చివరకు అంతఃకరణ శుద్ధి ద్వారా సాధకునికి అంతరాత్మను సాక్షాత్కరింపజేయునట్టి ప్రవృత్తిని కలిగించును. అందువలన ఉపాయము అనగా

సాధనామార్గము మిధ్యయే అయినప్పటికి ఉపేయము అనగా సాధ్యవస్తువు అనగా బ్రహ్మయొక్క సత్యత్వము వలన ఉపాయము గూడ సత్యమే యగును. అదెట్లన ? విధి వాక్యముయొక్క అంతమునందు చెప్పబడెడి అర్థవాద వాక్యములయొక్క సత్యత్వము ఎట్లు ఒప్పుకొనబడుచున్నదో అట్లు.

లోక వ్యవహారమునందు గూడ పిచ్చివానికి లేక పసిబాలురు మొదలగువారికి ఆహారము పెట్టుటకు లేక పాలు వగైరా త్రాగించుటకు ఆహారము తినినందువలన మరియు పాలు త్రాగినందువలన జుట్టు పెఱుగునను మాయ మాటలు చెప్పబడునో అట్లు. చూ. సూరదాసు – "మా కబహి బఢైగీ చోటీ" అనగా

కృష్ణుడు – అమ్మా నా జుట్టు ఎప్పుడు పొడుగుగా పెరుగును ?
యశోద – బాగా ప్రాలు త్రాగినప్పుడు.

మరియు ఆత్మజ్ఞానము కలుగుటకు పూర్వము దేహాభిమాన రూపమైన ప్రత్యక్షాది ప్రమాణముల యొక్క ప్రమాణత్వము వలె ప్రకారాంతరముగా వున్నటువంటి కర్మలను విధించునట్టి శ్రుతుల యొక్క స్వయంసిద్ధమైన ప్రమాణము సిద్ధించును.

ఆత్మ స్వయముగా ఎటువంటి క్రియలు చేయనప్పటికి సామీప్యత్వము ద్వారా క్రియలు చేయుచున్నట్లుగా తోచుచుండును. దీనినే ఆత్మయొక్క కర్తృత్వమని సామాన్యులు తలంచుచుందురు. అదెట్లన ? రాజుగారు స్వయముగా యుద్ధము చేయనప్పటికి ఆయనయొక్క సాన్నిధ్యము చేత యితర వీరులు యుద్ధము చేయుచుందురు. అది చూచి జనులు రాజుగారు యుద్ధము చేయుచున్నారని చెప్పుచుందురు. మరియు ఆతడు విజయమును పొందినాడు. లేక ఓడిపోయినాడు అని గూడ అందురు. అదే విధముగా సైన్యాధికారి గూడ తన ఆజ్ఞల ద్వారానే యుద్ధము చేయును. అయినప్పటికి రాజుగారు మరియు సైన్యాధిపతికి గూడ యుద్ధమను క్రియతో సంబంధమున్నట్లుగా చూడబడుచున్నది. ఏ విధముగా రుత్విక్ అనగా యజ్ఞము చేయువాని కర్మలు యజమానివిగా తలంచబడుచుండునో. **ఆ విధముగానే దేహాదులు చేయు కర్మలన్నియు ఆత్మకే చెందియుండును.** అట్లేలయన ? **దేహాదులు చేయు కర్మ ఫలములన్నియు ఆత్మకే లభించుచున్నవి.**

ఏ విధముగా సూదంటురాయి తనంతట తానుగా ఎటువంటి క్రియలు ఆచరించదు. అయినప్పటికి ఆ సూదంటురాయి యొక్క ఆకర్షణ వలననే యినుప చక్రములు తిరుగుచున్నవి. అందువలన చక్రము తిరుగుచున్నందువలన జరుగు క్రియకు సూదంటురాయియే కర్త. ఆ విధముగానే ఆత్మకు గూడ కర్తృత్వము ప్రాప్తించుచున్నది.

కాని అలా చెప్పడము మరియు ఒప్పుకొనుట సరికాదు. ఏలయన ? అలా ఒప్పుకొనిన యెడల క్రియ చేయనివానిని కారకముగా ఒప్పుకొనవలసి వచ్చును.

కారకములు అనేక విధములుగా వుంటాయని చెప్పినప్పటికి యిలా ఆత్మకు కర్తృత్వము కలదని చెప్పుట సరికాదు. ఏలయన ? రాజులు మొదలగువారి ముఖ్యమైన కర్తృత్వము చూడబడుచున్నది. అనగా రాజుగారు అవకాశము వచ్చినప్పుడు స్వయముగా కూడ యుద్ధము

చేయును. అటుపైన యుద్ధము చేయు వీరులకు ధనము బహుమానములు యిచ్చుట ద్వారా గూడ రాజుగారికి ముఖ్య కర్తృత్వము కలుగుచున్నది. అదే విధముగా యుద్ధ క్రియయొక్క ఫలమైన జయపరాజయములు ఆయనకే చెందుచున్నవి.

ఆ విధముగానే యజ్ఞయాగాదులు చేయు యజమానికి గూడ ప్రధానమైన ఆహుతి ఆయనయే యిచ్చుచున్నాడు గావున, మరియు యజ్ఞమును ఆచరించు ఋత్వికులకు దక్షిణ మొదలగునవి యిచ్చుచున్నందున నిస్సందేహముగా ముఖ్య కర్తృత్వము ఆయనకే చెందుచున్నది.

క్రియలు చేయునట్టి వస్తువులు లేక పురుషులయందు చూడబడుచున్న కర్తృత్వము గౌణమైనదే గాని ముఖ్యమైనది కాదని పై చర్చద్వారా నిశ్చయమగుచున్నది. రాజుగారు మరియు యజమాని మొదలగువారియందు సొంత వ్యాపార రూపమైన ముఖ్య కర్తృత్వము లేకుండియున్నచో వారి సాన్నిధ్య మాత్రము చేతనే వారియందు ముఖ్య కర్తృత్వము ఒప్పుకొనవచ్చును. అదెట్లన ? యినుప చక్రమును త్రిప్పుటయందు సూదంటురాయియొక్క సాన్నిధ్య మాత్రముచేత సూదంటురాయియందు ముఖ్య కర్తృత్వము చూడబడుచున్నది. కాని సూదంటురాయివలె రాజుగారు మరియు యజమాని యొక్క వ్యాపారములు (క్రియలు) లేవనుట కుదురుట లేదు. అందువలన **సాన్నిధ్య మాత్రమున కలుగు క్రియలు మరియు ఆ క్రియల** వలన కలుగు కర్తృత్వము కూడ గౌణమైనదేనని చెప్పబడును.

అలా అయినందువలన ఆ క్రియల వలన కలుగు ఫలము గూడ గౌణమైనదే యగును. ఏలయన ? **గౌణకర్తచే ముఖ్య క్రియ చేయబడదు.** అందుచేత **ఎటువంటి క్రియలు చేయనట్టి ఆత్మ దేహాదులు చేయు క్రియలు కారణముగ కర్త – భోక్త యగుననుట కేవలము భ్రాంతి జన్యమైనదియే యని చెప్పబడుచున్నది.**

కాని భ్రాంతివలన అంతయూ జరుగుచున్నట్లుగా తోచుచుండును. అదెట్లన ? స్వప్నమునందు మరియు గారడీవాని మాయయందు అంతా జరుగుచున్నట్లుగా తోచుచున్నది గదా ? కాని దేహాదుల యందు ఆత్మబుద్ధి రూపమైన అజ్ఞాన సంతతి నశించినప్పుడు సుషుప్తి మరియు సమాధి మొదలగు అవస్థలయందు కర్తృత్వము, భోక్తృత్వము మొదలగు అనర్థములు కనుపించుట లేదు.

ఈ విధముగా విచారణ జరిపినందువలన సిద్ధించునదేమన ? ఈ **ప్రపంచమంతయు భ్రమ మరియు మిథ్యా జ్ఞాన నిమిత్తకమైనదియే గాని నిజముగా వున్నది కాదు. అందువలన సంపూర్ణ తత్వజ్ఞానము కలిగినప్పుడు యీ ప్రపంచమంతయు పూర్తిగా నివృత్తిని చెందును.**

ఈ పదునెనిమిదవ అధ్యాయమునందు సమస్తమైన గీతాశాస్త్రము యొక్క అర్థమును ఉపసంహరించి అనగా ముగించి మరల విశేషముగా ఈ అంతిమ శ్లోకమునందు శాస్త్రముయొక్క అభిప్రాయమును దృఢపరచుట కొఱకు సంక్షేపముగా ఉపసంహరించి యిప్పుడు శాస్త్ర సంప్రదాయ విధానమును చెప్పుచున్నారు –

18.67. ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన,
న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యో ఽభ్యసూయతి.

అనగా - నీ మేలుకొఱకే అనగా నీకు ఈ సంసారబంధము లేకుండునట్లుగా చేయగలందులకు చెప్పబడిన ఈ శాస్త్రము తపము చేయనట్టి మనుష్యునకు వినిపించరాదు. ఈ విధముగా "వాచ్యమ్" అను వ్యవధానముతో కూడియున్న పదముతో 'న' పదమునకు సంబంధము కలదు.

తపము చేసినవాడైనను ఎవడు భక్తుడు కాడో అనగా గురువు మరియు దేవతలయందు భక్తిభావము కలిగియుండడో అటువంటివానికి ఎన్నడును, ఎట్టి స్థితియందును ఈ గ్రంథమునందలి శ్లోకములను వినిపించరాదు.

భక్తుడైయుండియు మరియు తపము చేసినవాడై యున్నను ఎవడు వినుటకు సిద్ధముగా లేడో వానికి గూడ వినిపించరాదు.

మరియు ఎవడు వాసుదేవుడనైన నన్ను ప్రాకృత మనుష్యునిగా తలంచి,నాయందు దోషదృష్టి గలవాడైయుండునో, నన్ను ఈశ్వరునిగా గుర్తించనందున నాయందు ఆత్మప్రశంశ అనగా నన్ను నేనే పొగడుకొనుట మొదలగు దోషములను ఆరోపించుచుండునో నా ఈశ్వరత్వమును సహించలేకయుండునో అట్టివాడు గూడ ఈ గీతాశాస్త్రమును వినుటకు తగినవాడు కాడు. అందుచేత అట్టివానికి గూడ ఈ గీతాశాస్త్రమును వినిపించరాదు.

పై వాక్యముల అర్థమును తెలుసుకొనినప్పుడు - ఈ శాస్త్రమును భగవంతునియందు భక్తి భావము గలవానికి, తపము చేసినవానికి ఈ శాస్త్రమును శ్రద్ధాభావముతో వినగోరినవానికి మరియు వాసుదేవుని యందు దోషదృష్టి లేనట్టివానికి వినిపించవలయును.

ఇతర స్మృతి గ్రంథములయందు గూడ మేధావికి మరియు తపస్వికి, ఈ విధముగా ఈ యిరువురి మధ్య భేదము చూడబడుచున్నది. అందువలన శ్రద్ధాభావము గల మరియు భక్తిభావము కలిగియున్న తపస్వికి లేక ఈ మూడు గుణములు కలిగియున్న మేధావికి మాత్రమే ఈ శాస్త్రమును వినిపించవలయును. శుశ్రూష మరియు భక్తిభావము లేనటువంటి తపస్వికిగాని, మేధావంతునికిగాని వినిపించరాదు.

భగవంతునియందు దోషదృష్టి గలవాడు సర్వగుణ సంపన్నుడైనను వానికి వినిపించరాదు. గురువుగారి సేవజేయువానికి మరియు భక్తిభావము గల పురుషునికి మాత్రమే విన్పిపించవలయును. ఈ విధముగా ఈ శాస్త్రము శాస్త్ర సంప్రదాయమునకు కట్టుబడియున్నది.

ఇప్పుడు ఈ శాస్త్ర పరంపరను ముందుకు నడిపించుటకు ప్రయత్నించువారికి కలుగు ఫలమును చెప్పుచున్నారు -

18.68. య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి,
భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్య సంశయః.

అనగా - పరమ కల్యాణమే ఫలముగా గల మానవుడు ఈ పైన చెప్పబడిన కృష్ణార్జున సంవాద రూపముగా యున్న అత్యంత గుప్తమైన గీతాగ్రంథమును నాయందు భక్తిభావము

కలిగియున్న భక్తులకు వినిపించునో అనగా గ్రంథరూపమునగాని, లేక అర్థరూపమునగాని నేను చెప్పినట్లుగా వినిపించునో.

ఇచ్చట మరల భక్తిని గురించి చెప్పుటచేత మానవుడు కేవలము భగవంతునియందు గల భక్తిభావము చేతనే శాస్త్రమును వినిపించుటకు అర్హత కలిగియుండునన్న భావము తోచుచున్నది.

ఆతడెట్లు వినిపించునో చెప్పుచున్నారు –

నాయందు **పరాభక్తి కలిగి** అనగా నేను పరమ గురువైనటువంటి భగవంతుని సేవ చేయుచున్నాను అని తలంచి ఎవడు దీనిని వినిపించునో వానికి నేనే ఆతనికి లభించుట యను ఫలము కలుగును. అనగా నిస్సందేహముగా ముక్తుడగును. ఈ విషయమునందు సంశయించవలసిన పనిలేదు.

మరియు –

18.69. న చ తస్మాన్మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః,
భవితా న చ మే తస్మాదన్యః ప్రియతరో భువి.

అనగా – ఈ గీతాశాస్త్ర పరంపరను పోషించునట్టి భక్తుడు అందరికంటె ఎక్కువగా నాకు ప్రియమైన కార్యము చేయువాడగుట వలన నాకు అందరికంటె మించిన ప్రియమైన వాడగును. అనగా ఆతడు నాకు అత్యంత ప్రియమైన కార్యము చేయువాడగును. అట్టివాడు నాకు వర్తమాన మరియు భవిష్యత్కాలమునందు గూడ అత్యంత ప్రియమైనవాడుగా వుండును. మరెవ్వడైనా –

18.70. అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మ్యం సంవాదమావయోః,
జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహమిష్టః స్యామితి మే మతిః.

అనగా – మానవుడు ఈ మా యిరువురి సంవాద రూపమైన ఈ ధర్మయుక్తమైన గీతాగ్రంథమును పఠించునో, ఆతని ద్వారా **నేను జ్ఞానరూప యజ్ఞముతో పూజింపబడుదును.** విధి యజ్ఞము, జప యజ్ఞము, ఉపాంశు యజ్ఞము మరియు మానస యజ్ఞము ఈ నాలుగు యజ్ఞములలో **జ్ఞాన యజ్ఞము మానసము.** అందువలన **అది అన్ని యజ్ఞముల కంటె శ్రేష్ఠమైనది.** అందువలన ఆ జ్ఞానయజ్ఞము యొక్క సమానత్వము వలన గీతాశాస్త్రము యొక్క అధ్యయనము శ్రేష్ఠమైనది.

ఈ గీతాశాస్త్రమును అధ్యయనము చేయుటవలన కలుగు ఫలము విధి రూపమైనది అనగా దీనియొక్క ఫలము దేవతాది విషయ సంబంధమైన జ్ఞాన యజ్ఞముతో సమానముగా వుండును అని కూడ తలంచవచ్చును.

అలాంటి అధ్యయనము వలన అనగా **అట్టి జ్ఞానయజ్ఞము ద్వారా నేను పూజింపబడుదును.** ఇదియే నా నిశ్చయము.

మరి శ్రోతకు ఎటువంటి ఫలము లభించునన్నచో - చెప్పుచున్నారు.

18.71. శ్రద్ధావాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః,
సో ఽపి ముక్తః శుభాంల్లోకాన్ప్రాప్నుయాత్పుణ్యకర్మణామ్.

అనగా - ఏ పురుషుడు ఈ గీతాశాస్త్రమును అత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో మరియు దోష దృష్టిలేనివాడై వినునో విన్నంత మాత్రముననే సమస్త పాపముల నుండి ముక్తుడై అగ్నిహోత్రాది శ్రేష్ఠకర్మలు చేయునటువంటివారు పొందునటువంటి శుభలోకములను అనగా స్వర్గాది లోకములను పొందును.

ఏ శిష్యుడు ఈ గీతాశాస్త్రము యొక్క అభిమతమును చక్కగా గ్రహించదలంచి, అనగా తెలుసుకొనగోరినవాడై అడుగుచున్నాడో. ఆ విధముగా అడుగుచున్నటువంటి గురువుగారి అభిప్రాయ మెటువంటిదనగా శ్రోతయైన నా శిష్యుడు గీతాశాస్త్రము యొక్క అభిమతమును అనగా సరియగు అర్థమును తెలుసుకొనలేదు. కావున ఈతనికి మరియొక్క పర్యాయముగా వేరు విధము చెప్పెదను -

ఈ విధముగా ఆచార్యులవారు ఆతనికి అనగా ప్రియమైన శిష్యునికి ఈ గ్రంథము యొక్క అర్థమును తెలియజేయుట ఆయన తన కర్తవ్యముగా తలంచి అర్థగ్రహణము కొఱకు వేరు ఉపాయమును గ్రహించి ఏదో ఒక విధముగా శిష్యుని కృతార్థునిగా చేయదలంచి -

18.72. కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా,
కచ్చిదజ్ఞాన సంమోహః ప్రనష్టస్తే ధనంజయ.

అనగా - ఓ పార్థా ! నీవు నాచే చెప్పబడిన ఈ గీతాశాస్త్రమును ఏకాగ్రచిత్తుడవై విన్నావా ? మరి విని నీ బుద్ధియందు దానిని చక్కగా స్థిరపరచుకొన్నావా ? లేక విని విననట్లుగా గ్రహించలేదా ?

ఓ ధనంజయ ! నీ యొక్క అజ్ఞాన జనితమైనట్టి స్వాభావికమైన మోహభావము, అవివేకము, చిత్తము యొక్క మూఢభావము మొదలగు అనిష్టదాయకములైన సర్వభావములు పూర్తిగా తొలగిపోయినవా ? నీవు ఎంతగానో శ్రమించి ఈ శాస్త్రమును ఆ మూలాగ్రముగా విన్నావా ? మరియు ప్రశ్నించుటయందు నీవు చేసిన శ్రమ ఫలించినదా ? అప్పుడు శిష్య రూపమున వున్న అర్జునుడు యిలా అన్నాడు -

18.73. నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయా ఽచ్యుత,
స్థితో ఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ.

అనగా- ఓ అచ్యుతా ! సమస్త సంసారరూప అనర్థమునకు కారణమై యుండిన నా యొక్క అజ్ఞాన జన్య మోహమంతయు మరియు సముద్రము వలె దాటరాని అనగా తరించరానిదైయున్నదో అది అంతయూ పూర్తిగా తొలగిపోయినది. మరియు ఓ అచ్యుతా ! తమ దయవలన దేనిని పొందినందువలన సమస్తమైన అజ్ఞానగ్రంథులు అనగా సర్వవిధ సంశయములు తొలగిపోవునో అటువంటి ఆత్మ విషయిక స్మృతిని పొందియున్నాను.

అజ్ఞాన జనితమైన మోహమును నశింపజేయు మరియు ఆత్మవిషయకమైన లాభమును పొందింపజేయునటువంటి మీచే చెప్పబడిన మోహనాశ విషయికమైన ప్రశ్నోత్తర పద్ధతి ద్వారా అతి స్పష్టముగా తెలుసుకొనియున్నాను. సమస్త శాస్త్రములయొక్క అర్థ రూపమైన జ్ఞానము యొక్క ఫలము యింతేనని గుర్తించియున్నాను.

ఈ విధముగానే 'ఛాంధోగ్యోపనిషత్తు' అను శ్రుతి గ్రంథమునందు గూడ "ఆత్మను ఎఱుంగనట్టి నేను శోకించుచున్నాను అని చెప్పి ప్రకరణ సందర్భము ననుసరించి ఆత్మజ్ఞానము కలిగిన వెంటనే సమస్త గ్రంథులు విడిపోవును అని తెలుసుకొన్నాను. అప్పుడు హృదయమునందు గల గ్రంథి విచ్ఛిన్నమై పోవును. అట్టి స్థితియందు సర్వత్రా ఏకత్వమును అనుభవించువానికి యింక మోహ, శోకములు ఎట్లు కలుగును ?

ఇప్పుడు నేను సర్వవిధ సంశయ రహితుడనై మీ ముందు నిలబడియున్నాను. ఇప్పుడు మీరు ఏది చెయ్యమని ఆజ్ఞాపించిన అదియే చేయుటకు సిద్ధముగా వున్నాను. నేను మీ దయవలన కృతార్థుడనై యున్నాను. ఇప్పుడు నాకు ఎటువంటి కర్తవ్యము లేదు.

శాస్త్రము యొక్క అభిప్రాయము సమాప్తమైనది. ఇప్పుడు కథాసంబంధమును తెలుపుటకుగాను సంజయుడు యిలా అన్నాడు -

18.74. ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః,
సంవాదమిమమశ్రౌష మద్భుతం రోమహర్షణమ్.

అనగా - ఈ విధముగా నేను ఈ పైన చెప్పబడిన అద్భుతమైనది మరియు అత్యంత ఆశ్చర్యకరమైన రోమములను గగుర్పాటు చెందించునట్టి శ్రీ వాసుదేవ భగవానుడు మరియు

మహాత్ముడైన అర్జునుని మధ్య జరిగిన ప్రశ్నోత్తర రూపమైన చర్చను - సంవాదమును - విన్నాను.

మరియు దానిని -

18.75. **వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవానేతద్గుహ్యతమం పరమ్,**
యోగం యోగేశ్వరాత్కృష్ణాత్సాక్షాత్కథయతః స్వయమ్.

అనగా - నేను భగవత్స్వరూపుడైన వ్యాసులవారి కృప వలన వారిచే దివ్య చక్షువులను పొంది ఈ పరమ రహస్య పూర్ణమైన సంవాదమును మరియు పరమ యోగమును విన్నాను. ఆ విధముగా ఈ సంవాద రూపమున చెప్పబడిన యోగమును నేను యోగేశ్వరుడు మరియు భగవంతుడు అయిన శ్రీకృష్ణునిచే ఆయన స్వయముగా చెప్పుచూ వున్నప్పుడు విన్నాను. పరంపరగా కాదు.

18.76. **రాజన్ సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాదమిమమద్భుతమ్,**
కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః.

అనగా - ఓ ధృతరాష్ట్ర మహారాజా ! కేశవుడు మరియు అర్జునుడు మధ్య జరిగినటువంటి పరమ పవిత్రము, విన్నంతమాత్రముననే సర్వపాపములను నశింపజేయునది మరియు అత్యద్భుతమైన సంవాదమును విని మరియు అనేక పర్యాయములు స్మరించుకొని నేను ప్రతిక్షణము గూడ హర్షించుచున్నాను అనగా ఆనందమును పొందుచున్నాను.

18.77. **తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః,**
విస్మయో మే మహాన్ రాజన్ హృష్యామి చ పునః పునః.

అనగా - మరియు ఓ మహారాజా ! హరియొక్క ఆ అత్యంత అద్భుతమైన విశ్వరూపమును గూడ ఎన్నో పర్యాయములు మనస్సునందు స్మరించుకొని నాకు చాలా ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది. మరియు నేను ఎడతెగని ఆనందమును పొందుచున్నాను.

ఇంకా ఎంతని చెప్పేది ? -

18.78. యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః,
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ.

అనగా - సమస్తమైన యోగము మరియు దానికి సంబంధించిన బీజములు (విత్తనములు) వారినుండియే జనించియున్నవి. అందుచేత భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు యోగేశ్వరుడు. ఏ పక్షమునందు (యుద్ధములో) యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడు మరియు ఏ పక్షమునందు గాండీవమును ధరించియున్న పృతాపుత్రుడు అర్జునుడు వుండునో, ఆ పాండవుల పక్షమందుననే శ్రీ అనగా లక్ష్మీదేవి ఆ పక్షమునందే విజయము, ఆ పక్షమునందే విభూతి అనగా లక్ష్మీదేవి యొక్క స్వరూపమైన సంపద మరియు అచ్చటనే స్థిరమైన అనగా అచంచలమైన నీతివుండును. ఇది నా అభిప్రాయము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేదవ్యాస విరచిత శ్రీ మద్భగవద్గీత యందలి
మోక్ష సంన్యాస యోగమనబడు పదునెనిమిదవ అధ్యాయమునకు
శ్రీ శ్రీ శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విరచిత భాష్యమునకు
తెనుగు అనువాదము సమాప్తము.
అనువాదకులు - శ్రీ సదానందభారతి,
ప్రణవాశ్రమము.

శ్రీ సదానంద భారతిగారి రచనలు

1) రామరాయశతకము (ఆటవెలదులలో)
2) జీవన వేదము (అద్వైతతత్త్వమునకు సంబంధించిన వ్యాసముల సంపుటి)
3) అమృత బిందువులు, అద్వైతతత్త్వము (పాటల రూపములో)
4) శ్రీమద్భగవద్గీత - శ్రీశంకరభాష్యం యథాతథం (తిరుమలగిరివాసుని ఆశీస్సులతో)
5) కలాకారకా వ్యక్తిత్వ ఔర్ కావ్యమే ఉస్కీ అభివ్యక్తి
6) వికలరాగిణి (హిందీకవితల సంగ్రహము)
7) జ్ఞానోపనిషత్తు (అచ్చులో వున్నది)
8) శతకసార శతకము (పది శతకముల సంగ్రహము, వ్యాఖ్యానముతో) (అచ్చులో వున్నది)
9) సత్యం, జ్ఞానం, ఆనందం బ్రహ్మ (అప్రకాశితము)
10) జగద్గురు (హిందీలో) (అప్రకాశితము)
11) "తత్త్వమసి" (సిద్ధాంతగ్రంథము) (అప్రకాశితము)
12) తులసీ కా వ్యక్తిత్వ (హిందీలో శోధప్రబంధము) (అప్రకాశితము)
13) శ్రీమదాంధ్ర మహాభారత నీతి శతకము (అప్రకాశితము)
14) అద్వైత తత్త్వము (అనువాదము) (అప్రకాశితము)
15) అద్వైత బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము (అప్రకాశితము)